

Європейська інтеграція на початку НОВОГО Тисячоліття

ДОВІДНИК

Товариство «Український Народний Дім в Чернівцях»
Інститут Європейської інтеграції та регіональних досліджень
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
Мережа центрів європейської інформації України

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ НА ПОЧАТКУ НОВОГО Тисячоліття

Довідник

Чернівці 2010

Круглашов А. М., Озимок І., Астапенко Т. С., Руссу В. В.

Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття: довідник./ склад. А. М. Круглашов, І. Озимок, Т. С. Астапенко, В. В. Руссу. - Ч.1.Чернівці, 2010. – 212 с.

У довіднику комплексно розкривається історія створення, розширення, інституційна структура Європейського Союзу, становлення його правової бази та загальні відомості про держави-члени ЄС. Також, книга висвітлює основні етапи побудови відносин Україна – ЄС, напрями співпраці, формування євроінтеграційної політики України та перспективи набуття Україною членства в ЄС.

Видання орієнтоване на Центри європейської інформації для швидкого отримання відвідувачами інформації з євроінтеграційної проблематики. Також матеріали довідника можуть бути використані учнями і, особливо, студентами, які навчаються за напрямками «державне управління», «міжнародні відносини», «політологія», «історія».

Макетування та обкладинка **І.І. Павчака**.

**ЦЕ ВИДАННЯ ЗДІЙСНЕНО ЗА ФІНАНСОВОЇ
SPONSORED BY THE INTERNATIONAL
ТА ЕКСПЕРТНОЇ ПІДТРИМКИ
RENAISSANCE FOUNDATION
МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІПРОДЖЕННЯ"**

ЗМІСТ

Передмова

Словник скорочень

РОЗДІЛ I. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

1.1. Історія створення та мета діяльності Європейського Союзу

1.2. Основні етапи розширення ЄС

1.3. Інституційна структура ЄС згідно Лісабонського договору

1.3.1. Основні інституції ЄС

Європейська Рада (European Council)

Президент Європейської Ради

Рада Міністрів ЄС (Council of the European Union)

Європейська Комісія (European Commission)

Президент Європейської Комісії

Європейський Парламент (European Parliament)

Європейський Центральний банк (European Central Bank)

Верховний представник з питань зовнішньої політики та безпеки

Суд ЄС (Court of Justice)

Рахункова палата (Палата аудиторів) (Court of Auditors)

1.3.2. Допоміжні інституції ЄС

Європейський соціально-економічний комітет (European Economic and Social Committee)

Комітет регіонів (Committee of the Regions)

Європейський інвестиційний банк (European Investment Bank)

Європейський омбудсмен (European Ombudsman) (Агенція з прав людини)

Європейський інспектор захисту даних (European Data Protection Supervisor)

Управління офіційних публікацій ЄС (Office for Official Publications of the European Communities)

Європейське управління відбору персоналу (European Personnel Selection Office)

Європейська адміністративна школа (European Administrative School)

1.3.3. Спеціалізовані агентства ЄС

Агентства, що сприяють функціонуванню внутрішнього ринку

Моніторингові центри

Агентства, що підтримують соціальний діалог на європейському рівні

Агентства, що реалізують програми у своїх галузях від імені ЄС

Агентства спільної зовнішньої політики та питань безпеки

*Агентства співпраці органів правоохорони та юстиції
Виконавчі агентства*

1.4. Право ЄС

1.4.1. Паризький договір

1.4.2. Римські договори

1.4.3. Єдиний європейський акт

1.4.4. Маастрихтська угода

1.4.5. Амстердамський договір

1.4.6. Ніццький договір

1.4.7. Угода про Конституцію ЄС

1.4.8. Лісабонський договір

1.5. Членство в ЄС: вимоги до кандидатів на вступ (Копенгагенські критерії)

РОЗДІЛ II. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

2.1. Мета, стратегія та здійснення євроінтеграційної політики України

2.1.1. Нормативно-правове забезпечення євроінтеграційного курсу України (стратегічні документи, внутрішні цільові програми)

2.1.2. Інституційне забезпечення європейської інтеграції України

2.1.3. Інформування населення з питань європейської інтеграції (законодавча база та практична реалізація)

2.2. Правові засади співпраці між Україною та Європейським Союзом

2.2.1. Діючі двосторонні угоди

2.3. Основні напрями співпраці між Україною та Європейським Союзом

2.3. Хронологія відносин Україна – ЄС

2.3.1. Торгівельно-економічна співпраця

2.3.2. Співпраця в сфері безпеки та оборони

2.3.3. Співпраця в енергетичній сфері

2.4. Реалізація політики сусідства між Україною та ЄС

2.5. «Східне партнерство» та його вплив на відносини Україна – ЄС

2.6. «Чорноморська синергія», як один з напрямів співпраці Україна - ЄС

2.7. Європейські програми в галузі освіти та культури: можливості для України

2.8. Подальша реалізація стратегічних відносин Україна – ЄС

2.8.1. Позиція ЄС щодо України на найближчі роки

2.8.2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС

2.8.3. Перспективи вступу України в Європейський Союз

Словник термінів

Корисні посилання

Література

Анатолій Круглашов

Європейський вибір як усвідомлення відповідальності за майбутнє України

Передмова

Процеси європейської інтеграції, що розпочалися у Західній Європі після Другої світової війни, мають давню й багату передісторію. Потреба єднання європейських народів та держав як головний засіб подолання розбрату та запобігання взаємного знищення, усвідомлювалась провідними мислителями та теоретиками уже з часу Середньовіччя. Але й століття після завершення цієї доби, вона не знаходила належної підтримки у більшості політиків та можновладців. Лише трагічний досвід двох світових воєн, радянська загроза та криза довіри до традиційної національної державності й її політики, нарешті утворили сприятливі умови для переходу від сміливого мрійництва про єдину та безпечну Європу до практичних кроків із її творення. Починаючи з формування Європейського Співтовариства вугілля та сталі, продовжуючи утворенням Європейського Економічного Співтовариства та Євроатому, економічна інтеграція довела можливість тісної співпраці між країнами, мешканці яких сторіччями дивились одні на одних як на затятих ворогів. Більше того, подолання вузьких рамок національних ринків, формування простору чотирьох свобод: руху людей, капіталів, товарів та послуг, сприяли стрімкому зростанню добробуту та соціальної безпеки європейців, які жили на території цих трьох Співтовариств.

На шляху до подальшої інтеграції її учасники зустрічались із численними проблемами та викликами. Кожен крок до більшої згуртованості мав своїми опонентами чи то національний егоїзм, бюрократичні перешкоди, чи взаємне непорозуміння. А головне, країни-учасники процесів європейської інтеграції та їх лідери вирішували такі завдання, які у минулому ні перед ким й ніколи не поставали. Проте набутий досвід, в тому числі, ціною помилок і відступів від визначених цілей, переконав країни-учасниці Європейських Співтовариств, що економічна інтеграція повинна бути доповнена ще й політичним об'єднанням, тіснішою співпрацею, зокрема у сфері спільної зовнішньої політики та безпеки, юстиції та внутрішніх справ. Із розуміння цього нарешті постав Європейський Союз (1992 р.). Його правовий фундамент заклала Маастрихтська Угода, доповнена Договорами, підписаними в Амстердамі, Ніцці та, нарешті в Лісабоні (2007р.). Остання, що набрала чинності 1 січня 2010 р. дозволила ЄС вийти з конституційної кризи, що розпочалася у ньому 2005 року.

Нині до складу ЄС входять 27 країн, які представляють вже не тільки Західну, але й Центральну та Східну Європу. Серед них є й три пострадянські країни: Естонія, Латвія та Литва. З 1 травня 2004 р., в наслідок найбільшого у своїй історії розширення, Європейський Союз став безпосереднім сусідом України. Тоді до його складу увійшли також Польща, Словаччина та Угорщина, які розташовані на західних кордонах нашої країни. Відтоді вплив ЄС на нашу економіку та політику став ще більш потужним та безпосереднім, а Україна отримала шанс виходу на новий рівень співпраці з ним у рамках Європейської політики сусідства.

Втім, і до цієї історичної події Україна визначилась із своїм європейським вибором, закріпленим у Законі про основи зовнішньої політики нашої держави, у численних Указах Президента України (Програмі та Стратегії європейської інтеграції), в інших нормативно-правових документах. Європейський вибір України спирається не лише на прагматичні очікування майбутніх вигід від входження до єдиного ринку Об'єднаної Європи, внаслідок цього відкриття Україні доступу до сучасних технологій та потужних інвестицій, а українським громадянам - до якісної європейської освіти, культури та ринку праці. Європейський вибір нерозривно пов'язаний з питаннями підвищення безпеки країни, зміцнення її державності та правового ладу, демократичних процесів і процедур. Ці переваги все більше усвідомлюється нашими співвітчизниками як на сході, так і на заході, півдні й півночі країни. Таку думку підтверджують соціологічні опитування, що демонструють: кількість прихильників майбутнього вступу України до ЄС значно перевищує кількість противників такого кроку і ця проєвропейська більшість українців поступово зростає.

Певні кроки назустріч європейському майбутньому українська держава вже зробила і продовжує робити. Останніми роками Київ веде перемовини з Брюсселем щодо підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, в рамках якої передбачається також утворення Зони вільної торгівлі між сторонами. Інтересам значної частини наших громадян також відповідає успіх переговорів про запровадження безвізового режиму для українців. Проте, наразі час завершення перемовин, а тим більше, ратифікації цих важливих документів є невідомим.

Очевидно, що сучасна Україна і за своїм економічним станом, і за рівнем соціального та політичного розвитку ще не відповідає Копенгагенським критеріям, виконання яких вимагається від кожної країни, яка прагне до вступу в ЄС. І для досягнення належного рівня відповідності ним, як центральній, так і місцевій владі треба зробити ще дуже багато. Більше того, є підстави пошкодувати, що чимало з того, що планується відповідними національними та відомчими програмами з європейської інтеграції у нас виконується із запізненням, і далеко не в повному обсязі. Такий стан речей вимагає не лише мобілізації системи

державного управління, але й активної діяльності вітчизняного громадянського суспільства, усвідомленої позиції та відповідних дій тих громадян, яким дорогі цілі та цінності Об'єднаної Європи.

Фактом є те, що більшість наших громадян хоче знати про Європейський Союз та відносини з ним України якомога більше. Але авторитетні соціологічні дослідження фіксують парадоксальну ситуацію: існування водночас як високого рівня такої зацікавленості, так і незадовільної якості реагування на нього з боку державних інституцій та системи ЗМІ. Знання та обізнаність українців у питаннях європейської інтеграції, основ інституційного устрою та політик ЄС, взаємин із ним України бажають значно кращого. А без цих знань важко прогнозувати успіх самої політики європейської інтеграції України, її просування до досягнення своєї стратегічної мети – вступу до ЄС. Без цієї поінформованості ще складніше уявити успішне формування чіткої громадянської позиції з питань європейської інтеграції України в нашому суспільстві, активного впливу, а часом і тиску на владу з метою швидшого та системного просування до європейських норм і стандартів не у велеречивих словах та святкових деклараціях, а у повсякденних справах.

Ось чому існуючий попит, якщо не інформаційну спрагу українських громадян необхідно задовольняти у все більш значних обсягах якісним інформаційним й аналітичним продуктом.

Цьому сприятиме і цей Довідник «Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття». Він складається з систематизованої інформації, яка сконцентрована в трьох основних розділах.

В першому розділі «Європейський Союз» читач має змогу ознайомитись з історією утворення та цілями діяльності Європейського Союзу, отримати уявлення про процеси розширення ЄС та пройдені ним етапи. Тут містяться базові відомості про діяльність, компетенції та структуру керівних інституцій Європейського Союзу, як основних, так і допоміжних. Продовжує розділ інформація про ті правові акти, які визначають процес європейської інтеграції та його правову природу (від Паризької до Лісабонської Угод). А завершує перший розділ опис процедур та вимог щодо набуття членства в ЄС.

Політика європейської інтеграції нашої держави висвітлюється в другому розділі - «Європейський вибір України». Він розкриває процеси формування та здійснення євроінтеграційної політики України, основні стадії відносин Україна – ЄС та допомагає об'єктивно оцінити перспективу членства нашої держави в Європейській Спільноті. Тут читач знайде відомості про основні правові документи, які визначають європейський вибір нашої країни, ознайомиться з тими інституціями української держави, що відповідають за розробку та реалізацію її євроінтеграційного курсу. Розділ дає змогу отримати знання про стан і

засоби інформування населення щодо європейської інтеграції. У ньому висвітлені також основний зміст відносин між Україною та ЄС, їх правові засади. Належну увагу приділено Європейській політиці сусідства щодо України, секторальній співпраці в її рамках, включно зі співробітництвом у царинах освіти та культури. Важливо підкреслити, що всі ці відомості можуть бути корисними як у теоретико-пізнавальному плані, так і у практичній діяльності тих, хто зацікавлений в участі у такій співпраці. Адже тут є належні дані щодо доступу до тих програм ЄС, які відкриті Україні, для її державних і недержавних інституцій, окремих громадян. Завершують другий розділ відомості про сучасний стан партнерства між Україною та ЄС та перспективами їх подальшого зближення.

Оскільки ЄС складається із суверенних держав-членів, упорядники видання вирішили подати загальні відомості й про них також. Тут до уваги читачів зібрана довідкова інформація, яка містить загальні відомості про ці країни, їх державний устрій, народонаселення, економічний стан тощо, а також і про існуючий в них візовий режим.

Продовжує видання словник термінів і скорочень, який допоможе користувачам самостійно опрацювати подану в тексті інформацію. Читач, який прагне до глибших знань з усіх питань європейської інтеграції та відповідної політики України, має змогу скористатись посиланнями на Інтернет – ресурси з коротким описом тих веб-сайтів, на яких можна знайти потрібні відомості.

На завершення Довідника упорядники підготували список літератури, яка стане в пригоді зацікавленому читачеві, передусім студентам та учням, які зможуть на її основі самостійно опрацьовувати питання теорії та практики європейської інтеграції, готувати реферати, доповіді навіть наукові роботи з даної тематики.

Видання адресоване насамперед Центрам європейської інформації (ЦЕІ) і видається в рамках проекту: «Мікрогрантова підтримка центрів європейської інформації – шлях до розвитку Мережі ЦЕІ», за підтримки Європейської програми Міжнародного фонду «Відродження». Видання є одним із багатьох кроків ЦЕІ в Україні з налагодження належного інформування громадськості з питань європейської інтеграції. Упорядники сподіваються, що цей Довідник полегшить працю консультантів ЦЕІ, допоможе їм швидко реагувати на запити відвідувачів, надаючи їм потрібну інформацію з євроінтеграційної проблематики. Довідник стане у нагоді також учням і, особливо, студентам, які навчаються за напрямками «державне управління» (зокрема, за спеціальністю «Державна служба»), «міжнародні відносини», «політологія», «історія» тощо, доступним та лаконічним викладом матеріалу з корисними посиланнями на Інтернет-сторінки, з наданими

схемами, таблицями, діаграмами, де наочно та доступно подається різнобічна інформація.

Насамкінець, необхідно відзначити значні зусилля тих, хто багатоденною працею підготував це видання. Авторський колектив складається з Астапенко Т. С. - заступник директора з наукової роботи Миколаївської обласної наукової бібліотеки, Круглашова А. М. - доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Озимок І. – експерт з питань європейської інтеграції в рамках проекту ЄС «Підтримка у розбудові інституційної спроможності задля поглиблення співробітництва між Україною та ЄС» і Руссу В. В. - асистент проектів Товариства «Український Народний Дім в Чернівцях».

Важливу роль у підготовці видання відіграли також: Інститут Європейської інтеграції та регіональних досліджень Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (директор - Круглашов А.М.), Мережа центрів європейської інформації України (Мережа ЦЄІУ) та Товариство «Український Народний Дім в Чернівцях» (голова – В.П. Старик). Саме останнє є виконавцем проекту «Мікрогрантова підтримка центрів європейської інформації – шлях до розвитку Мережі ЦЄІ».

Сподіваємось, що зусилля упорядників цього Довідника та партнерів проекту виправдає очікування майбутніх користувачів цього видання.

СЛОВНИК СКОРОЧЕНЬ

- ЕВС** – Економічний та Валютний Союз
- ЄАВТ** - Європейська Асоціація Вільної Торгівлі
- ЄБРР** – Європейський банк реконструкції та розвитку
- Євроатом** – Європейське співтовариство з атомної енергії
- Євроюст** - Європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції
- ЄЕЗ** – Європейська Економічна Зона
- ЄЕП** – Європейський Економічний Простір
- ЄЕС** – Європейське Економічне Співтовариство
- ЄЄА** – Єдиний європейський акт
- ЄІБ** – Європейський інвестиційний банк
- ЄІФ** – Європейський Інвестиційний Фонд
- ЄК** – Європейська Комісія
- ЄОВС** – європейське об'єднання вугілля і сталі
- ЄП** – Європейський Парламент
- ЄР** – Європейська Рада
- ЄС** – Європейський Союз
- ЄСЦБ** – Європейська система центральних банків
- ЄЦБ** – Європейський Центральний Банк
- ЗВТ** – Зона вільної торгівлі
- КР** – Комітет регіонів
- ОЕС** - Об'єднана Енергетична Система
- РМ** – Рада Міністрів
- СА** – Суд Аудиторів
- СЕК** – Соціально-економічний комітет
- СЗБП** - Спільна Зовнішня і Безпекова Політика
- СОТ** – Світова Організація Торгівлі
- СхП** – Східне партнерство

УПС – угода про партнерство та співробітництво

ФРОНТЕКС - Європейське агентство координації оперативної співпраці по охороні зовнішніх границь країн Європейського Союзу

ЦЄІ – Центральна європейська ініціатива

CdT - Translation Centre for the Bodies of the European Union (Центр перекладів для органів ЄС)

Cedefop - European Centre for the Development of Vocational Training (Європейський центр розвитку професійної освіти)

CFCA - Community Fisheries Control Agency (Союзне агентство по контролю рибальства)

CPVO - Community Plant Variety Office (Бюро Спільноти з прав на різновиди рослин)

CPVO - Community Plant Variety Office (Союзне управління охорони рідкісних рослин)

EACE - Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (Виконавче агентство освіти і культури)

EAR - European Agency for Reconstruction (Європейське агентство з відбудови)

EAS – Європейська адміністративна школа

EASA - European Aviation Safety Agency (Європейське агентство з авіаційної безпеки)

ECDC - European Centre for Disease Prevention and Control (Європейський центр з профілактики та контролю хвороб)

ECHA - European Chemicals Agency (Європейське хімічне агентство)

EDA - European Defence Agency (Європейське агентство оборони)

EEA - European Environment Agency (Європейське агентство з охорони довкілля)

EFSA - European Food Safety Authority (Європейське агентство з безпеки харчових продуктів)

EMCDDA - European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності)

EMA - European Medicines Agency (Європейське агентство з оцінювання лікарських препаратів)

EMSA - European Maritime Safety Agency (Європейське агентство з морської безпеки)

ENISA - European Network and Information Security Agency (Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки)

ENPI - European Neighbourhood and Partnership Instrument (Європейський Інструмент Сусідства і Партнерства)

EPSO - Office européen de sélection du personnel (Європейське управління відбору персоналу)

ERA - European Railway Agency (Європейське залізничне агентство)

ERC - European Research Council Executive Agency (Рада європейського науково-дослідницького виконавчого агентства)

ETF - European Training Foundation (Європейська освітня фундація)

EUMC - European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (Європейський моніторинговий центр з расизму та ксенофобії)

EU-OSHA - European Agency for Safety and Health at Work (Європейське агентство з безпеки й охорони здоров'я на роботі)

EUROFOUND - European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці)

EUROJUST - European Judicial Cooperation Unit (Європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції)

EUROPOL - European Police Office (Європейське поліцейське управління)

EUS - European Union Satellite Centre (Супутниковий центр Європейського Союзу)

GSA - European GNSS Supervisory Authority (Орган спостереження за Європейською супутниковою системою глобального позиціонування)

ISEKI_MUNDUS – Інтеграція безпеки та знань про навколишнє середовище у світову харчову науку

ISS - European Union Institute for Security Studies (Інститут Європейського Союзу досліджень безпеки)

OHIM - Office for Harmonisation in the Internal Market (Бюро гармонізації внутрішнього ринку)

PHEA - Executive Agency for the Public Health Programme (Виконавче агентство з питань громадської програми охорони здоров'я)

SDPROMO II – Promoting European Education in Sustainable Development (Пропагування європейської освіти зі сталого розвитку)

TEA TEAM – Training educational advisers to enhance academic mobility (Підготовка освітніх радників щодо посилення академічної мобільності», Міжнародний освітньо-консультативний центр)

TEN-TEA - Trans-European Transport Network Executive Agency (Виконавче агентство Транс-Європейської Транспортної Мережі)

TEU – EU Treaty (Договір про створення ЄС)

UCTE - Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity (Союз з координації передачі електроенергії)

EFRA - European Union Fundamental Rights Agency (Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав людини)

ECTS - European Credit Transfer System (Європейська кредитно-трансферна система)

1.1. Історія створення та мета діяльності Європейського Союзу

Нинішній Європейський Союз - це результат п'ятдесятирічної інтеграційної діяльності в Європі. Біля його витоків лежать Європейські Спільноти, створені ще в 50-их роках минулого сторіччя, на їх створення вплинуло багато різних чинників як політичних, так і економічних. Ці чинники були тісно пов'язані із Другою світовою війною та ситуацією, що виникла після її завершення.

Саме після Другої світової війни західноєвропейські країни поставили перед собою питання майбутнього Європи, що, власне, і вважається початком європейської інтеграції. Інтеграція була єдиною відповіддю, яку знайшли європейські політики та дипломати 50 - их років ХХ сторіччя. Серед найважливіших причин європейської інтеграції можна виділити наступні:

- потреба взаємного порозуміння між країнами, зокрема між Німеччиною та Францією,
- потреба миру та безпеки,
- сподівання на економічний розвиток та добробут,
- утримання економічного та політичного статусу на міжнародній арені.

З особливою силою зазвучали ідеї пан'європеїзму, що довгий час висувалися мислителями впродовж історії Європи.

Протягом 1946-1947 рр. формуються основні масові організації федералістського руху: Європейський Союз федералістів, Соціалістичний рух за утворення Сполучених Штатів Європи, Європейський рух, Європейська ліга економічної співпраці. Центральною ідеєю залишається побудова Сполучених Штатів Європи¹.

Ідею створення „Сполучених Штатів Європи“ вперше висловив у вересні 1946 р. у Цюриху прем'єр-міністр Великобританії Уїнстон Черчілль. Черчілль висловлювався за союз усіх європейських країн під керівництвом Франції та Німеччини, застерігаючи водночас, що його країна не інтегруватиметься у цей союз, а візьме на себе роль спостерігача.

¹ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 21.

У травні 1948 р. на Конгресі європейських рухів² в Гаазі, скликаному за ініціативи європейських політиків та інтелектуалів, була прийнята Політична Декларація, яка закликала усі європейські країни до об'єднання. Результатом цього документу стало створення 5 травня 1949 р. Ради Європи - першої європейської організації співпраці. Країнами-засновниками Ради Європи були: Бельгія, Великобританія, Голландія, Італія, Люксембург, Франція та скандинавські країни. Завданням організації було зміцнення демократії, охорона прав людини та підтримка європейської культурної ідентичності. Однак Рада Європи не виконувала до кінця поставлених перед нею завдань з огляду на інтереси країн-членів, які часто не співпадали.

Великий внесок у розвиток співпраці зробив план відбудови європейської економіки, який в 1947 р. був запропонований державним секретарем США Джорджем Маршаллом³. Метою плану була фінансова та технологічна допомога країнам Європи, а умовою її надання було створення спільної комісії, яка мала складатися із представників країн, які отримуватимуть допомогу. З цією метою була створена Європейська Організація Економічної Співпраці. До 1952 р. цією допомогою у вигляді кредитів скористалося 17 держав, а загальна сума допомоги становила близько 14 млрд. американських доларів. План Маршалла мав значний вплив на відбудову європейської економіки, а особливо на відбудову ФРН. Водночас, план був доповненням до політики стримування комунізму, яку проводили США. З політичних причин усі країни, які перебували під впливом СРСР, відмовилися від цієї допомоги⁴.

США все більше і більше домагалися швидкої відбудови Німеччини та приєднання цієї країни до Західного блоку. Це було пов'язано із багатьма подіями у світі. У 1948 р. СРСР запровадив блокаду Берліна, тоді ж утворилися Федеративна Республіка Німеччини та Німецька Демократична Республіка. Американські політичні кола вважали, що відбудована Німеччина становитиме протидію комунізму. Водночас, новий канцлер ФРН Конрад Аденауер заявив, що його країна має намір стати членом Ради Європи та НАТО. Поява нової економічно розвиненої Німеччини, зокрема з розвинутою військовою промисловістю, викликала побоювання, а зокрема у Франції. Члени французького уряду Жан Моне та Роберт Шуман притримувались думки про необхідність економічного „зв'язування“ Франції та Німеччини, що гарантувало би мир у Європі.

² Там само. – С.80.

³ Всесвітня історія XX століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.readbookz.com/books/167.html>, вільний.

⁴ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід. – Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net>, вільний. – Назва з екрану.

У травні 1950 р. в Парижі міністром закордонних справ Франції Робертом Шуманом запропоновано новий план часткової економічної інтеграції. Початкова ідея належала Жану Моне – державного діяча Франції. У Декларації Шумана, виголошеній 9 травня 1950 р., містились наступні пропозиції:

- передання французької та німецької видобувної та металургійної галузей під спільне наддержавне керівництво,
- створення спільної економічної бази як передумови формування європейської федерації,
- звільнення від усіх митних платежів у переміщенні вугілля та сталі між країнами-членами новоствореної організації,
- скликання міжнародної конференції, яка підготує договір, що міститиме вищезгадані пропозиції.

Шуман стверджував, що "Європу не буде зроблено відразу, або за єдиним планом. Вона буде побудована через конкретні досягнення, які спочатку створять солідарність де-факто"⁵.

Декларація про солідарність галузей Німеччини та Франції мала на меті забезпечити Європі та світу тривалий мир, а країнам-членам – економічний розвиток. Звісно, план передбачав, що майбутня організація буде відкрита для всіх бажаючих вступити країн. Завдяки цьому було досягнуто консенсусу щодо національних інтересів: з одного боку, Франція отримала можливість брати участь у контролі німецьких вугільної та металургійної галузей, а з іншого – ФРН змогла стати рівноправним партнером для інших держав⁶.

Перший крок у бік створення сучасного Євросоюзу був зроблений 18 квітня 1951 р., коли було реалізовано план Шумана і Моне. **ФРН, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Італія** підписали договір про заснування Європейського Об'єднання Вугілля і Сталі (ЄОВС, ECSC - European Coal and Steel Community), метою якого стало об'єднання європейських ресурсів з виробництва сталі й вугілля. Згідно ст.1 Договору ЄОВС ґрунтувалось на трьох ключових засадах: спільному ринку,

⁵ The Origins 1945-1957 From Schuman Declaration to the Treaty of Rome (1950-1957). [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.historiasiglo20.org/europe/antecedentes2.htm>, free. - The name is from a screen.

⁶ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід. – Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net>, вільний. – Назва з екрану.

спільних цілях і спільних інститутах⁷. В дію даний договір вступив з липня 1952 р.⁸. Договір підписаний терміном в 50 років.

Договір про ЄОВС заснував такі інституції, які стали прообразом відповідних структур Європейської Спільноти:

- Вище правління – виконавчий, колегіальний, незалежний від урядів наднаціональний орган, який мав повноваження прийняття рішень. Складався з восьми членів, призначених за спільною згодою держав-членів на шість років, а також девятого, який кооптувався іншими вісьмома. Перший голова - Жан Моне (1952 - 1955);
- Рада Міністрів представляла уряди для координації діяльності Вищого правління з економічною політикою окремих держав. Одноголосне схвалення Радою або більшістю голосів залишалось необхідною умовою для прийняття важливих рішень, що обмежувало федеративний характер інституціональної системи ЄОВС;
- Асамблея - дорадчий орган, який складався з представників парламентів держав-членів для здійснення демократичного контролю над Вищим правлінням. Не мала законодавчих і бюджетних можливостей, але могла висловлювати вотум недовіри і зміщувати Вище правління двома третинами голосів;
- Суд складався з призначених урядами, але незалежних від них шістьох суддів, які отримали повноваження вирішувати спірні питання і могли анулювати рішення органів ЄОВС;
- Консультативний комітет – дорадчий орган, який не мав можливостей прийняття рішень, представляв промисловців, робітників, комерсантів і споживачів⁹.

Договір окреслив принципи співпраці між державами-членами. Вони базувалися на 4 групах заборон:

- на встановлення імпортного та експортного мита чи схожих оплат на вугілля та сталь (а також кількісних обмежень) у межах організації,

⁷ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 88.

⁸ Європейський Союз [Електронний ресурс]: матеріал довідника з європейської інтеграції. – Режим доступу: http://eu-directory.ea-ua.info/index.php?act=show&doc_id=6&id=50, вільний.

⁹ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 89.

- на застосування практики протекціонізму, обмежуючого конкуренцію,
- на податкові пільги чи будь-яку іншу допомогу з боку держави,
- на застосування обмежень щодо поділу ринків.

Процес утворення спільного ринку був завершений 9 лютого 1958 року.

Діяльність ЄОВС та його економічні успіхи заохотили держави-члени до поглиблення процесів інтеграції, і не лише економічної.

Наступний етап економічної інтеграції країн Західної Європи розпочався відразу після початку конференції в Мессині (Італія), яка відбулася в червні 1955 р. Учасниками конференції були міністри закордонних справ держав-членів ЄОВС. На конференції утворено групу експертів (на чолі з бельгійцем Паулем Генрі Спааком), яка мала підготувати доповідь про можливість розширення. Доповідь була представлена на черговій зустрічі „шістки“ у Венеції і стала основою для подальших розмов про інтеграцію.

Після декількох зустрічей міністрів закордонних справ та голів урядів держав-членів ЄОВС, 25 березня 1957 р. у Римі ці країни підписали два договори: Договір про створення Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС) та Договір про створення Європейської Спільноти з питань Атомної Енергії (Євроатом). Обидва договори набрали чинності 1 січня 1958 р. Окрім вищезгаданих договорів, було також підписано Конвенцію про Деякі Спільні Інституції. Відтак, з'явилися Європейський Парламент та Європейський Суд. Наступним етапом стало підписання 8 квітня 1965 р. (набрав чинності 1 липня 1967 р.) Об'єднавчого Договору, згідно з яким утворилася спільна для трьох Спільнот Комісія (замінивши Вище Правління ЄОВС та Комісії ЄЕС і Євроатому).

Згідно з положеннями Об'єднавчого Договору, завданням ЄЕС була діяльність, спрямована на посилення гармонізації економічного розвитку, сталого та рівномірного економічного росту, а також прагнення до тіснішої співпраці між країнами-членами Спільноти. Крім того, у Договорі згадувалося про:

- поступову ліквідацію митних платежів при товарообміні між країнами-членами ЄЕС,
- встановлення спільних митних тарифів і впровадження спільної торговельної політики із третіми країнами,
- запровадження спільної сільськогосподарської політики, стандартизації національних законодавств країн-членів до тієї міри, яка буде необхідна для функціонування спільного ринку.

Європейська Економічна Спільнота, як і Європейське Об'єднання Вугілля і Сталі, було відкритим для нових членів.

Європейська Спільнота з питань Атомної Енергії (далі - Євроатом) була створене для того, щоб контролювати мирне використання ядерної

енергії¹⁰. Завдання Спільноти полягало у встановленні норм безпеки для санітарної охорони працівників та населення та в контролі над використанням радіоактивних матеріалів.

Під час роботи над створенням ЄЕС, британці запропонували створити економічну організацію, яка би базувалася на меншій, ніж у ЄОВС, кількості зобов'язань. Виникає запитання: „для чого?“, адже вже існувала одна організація, а робота над створенням чергових тривала. Однак англійська еліта мала свої міркування. Навіщо пов'язувати себе тісною співпрацею в рамках Спільноти, наражаючи себе на небезпеку втрати частини суверенітету та „послаблення“ взаємин зі США? Англійська пропозиція була такою: створити сферу вільної торгівлі, де немає внутрішніх мит, але кожна країна-член самостійно і незалежно проводить торгівлю з третіми країнами. Ця пропозиція не зацікавила членів ЄОВС, які прагнули до тіснішої співпраці. Але Великобританія вирішила „власноруч“ реалізувати свій план і в 1960 р. разом із Австрією, Данією, Норвегією, Португалією, Швейцарією та Швецією утворила Європейську Асоціацію Вільної Торгівлі (ЄАВТ). Ця організація, однак, не підняла міжнародного престижу Великобританії і не сповільнила стагнації англійської економіки, на що Лондон дуже сподівався.

У подальшому успіхи ЄЕС призвели до того, що країни-члени ЄАВТ почали помічати за собою небезпеку економічної ізоляції та падіння конкурентноздатності своїх продуктів і, відповідно, зменшення впливу на ситуацію в Європі.

Співтовариства максимально розвивали свою співпрацю. Країни Західної Європи, які не належали до Спільнот, усе частіше висловлювали своє бажання вступити до них. Перше розширення Спільноти відбулося 1 січня 1973 року, коли до них приєдналися Великобританія, Данія та Ірландія. 1 січня 1981 р. до Спільноти приєдналася Греція, 1 січня 1986 р. - Іспанія та Португалія, а в 1995 р., уже до Європейського Союзу, - Австрія, Швеція та Фінляндія¹¹.

Початок 70-их рр. приніс Спільноті багато користі, особливо в економічному плані. Створення „валютної змії“ (механізм, що регулює коливання національних валют країн-членів) та Європейського Фонду Валютної Співпраці в 1973 р., а в 1978 р. створення Європейської Валютної Системи мало визначити нову якість економічної інтеграції європейських держав. У 1975 р. було створено чергову інституцію

¹⁰ European Atomic Energy Community [Electronic resource]. - Access mode: http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm, free. - The name is from a screen, free.

¹¹ Enlargement of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/default_noscript_en.htm, free.

Спільноти - Суд Аудиторів, завданням якого був контроль над реалізацією бюджету Спільноти.

Друга половина 70-их років відзначилася світовою економічною кризою, яка зачепила також Спільноту. Виникли труднощі з бюджетом, із сільськогосподарською політикою та функціонуванням спільного ринку. Усе частіше й частіше проявлялися національні інтереси окремих країн-членів.

На початку 80-их років почалась робота над внутрішніми реформами Спільнот. З цією метою створено два комітети, один з яких, Комітет Дуга (Dooge), мав зайнятися питанням інституційних змін, а інший, Комітет Адонніно (Adonnino), - питаннями створення „Європи Громадян“. У червні 1985 року Європейською Комісією була представлена „Біла книга“ у справі внутрішнього ринку. Цей документ, разом із підготовленими доповідями вищезгаданих комітетів, став основою для Єдиного Європейського Акту (ЄЄА), підписаного в лютому 1986 р., який модифікував Римські Договори і подав програму переходу до 1993 року до єдиного внутрішнього ринку, який базуватиметься на 4 свободах:

- вільний рух товарів,
- вільний рух осіб,
- вільний рух капіталу,
- вільний рух послуг.

Одночасно ЄЄА посилив роль Парламенту та розширив поле діяльності ЄЕС до соціальної політики, охорони навколишнього середовища та наукових досліджень.

У 1990 р. Бельгія запропонувала організувати конференцію, на якій можна буде напрацювати принципи для поглиблення політичного союзу та впровадження спільної валюти (ЕКЮ). Ця конференція розпочалася в грудні 1990 р. у Римі і завершилася 7 лютого 1992 р. у Маастрихті (Нідерланди) підписанням Договору про створення Європейського Союзу в сучасному його розумінні. У цьому документі зазначено: “Європейський Союз будеться на основі Європейських Спільнот, доповнюючись політикою та формою співпраці встановленими у цьому Договорі. Європейський Союз базується на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини та основних свобод, а також верховенства права; ці принципи є спільні для усіх країн-членів”¹².

Європейська спільнота поставила перед собою завдання шляхом здійснення спільної політики чи діяльності сприяти:

- гармонійному, збалансованому розвитку економічної діяльності,

¹² The Maastricht treaty [Electronic resource] : provisions amending the treaty establishing The European Economic Community with a view to establishing The European Community. – Maastricht, 1992. – 59 p. – Access mode: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>., free. - The name is from a screen.

- стійкому зростанню поваги до навколишнього середовища,
- високій економічній продуктивності,
- підвищенню рівня зайнятості і соціального захисту,
- підвищенню рівня життя і якості життя,
- економічній, соціальній згуртованості та солідарності між державами-членами¹³.

Пріоритетними напрямками діяльності ЄС стали:

- спільна економічна політика,
- спільна зовнішня політика та політика безпеки (зміцнення єдності та незалежності Європи)
- співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Під час підписання Договору було визначено, що в 1996 р. відбудеться чергова міжнародна конференція, на якій буде обговорено реалізацію Договору та буде ухвалено рішення щодо переходу до наступної фази інтеграції¹⁴.

Процес створення ЄС в сучасному розумінні наочно показано в таблиці.

Європейський Союз – історія, підвалини, договори та угоди							
1951	1957	1965	1986	1992	1997	2001	2007
		Європейські спільноти		Європейський Союз			
Європейська спільнота з вугілля та сталі							
	Європейська економічна спільнота (ЄЕС)			Європейська Спільнота			
				Правосуддя та внутрішні справи Європейського Союзу			
			Європейська політична співпраця	Спільна зовнішня політика та політика питань безпеки			
	Європейська спільнота з атомної енергії (Євратом)						
Париж	Рим	Брюссель	Люксембург/Гаага	Маастрихт	Амстердам	Ніцца	Лісабон

¹³ The Maastricht treaty [Electronic resource] : provisions amending the treaty establishing The European Economic Community with a view to establishing The European Community. – Maastricht, 1992. – 59 p. – Access mode: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, free. - The name is from a screen.

¹⁴ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід. – Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net>, вільний. – Назва з екрану.

Таким чином, процес розвитку і перетворення європейських спільнот в сучасний Європейський союз відбувався шляхом передачі все більшого числа функцій управління на наднаціональний рівень (поглиблення) та збільшення числа учасників інтеграції (розширення)¹⁵.

Додатково див.: Офіційний сайт Представництва Європейського союзу в Україні - http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm

1.2. Основні етапи розширення ЄС

Розширення Європейського Союзу передусім розуміють як збільшення кількості членів цієї Спільноти.

Процес розширення, ЄС розглядає як історичну можливість допомогти у перетворенні державам-учасникам, розширення миру, стабільності, процвітання, демократії, прав людини і верховенства закону у всій Європі. Відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз, будь-яка європейська країна може подати заявку на членство, якщо вона відповідає чисельним політичним і економічним критеріям. Крім того, ЄС повинен бути в змозі поглинути нових членів, тому питання готовності прийняти нових членів є дуже важливим. Критерії членства в ЄС вимагають, щоб кандидати досягли "стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство закону, права людини, повагу і захист меншин; ефективної функціонуючої ринкової економіки, а також володіли здатністю справлятися з конкурентним тиском та ринковими силами в рамках Європейського Союзу; здатністю взяти на себе зобов'язання членства, включаючи прихильність цілям Політичного, Економічного і Валютного Союзу"¹⁶.

Приєднання до Європейського Союзу нових членів відбувалось в декілька етапів.

I. 1973 рік - перше розширення ЄС (приєднання Данії, Великої Британії та Ірландії)

1973 рік

¹⁵ Європейський Союз [Електронний ресурс]: матеріал довідника з європейської інтеграції. – Режим доступу: http://eu-directory.ea-ua.info/index.php?act=show&doc_id=6&id=50, вільний.

¹⁶ Kristin Archick. European Union Enlargement [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.usembassy.it/pdf/other/rs21344.pdf>, free

Рішення щодо першого розширення було прийнято під час самміту в Гаазі 1 – 2 грудня 1969 р. Переговори щодо розширення Спільноти проходили в два етапи: перша половина 1970 р. – між шісткою країн ЄС; з 30 червня 1970 р. – із державами-кандидатами¹⁷.

Процес вступу Великої Британії, Ірландії і Данії тривав понад одинадцять років. Разом із цими державами переговори проводила і Норвегія. Британський уряд Г. Макміллана ще у 1961 р. прийняв рішення

¹⁷ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 190.

розпочати переговори щодо вступу до Європейської економічної спільноти. В 1963 р. президент Франції Шарль де Голль використав право вето проти вступу Великобританії, аргументуючи своє рішення тим, що прийняття Великобританії ослабить Спільноти економічно і змінить їх внутрішньо. Однак, насправді де Голль дбав не стільки про добробут Спільнот, як про утримання домінуючої позиції Франції в них. Таким чином, політичні інтриги загальмували розширення Спільноти. До політичних причин блокування вступу Великої Британії додалось ще небажання цієї країни адаптувати *acquis communautaire* (правовий доробок Європейської Спільноти). Переговори були припинені з усіма країнами. У 1967 р. англійці знову подали заявку про вступ. Цього ж року керівництво Франції знову відкинуло прохання Англії. Лише в 1969 р., коли де Голль заступив Джордж Помпіду, уряд Франції дав згоду на початок переговорів, які успішно закінчилися для всіх вищезгаданих кандидатів, відкривши їм доступ до «Спільного ринку»¹⁸. Договір про приєднання був підписаний 22 січня 1972 р. і набрав чинності 1 січня 1973 р., але лише для трьох країн. Норвегія, у зв'язку з негативними результатами внутрішнього референдуму, не ратифікувала Договору і, відповідно, двері до Спільноти перед нею зачинилися¹⁹.

Приєднання, окрім привілеїв, зобов'язало нових членів до певних дій. Новим державам ЄС був призначений п'ятирічний перехідний період для пристосування національного законодавства до норм Спільнот, які виникають з членства. Хоча вони й „виторгували“ для себе певну свободу в питаннях, пов'язаних з рухом капіталу, що було додано до Договорів про вступ у вигляді Додатків.

Долучення Великобританії, Данії та Ірландії збільшило кількість членів ЄС до дев'яти і відкрило дорогу до приєднання іншим країнам, які мали бажання стати членами Спільноти²⁰.

¹⁸ Суть, етапи та форми міжнародної економічної інтеграції. – Режим доступу: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task/view/Itemid,36/catid,58/id,127/, вільний. – Назва з екрану.

¹⁹ Казімір Р. Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс] / Роберт Казімір ; пер.: Ігор Андрейко, Андрій Максимук. - Перемишль : Парламент Молоді, 2003. - Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net/.../index5.html>, вільний. – Назва з екрану.

²⁰ Казімір Р. Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс] / Роберт Казімір ; пер.: Ігор Андрейко, Андрій Максимук. - Перемишль : Парламент Молоді, 2003. - Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net/.../index5.html>, вільний. – Назва з екрану.

Детально див.: [http //europa.eu/abc/history/index_en.htm](http://europa.eu/abc/history/index_en.htm)

II. 1981 рік - друге розширення ЄС (приєднання Греції)

1981 рік

Шлях Греції в єдину Європу не був простим і швидким. Початкова позиція цієї держави в переговорах з ЄЕС спиралась на тезу, що в основу переговорів про вступ мають бути покладені принципи Угоди про асоційоване членство. Перехідний період, протягом якого Греція пройшла шлях до приєднання і підготувала свою політичну й соціальну систему, був доволі значний. На цьому нелегкому шляху Греція рішуче подолала негативні наслідки диктаторського військового режиму. Після повернення демократичного уряду на проведеному референдумі 1974 р. однозначність інтеграції до ЄС не заперечувала жодна впливова політична сила Греції.

За підсумками чергового референдуму, що відбувся 12 червня 1975 р. країна формально подала заявку на вступ до Європейської Спільноти²¹.

Переговори, що розпочались в липні 1976 р., Переговорний процес, що тривав 4 роки і завершився підписанням в Афінах 28 березня 1979 р. договору про вступ Греції до ЄЕС. Передбачалось, що Греція стане повноправним членом Спільноти з 1 січня 1981 р. Саме ця Угода увійшла в історію ЄС як перший договір, укладений на той період Європейською Економічною Спільнотою з державою, що не входила до його членів, якими на той період були лише шість держав-засновників.

Договором встановлювався п'ятирічний перехідний період для сільського господарства, протягом якого мало бути забезпечено вирівнювання цін на сільськогосподарську продукцію Греції з відповідними цінами Спільноти. Стосовно промислової продукції, то за винятком 14 найменувань, передбачалось повне та негайне скасування всіх обмежувальних норм.

Ратифікація договору в державах – членах ЄЕС відбулась без особливих перешкод, за винятком Франції, де більшість соціалістів та комуністів, які побоювались втратити вплив у південних районах Франції проголосували проти. В самій Греції також не було єдності. У парламенті Греції більше ста комуністів та соціалістів виступали проти вступу до Спільного ринку. Бажання керівництва Греції вступити до Спільноти зросло коли аналогічні заявки були подані Іспанією та Португалією, що могло вплинути на процес приєднання Греції. Незважаючи на всі заходи уряду, переговори щодо вступу Греції до Спільноти тривали 3 місяці і були значно довшими ніж аналогічні переговори під час попереднього розширення²². І вже у 1981 р. Греція одержує усі права члена Спільноти. Греція стає десятою державою в складі ЄС.

Вступ Греції до Спільноти мав принципове значення, оскільки сприяв удосконаленню самого механізму розширення. Переговори щодо вступу Греції до ЄЕС продемонстрували ефективність класичного методу розширення, який базувався на вимогах насамперед виконання

²¹ Воробйова Г. Є. Процес гармонізації національного права до права Європейського Союзу: досвід Республіки Греція [Електронний ресурс] / Г. Є. Воробйова // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. - № 2 (15). – С. 158-163. - Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vaau/2009_2/text/09vgedrg.pdf.

²² Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 260.

політики (ССП), новий уряд Іспанії бачив єдиний вихід із економічної ізоляції в повноправному членстві в Європейській Спільноті. До 1985 року ЄЕС перетворилося на основного торговельного партнера Іспанії²⁴.

Якісно новий етап у відносинах Іспанії з ЄС почався після 1975 року. Значною мірою він був пов'язаний з ліквідацією інститутів диктатури Франко. Але основним поштовхом став економічний бум, який охопив країну в 60-х – початок 70-х рр. В пошуках виходу з економічної кризи уряд Франко зробив вирішальний крок від політики автаркії до широкої участі країни в міжнародних економічних відносинах.

Приєднання Іспанії до ЄС відбувалось в складних умовах. Вся увага і сили ЄС були направлені на вирішення завдань, поставлених Єдиним європейським актом (створення єдиного внутрішнього ринку). В таких умовах перед Іспанією постала проблема адаптації національної промисловості і сільського господарства до індустріального і аграрного комплексу ЄС за вимогами ринкових відносин.

Після смерті Франко в листопаді 1975 р. в Іспанії відбулось «мирне встановлення демократичного режиму, заснованого на повазі закону та суверенітету народу». Після раунду візитів по столицях країн ЄЕС 28 березня 1977 р. уряд Суареса подав заявку на вступ до ЄС. В Іспанії фактично встановився консенсус щодо вступу країни до ЄЕС. Формально обговорення цього питання в Кортесах відбулося лише в червні 1979 р. – майже два роки після подання заяви.

Серед найбільш складних питань, з якими зіткнулась Спільнота під час другого розширення було сільське господарство держави, яке ставило перед країнами ЄЕС цілий ряд складних економічних та політичних проблем. На момент подачі заявки на вступ структура сільського господарства Іспанії значно відрізнялось від сільського господарства ЄЕС.

В травні та листопаді 1978 р. рекомендації Європейської Комісії (ЄК) щодо вступу Іспанії та Португалії були представлені Раді Міністрів. У випадку з Іспанією рекомендації Європейської Комісії передбачали в промисловій сфері необхідність зняття всіх тарифів, скорочення державної допомоги та впровадження податку на додану вартість. Занепокоєння Європейської Комісії викликала перспектива еміграції іспанської робочої сили на ринки країн ЄЕС після зняття обмежень на її вільне пересування. Політичні та економічні фактори, що визначали політику як держав-аплікантів так і деяких ведучих держав-членів ЄЕС, свідчили про те, що під час обговорення процесу вступу, механізм

²⁴ Історичний погляд на вступ Іспанії до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://julieta.blox.ua/.../Istorichnij-poglyad-na-vstup-Ispaniyi-do-Yes.html>, вільний. – Назва з екрану.

розширення мав зазнати серйозного тиску. Без принципових змін в політиці Європейської Спільноти щодо прийому нових членів найбільш вірогідною можливістю зберегти комунітарні досягнення могло стати збільшення тривалості перехідного періоду. Європейська Комісія відмітила, що внутрішні економічні проблеми є реальною загрозою в просуванні Європейської Спільноти до Спільного ринку, а також до Економічного та Валютного Союзу, оскільки участь в цих програмах нових проблемних регіонів та секторів економіки значно ускладнить їх розширення. Тому Європейська Комісія рекомендувала розпочинати координаційні заходи направлені на економічне зростання в промислових галузях країн-кандидатів ще до їх вступу до ЄС. Передбачалося виділення із бюджету ЄЕС на вирішення цих проблем коштів у розмірі 2,5% ВВП Португалії та 0,4 ВВП Іспанії. Поряд з економічними та секторальними аспектами розширення, ЄК приділила важливе значення вирішенню проблем адаптації до нових умов основних інституцій Спільноти та його механізму прийняття рішень. ЄК пропонувала встановлення «перехідної формул», яка передбачала встановлення перехідного періоду для оцінки необхідних економічних, секторальних та інституційних врегулювань в розширеній Спільноті. На думку ЄК «перехідний період» відкривав можливості досить гнучко підійти до вирішення специфічних проблем кожного кандидата. Перехідний період мав бути розрахований мінімум на п'ять років, максимум на десять років, що дозволило б вирішити проблеми, характерні як для кандидатів, так і для Спільноти²⁵.

Що стосується механізму прийняття рішення, його структури та самого процесу, то пропозиції Європейської Комісії були направлені на збереження принципів, що були закладені під час злиття інститутів Спільнот (ЄЕС, ЄОВС та Євроатому) в 1967 році, підтверджені під час першого розширення і які передбачали рівноправне представництво держав-членів в усіх комунітарних інститутах та структурах. В Раді Міністрів ЄК пропонувала надати **Греції** та **Португалії** по п'ять голосів, а **Іспанії** – вісім. Це давало можливість зберегти існуючий баланс між великими та малими країнами в Європейській Спільноті таким чином, що п'ять великих держав, включаючи Іспанію, не могли сформувати кваліфіковану більшість в Раді Міністрів без участі хоча б однієї малої держави.

Фактично, рекомендації Європейської Комісії були відображенням її стратегічних планів відносно процесу розширення ЄС. Вони представляли свого роду компроміс між максималістською позицією, що передбачала

²⁵ Історичний погляд на вступ Іспанії до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://julieta.blox.ua/.../Istorichnij-poglyad-na-vstup-Ispaniyi-do-Yes.html>, вільний. – Назва з екрану.

можливість розширення лише при наданні значних повноважень інститутам Спільноти та мінімалістською, яка розглядала розширення як шлях до перетворення ЄЕС в організацію міжурядової співпраці. Суть позиції Європейської Комісії полягала в збереженні класичного підходу до європейської інтеграції, який оцінював цілісність комунітарних досягнень більше ніж загальну суму його складових, не дивлячись на складність процесу їх імплементації.

Не дивлячись на важливу роль ЄК в формуванні позиції Спільноти щодо проблеми розширення, вирішальну роль у процесі грала все ж політика членів ЄЕС. І хоча, враховуючи історичне значення розширення Спільноти на Південь в цілому країни-члени позитивно оцінювали залучення до ЄС нових членів. Найбільш активним прихильником нового розширення виступила Франція, яка бачила в цьому можливість відновити свої позиції в Спільноті, порушені в результаті прийому Великобританії до ЄЕС, проте все ж досить обережно ставилась до перспективи зростання конкуренції з боку нових членів ЄЕС, наполягаючи на необхідності врегулювання всіх складних проблем до остаточного вступу кандидатів. Велика Британія приділяла увагу в першу чергу питанню реформування бюджетного механізму, в чому її підтримувала Німеччина. Президент Франції заявляв, що прийом країн до ЄЕС може відбутися лише після повного врегулювання наслідків першого розширення Спільноти.

Таким чином переговори між ЄЕС та країнами-кандидатам в другій половині 80-х років гальмувались. Помічник Голови ЄК Лоренцо Наталі, відповідальний за питання розширення Спільноти, після свого візиту в Мадрид у червні 1981 р. наполіг на перегляді дати вступу Іспанії до ЄЕС, яка вже була визначена на термін не пізніше 1983 року (на засіданні Ради міністрів закордонних справ у липні 1980 р). Така позиція країн ЄЕС свідчила про те, що їх національні економічні інтереси грала все ж першочергову роль в порівнянні з підтримкою та захистом демократії в державах-кандидатах.

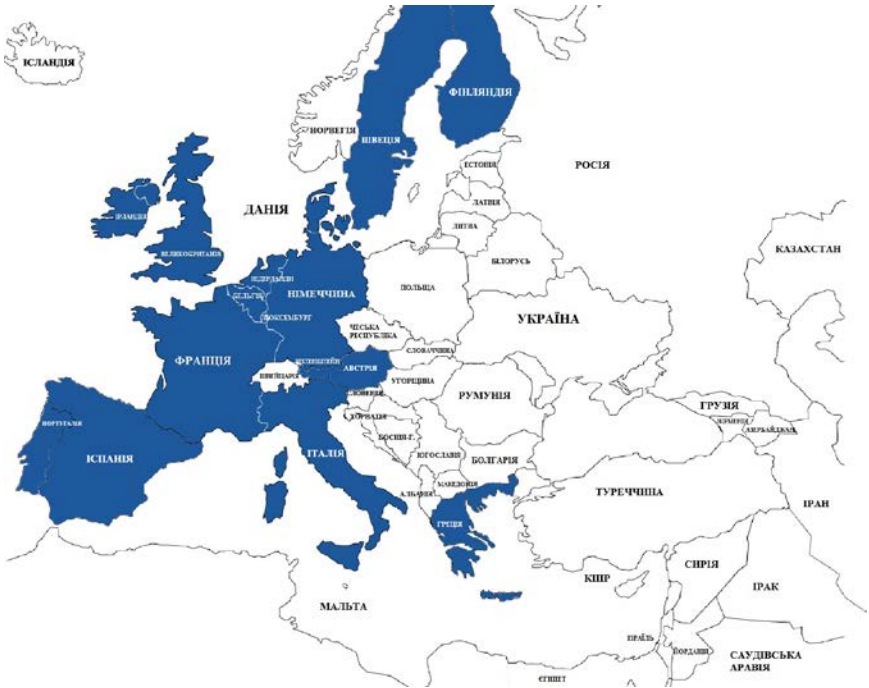
Прорив у переговорах наступив коли Європейська Рада в жовтні 1983 р. прийняла рішення про доступ середземноморських товарів до Спільного ринку. В червні 1984 р. на самміті в Фонтенбло було досягнуто консенсусу щодо механізму зменшення внеску Великобританії в бюджет ЄЕС та максимального збільшення відшкодувань від ВВП в бюджеті від 1% до 1,4% . Дата **1 січня 1986 року** була визначена на самміті як остаточна для вступу Іспанії.

Додатково див.: Історичний погляд на вступ Іспанії до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://julieta.blox.ua/.../Istoricnij-poglyad-na-vstup-Ispaniyi-do-YeS.html>, вільний. – Назва з екрану.

1980-1989. Падіння Берлінської стіни

9 листопада 1989 року внаслідок політичного перевороту було знесено Берлінську стіну, і кордон між Східною та Західною Німеччиною було відкрито вперше за 28 років, що призвело до возз'єднання Німеччини та територіального розширення ЄС.

IV. 1995 рік - четверте розширення ЄС (приєднання Австрії, Фінляндії та Швеції)

Питання чергового розширення Європейської Спільноти за рахунок країн Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) постало вже у другій половині 80-х років. Австрія, Фінляндія та Швеція були однорідною групою невеликих за розміром країн з високим рівнем економічного

розвитку та сталими демократичними традиціями, тому їм було легко адаптуватись до основних комунітарних вимог²⁶.

Важливим етапом на шляху зближення країн Європейської Спільноти і ЄАВТ було підписання в 1972 р. Угоди про вільну торгівлю. 9 квітня 1984 року в рамках інтеграційного зближення країн ЄЕС та ЄАВТ відбулось підписання Люксембурзької декларації, яка передбачала консолідацію та посилення співпраці у справі гармонізації стандартів, усунення технічних бар'єрів, спрощення прикордонних формальностей з метою утворення «динамічного європейського економічного простору».

Наприкінці 80-х років перспектива нового розширення ставала все більш реальною Країни ЄАВТ висловлювались за повноправне членство в ЄЕС, а участь у спільному ринку ЄЕС, керівництво Австрії розглядало як єдину реальну можливість вийти з економічної кризи та мати гарантований доступ до традиційних ринків.

До початку переговорів між країнами ЄЕС та ЄАВТ дала поштовх ініціатива Жака Делора (1989 р.). Жак Делор та Прем'єр міністр Норвегії Гро Харлем Брунтленд висловили перед Європейським Парламентом ідею більш «структурованого партнерства» та формалізації інституційних рамок співробітництва між країнами ЄС та ЄАВТ. Ініціатива Делора не викликала цілковитої підтримки ні з боку країн ЄС ні з боку країн ЄАВТ. Так наприклад австрійський уряд не бажав розцінювати цю пропозицію як альтернативу вступ до ЄС. Прихильниками тісного співпраці з країнами ЄАВТ виступали Велика Британія, Данія, Німеччина, Норвегія, Швеція та Фінляндія. Швейцарія негативно оцінила перспективи утворення «міні-ЄС» з елементами наднаціонального управління.

На погодження позицій було затрачено майже рік, і лише 19 грудня 1989 р. у прийнятті Спільної декларації сторони висловили бажання розпочати формальні переговори щодо ЄЕЗ, які у свою чергу розпочались тільки в червні 1990 р. 18 червня 1990 р. Рада Міністрів Спільноти, за активної участі Комітету постійних представників, прийняла документ, який фактично становив директиву щодо переговорів про ЄЕЗ та став основою для переговорів ЄЕС з країнами ЄАВТ. Основною метою переговорів проголошувалося утворення до 1 січня 1993 р. економічної зони у складі 19 країн.

Поступово в процесі переговорів протягом 1990 р. та на початку 1991 р. для більшості країн ЄАВТ стало зрозуміло, що Європейська економічна зона не дає їм тих легких переваг, на які вони сподівались. Спільнота вимагала від країн ЄАВТ виконання тяжких умов комунітарних правил. За складністю, переговори були більше схожі на переговори про повне

²⁶ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 353.

членство в ЄС. Саме цього країни ЄАВТ прагнули уникнути. Стало, також зрозуміло, що інституціональний, юридичний механізм нової організації був не тільки складним, а й позбавляв країни ЄАВТ будь-якого серйозного впливу на процес прийняття рішення. Деякі країни ЄАВТ розглядаючи можливість повноправного членства в ЄС порушували питання вивчення позитивних та негативних наслідків такого членства. Так, наприклад, Австрія спочатку відмовилася вступити до Європейського Спільноти, вбачаючи в Європейській Асоціації Вільної Торгівлі (ЄАВТ) кращий шлях до європейської інтеграції²⁷.

Падіння комуністичних режимів у країнах Східної Європи призвели до нових оцінок нейтральними країнами ЄАВТ свого статусу. Він став практично сумісним з повним членством в ЄС.

У грудні 1990 р. шведський парламент схвалив рішення уряду про вступ до Спільноти, і вже в липні 1991 р. Швеція звернулася з формальною заявкою на вступ до ЄС. Змінилась і ситуація у Норвегії, яка єдина з чотирьох країн-кандидатів не ратифікувала на референдумі 1972 р. угоду про вступ до ЄС. Прихід до влади Лейбористів в листопаді 1992 р. сприяли еволюції політики Норвегії щодо членства в ЄС. У січні 1992 р. парламент Фінляндії схвалив рішення уряду про вступ до Спільноти. Офіційна заява в ЄС була подана Фінляндією в лютому 1992 р.

Справжній прорив у переговорах стосовно ЄЗ відбувся 21-22 жовтня 1991 р. під час зустрічі міністрів закордонних справ країн ЄС та ЄАВТ у Люксембурзі. Було досягнуто компромісу із найбільш складних питань спільної економічної зони, однак було потрібно ще майже пів року на вирішення проблеми спільних інституцій ЄЗ. Остаточна угода про Європейську економічну зону була підписана 2 травня 1992 р. у Порто і мала набути чинності після її ратифікації всіма зацікавленими країнами 1 січня 1993 р.

1 липня 1991 року на вступ до ЄС подала заявку Швеція. Комітет із зовнішніх зв'язків шведського парламенту прийняв нові положення, що корегували політику нейтралітету Швеції. Нова концепція передбачала перетворення Швеції на активного суб'єкта процесу формування нової системи безпеки в Європі. Заявка Фінляндії (18 березня 1992 р.) про вступ до ЄС також не містила застережень щодо її нейтрального статусу і відображала підхід Швеції. На референдумі з цього питання 57% тих, хто проголосував, підтримали цю ідею.

Дещо інша ситуація була з Австрією. Її нейтралітет мав постійний характер та закріплювався в Конституції Австрії і визнавався нормами

²⁷ Зміна обличчя австрійського нейтралітету [Електронний ресурс] // Спостерігач. – 1993. - № 22 (лют.). – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload...file>, вільний. – Назва з екрану.

міжнародного права. 26 червня 1989 р. найвпливовіші політичні партії Австрії – Соціалістична та Християнсько-демократична народна – дійшли згоди про необхідність внесення відповідних змін до федеральної Конституції, щоб узгодити дві позиції: збереження статусу постійного нейтралітету та урахування економічного значення вступу до Спільноти²⁸.

Таким чином, 17 липня 1989 року міністр закордонних справ Австрії Мок передав заяву Австрії на вступ до ЄС у Брюссель. Завдяки тиску з боку соціал-демократів у заяві вказувалося на збереження нейтрального статусу, як умови вступу.

Через три місяці після подання Австрією заяви про членство в ЄС впала Берлінська стіна, а невдовзі розпалася вся комуністична система. В листі Австрійського уряду до Європейської Спільноти в лютому 1990 року підтверджувалося прагнення країни до вступу в ЄС. "Австрія, - наголошувалося в заяві, - у серці Європи - і бажає мати всі права й обов'язки члена Спільноти. Нейтралітет, - йшлося далі, - був "особливим внеском Австрії у збереження миру і безпеки в Європі. Історичний досвід та зв'язки з сусідами у Східній та Центральній Європі зможе розширити сферу діяльності ЄС, надати їй нового поштовху, стати фактором її зміцнення"²⁹.

Проте, на той час Європейська Спільнота була занадто переобтяжене об'єднанням Німеччини й демократичною та економічною відбудовою країн колишнього Варшавського Пакту. Європейській Комісії знадобилося більше року, аби підготувати та висловити свою думку з приводу заяви Австрії.

У рішенні Європейської Комісії, висловленому 1 серпня 1991 р., підкреслювалося, що Австрія стане "однією з найстабільніших та економічно найміцніших держав-членів ЄС". Нейтралітет країни вважався "особливою", але не "вирішальною" проблемою для Спільноти, яка вивчатиметься в світлі "змінення значення концепції нейтралітету в Європейському контексті"³⁰.

Принципове рішення щодо нового розширення ЄС було прийнято на самміті у Лісабоні у червні 1992 р. з урахуванням інтересу, що постійно зростає, та вимог проведення активнішої політики стосовно країн Центральної та Східної Європи. В серпні 1992 р. Комісія підготувала

²⁸ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 363-364.

²⁹ Зміна обличчя австрійського нейтралітету [Електронний ресурс] // Спостерігач. – 1993. - № 22 (лют.). – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload...file...>, вільний. – Назва з екрану.

³⁰ Там само.

Як і країни Середземномор'я в 1980-х р., колишні комуністичні країни Центральної та Східної Європи вийшли з диктатури і заявили про бажання зміцнити свої нові демократії. Вони захотіли оголосити себе частиною "Європи" і переконатися, що вони не входять назад у сфери впливу Росії. ЄС мав життєво важливе значення для забезпечення успішного економічного розвитку цих країн. Однак, прагнення ЄС приймати заявки цих країн втілювалось менш швидкими темпами³².

Європейська Комісія визначила, що країни Центральної та Східної Європи будуть готові до вступу вже до 2002 року. Саме тому, починаючи з цього року, у бюджеті передбачаються гроші на це. У липні 1999 р. Європейська Комісія розподілила між кандидатами наявні «передступні» кошти, які мали допомогти державам-кандидатам у підготовці до повного членства. Формально процес розширення розпочався в березні 1998 р. Першою групою країн-кандидатів були: Естонія, Польща, Словенія, Угорщина, Чехія та Кіпр. До другої належали: Болгарія, Латвія, Литва, Мальта, Словаччина та Румунія³³.

Сам процес цього етапу розширення ЄС з економічної точки зору мав кілька характерних рис:

- По-перше, це було приєднання 10 країн з істотно нижчими соціально-економічними показниками порівняно з ЄС-15, що доводить принципову можливість об'єднання різних за рівнем розвитку груп країн не лише на засадах вільної торгівлі або митного союзу, а й економічного союзу.
- По-друге, розширення Союзу стало важливим етапом достатньо м'якої, без економічних шоків, адаптації економік ЄС-10 до нових умов конкурентного середовища Єдиного внутрішнього ринку ЄС.
- По-третє, очевидні позитивні наслідки розширення відчули як нові країни-члени (насамперед), так і меншою мірою старі країни-члени на всіх рівнях реалізації економічних ефектів цього процесу: споживачі, виробники, національні економіки, інтеграційне об'єднання в цілому.

Процес розширення був взаємовигідний як для ЄС-10, так і для ЄС-15. Нарешті, він був добре спланований, ефективно керувався, його

³² Enlargement of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/default_noscript_en.htm, free.

³³ Казімір Р. Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс] / Роберт Казімір; пер.: Ігор Андрейко, Андрій Максимук. - Перемишль : Парламент Молоді, 2003. - Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net/.../index5.html>, вільний. - Назва з екрану.

ризиків та витрати були інтернаціоналізовані та мінімізовані в межах Союзу та країн, що приєднувалися.

Фактично підготовка до вступу цих країн до ЄС тривала понад десять років, більш інтенсивно — з 1997-го, коли було прийнято рішення про перспективи розширення.

Досить позитивні зрушення у стосунках ЄС та країн, що бажали вступити розпочалися у 1994 році. Між Польщею та ЄС відбулось укладення Європейського договору про інтеграцію Польщі з Європейською Спільнотою, який почав функціонувати з 1 лютого 1994 року. Договір був ратифікований у 1996 році польським урядом, а також Європейським Парламентом і дванадцятьма країнами-членами ЄС. Тоді ж було укладено договір між Угорщиною і ЄС. На рік пізніше договір уклали Болгарія, Чехія, Румунія, Словаччина.

8 квітня 1994 року Польща подала заявку на вступ до ЄС. Європейська Спільнота не було зацікавлене в наданні переваг якійсь одній із східноєвропейських країн, тому було надано перевагу багатостороннім діалогам з усіма бажаними вступити. В грудні 1994 року в Ессені було зроблено стратегічний крок із підготовки країн до інтеграції з Європейським Союзом. Головною лінією цього плану було те, що нові країни повинні прискорити політичні та економічні реформи, які стануть гарантом їхньої інтеграції в ЄС. Із цією метою додатковим протоколом Європейського договору було прийнято програму допомоги Польщі, підписану в липні 1995 року³⁴.

31 березня 1998 року розпочалися переговори про вступ до ЄС із Угорщиною, Польщею, Естонією, Чехією, Словенією та Кіпром.

13 жовтня 1999 р. Європейська Комісія дала рекомендацію державам-членам Європейського Союзу розпочати переговори з Румунією, Словаччиною, Латвією, Литвою, Болгарією та Мальтою.

9 жовтня 2002 р. Комісія порекомендувала закрити переговори з Угорщиною, Польщею, Естонією, Чехією, Словенією, Кіпром, Словаччиною, Латвією, Литвою та Мальтою.

З урахуванням перехідних положень у певних галузях та сферах цей процес для ЄС-10 повністю завершиться у 2009 р. За час підготовки до вступу нові країни-члени ЄС успішно трансформували свої економіки з планових до ефективно функціонуючих ринкових (не стосується, ясна річ, центральноєвропейських країн, тобто ЄС-10 без Мальти та Кіпру). На відміну від інших держав Східної Європи, кризові явища в економіках цих країн на початку 90-х років були нетривалими, і з 1993—1994 років

³⁴ Стрільчук Р. С. Польща на шляху до європейської інтеграції: історико-економічний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvvnv/istor/2007_1/1/3.pdf, вільний. – Назва з екрану.

вони вже мали позитивні темпи економічного зростання, передусім внаслідок ефективних ринкових реформ, кардинальної переорієнтації зовнішньоекономічних зв'язків, інтеграції до Єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Нові держави-члени ЄС досягли та підтримують високий рівень макроекономічної стабільності. За роки підготовки до вступу рівень інфляції тут скоротився утричі, наблизившись до середніх показників ЄС - 15.

До розширення вельми невизначеними були можливі наслідки масової міграції робочої сили з країн ЄС - 10 до ЄС - 15. Довгострокові прогнози (до 15 років) оцінювали загальний обсяг міграції робочої сили до 3 млн. чол., тобто всього в 1,2% працездатного населення ЄС - 15 2020 року. Короткострокові прогнози визначили цей обсяг на рівні 300 - 350 тис. чол. у перші роки розширення. Однак перші два роки показали, що відсоток робочої сили з нових країн-членів на ринках ЄС - 15 є достатньо стабільним до і після вступу, з невеликим збільшенням у Великобританії, Австрії та Ірландії. Її обсяг просто недостатній, аби істотно вплинути на структуру та рівні заробітної плати на ринках робочої сили ЄС - 15. Міграція з третіх країн викликає значно більшу стурбованість у європейських країнах-реципієнтах.

Вступ до ЄС нових країн став підтвердженням істотних структурних зрушень в їхніх національних економіках. По-перше, національні економіки нових країн-членів ЄС стають органічною складовою Єдиного внутрішнього ринку ЄС. Якщо врахувати також зростання частки взаємної торгівлі в межах ЄС - 10, можна зробити висновок про високу самодостатність і значущість саме ринку ЄС - 25 для розвитку малих економік нових членів.

По-друге, використовуючи існуючі конкурентні переваги, виробники ЄС-10 формують нові — як ланцюжки європейських (і не тільки) інтегрованих виробничих систем, що об'єднують підприємства різних країн ЄС з метою організації досліджень, розробки, виробництва, збуту, обслуговування відповідної продукції.

По-третє, орієнтація на попит Єдиного внутрішнього ринку ЄС сприяє поширенню передових технологій в їх економіках, активно формує виробництва третього та четвертого технологічних укладів. Так, у 1995 - 2001 роках практично всі країни-кандидати на вступ до ЄС значно підвищили свій індекс технологічного розвитку за оцінками ЮНКТАД (конференція ООН по торгівлі і розвитку) та увійшли до групи країн із найвищою інноваційною активністю.

Орієнтація на місткий та високотехнологічний ринок ЄС, успішна адаптація до його вимог істотно поліпшили позиції ЄС-10 на світових ринках загалом. Ця група країн почала активно використовувати комунітарні механізми ЄС для захисту своїх позицій на Єдиному

внутрішньому ринку Союзу, а також для економічної експансії на ринки третіх країн³⁵.

Позитивний характер економічних наслідків розширення ЄС для нових членів зумовлений системою факторів. Передусім йдеться про виникнення та реалізацію коротко- та середньострокових ефектів відповідних форм міжнародної інтеграції на етапах до і після вступу до ЄС: вільної торгівлі, митного союзу, спільного та єдиного ринків, економічного союзу. Усунення бар'єрів входу та виходу на Єдиний внутрішній ринок ЄС, відносно швидка та ефективна ринкова адаптація національних виробників до змін у національних і зовнішніх конкурентних середовищах привели до кількісних та якісних зрушень в економічному розвитку нових членів Союзу.

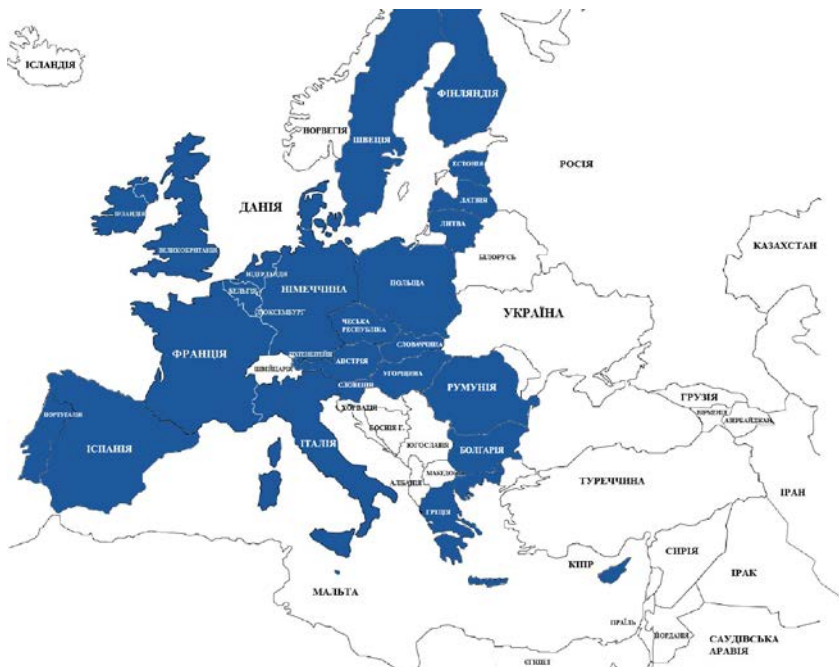
Однак не слід думати, що вступ до ЄС розв'язав усі соціально-економічні проблеми нових членів. Це далеко не так. Вступ до ЄС дає можливість використовувати комунітарні механізми розв'язання економічних проблем розвитку, але це не відбувається автоматично. Тому в нових країнах-членах ЄС залишаються проблеми безробіття, відставання від рівня соціально-економічного розвитку ЄС - 15, не подолано технологічний розрив між цими групами країн, далеко не повністю вирішено питання соціальної конвергенції.

Перспектива розширення ЄС та безпосередньо вступ нових країн стали важливим каталізатором ефективних ринкових трансформацій і позитивних структурних зрушень у національних економіках цих країн. Орієнтація на Єдиний внутрішній ринок ЄС сприяла модернізації технологічних основ їх національних економік, додала їм динамічності, підвищила конкурентоспроможність. Саме таким чином - як органічні складові економічної системи ЄС - нові країни-члени зустрічають виклики глобалізації, ефективно адаптуються до нових, більш жорстких, умов міжнародної конкуренції у XXI столітті. Їх досвід свідчить, що шлях входження малих економік до висококонкурентних міжнародних економічних угруповань повністю себе виправдовує³⁶.

VI. 2007 рік – шосте розширення ЄС (приєднання Болгарії та Румунії)

³⁵ Економіка ЄС-10: два роки після вступу до Союзу [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. - 2006. - № 34 (9-15 верес). - Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2250/54432/>, вільний. – Назва з екрану.

³⁶ Економіка ЄС-10: два роки після вступу до Союзу [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. - 2006. - № 34 (9-15 верес). - Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2250/54432/>, вільний. – Назва з екрану.

На вступ до Європейського Союзу Болгарія і Румунія чекали 12 років. 1995-го ці країни подали заявки на вступ, за п'ять років почали переговори і ще через такий самий час підписали договір про приєднання. З їх приєднанням ЄС розширив свої кордони, збільшивши кількість членів із 25 до 27.

По відношенню до Болгарії та Румунії Європейським Союзом було відзначено, що цим країнам буде надано сприяння і буде фіксований строк їхнього прийняття в Союз. Вказувалось, що причиною відставання Болгарії та Румунії була в першу чергу невідповідність економічним критеріям, прийнятим в Копенгагені³⁷.

Виконавши ряд вимог та перед вступних формальностей, поставлених ЄС, Болгарія та Румунія набули статусу країн-членів ЄС.

Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу з нагоди приєднання двох нових країн до ЄС назвав 1 січня 2007 року історичним

³⁷ Політична система і державний устрій Болгарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua>, вільний. – Назва з екрану.

днем. “Я вітаю громадян та лідерів Болгарії та Румунії за їхню сміливість, визначеність та роботу щодо підготовки до членства”, - цитує прес-служба президента Європейської Комісії. У свою чергу комісар ЄС з питань розширення Оллі Рен також привітав народи обох країн. “Вони заслуговують на привітання за вражаючі реформи у посиленні демократії, модернізації їхніх країн, перетворення судової системи на більш ефективну та незалежну”, зазначив він³⁸.

Приєднатися до ЄС через три роки сподівається Хорватія. Туреччина, за оцінками експертів, може стати членом об'єднання не раніше 2014 року. Статус кандидата на вступ отримала Македонія. Як майбутніх кандидатів розглядають Боснію, Косово, Чорногорію і Сербію³⁹.

Останнім часом в євроінтеграційних процесах має місце феномен «Втоми від розширення (enlargement fatigue)». Це поняття є не таким вже й новим. Ще у 1977 р., провідний опозиційний політик Франції Франсуа Міттеран говорив: "Потрібно бути обережними, щоб не перетворити на загальний ринок просто зони вільної торгівлі"⁴⁰.

В Євросоюзі зростає невдоволення впровадженням, масштабами та наслідками попередніх розширень. У багатьох державах ЄС різко знизився рівень суспільної згоди щодо можливості подальшої інтеграції нових членів. Відбувається переосмислення ставлення до даного процесу серед політично відповідальних осіб. Підвищення рівня скепсису щодо можливості подальшого розширення зумовлене наступними факторами:

- а) поширення побоювань щодо загострення внутрішніх протиріч в європейській політиці та ускладнення процесу прийняття рішень;
- б) побоювання зменшення впливу нинішніх держав-членів ЄС та подальшого послаблення своїх позицій внаслідок прийому нових членів;
- в) зростання рівня незадоволення результатами розширення може призвести до загального розчарування процесом інтеграції⁴¹.

Зазначене в останні роки спричинило інтенсифікацію дискусії щодо так званої «поглинальної спроможності» ЄС. Спробою припинити

³⁸ 1 січня Болгарія та Румунія приєднуються до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/ukr/news/news-178879.html>, вільний. – Назва з екрану.

³⁹ Болгарію та Румунію беруть до Євросоюзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=132387>, вільний. – Назва з екрану.

⁴⁰ ESI series: Beyond Enlargement Fatigue? [Electronic resource]. - Access mode: http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_74.pdf, free.

⁴¹ Гуцал С. А. Вплив процесу реформування ЄС на перспективи європейської інтеграції України // Стратегічні пріоритети, № 2 (11), 2009. – С. 241. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: http://www.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/35.pdf, вільний.

попередні дебати з даної проблематики стало оприлюднення висновків Європейської Ради у грудні 2006 р., яка ухвалила запропоновану Європейською Комісією «Стратегію розширення та Спеціальне повідомлення щодо питання поглинальної спроможності»⁴². Ключовою ідеєю, закладеною у даній Стратегії, стала позиція про призупинення розширення на більш–менш тривалий час і припинення практики масових «хвиль розширення» через інтеграційну «втому» країн–членів Євросоюзу⁴³.

Майже нічого нового з огляду на бачення подальшого розширення не вніс і наступний документ Європейської Комісії «Стратегія розширення та найважливіші виклики в 2007–2008 рр.» від 6 листопада 2007 р. У Стратегії знову відзначено успіхи та проблеми держав–кандидатів та потенційних кандидатів, але даний документ так і не виробив бачення майбутньої інтеграційної політики ЄС⁴⁴.

Однією з основних причин втоми від розширення в численних старих державах–членах ЄС є необхідність подолання суттєвого соціально–економічного розриву з новими членами. Сильно виражена економічна і соціальна диференціація між показниками нових членів та середнім показником по ЄС спричинює підвищення фінансових витрат і посилює тенденцію до внутрішньосоюзної делокалізації й відповідно до міграції робочої сили. Так, ще більше надало песимізму інтеграційним настроям в ЄС останнє розширення 2007 р. за рахунок Болгарії та Румунії, які дуже відчутно відстають від решти Євросоюзу за економічними показниками⁴⁵.

⁴² Mitteilung der Kommission an das Europäische Parlament und den Rat, Erweiterungsstrategie und wichtigste Herausforderungen für den Zeitraum 2006–2007 mit Sonderbericht über die Fähigkeit der EU zur Integration neuer Mitglieder. – KOM (2006) 649 endgültig, Brüssel, 8.11.2006. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_de.pdf

⁴³ Там само.

⁴⁴ Mitteilung der Kommission an den Rat und das Europäische Parlament. Erweiterungsstrategie und wichtigste Herausforderungen für den Zeitraum 2007 – 2008. – Brüssel, den 6.11.2007, KOM (2007) 663 endgültig. [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_de.pdf

⁴⁵ Гуцал С. А. Вплив процесу реформування ЄС на перспективи європейської інтеграції України // Стратегічні пріоритети, № 2 (11), 2009. – С. 241. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: http://www.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/35.pdf, вільний.

На подальші інтеграційні процеси безумовно має вплив інституційне реформування. Завершенням важливого етапу інституційних трансформацій Євросоюзу стає прийняття «Лісабонського договору, що змінює Договір про Європейський Союз та Договір про створення Європейської Спільноти». Головними цілями, що їх прагне досягти ЄС внаслідок прийняття нового Договору та успішного завершення інституційної реформи, виступають підвищення ефективності прийняття рішень, зміцнення демократії через посилення ролі європейського парламенту і національних парламентів, а також збільшення прозорості бюрократичної системи⁴⁶. Одним словом, прийняття Лісабонського договору є необхідним для подальших розширень ЄС.

Додатково див.:

Історія ЄС:

1. Байт Представництва Європейського Союзу в Україні) - http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/what_eu/history_of_the_eu/index_uk.htm.

2. Історія міжнародних відносин [Електронний ресурс]. - Режим доступу - http://www.5ka.su/ref/geography/15_object91877.html, вільний. - Назва з екрану.

Розширення ЄС:

3. Enlargement of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/default_noscript_en.htm, free.

Табл. 2. Розширення ЄС⁴⁷

Рік	Країни, що приєднались	Кількість країн, що приєднались	Загальна кількість членів
1957	Німеччина, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Італія	6	6
1973	Данія, Велика Британія, Ірландія	3	9
1981	Греція	1	10
1986	Іспанія, Португалія	2	12
1990	НДР об'єдналась із Західною Німеччиною, що призвело до	0	12

⁴⁶ Гуцал С. А. Вплив процесу реформування ЄС на перспективи європейської інтеграції України // Стратегічні пріоритети, № 2 (11), 2009. – С. 241. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: http://www.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/35.pdf, вільний.

⁴⁷ Складено за джерелом: Kristin Archick. European Union Enlargement [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.usembassy.it/pdf/other/rs21344.pdf>, free.

	територіального розширення Спільноти		
1995	Австрія, Фінляндія, Швеція	3	15
2004	Угорщина, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія, Естонія	10	25
2007	Болгарія, Румунія	2	27

Додатково див: Сайт Представництва Європейського Союзу в Україні – http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm

1.3. Інституційна структура ЄС згідно Лісабонського договору

Як було зазначено у попередньому розділі, внаслідок розширення ЄС та збільшення кількості його держав-членів виникла потреба у новій формі управління, більш оперативній та більш ефективній. В останні 10 років склалася ситуація, коли новий склад вступив у протиріччя зі старою формою управління Євросоюзом, постала інституційна криза. Потрібно було провести інституційну реформу.

Із набуттям чинності Лісабонського договору 1 грудня 2009 р. розпочався новий період у розвитку Європейського Союзу. Даним договором внесено ряд суттєвих змін у засади функціонування ЄС. Так, ЄС набув міжнародної правосуб'єктності, змінився механізм ухвалення рішень та відбулись нововведення в інституційній сфері. Запроваджено нові керівні посади – Президент Європейської Ради та Високий представник з питань закордонних справ і безпекової політики, а також утворено новий орган – Європейська служба зовнішньої діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке практично буде відігравати роль „міністерства закордонних справ”). Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін, спрямованих на посилення інституцій ЄС.

1.3.1. Основні інституції ЄС

Європейська Рада (ЄР) (European Council)– інституція ЄС, що передбачає регулярні зустрічі глав держав та урядів країн Європейського Союзу. Згідно Лісабонського договору Європейська Рада є офіційною інституцією Європейського Союзу і є структурою, відокремленою від Ради Міністрів ЄС.

Правовою основою діяльності ЄР є: Заключне комюніке засідання у "верхах" у Парижі (1974), Директиви ЄР про організацію засідань (1977),

"Урочиста Декларація про Європейський союз" (1983) та Лісабонський договір (2009)⁴⁸.

Учасниками засідання ЄР є глави держав або урядів і міністри закордонних справ –країн-членів ЄС та Президент Європейської Комісії, який не має права голосу. ЄР збирається не рідше як тричі на рік, приймає рішення з найважливіших питань.

Лісабонський договір закріплює наступні повноваження Європейської Ради:

- внутрішні справи та юстиція,
- зовнішня політика та конституційні питання,
- економічне управління (надання попередження державам, чия економічна політика загрожує нормальному функціонуванню економічного і валютного союзу, спостереження за бюджетною політикою держав),
- питання, що стосуються складу Європарламенту та Європейської Комісії (ЕК),
- питання головувань та позбавлення членства в ЄС,
- зміна системи голосування при ухваленні рішень,
- висунення кандидатури Президента ЄР і Високого представника з питань зовнішньої політики та безпеки.
- Рішення, прийняті ЄР реалізують органи ЄС.

Президент Європейської Ради

Європейську Раду очолює Президент, що призначається на термін 2,5 років кваліфікованою більшістю голосів членів Ради. Президент може бути обраний повторно не більше одного разу за допомогою аналогічної процедури. Президент Європейської Ради матиме статус, що відповідатиме статусу глави держави та представлятиме ЄС на міжнародному рівні у питаннях, що належать до сфери Спільної зовнішньої і безпекової політики, представлятиме ЄС на самітах з третіми країнами.

Рада Міністрів Європейського Союзу (РМ) (*Council of the European Union*) — інституція Європейського Союзу, головний орган ухвалення рішень в Європейському Союзі. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу. Залежно від порядку денного, збираються міністри закордонних справ (Рада з загальних справ та зовнішніх відносин), економіки й фінансів (Екофін), сільського господарства тощо — загалом 9 конфігурацій Ради. Кількість засідань протягом року

⁴⁸ Європейська Рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/instytucje/index3.html#start>, вільний. – Назва з екрану.

залежить від масштабів та інтенсивності законодавчого процесу в ЄС і політичних рушіїв того чи іншого особливого питання. Деякі конфігурації Ради збираються раз на місяць; інші — раз на півроку. Попри те, що склад Ради міністрів змінюється, це єдина інституція.

Головування в Раді на проведенні засідань здійснює високий представник зі спільної зовнішньої та безпекової політики, який призначається Європейською Радою за узгодженням з президентом Європейської Комісії (кваліфікованою більшістю)⁴⁹. Над підготуванням рішень Ради працюють близько 250 робочих груп і комітетів; вони виконують технічну роботу і передають документи в Комітет постійних представників, який здійснює політичну підготовку рішень. Організаційну роботу виконує генеральний секретаріат на чолі з генеральним секретарем Ради⁵⁰.

Рішення в Раді ухвалюються голосуванням міністрів країн-членів. Згідно Лісабонського договору передбачається запровадження голосування у Раді Міністрів ЄС (РМ) кваліфікованою більшістю: ухвалення рішення вимагатиме підтримки з боку 55 % країн-членів, які представляють не менше 65 % населення ЄС. У випадках, коли РМ ЄС ухвалюватиме рішення, що не було ініційоване ЄК або Високим представником з питань зовнішньої політики та безпеки, підтримка країн-членів повинна бути більшою – щонайменше 72%, а відсоток представленості населення у таких випадках залишається незмінним (65%).

Новий спосіб голосування запроваджуватиметься з 2014 р. із врахуванням «компромісу Іоанніна», який дозволяє до 2017 р. будь-якій групі з не менш, ніж чотирьох країн-членів ЄС, що представлятиме принаймні 35% населення ЄС, вимагати перегляду рішень.

Згідно із Лісабонським договором, усі процедури у рамках засідань РМ ЄС мають бути публічними і транслюватися в телевізійному ефірі.

Головування у РМ ЄС, яке як і раніше здійснюватиметься керівництвом країни-члена ЄС протягом шести місяців, проходитиме у форматі «Трію» головувань. Запровадження такої структури має на меті забезпечення послідовності у реалізації пріоритетів політики.

При цьому у рамках Ради міністрів закордонних справ ЄС головування здійснюватиметься не представником країни-члена, що

⁴⁹ Сокур С. Інституціональні зміни зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору. [Електронний ресурс]. - Матеріал журналу Віче. - Режим доступу до журналу: www.viche.info/journal/2063/,_вільний. – Назва з екрану.

⁵⁰ Рада Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/instytucje/index5.html>, вільний.

головує в РМ ЄС, а Високим представником з питань зовнішньої політики та безпеки.

Вплив країни, яка головуватиме в ЄС, зберігатиметься насамперед на робочому (процедурному) рівні, тоді як на міжнародному рівні головування офіційно делегували свої повноваження Президенту Європейської Ради та Високому представнику ЄС з питань закордонних справ, Віце-президенту Європейської Комісії.

Питання, які не належать до сфери зовнішніх справ і політики безпеки, залишатимуться у сфері компетенції головування.

Європейська Комісія (ЄК)(European Commission) - унікальна інституція ЄС, яка не має аналогів у національних системах урядування. Вона є виконавчим органом, що несе відповідальність за вироблення законодавчих ініціатив, реалізацію рішень та дотримання договорів Союзу, тобто суміщує законодавчу та виконавчу функції.

Європейську комісію часто представляють як виконавчий орган ЄС, хоч насправді вона має обмежені повноваження та можливості втілювати політику ЄС. Точніше роль Комісії відбиває неформальна назва «двигун європейської інтеграції». І не лише тому, що вона має майже виняткове право на законодавчу ініціативу, але також і через її історію, склад, культуру й радше європейський, ніж національний світогляд. Крім того, Комісія наглядає за тим, щоб не порушувались угоди, і традиційно захищає інтереси малих країн-членів.

Відповідно до записаного в угодах Комісія має:

- розробляти й пропонувати законодавчі акти;
- керувати запровадженням політики Співтовариства;
- розпоряджатися бюджетом;
- підтримувати зовнішні відносини;
- наглядати за дотриманням законів Спільноти;
- вказувати шляхи та перспективи розвитку.

Європейська Комісія складається з двадцяти семи незалежних членів (по одному від кожної країни-члена), разом з Президентом і п'ятьма віце-президентами. Комісію призначають на п'ятирічний термін за згодою країн-членів, рішення про її призначення ухвалює Європейський Парламент. Комісії допомагає в роботі адміністрація, до якої входять генеральні директорати та генеральний секретаріат.

Лісабонським договором передбачається, що з 2014 року склад ЄК формуватиметься не за принципом „один член ЄК від кожної держави ЄС”, який застосовувався з 1957 році, а складатиметься із такої кількості членів, що дорівнюватиме 2/3 від кількості країн-членів. Однак, у випадку ухвалення одностайного рішення Європейською Радою, склад ЄК може бути розширений.

Інституційною новацією в Європейській Комісії стало також поєднання посади Віце-президента ЄК із посадою Високого представника

з питань зовнішньої політики та безпеки. Крім того, відбулось об'єднання портфелів члена ЄК з питань розширення та члена ЄК з питань Європейської політики сусідства.

Фактично ЄК є одним із ключових центрів впливу в ЄС. Президент Єврокомісії разом із Президентом ЄР представляє Євросоюз на самітах з третіми країнами. Зберігаються повноваження ЄК щодо міжнародного представлення ЄС у технічних питаннях, якими до запровадження інституційних змін опікувались Європейські Співтовариства, та частково питання юстиції і безпеки.

Табл. 3. Склад Європейської Комісії (до 31.10.2014 року)⁵¹

Посада	Обрана особа (країна)
Президент Європейської Комісії	Жозе Мануел Баррозу (Португалія)
Верховний представник з питань зовнішньої політики та політики безпеки, віце-президент ЄК	Кетрін Ештон (Великобританія)
Єврокомісар з питань конкуренції, віце-президент ЄК	Хоакін Альмунія (Іспанія)
Єврокомісар з транспорту, віце-президент ЄК	Сіім Каллас (Естонія)
Єврокомісар з цифрових технологій, віце-президент ЄК	Неелі Крьос (Нідерланди)
Єврокомісар з юстиції, основних прав та громадянства, віце-президент ЄК	Вівіан Редінг (Люксембург)
Єврокомісар з промисловості та підприємницької діяльності, віце-президент ЄК	Антоніо Таяні (Італія)
Єврокомісар з міжінституційних відносин та управління, віце-президент ЄК	Марош Шевчовіч (Словаччина)
Єврокомісар з довкілля	Янез Поточнік (Словенія)
Єврокомісар з економічної та монетарної політики	Оллі Рен (Фінляндія)
Єврокомісар з розвитку	Андріс Пієбалгс

⁵¹ Складено за джерелом: ЄС у кишені (довідник з європейської інтеграції України). – Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, К. - 2010 р. 74 с.

	(Латвія)
Єврокомісар з внутрішнього ринку та сфери послуг	Мішель Барньє (Франція)
Єврокомісар з освіти, культури, багатомовності та молодіжної політики	Андрулла Вассіліу (Кіпр)
Єврокомісар з оподаткування та митного союзу, аудиту та боротьби з шахрайством	Альгірдас Шемета (Литва)
Єврокомісар з торгівлі	Карел де Гухт (Бельгія)
Єврокомісар з охорони здоров'я та захисту прав споживача	Джон Даллі (Мальта)
Єврокомісар з дослідницької діяльності та інновацій	Майре Геогенан-Квін (Ірландія)
Єврокомісар з бюджету та фінансового планування	Януш Левандовскі (Польща)
Єврокомісар з морської політики та рибальства	Марія Даманакі (Греція)
Єврокомісар з міжнародного співробітництва, гуманітарної допомоги та кризового врегулювання	Крісталіна Георгієва (Болгарія)
Єврокомісар з енергетики	Гюнтер Еттінгер (Німеччина)
Єврокомісар з регіональної політики	Йоханнес Хан (Австрія)
Єврокомісар з питань клімату	Конні Гедегард (Данія)
Єврокомісар з політики розширення та Європейської політики сусідства	Штефан Фюле (Чехія)
Єврокомісар з зайнятості, соціальних питань та політики соціальної інтеграції	Ласло Андор (Угорщина)
Єврокомісар з внутрішніх справ	Сесілія Мальмстрем (Швеція)
Єврокомісар з сільського господарства та розвитку сільської місцевості	Дачан Чолош (Румунія)

Президент Європейської Комісії

Статус Президента Європейської Комісії
 відповідатиме статусу глави уряду.

Президент Європейської Комісії представлятиме ЄС на міжнародному рівні у питаннях, якими до набуття чинності Лісабонського договору опікувалися Європейські Спільноти, зазначені високопосадовці спільно – у питаннях, що належать до сфери юстиції та безпеки.

З 2004 року президентом Європейської Комісії є **Жозе Мануель Баррозу**.

Європейський Парламент (ЄП) (European Parliament)- інституція ЄС, що разом з Радою Європейського Союзу утворює двопалатний законодавчий орган ЄС, який був описаний як один з найбільш потужних законодавців у світі⁵².

Починаючи з 1979 року Європейський Парламент обирають прямим загальним голосуванням, місця в ньому розподілені між країнами-членами відповідно до чисельності населення. Вибори проводяться кожні п'ять років, і кожен громадянин ЄС має право голосувати і балотуватися в якості кандидата, де вони живуть в ЄС. Останні вибори були у червні 2009 р. Таким чином, парламент висловлює демократичне волевиявлення громадян Союзу (більше 490 мільйонів чоловік), і представляє їх інтереси в переговорах з іншими інститутами ЄС. Нинішній парламент має 736 членів з усіх 27 країн ЄС. Члени Європейського парламенту складають 7 загальноєвропейських політичних груп⁵³.

Лісабонський договір посилив роль Європейського Парламенту, що у свою чергу забезпечило значно важливіше місце для комітетів ЄП як робочих органів у процесі розробки та ухвалення рішень всередині ЄС. Згідно цього договору ЄП бере участь у спільній з Радою ЄС (так звана процедура „спільного рішення”) розробці та ухваленні законодавчих актів ЄС у більше ніж 40 додаткових сферах (сільське господарство, енергетична безпека, імміграція, правосуддя та внутрішні справи, охорона здоров'я, структурні фонди, принципи європейського адміністрування, фінансові регуляції, недобросовісна конкуренція, структурні фонди, транспорт, туризм, спорт, перетин кордонів, аспекти спільної комерційної політики тощо).

Лісабонським договором посилено роль ЄП у схваленні бюджету ЄС. Зник попередній бюджетний розподіл на «обов'язкові» та «необов'язкові витрати».

⁵² European Parliament [Electronic resource]. - Access mode: http://www.europarl.europa.eu/news/public/default_en.htm, free.

⁵³ EU institutions [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_en.htm, free. - The name is from a screen.

Раніше ЄП не мав права «останнього слова» щодо обов'язкових бюджетних витрат, які становлять близько 45% всіх бюджетних витрат ЄС.

ЄП отримав додаткові повноваження у процесі призначення керівництва інституцій ЄС:

- обрання Президента ЄК на підставі попереднього висунення кандидата Європейською Радою з урахуванням результатів співвідношення політичних сил в ЄП за результатами виборів;
- затвердження всього складу ЄК та згода на призначення Високого представника ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки.

Запроваджується нова система розподілу місць в Парламенті: їх число обмежується цифрою 750+1 (Президент Парламенту). З 2014 р. місця розподіляються за принципом “зниженої пропорційності”: мінімум 6 та максимум 96 представників від держави.

Президентом Європарламенту від 14 липня 2009 року було обрано Єжи Бузека, який буде займати цю посаду протягом двох з половиною років (до січня 2012)⁵⁴.

Щодо фракційного складу ЄП, то до 2014 року він виглядатиме наступним чином: (див. табл. 4., для наочності див. діаграму).

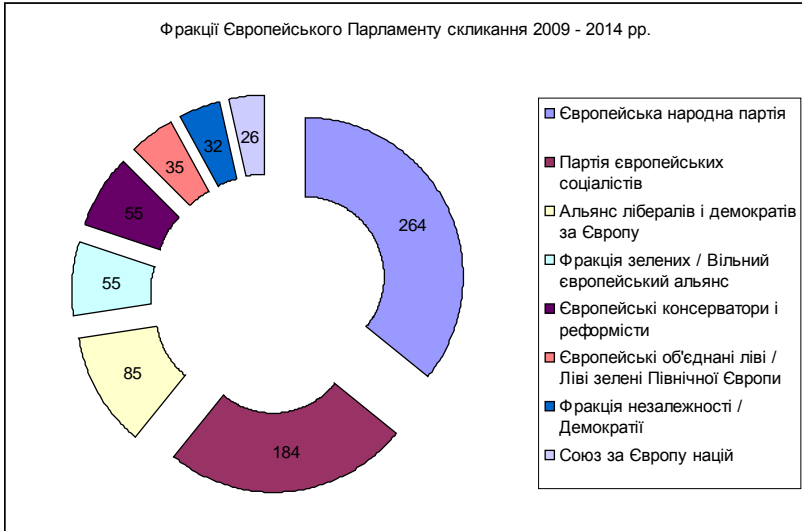
Табл. 4. Фракції Європейського Парламенту скликання 2009-2014 рр.⁵⁵

Фракція	Скорочення	Голова	Місця в ЄП
Європейська народна партія (християнських демократів) і європейських демократів	ЄНП - ЄД	Жозеф (Франція)	264
Партія європейських соціалістів	ПЕС	Мартін (Німеччина)	184
Альянс лібералів і демократів за Європу	АЛДС	Гі Верхофстадт (Бельгія)	85
Фракція зелених / Вільний європейський	Зелені/ВЄА	Ребекка (Німеччина)	55

⁵⁴ EU institutions [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_en.htm, free. - The name is from a screen.

⁵⁵ Складено за джерелом: European Parliament [Electronic resource]. - Access mode: // http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_en.htm

альянс				
Європейські консерватори і реформісти	ЄКР	Міхал Камінський	55	
Європейські об'єднані ліві/ Ліві зелені Північної Європи	ЄОЛ/ЛЗПС	Лотар Біскі (Німеччина)	35	
Фракція незалежності / Демократії	Нез / ДЕМ	Ханна Даль (Данія) Найджел Фередж (Великобританія)	32	
Союз за Європу націй	ЄСН	Брайан Кроулі (Ірландія) Крістіана Мускардіні (Італія)	26	
Всього			736	

Додатково див.: Офіційний Сайт Європейського Парламенту - <http://www.europarl.europa.eu/>

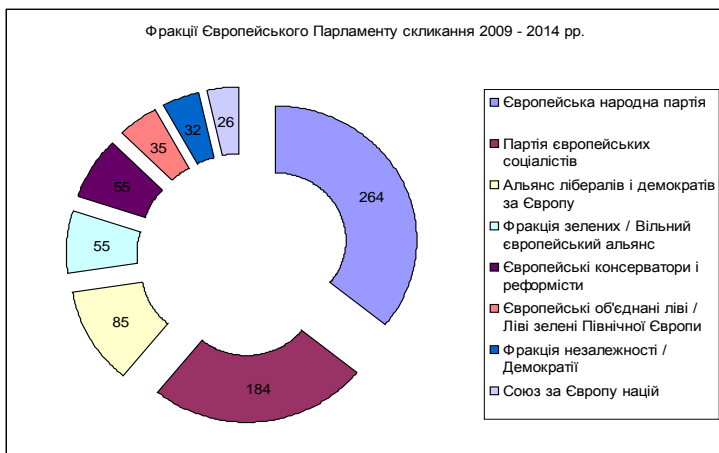
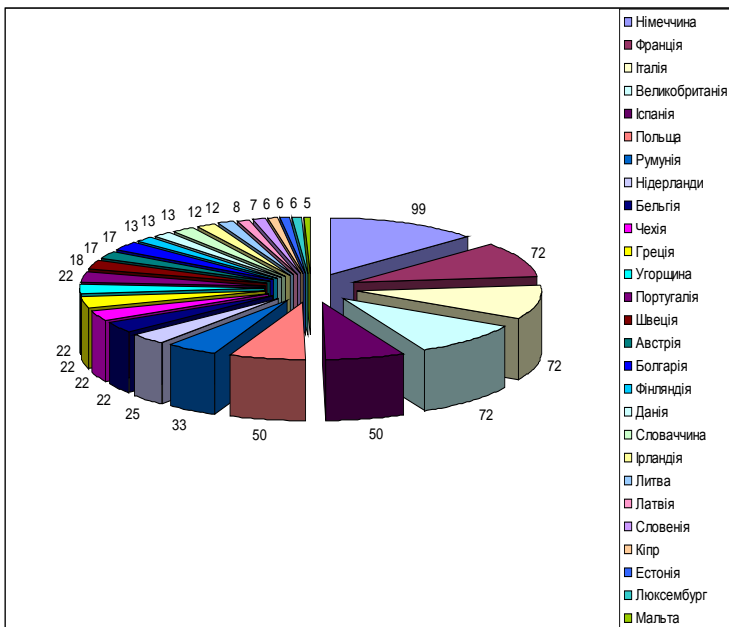
⁵⁶ Складено за джерелом: European Parliament [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20071001IPR11035/>, free.

Зростання кількості депутатів Європейського Парламенту ¹

Держави-члени ЄС	1957	1973	1979	1981	1986	1992	1995	2004	2007	2009
Німеччина	36	36	81	81	81	99	99	99	99	99
Франція	36	36	81	81	81	87	87	78	78	72
Італія	36	36	81	81	81	87	87	78	78	72
Бельгія	14	14	24	24	24	25	25	24	24	22
Нідерланди	14	14	25	25	25	31	31	27	27	25
Люксембург	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Великобританія		36	81	81	81	87	87	78	78	72
Данія		10	16	16	16	16	16	14	14	13
Ірландія		10	15	15	15	15	15	13	13	12
Греція				24	24	24	25	24	24	22
Іспанія					60	60	64	54	54	50
Португалія					24	24	25	24	24	22
Швеція							22	19	19	18
Австрія							21	18	18	17
Фінляндія							16	14	14	13
Польща								54	54	50
Чехія								24	24	22
Угорщина								24	24	22
Словаччина								14	14	13
Литва								13	13	12
Латвія								9	9	8
Словенія								7	7	7
Кіпр								6	6	6
Естонія								6	6	6
Мальта								5	5	5
Румунія									36	33
Болгарія									18	17
Всього	142	198	410	434	518	567	626	732	786	736

¹ Складено за джерелом: Європейський парламент. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/institucije/index4.html>, вільний.

Розподіл місць у Європейському Парламенті по кожній країні²

² Складено за джерелом: European Parliament [Electronic resource]. - Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament, free.

Європейський Центральний банк (ЄЦБ) — головний елемент Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ), який як юридична особа виконує основні функції, радить державам та наддержавним органам щодо господарчої оцінки ухвали законів та інших правових норм Європейського Союзу, а також висловлює свою думку щодо грошової, цінової політики відповідним органам. Основним завданням Європейського Центрального банку є підтримка євро та стабілізації цін у єврозоні⁵⁷.

Діяльність ЄЦБ ґрунтується на засаді незалежних від держав та наддержавних органів ухвал, що передбачає передусім брак примусу в покриванні їхніх внутрішніх і зовнішніх боргів.

Найвищий орган ЄЦБ — Управлінська рада, до якої входять члени правління ЄЦБ та керівники центральних банків країн-членів ЄС. Ухвали потребують простої більшості голосів, кожний член управлінської ради має лише один голос.

Правління ЄЦБ очолює президент, якому підпорядковується віцепрезидент та чотири заступники. Їхні призначення узгоджують з головами держав та урядів країн-учасниць. Ухвали правління також потребують простої більшості голосів. Головне завдання правління ЄЦБ — справджування вказівок та ухвал Управлінської ради, що передбачає залучення до їхнього виконання центральних банків країн ЄС.

Створення зони євро, логічно вело до створення єдиного центрального банку, координуючого емісію цієї валюти і виробляючого загальну грошово-кредитну політику для Європейської системи центральних банків.

ЄЦБ був заснований в 1998 р. Угодою, підписаною 11 державами. Європейська система центральних банків складається з Європейського Центрального Банку та центральних банків країн-членів системи. Всі центральні банки, які приєдналися до договору, утворюють систему центральних банків. Питання про системність вважається важливим, оскільки включившись в систему центральні банки, залишаються тільки як її інтегровані частини. Цілі системи закріплені Угодою про Статут Європейської системи центральних банків і Європейського центрального банку. Характерно, що у статті 2 Статуту сказано, що у відповідності до вимог статті 105 (1) цієї Угоди, першою метою системи має бути підтримання цінової стабільності. У Статуті закріплено, що, не суперечачи меті стабільності цін, стратегія ЄЦБ підтримує основні економічні напрями політики Європейської Спільноти з метою внесення вкладу у досягнення цілей ЄС. В одному з інтерв'ю Президент ЄЦБ зазначив: "ЄЦБ є незалежною інстанцією. Наші повноваження полягають

⁵⁷ European Central Bank [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.ecb.int/ecb/html/index.en.html>, free.

у забезпеченні цінової стабільності. Це наш борг перед жителями Європи. Забезпечуючи цінову стабільність, ми робимо можливим виникнення фінансових умов, сприятливих для економічного зростання і створення робочих місць⁵⁸.

Система європейських центральних банків діє згідно з принципом відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією. Вона підтримує ефективний розподіл ресурсів. Завданнями ЄЦБ, що здійснюється за допомогою центральних банків, включених в цю систему, є:

- визначення і реалізація валютної політики Європейської Спільноти;
- проведення міжнародних обмінних операцій у відповідності з положеннями статті 111 цієї Угоди;
- володіння і розпорядження офіційними резервами держав-членів в іноземній валюті;
- сприяння плавному функціонуванню платіжних систем.

Реалізуючи свої владні повноваження по досягненню поставлених перед ними цілей, ні Європейський Центральний Банк, ні національні центральні банки, ні будь-який член їх керівних органів не зобов'язані отримувати вказівки від інститутів або керівництва Спільноти, від будь-якого уряду країни-члена або від будь-якого іншого органу влади. Органи ЄС, і уряди країн-членів зобов'язані поважати цей принцип і не повинні намагатися впливати на членів керівних органів Європейського Центрального Банку чи національних центральних банків при здійсненні ними своїх завдань.

Європейський Центральний Банк є юридичною особою. Його керівними органами є: Керуюча рада та Виконавчий комітет.

Керуюча рада ЄЦБ складається з членів Виконавчого комітету Європейського Центрального Банку та Керуючих національних центральних банків. Тільки члени Керуючої Ради, мають право голосу. Кожен з них має один голос. При голосуванні вони повинні бути присутнім особисто. Рішення приймаються простою більшістю. У разі рівності голосів, голос Президента — вирішальний. Голоси зважується у відповідності з частками національних центральних банків у передплатне капіталі. Засідання проводяться не менше десяти разів протягом року. Керуюча рада визначає орієнтири банківської діяльності, формує валютну політику, і приймає рішення з метою вирішення завдань Європейської системи центральних банків.

⁵⁸ European Central Bank [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.ecb.int/ecb/html/index.en.html>, free.

Виконавчий комітет ЄЦБ: Президент, Віце-президент і чотири інших члена. Вони виконують свої обов'язки на постійній основі. Їм заборонено займатися якою б то не було оплачуваною діяльністю. Ні один член Виконавчого комітету не може займатися іншою діяльністю, крім як у винятковому порядку за дозволом Керуючої ради. Президент, Віце-президент та інші члени Виконавчого комітету призначаються за спільною згодою урядів держав-членів за рекомендацією Ради, після консультації з Європейським парламентом та Управляючим радою. Термін їх повноважень — 8 років. Цей термін не продовжується. Членами Виконавчого комітету можуть бути лише громадяни держав-членів. Виконавчий комітет реалізує валютну політику у відповідності з орієнтирами та рішеннями, Керуючої ради та дає відповідні вказівки центральним банкам.

Організаційно-правова форма центрального банку не є раз і назавжди сталою і може вдосконалюватися. Правові форми і внутрішні організаційні структури центральних банків досить різноманітні, що створює можливість експериментувати. Однак при всьому розмаїтті центральних банків є деякі загальні закономірності:

по-перше, це турбота центральних банків про громадян своїх країн, про стабільність цін,

по-друге, це широке представництво соціальних інтересів, яке знаходить законодавче закріплення в організації центральних банків,

по-третє, це наявність механізмів контролю з боку суспільства та його інститутів за діяльністю Центробанку, з тим щоб його практичні цілі не розходилися з цілями громадянського суспільства. Тим самим забезпечується необхідна прозорість в організації та функціонуванні центральних банків країн та Європейського Центрального Банку.

Детально див.: Офіційний Сайт Європейського Центрального банку - <http://www.ecb.int/>

Верховний представник з питань зовнішньої політики та безпеки

З метою кращої координації та послідовності у реалізації зовнішньої політики ЄС, Лісабонським договором запроваджено посаду Високого представника ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки, який на постійній основі буде головує на засіданнях Ради Міністрів ЄС з питань закордонних справ.

Створюється Європейська служба зовнішньої діяльності, яка має забезпечити повномасштабну імплементацію мандата Високого представника ЄС з питань зовнішніх справ та політики безпеки. При цьому, для забезпечення послідовності та кращої координації зовнішньої діяльності Євросоюзу, Служба надаватиме сприяння Президенту Європейської Ради та Президенту і членам ЄК у взаємодії із країнами-членами.

Початок діяльності Служби здійснюватиметься кількома етапами:

- перший - триватиме від набуття чинності Лісабонським договором, до ухвалення Радою рішення щодо організації і функціонування Служби.

- другий – триватиме від ухвалення рішення Ради до набуття повномасштабної потужності Служби. Перший звіт щодо роботи Служби планується оприлюднити у 2012 р.

Перегляд роботи Служби здійснюватиметься після певного періоду її діяльності (орієнтовно у 2014 р.).

Важливою новацією Лісабонської угоди у контексті створення Служби стало підпорядкування цьому органу колишніх делегацій ЄК, які, з моменту набуття чинності новим договором перетворилися на Делегації ЄС – повноцінні дипломатичні представництва, що діють від імені Європейського Союзу.

Суд ЄС (фр). *Cour de justice des Communautés européennes* - одна з п'яти офіційних інституцій Європейського Союзу, найвищий суд ЄС, рішення якого не можуть бути оскаржені.

До складу Суду ЄС входять по одному судді від кожної держави-члена (після останнього розширення – 27), яким допомагають вісім генеральних адвокатів. Суддів і адвокатів призначають за загальної згоди держав-членів на шестирічний термін. Суд може засідати в палатах або збиратися на пленарні засідання для розгляду особливо важливих чи складних справ та на вимогу держав-членів.

Суд ЄС виконує дві основні функції:

- перевіряє на відповідність договорам документи, видані європейськими інституціями та урядами;
- тлумачить право Спільноти на запит національних судів.

Рахункова палата (Палата аудиторів) (СА) (англ. European Court of Auditors) — інституція Європейського Союзу, що почала функціонувати з 1975 р., перевіряє законність і правильність прибутків і видатків Європейського Союзу згідно з бюджетом, забезпечує авторитетне фінансове управління європейськими структурами⁵⁹. Рахункова палата включає по одному представнику від кожної держави-члена, яких призначає на шість років Рада ЄС, порадившись з Європейським Парламентом. З огляду на суттєве зростання кількості членів Рахункової палати після розширення (27), для підготовки певних звітів і позицій Рахункова палата має право створювати «палати» з кількох членів.

⁵⁹ Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 150.

Розташований у Люксембурзі, персонал нараховує близько 550 працівників.

Всі інституції ЄС, і будь-які установи, які оперують коштами від імені ЄС, а також державні ревізійні органи чи урядові відомства мусять надавати документи на запит до Рахункової палати. За потреби Рахункова палата може вивчати документи: «на місці в інших інституціях... та державах-членах» або «в приміщенні будь-якого органу, що управляє коштами від імені Спільноти та будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка отримувала гроші з бюджету» (стаття 248.3 Договору про заснування Європейської Спільноти).⁶⁰

Результати своїх досліджень Рахункова палата оприлюднює у вигляді звітів — регулярних річних та спеціальних тематичних. Крім того, за законом, перш ніж ухвалювати фінансові й антишахрайські законодавчі акти, Рада запитує думку Рахункової палати.

Інформацію, щодо організації роботи суду аудиторів та новини можна отримати на Європейському порталі за адресою - http://eca.europa.eu/portal/page/portal/eca_main_pages/home

Детально див.:

1. Україна і світ / Європейська інтеграція / Урядовий портал - <http://www.kmu.gov.ua/>

2. European Environment Agency's - <http://www.eea.europa.eu/>

3. Горобець І. Новий етап історії Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Ігор Горобець, Андрій Мартинов // Зовнішні справи, 2009. № 12. Режим доступу до журн.: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=453>.

4. Квятковський М. Інституційна система Європейського Союзу / Маріуш Квятковський ; пер.: Людмила Івашків, Андрій Максимук. – Перемишль : Програма молоді, 2003. - Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net/europe/html/instytucje/index.html>, вільний. – Назва з екрану.

1.3.2. Допоміжні інституції ЄС

Європейський соціально-економічний комітет (*European Economic and Social committee*) - дорадчий орган Європейського Союзу. Соціально-економічний комітет (СЕК) створено 1958 року згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, щоб забезпечити представництво інтересів різних економічних і соціальних груп.

⁶⁰ The Maastricht treaty [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, free. - The name is from a screen.

Комітет складається з 317 (з 2007 року, з вступом Болгарії та Румунії—344) членів. Їх призначає Рада Європейського Союзу на 4 роки за рекомендацією національних урядів. Члени Соціально-економічного комітету належать до таких категорій так званого «організованого громадянського суспільства» як роботодавці, профспілкові діячі та представники різних груп інтересів (професійних об'єднань, фермерів, захисників довкілля, споживачів тощо). Соціально-економічний комітет представляє їхню позицію та відстоює їхні інтереси в діалозі з Європейською Комісією, Радою Європейського Союзу та Європейським Парламентом. Завдання Соціально-економічного комітету полягає в тому, щоб давати поради Комісії й Раді, які зобов'язані консультиватися з ним щодо соціальних та економічних питань. Соціально-економічний комітет може також висловлювати свою позицію з власної ініціативи. Таким чином, Соціально-економічний комітет відіграє роль містка між Європейським Союзом та громадянами.

Члени Соціально-економічного комітету зустрічаються на пленарних засіданнях близько десяти разів на рік, а частіше засідають меншими групами⁶¹.

Комітет регіонів (КР) (фр. *Committee of the Regions*) — орган ЄС, що в рамках своєї консультативної роботи висловлює думку з питань, пов'язаних з місцевими і регіональними органами влади в Європі, з питань субсидіарності або багаторівневого управління⁶².

Комітет регіонів створений згідно з Договором про Європейський Союз, розпочав свою діяльність 1994 року. Він складається з представників місцевих і регіональних органів управління, яких призначає Рада за пропозиціями країн-членів на чотирирічний термін. В процесі ухвалення рішень з питань, що зачіпають місцеві й регіональні інтереси, як освіта, справи молоді, культура, охорона здоров'я, соціальне й економічне гуртування, консультації з *Комітетом регіонів* обов'язкові. З 1999 р., коло питань, якими займається Комітет Регіонів значно розширилось, включивши до них охорону довкілля, розпорядження коштами з Європейського соціального фонду, професійно-технічна освіта, транскордонна співпраця і транспорт. Крім того, Комітет регіонів може готувати висновки і з власної ініціативи.

Кількість і розподіл місць у Комітеті регіонів такі ж, як у Європейському соціально-економічному комітеті. З огляду на розширення

⁶¹ Європейський соціально-економічний комітет [Електронний ресурс]: матеріал буклету - Інституційна система ЄС. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/institucije/index9.html>, вільний.

⁶² Committee of the Regions [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.cor.europa.eu/>

Союзу, що в майбутньому кількість місць у Комітеті не повинна перевищувати 350. Крім того, членом Комітету може бути лише представник виборних органів регіональної чи місцевої влади або особа, політично підзвітна виборному органу⁶³.

Комітет регіонів дуже активний у своїй діяльності. Ним проводяться внутрішні та зовнішні наради, семінари конференції та спеціальні заходи. Важливі події включають пленарні засідання, де відбувається голосування та прийняття рішень. Комітет регіонів також проводить дні відкритих дверей. Ця щотижнева подія об'єднує регіональних та місцевих учасників зі всієї Європи для обміну ідеями та передовим досвідом⁶⁴.

Детально див.: Офіційний Сайт Комітету регіонів - <http://www.cor.europa.eu>

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) — державна фінансово-кредитна установа Європейського Союзу що функціонує для фінансування розвитку відсталих європейських регіонів у формі довготермінових кредитів. Створений у 1958 році з метою надання кредитів для спорудження та реконструкції об'єктів, які становлять інтерес для країн ЄС та асоційованих держав. Статутний капітал формується із внесків країн-учасниць і становить 163,7 млрд. євро.

За рахунок випуску облігаційних позик на міжнародному грошовому ринку та на національних грошових ринках країн Європейського інвестиційного банку формуються залучені кошти банку. На рентабельні проекти надають звичайні кредити, на малорентабельні - пільгові. До 70% припадає на кредити для регіонального розвитку менш розвинутих районів. Загальна сума наданих кредитів - понад 47 млрд. євро. Позики банку покривають частину вартості проекту, доповнюючи власні капітали позичальника (як правило менше 50%). Сфери використання кредитів - передусім енергетика, транспорт і телекомунікації. Європейський інвестиційний банк надає також пільгові кредити за рахунок засобів ЄС як технічний розпорядник. Кредити банку надаються в кількох валютах. Відсоткова ставка по «змішаних» кредитах визначається на базі середньозваженої вартості в залучених коштах у даних валютах на міжнародних або національних ринках капіталів.

Керівні органи Європейського інвестиційного банку - Рада керуючих, Директорат і Правління. До **Ради керуючих** входять міністри фінансів країн ЄС. Вона визначає загальну кредитну політику, розглядає і затверджує річні баланси, вносить зміни до статутного капіталу. **Директорат** приймає рішення про надання кредитів та гарантій при

⁶³ Комітет регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/institucije/index9.html>, вільний.

⁶⁴ Committee of the Regions [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.cor.europa.eu/>

залученні коштів та встановленні відсоткових ставок. Оперативне керівництво здійснюють президент і п'ять його заступників. Місцезнаходження Європейського інвестиційного банку — Люксембург⁶⁵.

Детально див.: Офіційний Сайт Європейського інвестиційного банку - // <http://www.eib.org/>

Європейський омбудсмен (англ. *European Ombudsman*). Посада, запроваджена Договором про Європейський Союз. Уповноважений приймати скарги від громадян Союзу, фізичних чи юридичних осіб, резидентів держав-членів на незадовільну діяльність інституцій або установ Спільноти. У відповідь на скаргу, або за власною ініціативою, європейський омбудсмен проводить розслідування. Інституції ЄС зобов'язані надавати йому будь-яку інформацію і доступ до відповідних документів. Виявивши факти порушень, він сповіщає установу, про яку йдеться, і надсилає їй свої рекомендації. Установа-адресат має три місяці на те, щоб дати докладну відповідь, після чого омбудсмен направляє остаточний звіт Європейському Парламентові та відповідній установі. Крім того, він сповіщає скаржника про результати свого розслідування.

Європейського омбудсмена призначає Європейський Парламент на п'ять років. Щорічно омбудсмен звітує у Парламенті про результати усіх розслідувань, проведених впродовж року⁶⁶.

Європейський інспектор захисту даних (англ. *European Data Protection Supervisor*). Посаду запроваджено в 2001 році в рамках Договору про заснування Європейської Спільноти. Він має забезпечувати право громадян на таємницю приватних даних, якими оперують інституції та установи ЄС. Інспектора з захисту даних та його помічника призначають Європейський Парламент і Рада ЄС на п'ять років з правом подовження мандату.

Детально див.: <http://www.edps.eu.int/>

Управління офіційних публікацій ЄС (*Office for Official Publications of the European Communities*) - є міжвідомчою службою, завдання якої (згідно Постанови ЄС № 2009/496/) полягає в публікації видань інститутів Європейських співтовариств і Європейського союзу

Видавничий відділ щоденно публікує в Офіційному журналі Європейського Союзу 22 мовами про ініціативи та заходи ЄС.

⁶⁵ European Investment Bank [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eib.org/>

⁶⁶ Європейський омбудсмен [Електронний ресурс]: матеріал голосарію термінів ЄС. – Режим доступу: <http://europa.dovidka.com.ua/ee.html>

Крім того, видавничий відділ пропонує ряд онлайн-ових служб, що надають безкоштовний доступ до інформації про ЄС, публікацій (книжковий магазин ЄС), а також досліджень і розробок ЄС.

Детально див.: Сайт управління офіційних публікацій ЄС - http://publications.europa.eu/index_en.htm

Європейське управління відбору персоналу (англ. European Personnel Selection Office) (EPSO) – відповідає за підбір персоналу для роботи в установах Європейського Союзу (Європейський парламент, Рада Європи, Європейська комісія, Європейський суд, Рахункова палата, Економічний і соціальний комітет, Комітету регіонів і Європейський омбудсмен). Кожна установа отримує повний доступ до набору співробітників з резерву кандидатів, відібраних EPSO.

Більшість співробітників ЄС складається з постійних службовців, які обираються за допомогою конкурсних іспитів, широко відомих як відкритий конкурс, який організовує EPSO. Установи ЄС також набирають співробітників на тимчасовій основі, і вони також обираються за допомогою тестів EPSO⁶⁷.

Детально див.: European Personnel Selection Office - http://europa.eu/epsa/index_en.htm

Європейська адміністративна школа (англ. European Administrative School), (EAS).

Основна місія Європейської адміністративної школи полягає у забезпеченні підготовки і можливостей для розвитку груп співробітників для роботи в інституціях ЄС:

- Останні новобранці;
- Люди, які здійснюють управлінські функції, або які можуть бути залучені для цього;
- Помічники класу співробітників, відібраних як потенційні адміністратори.

Всі програми цієї школи націлені на формування професійних навичок і поведінки, оскільки вони є якостями, які необхідні, незалежно від установи, до якої належать учасники.

Європейською адміністративною школою пропонуються індивідуальні програми для окремих установ і агентств ЄС.

Європейська адміністративна школа також є активним членом мережі директорів інститутів та шкіл державного управління, яких зокрема об'єднує інноваційний підхід до навчання та розвитку⁶⁸.

⁶⁷ European Personnel Selection Office [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/epsa/index_en.htm

⁶⁸ European Administrative School [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/eas/index_en.htm

1.3.3. Спеціалізовані агентства ЄС

Агентства Європейського Союзу (англ. *European Union agencies*) - установи Європейського Союзу, які керуються європейським публічним правом, відрізняються від інституцій Спільноти (Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейська Комісія тощо) і мають власний юридичний статус.

Агентства створюються відповідно до актів вторинного законодавства для виконання специфічних технічних, наукових або адміністративних завдань. Перші агентства виникли у 1970-х рр., але більшість із них почали роботу в 1994 або 1995 рр. після того, як Європейська Рада в Брюсселі (жовтень 1993 року) нарешті вирішила в яких країнах розмістять штаб-квартири семи з них.

Нині сімнадцять організацій відповідають визначенню агентств Європейського Союзу, хоча називають їх по-різному: центр, бюро, фундація тощо⁶⁹.

Агентства ЄС поділяють на наступні групи:

Агентства, що сприяють функціонуванню внутрішнього ринку

- **Бюро гармонізації внутрішнього ринку** (*Office for Harmonisation in the Internal Market, OHIM* (Аліканте, Іспанія)) – є установою Європейського Союзу і відомства з промислової власності. Його технічними функціями є реєстрація прав на промислову власність.

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/ohim/index_en.htm

- **Бюро Спільноти з прав на різновиди рослин** (*Community Plant Variety Office, CPVO* (Анже, Франція)) - розглядає заявки на отримання прав кандидатом сорту на основі формальної та технічної експертизи.

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/cpvo/index_en.htm

- **Європейське агентство з оцінювання лікарських препаратів** (*European Medicines Agency, EMEA* (Лондон, Велика Британія)) - є децентралізованим органом Європейського Союзу, зі штаб-квартирою в Лондоні. Його головним завданням є захист здоров'я людей і тварин шляхом оцінки і контролю лікарських засобів для людської медицини та ветеринарії. EMEA відповідає за наукову оцінку заявок на європейські торгові ліцензії на лікарські препарати (у централізованому порядку).

⁶⁹ Агентства Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecre-ee.wikidot.com/eu-agencies-russian>

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/emea/index_en.htm

- **Європейське агентство з безпеки харчових продуктів** (*European Food Safety Authority, EFSA* (тимчасово Брюссель, Бельгія)) - проводить незалежні наукові консультації з усіх питань, що безпосередньо або опосередковано можуть впливати на безпеку харчових продуктів - у тому числі здоров'я тварин, соціального забезпечення та захисту рослин. EFSA також консулює з питань харчової галузі відповідно до законодавства Спільноти. Орган інформує громадськість відкритим і прозорим чином з усіх питань, що належать до його компетенції. На основі наукової оцінки EFSA визначається політику з впровадження законодавчих та адміністративних заходів, необхідних для забезпечення високого рівня захисту споживачів.

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/efsa/index_en.htm

- **Європейське агентство з морської безпеки** (*European Maritime Safety Agency, EMSA* (Лісабон, Португалія)) - допомагає владним органам країн-членів ЄС у питаннях безпеки на морі. З 2004 року EMSA також допомагає ЄС країнам у боротьбі із забрудненням морського середовища, шляхом фрахтування нафтовіддачі судів, які знаходяться в резерві, щоб допомогти будь-якій країні ЄС, якій загрожує великий розлив нафти. З 2007 року система спостереження CleanSeaNet забезпечує раннє попередження країн ЄС про будь-яке незаконне або випадкове забруднення прибережних вод⁷⁰.

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/efsa/index_en.htm

- **Європейське агентство з авіаційної безпеки** (*European Aviation Safety Agency, EASA* (Кельн, Німеччина)) - є органом Європейського союзу, якому дано конкретні нормативні та виконавчі функції в галузі забезпечення безпеки польотів. Агентство є одним з ключових елементів стратегії Європейського Союзу щодо створення і підтримки високого єдиного рівня безпеки польотів в цивільній авіації в Європі.

Місія агентства складається з двох частин: воно повинно надавати технічну допомогу Європейській Комісії у складанні правил безпеки польотів в різних областях, і надання технічної підтримки для укладення відповідних міжнародних угод.

⁷⁰ European Maritime Safety Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/community_agencies/efsa/index_en.htm

Крім того, Агентству було надано право сертифікації авіаційної техніки та організацій, що беруть участь в їх розробці, виробництві та обслуговуванні. Ці заходи допомагають забезпечити виконання льотної придатності та охорони навколишнього середовища.

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/easa/index_en.htm

• **Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки** (*European Network and Information Security Agency, ENISA* (Іракліон, острів Крит, Греція)).

Роль ENISA полягає в забезпеченні високого рівня мережевої та інформаційної безпеки в ЄС через:

- надання експертних консультацій щодо інформаційної безпеки для національних органів і установ ЄС,
- форум для обміну передовим досвідом,
- сприяння у встановленні контактів між національними інститутами ЄС, владою і бізнесом.

Спільно з інститутами ЄС та національною владою, ENISA прагне розвивати культуру безпеки для інформаційних мереж на всій території ЄС.

Детально

див.:

http://europa.eu/agencies/community_agencies/enisa/index_en.htm

• **Європейський центр з профілактики та контролю хвороб** (*European Centre for Disease Prevention and Control, ECDC* (Стокгольм, Швеція)). Місія центру полягає у сприянні зміцненню Європи у боротьбі з інфекційними захворюваннями, такими як грип, атипова пневмонія, Віл/ СНІД. Він має невеликий кістяк співробітників, та розгалужену мережу партнерів по ЄС і СЕП / ЄАВТ держав-членів. ECDC працює в партнерстві з національними органами охорони здоров'я для зміцнення і розвитку континенту, епідеміологічного нагляду та систем раннього попередження.

У завдання центру входять:

- підвищення потенціалу Спільноти і держав-членів окремо для захисту здоров'я людини через запобігання і контроль захворювань людини;
- діяти за своєю власною ініціативою, коли спалахи інфекційних захворювань невідомого походження загрожують Спільноті;
- забезпечення взаємодоповнюваності та узгодженості дій в області суспільної охорони здоров'я шляхом виконання обов'язків держав-членів ЄС, Організації та відповідних міжнародних організацій.

Детально

див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/ecdc/index_en.htm

- **Європейське залізничне агентство** (*European Railway Agency (ERA)* (Лілля, Франція)) - надає допомогу в інтеграції європейських залізничних систем шляхом безпечного руху поїздів, де вони можуть перетинати національні кордони, не зупиняючись. Працює для розвитку економічно життєздатних загальних технічних стандартів і заходів безпеки і цілей у співпраці із залізничним сектором, національними органами, інститутами ЄС. Сприяє створенню створення єдиних стандартів сигналізації по всій Європі.

Детально див.: http://europa.eu/agencies/community_agencies/era/index_en.htm

Детально про кожне агентство ЄС див.: Agencies of the EU [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/index_en.htm

Моніторингові центри

- **Європейське агентство з охорони довкілля** (*European Environment Agency, EEA* (Копенгаген, Данія)) – агентство Європейського Союзу присвячене створенню мережі для моніторингу навколишнього середовища в Європі. Ним керує Правління у складі представників урядів своїх 32 держав-членів, представник Європейської комісії і два вчених, призначена Європейським парламентом, за сприяння комітету вчених.

Оскільки агентство є органом ЄС, держави-члени Європейського Союзу, автоматично стають членами агентства, однак постанова про створення агентства передбачає, що його членами можуть стати держави, на основі угод, укладених між ними та ЄС⁷¹.

Детально див.: European Environment Agency [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eea.europa.eu>

- **Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності** (*European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA* (Лісабон, Португалія)). Роль центру полягає у зборі, аналізі та розповсюдженні "об'єктивної, надійної та співставної інформації" про наркотики та наркоманію.

Цільовою аудиторією центру є політики, які використовують цю інформацію для розробки узгоджених стратегій у боротьбі з наркоманією на національному рівні та рівні Європейського Союзу⁷².

Детально див.: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.emcdda.europa.eu>

⁷¹ European Environment Agency [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eea.europa.eu/>

⁷² European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.emcdda.europa.eu/>

- **Європейський моніторинговий центр з расизму та ксенофобії** (*European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, EUMC* (Відень, Австрія)) – діє з метою надання Спільноті і її державам - членам об'єктивних, надійних і співставних даних на європейському рівні з проблем расизму, ксенофобії та антисемітизму, для того щоб допомогти державам ЄС вжити заходів і розробили варіанти дій в рамках їх відповідних сфер компетенції.

Детально див.: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia [Electronic resource]. - Access mode: //europa.eu/legislation_summaries/other/c10411_en.htm

- **Союзне агентство по контролю рибальства** (*Community Fisheries Control Agency (CFCA)* (Брюсель, Бельгія)) – є органом Європейського Союзу, заснований в 2005 році для організації оперативної координації контролю та перевірки рибної діяльності держав-членів і надання їм допомоги та співпраці, з тим щоб дотримувались правила загальної політики ЄС з рибальства для забезпечення її ефективного здійснення⁷³.

Детально див.: Community Fisheries Control Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://www.cfca.europa.eu/recruitment_en.htm

- **Союзне управління охорони рідкісних рослин** (*Community Plant Variety Office (CPVO)* (Анже, Франція)) - є установою Європейського Союзу, що була створена в 1994 році. Її завдання полягає в управлінні системою прав на сорти рослин, або прав селекціонерів рослин, форма права інтелектуальної власності, пов'язаної з рослинами. Управління надає захист інтелектуальної власності на нові сорти рослин. Ці права дійсні протягом терміну або 25 або 30 років.

Детально див.: Community Plant Variety Office [Electronic resource]. - Access mode: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:9u6OuhUXdnMJ:europa.eu/agencies/community_agencies/cpvo/index_en.htm+Community+Plant+Variety+Office&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

- **Європейське хімічне агентство** (*European Chemicals Agency (ECHA)* (Хельсінкі, Фінляндія)) - керує процесом реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження для хімічних речовин з метою забезпечення узгодженості в рамках Європейського Союзу. Ці процеси призначені для надання додаткової інформації про хімічні речовини, для їх безпечного використання та забезпечення конкурентоспроможності європейської промисловості.

⁷³ Community Fisheries Control Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://www.cfca.europa.eu/recruitment_en.htm

У процесі прийняття рішень агентство керується найкращою наявною науковою, технічною та соціально-економічною інформацією в профілі⁷⁴.

- **Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав людини** (*European Union Fundamental Rights Agency (FRA)*) (Відень, Австрія) – орган ЄС, якому доручено консультування з питань якнайкращого гарантування прав людини.

Його робота полягає у зборі та аналізі даних про основні права людини. Основними методами роботи є дослідження звітів, надання експертної допомоги органам ЄС, держав-членів та країн-кандидатів і потенційних держав-кандидатів, а також просвіта населення.

Детально див.: European Union Fundamental Rights Agency [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.csd.bg/?id=312>

- **Орган спостереження за Європейською супутниковою системою глобального позиціонування** (*European GNSS Supervisory Authority (GSA)*) (Брюсель, Бельгія) - контролюючий орган, що є установою Європейського Союзу. Його було створено в 2004 році.

Метою цього органу є забезпечення належним чином основних інтересів Європейського Союзу у сфері супутникової навігації програми (ГАЛІЛЕО і EGNOS). Агентство відповідає за управління та контроль за використанням коштів програми.

Детально див.: European GNSS Supervisory Authority [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.gpsworld.com/gps/news/european-gnss-supervisory-authority-announces-new-egnos-portal-9751>

Агентства, що підтримують соціальний діалог на європейському рівні

- **Європейський центр розвитку професійної освіти** (*European Centre for the Development of Vocational Training, Cedefop*) (Салоніки, Греція) - Європейське агентство, створене в 1975 р., яке допомагає розвитку професійно-технічної освіти та підготовки кадрів у країнах Європейського Союзу. Спочатку в Берліні, Cedefop був одним з перших спеціалізованих децентралізованих установ. У 1995 р., головний офіс Cedefop був переведений в м. Салоніки, в той час працює відділення зв'язку в Брюсселі.

Cedefop діє в інтересах європейського простору. Принцип діяльності - безперервне навчання протягом всього розширеного ЄС. Центр робить це

⁷⁴ European Chemicals Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://echa.europa.eu/home_en.asp, free. - The name is from a screen.

шляхом надання інформації та аналізу професійно-технічної освіти та підготовки кадрів, політики, наукових досліджень і практики.

Завдання Cedefor полягають у наступному:

1. компіляція окремих документів і аналіз даних;
2. сприяння розвитку і координації наукових досліджень;
3. використання і поширення інформації;
4. заохочування до розробки спільних підходів у професійному навчанні;
5. забезпечення функціонування форуму для обговорення та обміну ідеями.

ЕЦРПП встановлює такі середньострокові пріоритети на 2009-2011 роки для своєї діяльності:

1. поліпшення доступу до освіти, мобільність і соціальна інтеграція;
2. підтримка мереж і партнерств у розширеному ЄС.

Cedefor представляє свою інформацію в електронних та друкованих ЗМІ, а також об'єднує людей за допомогою ознайомлювальних поїздок, конференцій і семінарів.

Інформація Cedefor направлена на професійне навчання та підготовку політиків, дослідників і практиків в ЄС і за його межами.

Детально див.: Historical Archives of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.arc.eu.eu/HAEU/EN/cedefor.asp>

• **Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці** (*European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, EUROFOUND* (Дублін, Ірландія)) - є установою Європейського Союзу, головний офіс якої знаходиться в Дубліні, Ірландія. Вона була створена в травні 1975 р. Європейською Радою, щоб допомогти поліпшити умови життя і роботи в Європі.

Фундація фокусується на управлінні науковими дослідженнями, зборі інформації та наданні відомостей про його результати. Він підтримує цілий ряд спеціалізованих операцій моніторингу та оцінки умов життя та праці в Європі⁷⁵.

Додатково див.: European Foundation for the Improvement of Living and Working [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eurofound.europa.eu/>

• **Європейське агентство з безпеки й охорони здоров'я на роботі** (*European Agency for Safety and Health at Work, EU-OSHA* (Більбао, Іспанія)).

⁷⁵ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eurofound.europa.eu/>

Агентство виступає в якості каталізатора для розробки, аналізу та поширення інформації, що підвищує безпеку і здоров'я праці в Європі. Поряд з розробкою всеохоплюючої системи безпеки праці на веб-сайтах, агентство також здійснює кампанії та активну видавничу програму, де охоплює широке коло проблем охорони праці.

Національні координаційні центри слідкують за охороною праці в своїх країнах, координують і поширюють інформацію в Агентство на рахунок своїх країн. Крім того, Агентство співпрацює з широким колом партнерів, у тому числі Європейською Комісією, іншими європейськими організаціями та європейськими соціальними партнерами, а також з міжнародними організаціями та медичними організаціями по всьому світу.

Агентство знаходиться у віданні директора та Правління до складу якого входять представники уряду, роботодавців і працівників з 27 держав-членів і представників Європейської Комісії⁷⁶.

Додатково див.: Сайт Європейського агентства з безпеки і охорони здоров'я на роботі - osha.europa.eu

Агентства, що реалізують у своїх галузях програми й завдання від імені ЄС

- **Європейська освітня фундація (ЄОФ) (*European Training Foundation, ETF*)** (Турин, Італія) - є установою Європейського Союзу, заснованою в 1990 році, функціонує з 1994 року.

ЄОФ допомагає поліпшити систему професійного навчання в країнах що не входять до ЄС, але готуються до вступу. В основному – це сусідні регіони. ЄОФ пропонує цим країнам ноу-хау та досвід у підготовці людей для нових робочих місць, а також у розробці програм продовженого навчання.

Освітня фундація тісно співпрацює зі спорідненим агентством, Європейським центром з розвитку професійно-технічної освіти (*Cedefop*), який має мандат на професійну підготовку в країнах-членах ЄС⁷⁷.

Додатково див.: ETF [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.etf.europa.eu/>

- **Центр перекладів для органів ЄС (*Translation Centre for the Bodies of the European Union, CdT*)** (Люксембург)). Центр створений в 1994 р. Його місія полягає в задоволенні потреб перекладу інших децентралізованих служб Співтовариства. Крім того, він бере участь у

⁷⁶ European Agency for Safety and Health at Work [Electronic resource]. - Access mode: <http://europa.eu>

⁷⁷ European Training Foundation [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eda.europa.eu/EDAVacancies/>

роботі Міжвідомчого комітету письмового та усного перекладу, який працює з метою сприяння співпраці між службами на основі принципу субсидіарності, а також досягнення економії від масштабу перекладу⁷⁸.

Додатково див.:

1. EUROPA - Agencies of the European Union [Electronic resource]. - Access mode:

CdT http://europa.eu/agencies/community_agencies/cdt/index_en.htm

2. Translation Centre for the Bodies of the European Union [Electronic resource]. - Access mode:

http://www.cdt.europa.eu/cdt/ewcm.nsf/_/8F422D256807CD0DC1256E9000364EC6?OpenDocument

- **Європейське агентство з відбудови** (*European Agency for Reconstruction, EAR* (Салоніки, Греція)) несе відповідальність за здійснення політики з надання допомоги в Республіці Чорногорії, Республіці Сербії (включаючи Косово, як це визначено Радою Безпеки ООН резолюцією 1244) та колишній Югославській Республіці Македонії.

Місія Європейського агентства з відбудови має наступні завдання:

- Збір, аналіз та поширення інформації Комісії щодо збитків, вимоги по реконструкції;
- Підготовка проекту програми з відновлення цих трьох країн, а також повернення біженців;
- Впровадження допомоги на основі розробки кола повноважень, підготовка тендерів, укладання контрактів, укладання угод про фінансування, укладання контрактів, оцінка і контроль проектів і платежів.

Детально див.: *European_Agency_for_Reconstruction*:

<http://ec.europa.eu/enlargement/archives/ear/home/default.htm>

Агентства спільної зовнішньої політики та питань безпеки

- **Європейське агентство оборони** (*European Defence Agency (EDA)* (Брюссель, Бельгія)) - це орган спільної зовнішньої політики і політики безпеки, створений 12 липня 2004. До складу входять всі держави-члени, за винятком Данії, яка відмовитися взяти участь в агентстві. Норвегії, яка не є членом ЄС, був наданий вибір на участь у програмах EDA без права голосування⁷⁹.

⁷⁸ Translation Centre for the Bodies of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.cdt.europa.eu/>

⁷⁹ European Defence Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/r00002_en.htm

Детально див.: [European_Defence_Agency \[Electronic resource\]. - Access mode: http://www.eda.europa.eu/EDAVacancies/](http://www.eda.europa.eu/EDAVacancies/)

- **Інститут Європейського Союзу досліджень безпеки** (*European Union Institute for Security Studies (ISS)*) (Париж, Франція) – є паризьким агентством ЄС із загальної зовнішньої політики і політики безпеки. Його цілі полягають в розробці загальної культури безпеки для ЄС. EUISS є автономною установою з повною інтелектуальною свободою. Дослідження інституту з питань безпеки мають велике значення для ЄС, і слугують основою для обговорень⁸⁰.

Додатково див.: [European Union Institute for Security Studies \[Electronic resource\]. - Access mode: //_http://www.iss.europa.eu/](http://www.iss.europa.eu/)

- **Супутниковий центр Європейського Союзу** (*European Union Satellite Centre (EUSC)*) - є установою Європейського союзу яка збирає інформацію за допомогою супутникових зображень.

EUSC була створена в 2002 р. для заміни Western Union Супутникового центру і являє собою частину передачі функцій від Західноєвропейського союзу (ЗЄС) до Європейського союзу (ЄС), а більш конкретно до питань спільної зовнішньої політики й безпеки (Спільна зовнішня та безпекова). Центр знаходиться в Торрехон-де-Ардос в Іспанії. Інші країни, які за угодою про асоціацію з EUSC також можуть використовувати його ресурси.

- **Європейське агентство координації оперативної співпраці по охороні зовнішніх границь країн** Європейського Союзу (ФРОНТЕКС) (*European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX)*) (Варшава, Польща) - надає допомогу державам-членам у підготовці національних прикордонників, у тому числі встановлення єдиних стандартів підготовки, проводить аналіз ризиків; стежить за розвитком досліджень, що мають значення для контролю і спостереження за зовнішніми кордонами, надає допомогу державам-членам в обставинах, які вимагають збільшення технічної та оперативної допомоги на зовнішніх кордонах, а також надає державам-членам необхідну підтримку в організації спільних операцій.

ФРОНТЕКС тісно співпрацює з іншими організаціями та ЄС-партнерами, відповідальними за безпеку зовнішніх кордонів, наприклад, Європол, CEPOL, OLAF, митне співробітництво та співпраця в області

⁸⁰ European Union Institute for Security Studies [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.iss.europa.eu/>

фітосанітарного та ветеринарного контролю, з тим щоб сприяти загальної узгодженості.

ФРОНТЕКС зміцнює безпеку кордонів, забезпечує координацію діяльності держав-членів у здійсненні заходів Спільноти, що стосуються управління зовнішніми кордонами⁸¹.

Агентства співпраці органів правоохорони та юстиції

- **Європейський поліцейський коледж** (*European Police College (CEPOL)*) - об'єднує старших офіцерів поліції по всій Європі з метою заохочення транскордонного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та підтримання громадської безпеки та правопорядку. Засновано в якості агенції Європейського союзу в 2005 році (Рішення Ради 2005/681/ІНА від 20 вересня 2005 року), CEPOL базується в Брамсхілл у Великобританії, приблизно в 70 кілометрах від центральної частини Лондона. CEPOL організує близько 70-100 курсів, семінарів і конференцій на рік. Здійснення заходів націлене на національну підготовку старших поліцейських навчальних закладів держав-членів.

Детально див.: European Police College [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.cepol.europa.eu/>

- **Європейське поліцейське управління** (Європол) (*European Police Office (EUROPOL)*) (Гаага, Нідерланди) – це європейське правоохоронне агентство, спрямоване на підвищення ефективності та співпраці компетентних органів держав-членів в справі запобігання та боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотиків та іншими серйозними формами організованої злочинності.

Детально див.: European Police Office [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/police_customs_cooperation/114005b_en.htm

- **Європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції** (Єврюст) (*European Judicial Cooperation Unit (EUROJUST)*) (Гаага, Нідерланди) створений з метою стимулювання та поліпшення координації розслідувань і судових розглядів компетентними судовими органами країн Європейського Союзу, коли вони мають справу з транскордонною та організованою злочинністю.

⁸¹ European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders (FRONTEX) [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/community_agencies/frontex/index_en.htm

Детально див.: The European Union's Judicial Cooperation Unit (EURO JUST) [Electronic resource]. –
Access mode: http://europa.eu/agencies/pol_agencies/eurojust/index_en.htm

Виконавчі агентства

- **Виконавче агентство освіти і культури** (*Education, Audiovisual and Culture Executive Agency*) (*EACEA*) (Брюссель, Бельгія) - відповідає за управління певних частин програми ЄС в галузі освіти, культури та аудіовізуальних засобів навчання.

Його завдання полягає в реалізації ряду програм та заходів в галузі освіти та професійної підготовки, активної громадянської позиції, молоді, що фінансується Європейським Союзом. Агентство має власну правову ідентичність та відповідає за більшість аспектів управління програмами, включаючи розробку конкурсів, відбору проектів і підписання угод з проектів, фінансове управління, моніторинг проектів (проміжних доповідей, остаточних звітів).

Детально див.: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency [Electronic resource]. – Access mode: http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php

- **Рада європейського науково-дослідницького виконавчого агентства** (*European Research Council Executive Agency*) (*ERC*). Її основною метою є стимулювання наукових досліджень в Європі шляхом підтримки та заохочення кращих вчених, науковців та інженерів, яким пропонується представити свої конкретні пропозиції в будь-якій галузі наукових досліджень.

ERC складається з незалежної Вченої ради і Виконавчого агентства, що діють від імені Європейської Комісії. Вчена рада визначає наукові стратегії та методології, а Виконавче Агентство здійснює та застосовує ці стратегії та методології в галузі управління функціонування та фінансування діяльності ERC.

ERC була офіційно заснована в грудні 2007 року і отримала адміністративну самостійність 15 липня 2009 року.

ERC працює прозоро та цілісно, звітуючи про роботу Європейській Комісії.

ERC Виконавче Агентство управляє наступні завдання:

* Виконайте щорічної програми роботи, як це визначено в ERC Вченої ради та прийняті Комісією

* Здійснення прийому заявок, відповідно до програми роботи

* Надання інформації та підтримки заявників

* Організація експертної оцінки оцінки

* Створення і управління угод про надання субсидій, у відповідності з фінансовим становищем в ЄС

* Надання допомоги ERC Вчена рада⁸².

- **Виконавче агентство з питань громадської програми охорони здоров'я** (*Executive Agency for the Public Health Programme*) (*PHEA*) (Люксембург) було створене в 2005 році для більш ефективного здійснення громадської програми охорони здоров'я. На Агентство покладені нові завдання в галузі захисту прав споживачів, а його мандат був продовжений до кінця 2015 року.

Додатково див.: Офіційний сайт Виконавчого агентства з питань громадської програми охорони здоров'я - <http://ec.europa.eu/eahc/>

- **Керівник відділу агентства досліджень** (*Research Executive Agency*) (*REA*) (Брюсель, Бельгія) почав свою роботу в 2008 році і став повністю автономним від 15 червня 2009. Він виконує оцінку пропозицій, управління та підтримку проектів, що лежать в основі досліджень. Керівник відділу здійснює ці оцінки та регулювання процесами протягом більшої частини поточної рамкової програми досліджень - РП7.

В компетенцію керівника відділу агентства досліджень входять питання:

* стипендій та пов'язаних з ними рішень;

* конкретних науково-дослідницьких грантових угод в інтересах малих і середніх підприємств;

* мульти-партнерських проектів в галузі космічних досліджень;

* мульти-партнерських проектів в галузі досліджень безпеки;

* прийому пропозицій та оцінки об'єкта в будівлі Ковент-Гарден в центрі Брюсселю;

* "Одного вікна" довідкової служби для запитів про РП7;

* унікального об'єкта реєстрації партнерами за проектом для зменшення кількості документів, що беруть участь в управлінні проектами⁸³.

- **Виконавче агентство Транс-Європейської Транспортної Мережі** (*Trans-European Transport Network Executive Agency*) (*TEN-TEA*) засноване Європейською комісією та відповідальне за управління технічним та фінансовим забезпеченням програми Транс-Європейської

⁸² European Research Council Executive Agency (ERC Executive Agency) [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/executive_agencies/erc/index_en.htm

⁸³ Research Executive Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/executive_agencies/rea/index_en.htm

Транспортної Мережі (TEN-T), однієї з найбільш важливих засобів фінансування інфраструктури.

Детально див.: Trans European Transport Network Executive Agency [Electronic resource]. - Access mode: <http://tentea.ec.europa.eu/>

1.4. Право ЄС

Право Європейського Союзу (англ. *EU law*; *European Union law*) - це унікальний правовий феномен, що склався впродовж розвитку європейської інтеграції в рамках Європейських спільнот і Європейського Союзу, результат реалізації наднаціональної компетенції інститутів Європейського Союзу. Правом Європейського союзу є специфічний правопорядок, правова система, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-членів Європейського Союзу, володіє самостійними джерелами і принципами. Автономність Права Європейського Союзу підтверджена рядом рішень Європейського Суду⁸⁴.

Часто під правом ЄС розуміють **правовий доробок Спільноти** (*Acquis communautaire/Community acquis*). Це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах – членах ЄС. Доробок постійно змінюється і узагальнюється, він охоплює:

- зміст, принципи та політичні цілі угод;
- закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду ЄС;
- декларації та резолюції Союзу;
- заходи в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики;
- заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ;
- міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу.

Доробок Спільноти розуміє не лише закони у вузькому розумінні, але й усі акти, прийняті в рамках другого і третього “стовпів” Європейського Союзу, і визначені в договорах спільні цілі⁸⁵. Особливо важливим для функціонування Європейського Союзу є дотримання угод, укладених між його країнами-членами.

1.4.1. Паризький договір

Паризький договір (англ. *Treaty of Paris*; фр. *Traité de Paris*) — Договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі, перший

⁸⁴ Право ЄС / Все про ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfo.tut.su/pravo.htm>

⁸⁵ Доробок Спільноти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.dovidka.com.ua/d.html>

з чотирьох основоположних договорів Європейського Союзу (разом з Римськими договорами і Договором про Європейський Союз).

Підписаний в Парижі 18 квітня 1951 р., набув чинності 23 липня 1952 р., втратив чинність 23 липня 2002 р.⁸⁶.

Потреба зближення Європи була викликана економічними та політичними проблемами. На часі стояли завдання відновлення економіки та недопущення в майбутньому військового протистояння на європейському континенті.

Таким чином, з'являється ідея об'єднання франко-німецького вугілля і сталі. Цей вибір був не тільки економічним, але і політичним, так як ці дві сировини становлять основу промисловості та енергетики двох країн. Основна політична мета полягала в зміцненні франко-німецької солідарності та відкритті шляху до європейської інтеграції.

Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Люксембург та Нідерланди почали переговори про укладення договору. Шість держав-засновників узгодили близько 100 статей, що становлять складне ціле. Нарешті, договір про створення Європейського Об'єднання Вугілля та Сталі (ЄОВС), був підписаний в Парижі 18 квітня 1951 р.

Метою Договору було:

- досягнення економічного зростання;
- підвищення рівня зайнятості та рівня життя;
- забезпечення упорядкованого постачання спільного ринку;
- створення найнижчих цін та поліпшення умов праці.

Все це супроводжуватиметься ростом міжнародної торгівлі та модернізацією виробництва. Досягнути поставлених цілей можна було через створення спільного ринку вугілля і сталі та рівний доступ до джерел виробництва. У світлі створення спільного ринку, договір передбачав вільне переміщення продукції без сплати митних зборів і податків, забороняв дискримінаційні заходи або практики.

Структура договору:

Договір розділений на чотири блоки. Перший стосується Європейського Об'єднання Вугілля та Сталі, другий - інституцій Спільноти, третій містить економічні та соціальні положення і четвертий - загальні положення. В договір також включені два протоколи, один стосується правосуддя а другий - відносин Європейського Об'єднання Вугілля і Сталі з Радою Європи, а також перехідні положення, які стосуються виконання Договору, відносин з третіми країнами та загальні гарантії.

Згідно Паризького договору було засновано:

- Вище правління,

⁸⁶ Паризький договір [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://cy clop.com.ua/content/view/1235/58/1/14/>

- Консультативний комітет;
- Асамблею,
- Раду міністрів;
- Суд.

Вище правління (Рада) був незалежним колегіальним виконавчим органом, на який покладались завдання, діючи в загальних інтересах Спільноти, досягти цілей, викладених у Договорі. Вище правління складалось з 9 членів (з яких не більше 2 могли представляти одну державу), що призначались на шість років. Це був наднаціональний орган з правом виносити рішення. Він керував модернізацією та вдосконаленням виробництва, постачанням продукції в однакових умовах, розробкою загальної політики в галузі експорту та поліпшення умов праці у вугільній та металургійній промисловості. Вище правління приймало рішення, рекомендації та пропозиції. Допоміжною структурою даної структури був **консультативний комітет**, що складався з представників виробників, працівників, споживачів і дилерів.

Асамблея складалася з 78 депутатів, які були представниками національних парламентів. Від Німеччини, Франції та Італії по 18, від Бельгії та Нідерландів по 10 та від Люксембургу 4. Договором на Асамблею було покладено наглядові повноваження.

До **Ради міністрів** входили 6 представників національних урядів. Головою Ради кожні три місяці обирали представника по черзі від кожної держави-учасниці. Роль Ради полягала в узгодженні діяльності Вищого правління і загальної економічної політики уряду. Схвалення Ради міністрів було необхідно для прийняття важливих рішень Вищим правлінням.

Суд складався з семи суддів, призначених на 6 років за взаємною згодою урядами держав-членів. Він забезпечував правильне тлумачення та застосування Договору.

Загальні досягнення ЄОВС були позитивними. Спільнота справлялася з кризами, забезпечувала збалансований розвиток виробництва і розподіл ресурсів та сприяла необхідній структурній перебудові та реконструкції промисловості.

Договір про заснування ЄОВС втратив чинність 23 липня 2002 р., по закінченні 50 річного терміну його дії. До закінчення строку дії договору, в правила функціонування організації було внесено поправки, з різних питань в наступних договорах: Договір злиття (Брюссель 1965), договори про зміну деяких фінансових положень (1970 і 1975), Договір про Гренландію (1984), Договір про створення Європейського союзу (TEU, Маастрихт, 1992), Єдиний європейський акт (1986), Амстердамський договір (1997), Ніщцький договір (2001) і договори про приєднання (1972, 1979, 1985 і 1994).

Детально

див.: «Договір про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі», ЄСВС на офіційному англomовному сайті «Європа»=[Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECDC Treaty - http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_en.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_en.htm)

1.4.2. Римські договори

Римські договори (англ. *Treaties of Rome*) — два основоположні євроінтеграційні договори, підписані в Римі **25 березня 1957 р.:** Договір про заснування Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС) і Договір про заснування Європейської Спільноти з атомної енергії (Євроатом). Договори підписали держави-засновниці - **Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція**. Після перейменування *Європейської Економічної Спільноти* на *Європейську Спільноту*, згідно з Договором про Європейський Союз, відповідний Римський договір почали називати «Договором про заснування Європейської Спільноти», і коли говорять «Римський договір», в однині, найчастіше розуміють саме його⁸⁷.

Договір був ратифікований національними парламентами протягом наступних місяців і набув чинності 1 січня 1958 року. Договір про створення ЄЕС, підтвердив у своїй преамбулі, що держави, які підписали його були "визначені, щоб закласти основи для більш тісного союзу народів Європи". Таким чином, держави-члени спеціально підтвердили мету прогресивної політичної інтеграції⁸⁸.

В сучасному вигляді Римський договір складається з 6 частин (314 статей).

- *I частиною* встановлено принципи функціонування Європейської Спільноти,

- *II частина* регулює питання громадянства,

- *III частина* визначає основні напрями політики Спільноти (вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів; візова та імміграційна політика; транспорт; правила конкуренції, оподаткування та зближення законодавства; економічна та валютна політика; зайнятість; політика;

⁸⁷ Римські договори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.dovidka.com.ua/r.html>, вільний.

⁸⁸ The Treaties of Rome (1957) [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.historiasiglo20.org/europe/traroma.htm>, free. - The name is from a screen.

митне співробітництво; соціальна політика та освіта; культура; охорона здоров'я; захист прав споживачів; трансєвропейські мережі зв'язку; промисловість; економічна і соціальна згуртованість; дослідження і технологічний розвиток; навколишнє середовище; співробітництво з метою сприяння розвитку);

- *IV частина* присвячена питанням асоціації із заморськими країнами та територіями;

- *V частина* визначає інститути Спільноти:

- Європейський парламент,
- Рада міністрів Європейського Союзу,
- Європейська комісія,
- Рахункова палата,
- Економічний та соціальний комітет,
- Комітет регіонів,
- Європейський інвестиційний банк.

- *VI частина* містить загальні та заключні положення⁸⁹.

Як наслідок, ЄЕС відома як організація "Спільного ринку" (ринок був розрахований лише на вільний обіг товарів, а вільне пересування людей, капіталів і послуг піддавалось численним обмеженням). Держави-учасниці погодилися демонтувати всі тарифні бар'єри протягом 12-річного перехідного періоду. У зв'язку з економічним успіхом, чому сприяв вільний торговий обмін, тимчасовий термін був скорочений, і в липні 1968 року всі тарифи між державами ЄЕС були скасовані. У той же час, загальний тариф був створений для всіх продуктів, що походять з третіх країн.

Підписання Римського договору означало поступовий підхід до створення ЄС. Процеси економічної інтеграції відкривали шлях до довгострокової мети, політичного союзу. Можливість вступу до Спільноти, згідно Римського договору, була відкрита для всіх держав, які підтримують принципи плюралізму, демократії та ринкової економіки.

Додатково див.: Римські договори (The Treaties of Rome) - <http://www.historiasiglo20.org/europe/traroma.htm>

1.4.3. Єдиний Європейський Акт

Єдиний Європейський Акт (ЄЄА) (англ. *Single European Act, SEA*) - один з договорів Європейської Союзу, підписаний 1986 року на саміті в

⁸⁹ Римський договір 1947 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakony.com.ua/juridical.html?catid=44493>, вільний. – Назва з екрану.

Люксембурзі. Вперше він значні зміни до основоположного Римського договору.

Основною метою ЄСА було надання процесу євроінтеграції нової динаміки для завершення формування європейського внутрішнього ринку, що планувалось зробити до 1 січня 1993 року.

У червні 1985 року Європейською Комісією була представлена „Біла книга“ у справі внутрішнього ринку. Цей документ, разом із підготовленими доповідями вищезгаданих комітетів, став основою для **Єдиного Європейського Акту (ЄСА)**, який модифікував Римські Договори і подав програму переходу до 1993 року до **єдиного внутрішнього ринку**, який базуватиметься на 4 свободах:

- вільний рух товарів,
- вільний рух осіб,
- вільний рух капіталу,
- вільний рух послуг.

Єдиний європейський акт підписали в Люксембурзі 17 лютого 1986 році 9 держав-членів а 28 лютого 1986 приєдналися **Данія, Італія та Греція**. Цей договір став першою великою поправкою у Договорі про заснування Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС). Він набув чинності 1 липня 1987 р.

Основними етапами, які призвели до підписання Єдиного Європейського Акту були:

- Урочиста декларація в Штутгарті від 19 червня 1983 р.;
- Проект Договору про створення Європейського Союзу 14 лютого 1984 р.;
- Фонтенбло Європейської Ради 25 і 26 червня 1984 р.;
- опублікування Комісією офіційного документу, в якому визначено 279 законодавчих заходів, необхідних для завершення внутрішнього ринку;
- скликання Міжурядової конференції, яка відкрилася 9 серпня 1985 р.

Головним завданням ЄСА було надання нового поштовху процесу європейського будівництва, з тим щоб завершити внутрішній ринок. Тим не менш, цієї мети було важко досягти на основі існуючих договорів, зокрема, через процес прийняття рішень у Раді, яка ввела одностайність щодо гармонізації законодавства.

Треба було укласти Договори, що стосувались з одного боку спільної зовнішньої політики і політики безпеки, з іншого боку, закону про внесення доповнень до Договору про ЄЕС, зокрема, на рівні:

- процедури прийняття рішень у Раді;
- повноваження Комісії;
- повноваження Європейського Парламенту;
- розширення обов'язків Спільноти.

Документ складався з преамбули і 4 розділів, включаючи в себе ряд декларацій, прийнятих на конференції.

Преамбула містить основні цілі Договору і висловлювання рішучості держав-членів трансформувати свої відносини з метою створення Європейського Союзу. У преамбулі також встановлюється унікальний характер акту, який об'єднує загальні положення щодо співробітництва в галузі зовнішньої політики Європейських спільнот. І нарешті, вона націлена на вирішення двох задач: «поліпшення економічного і соціального становища за рахунок розширення загальної політики та реалізації нових цілей» і «забезпечення поступового об'єднання спільнот».

Розділ I містить загальні положення політичної співпраці Європейської Спільноти. *Розділ II* присвячений поправкам договорів про створення Європейського Союзу. *Розділ III* стосується Європейської Спільноти в галузі зовнішньої політики. *Розділ IV* містить загальні та прикінцеві положення.

Договором було зроблено наступні внески та інституційні зміни:

- визначено принцип солідарності – економічної та соціальної згуртованості Європейської Спільноти (допомога біднішим регіонам і країнам Спільноти),
- започатковано нову законодавчу процедуру співпраці, яка розширила повноваження Європейського Парламенту,
- вдосконалено систему ухвалення рішень в Раді (процедура голосування кваліфікованою більшістю щодо питань внутрішнього ринку),
- прийнято заходи щодо координації грошово-кредитної політики держав-членів,
- прописано процедуру утворення судового органу першої інстанції (на запит

Суду, після консультації з Парламентом, Рада одностайним рішенням може створити такий орган. Члени цього органу обираняться за спільною згодою урядами держав-членів строком на шість років)⁹⁰.

Досягнення мети підвищення економічної та соціальної згуртованості між різними країнами і регіонами Спільноти було вирішене через реформування та фінансову підтримку структурних фондів: Європейського сільськогосподарського фонду орієнтації та гарантування, Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду.

⁹⁰ Єдиний європейський акт. Угода від 17.02.1986 р. - Ст.4. Гл. I. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_028, вільний. – Назва з екрану.

Таким чином, в єдиний документ було включено різні ініціативи щодо заохочення інтеграції у сфері соціальних прав, досліджень, та навколишнього середовища.

Додатково див.:

1. Текст документу «Єдиний європейський акт»: угода від 17.02.1986 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_028, вільний. – Назва з екрану.

2. The Single European Act (1986) [Electronic resource]. - Access mode: - <http://www.historiasiglo20.org/europe/acta.htm>, free. - The name is from a screen.

1.4.4. Маастрихтська угода

7 лютого 1992 р. підписана **Маастрихтська угода**, що **набула чинності 1 листопада 1993 р.** Економічна мета Спільноти відходить на задній план, тоді як пріоритетними постають політичні завдання.

Цілями угоди було:

- посилення демократичних засад і ефективності органів Спільноти,
- створення Економічного та Валютного Союзу (ЕВС),
- розвиток соціальних складових Спільноти,
- формування спільної зовнішньої та безпекової політики.
- Завдяки Маастрихтській угоді був створений Європейський Союз, що стоїть на **трьох стовпах**, якими є:

1. Європейські спільноти:

- спільний внутрішній ринок, тобто вільний рух осіб, капіталу, товарів та послуг,
- митний союз,
- спільна торговельна політика,
- спільна сільськогосподарська політика та політика рибальства,
- спільна транспортна та енергетична політика,
- Європейський Соціальний Фонд,
- спільна політика з питань охорони навколишнього середовища,
- захист конкуренції,
- підтримка наукового та технологічного розвитку,
- охорона здоров'я та прав споживачів,
- цивільна оборона,
- туризм та спорт.

2. Спільна Зовнішня і Безпекова Політика (СЗБП) (англ. *Common foreign and security policy (CFSP)*). Її завданням є зміцнення єдності та незалежності Європи, що повинно сприяти збереженню миру, безпеки, прогресу на цілому континенті та в світі. Цілі СЗБП:

- охорона спільних цінностей, життєвих інтересів, незалежності та цілісності ЄС, згідно з принципами Хартії Об'єднаних Народів,
- зміцнення безпеки ЄС та його членів,
- збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки,
- підтримка міжнародної співпраці,
- розвиток та зміцнення демократії, а також легітимних урядів та поваги до прав і основних свобод людини.

3. Співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ. Визначаючи обов'язки країн-членів у межах третього стовпа, творці Договору про ЄС не включили до діяльності ЄС питання, пов'язані з утриманням громадського спокою та охорону внутрішньої безпеки. У рамках третього стовпа, ЄС зобов'язується:

- забезпечити громадянам ЄС високий рівень охорони з питань свобод, безпеки та юстиції,
- запобігати расизму і ксенофобії, а також боротися з цими явищами,
- запобігати організованій злочинності та боротися з ними,
- боротися з тероризмом, торгівлею людьми, торгівлею наркотиками, торгівлею зброєю, корупцією та зловживаннями.

Маастрихтська угода створила нову структуру з трьома «опорами», які мають як політичний, так і економічний характер – Європейський Союз.

Детально див.: Treaty of Maastricht on European Union [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treatie_s_maastricht_en.htm, free. - The name is from a screen.

1.4.5. Амстердамський договір

Крах комуністичного табору в Європі, економічні та суспільні зміни в посткомуністичних країнах та їх бажання стати членами Спільноти змусили ЄС виробити стратегію на майбутнє. Метою Амстердамського договору стала підготовка ЄС до розширення на Схід та інших глобальних процесів. Договір був підписаний **2 жовтня 1997 р.** та набрав чинності **1 травня 1999 р.**

До Амстердамського договору було включено:

- питання вдосконалення системи інституцій з огляду на майбутнє прийняття нових членів,

- наближення ЄС до його громадян,
- надання ЄС нових функцій у сфері юстиції та внутрішніх справ,
- поступове встановлення зони свободи, безпеки та справедливості
- декларації про політичну співпрацю та судову співпрацю в карних справах,
- положення з питань працевлаштування, соціальної політики, охорони навколишнього середовища, та здоров'я споживачів,
- піднімається проблематика європейського громадянства,
- підкреслюється важливість дотримання принципів субсидіарності та пропорційності,
- впроваджуються досить обмежені зміни, якщо йдеться про інституції ЄС та зобов'язальний процес прийняття рішень.

Цілковим новим є положення Договору, яке передбачає можливість використання в певних ситуаціях формули „тіснішої співпраці“ окремими країнами-членами задля реалізації спільних цілей. Виконуючи положення Амстердамського Договору у сфері СЗБП, визначено кандидатуру Високого Представника у справах СЗБП.

Амстердамський договір поглибив європейську єдність. Це було досягнуто за рахунок посилення співпраці в існуючих сферах діяльності, інтеграції нових сфер до структур Спільноти та початку реформування європейських інституцій. Проте докорінних реформ проведено не було, тому варто було чекати на подальші зміни.

Детально див.: The Amsterdam treaty: a comprehensive guide [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/index_en.htm, free. - The name is from a screen.

1.4.6. Ніцький договір

Незадовго після набуття чинності Амстердамського договору, у червні 1999 р. на саміті в Кельні було прийняте рішення про організацію міжнародної конференції, присвяченої справам інституцій та прийняттю нових членів. Як і було заплановано, конференція розпочалася 14 лютого 2000 року і завершилася зустріччю Європейської Ради в Ніцці, яка тривала з 7 до 11 грудня 2000 року.

Міжнародна конференція завершилася підписанням, **11 грудня 2000 р.**, нового **Ніцького Договору**. Положення цього Договору були офіційно визнані такими, яких цілком достатньо для потреб розширення ЄС. Після підписання Договір підлягав процедурі ратифікації як в національних парламентах, так і в Європейському Парламенті. **Договір набрав чинності 1 лютого 2003 р.**

Ніщцьким договором були внесені зміни в інституційну структуру Спільноти. Інституції ЄС були обмежені робочими процедурами, складом окремих органів та посиленням співробітництва між ними. Так, наприклад було передбачено новий розподіл голосів у Раді міністрів на користь країн з великою кількістю населення та зміни в складі Єврокомісії.

У Декларації, доданій до Ніщцького Договору, передбачені подальші дебати щодо майбутнього ЄС, а зокрема:

- як встановити та контролювати детальніший поділ повноважень між ЄС та країнами-членами;
- статус Хартії Основоположних Прав ЄС, прийнятої на саміті в Ніщі;
- спрощення Договорів з метою легшої їх читабельності;
- роль національних парламентів у майбутній європейській конструкції.

Детально див.: Treaty of Nice: A Comprehensive Guide [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/nice_treaty/index_en.htm, free. - The name is from a screen.

1.4.7. Угода про Конституцію ЄС

29 жовтня 2004 р. була підписана Угода про Конституцію ЄС. Однак вона не набула чинності, оскільки не всі країни – учасниці її ратифікували.

Угода про Конституцію мала надати ЄС єдину структуру, перетворити його на суб'єкт права, таким чином замінити собою всі чинні договори. При цьому вона мала продовжити реформування інституцій ЄС, розпочати згідно Ніщцького договору.

Угода поділяється на чотири частини:

- Основні принципи,
- Органи і установи,
- Процеси ухвалення рішень,
- Політика Євросоюзу.

У зв'язку з проблемами, що виникли в окремих країнах під час ратифікації Угоди, ця так звана Європейська Конституція була замінена Лісабонським договором про реформування ЄС.

Детально див.: A Constitution for Europe [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/scadplus/constitution/introduction_en.htm, free. - The name is from a screen.

1.4.8. Лісабонський договір

Договір реформування або **Лісабонська угода** — нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу була підписана 13 грудня 2007 р. **Договір набрав чинності 1 грудня 2009 р.**⁹¹.

Новий договір повинен замінити Європейську Конституцію. Формально договір не є Конституцією — у ньому немає згадки про гімн чи прапор. Але документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що були в первинному документі — Євроконституції.

Із набуттям чинності договору, розпочався новий період у розвитку Європейського Союзу. Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін, спрямованих як на посилення інституцій ЄС, так і внутрішньої інтеграції загалом. Поряд із набуттям Євросоюзом міжнародної правосуб'єктності, основні зміни відбулися в інституційній сфері, а також у механізмах внутрішнього ухвалення рішень. Запроваджено нові керівні посади – Президент Європейської Ради та Високий представник з питань закордонних справ і безпекової політики, а також утворено новий орган – Європейська служба зовнішньої діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке практично буде відігравати роль „міністерства закордонних справ”)⁹².

Лісабонський Договір складається з двох частин:

- Договір про Європейський Союз,
- Договір про функціонування Європейського Союзу.

Договір про Європейський Союз визначає загальні положення, що стосуються Європейського Союзу. У ньому також викладені загальні положення із зовнішніх зв'язків ЄС (ст. 18. Верховний представник Союзу з зовнішньої політики і політики безпеки, ст. 21 Зовнішні дії, ст. 27 - Європейська служба зовнішніх дій).

Договір про функціонування Європейського Союзу встановлює конкретні цілі політики ЄС, співпрацю з третіми країнами та гуманітарну допомогу.

Підписання Лісабонського договору було викликано потребою часу. Європейський Союз (27 держав) працював на основі правової бази,

⁹¹ Лісабонська угода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_12_2_009_uk.pdf. – Назва з екрану.

⁹² Інституційний розвиток ЄС [Електронний ресурс]: матеріал Урядового порталу. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243284695&cat_id=223223535&ctime=1266855384301, вільний. – Назва з екрану.

створеної лише 15 країнами. Для реалізації свого повного потенціалу Європейський Союз має модернізуватися та реформуватися.

Лісабонським договором було зроблено такі нововведення:

- ключові зміни внутрішньої політики;
- ключові зміни зовнішньої політики;
- інституційні та правові зміни.

Щодо перетворень у внутрішній політиці ЄС, то Лісабонський договір вніс певні зміни в ряді областей, включаючи: розширення політики, регіональні справи, конкуренцію, навколишнє середовище, освіту і культуру (хоча є істотні зміни політики у галузі спорту), транспорт, промислову політику, оподаткування, охорону здоров'я (хоча є більший акцент на координації та співробітництві) та споживчу політику.

Лісабонський договір посилить голос Європи у світі. Колишні компетенції Високого представника у справах спільної зовнішньої та безпекової політики (ним був Хав'єр Солана) та Європейського Комісара у справах зовнішніх відносин (ці функції виконувала Беніта Ферреро-Вальднер) віднині об'єднуються в одній посаді: **Високого представника із закордонних справ та безпекової політики**, що водночас буде Віце-президентом Європейської Комісії. Ця посада перебуває одночасно і в структурі Ради ЄС (що представляє держави-члени Союзу), і в структурі Європейської Комісії. Ця новація зробить зовнішню політику ЄС послідовнішою, адже на зовнішній арені Союз буде представлено однією особою.

До Європейського Союзу звертаються із проханням про дію, коли на міжнародній арені існує потреба у єдиному та послідовному голосі. Чимало питань зовнішньої політики найліпше розв'язуються у спільній роботі держав-членів ЄС та Європейського Союзу як наддержавної інституції. Однак Високий представник діятиме у сфері зовнішньої політики тільки на основі рішень, ухвалених одноставно 27-ма державами ЄС.

Європейська служба зовнішньої дії:

Мета Європейської служби зовнішньої дії полягає в наданні допомоги Високому представникові здійснювати політику, передбачену його мандатом, у розвитку та координуванні зовнішньої політики ЄС, у послідовному та ефективному поширенні європейських цінностей та інтересів в усьому світі.

Служба складатиметься з посадовців Секретаріату Ради ЄС, Європейської Комісії та дипломатичних служб держав-членів ЄС, а також з місцевих працівників та співробітників, що працюють за контрактами.

Від 1 грудня 2009 р. Представництва Європейської Комісії в усьому світі перетворились на Представництва Європейського Союзу та працюють під керівництвом Високого представника ЄС. Крім того, вони входять до структури Європейської служби зовнішньої дії.

Оборонна сфера

Держави-члени ЄС можуть самі вибирати, як далеко вони хочуть піти, інтегруючись в оборонній сфері. Договір надає змогу тим державам-членам ЄС, чий військовий потенціал відповідає вищим критеріям і які зв'язані одна з одною амбітними зобов'язаннями, налагодити «постійну структуровану співпрацю» в межах Європейського Союзу.

Військові потужності залишаються у підпорядкуванні держав-членів ЄС. Відповідно до Договору, держави-члени ЄС мають надати в розпорядження Союзу свої військові потужності для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Однак, у Договорі чітко сказано, що будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одностайно, будь-яка держава ЄС має право виступати проти таких операцій, а будь-які внески до них мають відбуватися добровільно.

Процедура прийняття рішень

За деякими винятками, Лісабонський договір перетворить процедуру спільного ухвалення рішень Радою ЄС (урядами держав-членів Союзу) та Європейським Парламентом (всенародно обраними депутатами) на головну процедуру ухвалення законодавчих рішень у ЄС. Лісабонський договір посилює демократичний контроль у Європейському Союзі, надаючи більшої ролі і Європейському Парламенту, і парламентам держав-членів ЄС.

Лісабонський договір істотно (на цілих 44 позиції) збільшує кількість сфер, де рішення ухвалюватимуться кваліфікованою більшістю, а не одностайно. Іншими словами, у цих сферах держави-члени ЄС втрачають право вето. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція, Євроюст та Європол), деякі питання у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, сфери енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо.

Європейська Комісія

Спочатку передбачалося, що від 2014 року кількість Комісарів буде зменшено. Однак у грудні 2008 року на засіданні Європейської Ради держави ЄС надали певні зобов'язання щодо Ірландії. Ці зобов'язання передбачали незмінність принципу, за яким кожна країна ЄС надсилатиме по одному Комісару до Брюсселя. Цей принцип може бути змінено тільки через одностайне голосування лідерів держав ЄС у Європейській Раді.

Президент Європейської Ради

Лісабонський договір передбачає створення нової посади – «постійного» Президента Європейської Ради, що обирається самою Європейською Радою (лідерами держав-членів ЄС). Він або вона призначаються на строк у 2,5 роки, і відповідає не лише за головування у Європейській Раді, а і за зовнішнє представництво Союзу стосовно питань спільної зовнішньої та безпекової політики.

При цьому ротаційне головування держав-членів ЄС (по шість місяців для кожної) збережеться у рамках галузевих Рад Міністрів, за винятком Ради з закордонних справ, у якій головуватиме Високий представник / Віце-президент Європейської Комісії.

Назва: «Європейський союз чи Європейська спільнота»?

Від 1 грудня 2009 року поняття «Європейська Спільнота» («Європейське Співтовариство») зливається з поняттям «Європейський Союз». Відтак не буде жодної потреби вживати поняття «Європейська Спільнота».

Пріоритетність права:

Декларація, вміщена до тексту Договору, підтверджує принцип примату права ЄС над правом держав-членів ЄС. Але у цьому немає нічого нового – подібний принцип є базовим принципом європейської інтеграції від самих її початків. Однак він застосовується тільки у сферах компетенції Договору та коли інституції ЄС діють у межах компетенцій, визначених правом ЄС.

Свобода виходу з Союзу:

Договір містить статтю про можливість вільного виходження держави-члена ЄС з Європейського Союзу. Це є новацією і чітким сигналом, що членство у Європейському Союзі є цілком добровільним.

Додатково див.:

Європейська комісія. Керівництво для Лісабонського договору [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://ec.europa.eu/publications/booklets/other/84/index_en.htm , вільний. - Назва з екрану.

Європейська комісія. Сайт за Лісабонським договором: http://europa.eu/lisbon_treaty/index_en.htm

Копія Лісабонського договору: http://europa.eu/lisbon_treaty

1.5. Членство в ЄС: вимоги до кандидатів на вступ (Копенгагенські критерії)

Можливість прийняття нової країни до складу ЄС передбачена в Статті 49 Договору про ЄС. Теоретично, кожна країна може подати заявку на вступ. Однак, практика показує, що зацікавлена країна робить це після того, як Європейська Рада дає „політичний імпульс“⁹³.

Щоб приєднатися до Європейського Союзу, держава повинна виконати економічні і політичні умови, які називаються Копенгагенським

⁹³ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/history/index5.html>, вільний. – Назва з екрану.

критеріям (після саміту в Копенгагені в червні 1993 р.) та вимагають стабільного демократичного уряду, який поважає верховенство закону⁹⁴.

Копенгагенські критерії - критерії вступу країн в Європейський Союз, які були прийняті в червні 1993 року на засіданні Європейської Ради в Копенгагені та підтвержені в грудні 1995 року на засіданні Європейської Ради в Мадриді. Критерії вимагають, щоб держава-кандидат була правовою, де б дотримувалися демократичні принципи свободи і поваги прав людини (ст. 6, ст. 49 Договору про Європейський Союз). В країні має бути конкурентноздатна ринкова економіка, і повинні визнаватися загальні правила і стандарти ЄС, включаючи прихильність цілям Політичного, Економічного і Валютного союзу⁹⁵.

«Членство вимагає, щоб держави-кандидати добилися стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство закону, права людини, повагу і захист меншин, наявність функціонуючої ринкової економіки, а також здатність справлятися з конкурентним тиском ринкової економіки в рамках Союзу».

Більшість цих елементів були уточнені протягом останнього десятиліття законодавством Ради Європи, Європейської Комісії і Європейського парламенту, а також прецедентного права Європейського суду і Європейського суду з прав людини⁹⁶.

Статтею 49 Договору про ЄС визначено географічний критерій - „кожна європейська країна може подати заявку про вступ до ЄС”⁹⁷. Однак, як показує практика, виконання цього критерію не є настільки обов'язковим, що яскраво показує приклад із Туреччиною.

На зустрічі Європейської Ради 1993 р. у Копенгагені були визначені наступні вимоги для кандидатів:

- **політичні критерії:**
- стабільність інституцій, які гарантують демократію,
- легітимна влада,
- повага до прав людини,
- охорона прав національних меншин країною-кандидатом,
- **економічний критерій:**
- функціонуюча конкурентноздатна ринкова економіка,

⁹⁴ European Union Enlargement [Electronic resource]. - Access mode: <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RS21344.pdf>

⁹⁵ Accession criteria (Copenhagen criteria) [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/scadplus/glossary/accession_criteria_copenhagen_en.htm, free.

⁹⁶ Там само.

⁹⁷ The Treaty of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: europa.eu/.../treaties_maastricht_en.htm

- **незалежний критерій:**
- прийняття даної країни не призупинить інтеграції⁹⁸.

Важливим є також **критерій спроможності держави-кандидата прийняти правовий доробок Спільноти** та взяти на себе зобов'язання, що випливають із членства, зокрема реалізацію цілей Політичного, Економічного та Валютного Союзу. Приведення державами-кандидатами свого внутрішнього законодавства у відповідність з обов'язковим мінімумом (*acquis communautaire*) законодавства ЄС є обов'язковим. Цей доробок Спільноти було відпрацьовано в середині 90-х років для 10 держав Центральної та Східної Європи, а також Кіпру, з якими ЄС на той час встановив відносини асоційованого членства. Союз сповнений рішучості зберігати доробок Спільноти у його цілісності та розвивати його далі.

З країнами, які мають Європейські Угоди та претендують на членство у ЄС, відбувається так звана **процедура скрінінга законодавства**, коли весь об'єм законодавства держав-кандидатів, який відноситься до компетенції ЄС, послідовно перевіряється на відповідність законодавству ЄС, на що виділяється відповідна експертна та фінансова підтримка. Таким чином за п'ять – сім років законодавство держави-кандидата повністю приводиться у відповідність до законодавства ЄС, що зробило можливим їх інтеграцію у внутрішній ринок, та, насамкінець, вступ до ЄС⁹⁹.

Окрім виконання вище зазначених вимог, для набуття членства в Європейському Союзі держава-претендент повинна пройти наступну процедуру вступу:

- **подання до Ради Європейського Союзу заяви про членство** (держава-кандидат подає до Ради ЄС заявку про членство, відтак починається процедура її розгляду);
- звернення Ради до Комісії з проханням підготувати Висновок-думку (avis) щодо заяви про членство;
- вручення Комісією Раді висновку (після розгляду Комісія готує документ про ступінь готовності країни-кандидата до вступу до ЄС і передає його до Ради); Важливо зазначити, що думка Комісії не має зобов'язального характеру для Ради. Саме Раді належить рішення і, якщо Комісія висловить негативну думку щодо вступу

⁹⁸ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/history/index5.html>, вільний. – Назва з екрану.

⁹⁹ Доробок Спільноти / Голосарій термінів Європейського союзу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://europa.dovidka.com.ua/d.htm> I, вільний.

країни-кандидата, Рада все ж може прийняти рішення про початок переговорів. (Така ситуація мала місце з Грецією).

- рішення Ради щодо початку переговорів про вступ (після розгляду цього документу Рада приймає рішення, яке повинно бути одногосним, про початок переговорів із кандидатом);
- початок переговорів між державами-членами та державою-заявником;
- одногосне ухвалення Радою (за пропозицією Комісії) спільної позиції на переговорах з державою-претендентом на вступ;
- укладання окремої угоди між ЄС і державою, що вступає, стосовно проекту Договору про вступ;
- подання Договору про вступ до Ради і до Європарламенту;
- підготовка Комісією Висновку щодо Договору про вступ;
- надання згоди (абсолютною більшістю) Європарламентом;
- одногосне схвалення Договору Радою ЄС;
- укладання Договору між Європейським Союзом і країною, що вступає;
- ратифікація Договору сторонами;
- набуття Договором чинності з визначеної сторонами дати¹⁰⁰.

Особливої уваги в процедурі вступу до ЄС нової держави заслуговує перебіг переговорного процесу.

Тривалість переговорів залежать від ступеня готовності країни-кандидата до членства, що, своєю чергою, залежить від багатьох чинників, найважливішими з яких є наступні:

- прогрес кандидата в імплементації права ЄС у національне законодавство,
- можливості для інституційного пристосування,
- пристосування національних структур держави-кандидата до функціонування на єдиному європейському ринку.

Зі сторони ЄС, переговори мають міжурядовий характер, головну роль у цьому процесі відіграють країни-члени, а не Європейська Комісія, як прийнято вважати. Учасниками спеціально скликаної для переговорів Міжнародної конференції є всі країни-члени (т.зв. колективний негоціатор).

Формальні переговори веде головуюча країна в Раді ЄС у даному півріччі. У переговорах беруть участь представники Трійки ЄС, Комісії та країни-кандидата. Результати переговорів формуються в проекті

¹⁰⁰ Ковальова О. Політико-правові і процедурні питання вступу до Європейського Союзу [Електронний ресурс]: матеріал з Правознавець - електронної бібліотеки юридичної літератури. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/25/902>

Договору про приєднання. Після завершення переговорів проект Договору передається Раді та Європейському Парламенту для затвердження. З цього питання Рада приймає рішення одногосно, а Парламент - абсолютною більшістю голосів. Далі країни-члени та держава-кандидат підписують та ратифікують Договір згідно з їх власними внутрішніми процедурами, після цього країна-кандидат стає повноправним членом ЄС¹⁰¹.

У 1998 р. Рада ЄС прийняла формулу розширення, у якій йдеться про те, що зустрічі спеціально скликаної Міжнародної Конференції відбуваються на рівні голів делегацій (міністрів закордонних справ) або на рівні заступників голів делегацій. Кожна з Конференцій відбувається у визначений час. Переговори, які відбуваються на рівні неогоціторів та послів, формально затверджуються міністрами закордонних справ.

Роллю Комісії є підготовка та переклад проектів переговорних позицій ЄС, які стосуються конкретних сфер діяльності. Загальний проект спільної переговорної позиції має бути поданий на розгляд Групі зі справ розширення в Раді ЄС, після чого він передається всім країнам-членам. Країни-члени затверджують проект і, після цього, він стає офіційною позицією ЄС під час переговорів.

На відкритті переговорів з „люксембурзькою групою“ ЄС представив кандидатам позицію, де, окрім вищезгаданих правил, кандидати прочитали два принципи:

- позиції сторін щодо якоїсь проблеми в одній сфері не впливають на позиції сторін в інших сферах,
- часткові досягнення під час переговорів не є остаточними, поки не буде затверджено текст Договору про вступ або поки цей Договір не буде погоджений загалом.

Завданням переговорів є якнайбільше зміцнення кандидата, аби він якнайлегше міг виконувати обов'язки та користуватися привілеями, які випливають із членства в ЄС. По-друге, країна-кандидат веде переговори про членство в ЄС з країнами-членами, а інституції ЄС є посередниками. Тому надзвичайно важливим є лобювання, яке ведеться кандидатами в столицях країн-членів, завдяки дипломатичним ходам. По-третє, впровадження стандартів ЄС може бути тісно пов'язане з великим фінансовим навантаженням. Тому деяким кандидатам вдається домогтися поетапного впровадження цих стандартів упродовж перехідного етапу. Поняття „перехідний етап“ означає „етап, під час якого новий член ЄС тимчасово не набуває обов'язків із деяких елементів законодавства ЄС.

¹⁰¹ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/history/index5.html>, вільний. – Назва з екрану.

Після цього етапу всі правові положення ЄС починають зобов'язувати загалом¹⁰².

Вступною фазою перед переговорами є перегляд права (т.зв. screening). Вона не зараховується до частини переговорів, але відіграє дуже важливу роль із організаційно-технічного боку.

Для того, щоб жодне правове положення не залишилося без розгляду, під час перегляду право ЄС ділиться на 31 тематичну сферу. Принаймні за 15 днів перед його початком Європейська Комісія пересилає кандидатам два переліки правових актів. У переліку А перераховуються правові акти, які потрібно узгодити з національним законодавством якнайшвидше. Це, як правило, положення установчих договорів та директив (т.зв. hard law). Перелік Б - це акти вторинного права ЄС (т.зв. soft law), які не обов'язково повинні бути впроваджені, але надають цілісне бачення необхідного пристосовування законодавства в даній сфері. Однак, Комісія не надає кандидатам рішень Європейського Суду, хоча вони є складовою частиною права ЄС. Після цих приготувань починається screening, тобто безпосередній перегляд права. Цей етап починається в конкретних сферах від багатостороннього перегляду, який відбувається під час т.зв. сесії перегляду і полягає у представленні одночасно всім кандидатам права Союзу в певній тематичній сфері, яку проводять працівники Європейської Комісії. представляють працівники Генеральної Дирекції Європейської Комісії зі Справ Розширення. Це дуже довгий процес, під час якого обговорюються усі правові акти ЄС.

Після закінчення багатостороннього перегляду починається наступний етап - етап двостороннього перегляду. Його суттю є представлення кандидатами ступеня відповідності національного права праву ЄС. Уся ця фаза має на меті донесення до кандидатів усього доробку Спільноти, представлення застосовуваних правових рішень, як нормативних, так і інституційних, у певних сферах.

Після перегляду даної сфери кожному правовому акту Спільноти надається три роди висновків:

- по-перше, є правові акти, які вже існують в законодавстві кандидата і, відповідно, однозначно будуть частиною законодавства кандидата ще перед вступом. У такому разі, Європейська Комісія перевіряє можливість їх застосування

¹⁰² Ковальова О. Політико-правові і процедурні питання вступу до Європейського Союзу [Електронний ресурс]: матеріал з Правознавець - електронної бібліотеки юридичної літератури. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/25/902>, вільний.

кандидатом на практиці. Водночас, кандидат подає графік та інституції, відповідальні за імплементацію даного акту,

- по-друге, кандидат очікує, що під час пристосування даного правового акту з'являться труднощі чи процедурні проблеми (наприклад, кандидат має сумніви щодо використання визначеного в ЄС певного типу медичного обладнання). Однак, тут важливим є те, що кандидат виражає бажання прийняття даного акту. У такому разі, кандидат погоджується на вирішення цих труднощів на експертному рівні без участі політичного чинника,
- по-третє, деякі правові акти кандидат не може впровадити як до, так і після вступу. Сюди слід зарахувати всякого роду імплементаційні та політичні проблеми. Усі ці питання слід урегулювати під час переговорів.

Приступаючи до переговорів, кандидат висловлює бажання прийняти цілий правовий доробок ЄС. Однак, у разі виникнення раніше описаних проблем, ЄС дає можливість конкретним кандидатам вирішити їх упродовж перехідного періоду, хоча це ще потрібно обґрунтувати та обумовити під час переговорів.

Результатом перегляду права є перелік розбіжностей між правом Спільноти та національним правом кандидата, що є вихідним пунктом для напрацювання країною-кандидатом переговорної позиції (*position paper*), яка є пропозицією вирішення цих розбіжностей. Ця позиція містить також запропонований календар імплементації права ЄС. Пропозиція передається головному, після чого ЄС готує відповідь у формі спільної позиції (*common position*). Однак існує поділ повноважень у ЄС щодо підготовки проектів спільних позицій. Проекти позицій у справах, які є в компетенції Спільноти, готує Генеральна Дирекція зі Справ Розширення Європейської Комісії. Спільні позиції у таких сферах, як Спільна Зовнішня і Безпекова Політика та Сфера Юстиції та Внутрішніх Справ готує Трійка ЄС за допомогою країн-членів та Комісії. Офіційне передання спільної позиції кандидатові є початком переговорів у даній сфері. Після початку переговорів держава-кандидат представляє раніше підготовлене пояснення стосовно проблем, які згадувалися у спільній позиції ЄС, а також представляє дії, які держава-кандидат робить у напрямку пристосування внутрішнього законодавства до законодавства ЄС і створення інституційних рамок членства. У відповідь, сторона ЄС переглядає спільну позицію (*revised common position*) і представляє її.

Переглядає її Комісія, а затверджує - Рада, після чого з'являється нова актуальна спільна позиція¹⁰³.

Коли сторони досягають згоди щодо даної сфери, настає тимчасове закриття переговорів по даній сфері. Це означає, що позиції є узгоджені, хоча вони можуть бути змінені. Як виняток, позиції кандидатів можуть містити вимоги про перехідний період. Пропозиції про перехідний період можуть бути викладені також Європейським Союзом.

З точки зору ЄС, перехідні періоди повинні бути якнайкоротшими. Для його впровадження опрацьовується графік досягнення повного узгодження з *acquis*, а його реалізація підлягає контролю. З іншого боку, держави-кандидати є зацікавленими у якнайдовшому перехідному періоді, щоб зменшити витрати на вступ до ЄС. Сторони погоджуються на перехідний період з різних причин. Це насамперед:

- технічні причини - бувають ситуації, коли з технічної точки зору неможливо запровадити *acquis* до моменту членства. Прикладом тут є ситуація, коли впровадження правового доробку вимагає імплементації міжнародного договору, що є неможливим до вступу кандидата до ЄС. Іншим прикладом є неможливість впровадження права Спільноти з огляду на брак якогось обладнання, яке вимагають норми ЄС,
- необхідність підтримки країн-членів у їх діяльності, пов'язаній із закінченням суспільних чи економічних реформ,
- принципові фінансові питання як, наприклад, у ситуації, коли швидке впровадження *acquis* може дестабілізувати бюджет країни або становити велике навантаження для бюджету Спільноти.

Країни люксембурзької групи по-різному визначили час тривалості перехідного етапу; деякі з них подали конкретні дати завершення таких етапів, перехідні етапи для інших починаються з моменту вступу до ЄС і триватимуть визначену кількість років¹⁰⁴.

Таким чином, можна прослідкувати, що процедура вступу до ЄС була вироблена практикою розширення Спільноти та ґрунтується на правових нормах універсального характеру. Взаємовідносин між державами-кандидатами та ЄС регулюються його політичними інститутами на основі нормативно-правових актів. Якщо говорити про визначеність етапів розширення ЄС, то можемо спостерігати відсутність обмежень, щодо

¹⁰³ Ковальова О. Політико-правові і процедурні питання вступу до Європейського Союзу [Електронний ресурс]: матеріал електронної бібліотеки юридичної літератури. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/25/902>, вільний.

¹⁰⁴ Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/history/index5.html>, вільний.

кожної процедурної стадії, тому тривалість етапу вступу визначається чинниками не юридичного, а політичного характеру. Проаналізувавши попередні етапи розширення Європейської Спільноти, можна зробити висновок, що Євросоюз притримується тактики поступового, виваженого прийняття рішення щодо вступу нових членів.

II. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

2.1. Мета, стратегія та здійснення євроінтеграційної політики України

Питання європейського вибору України постало практично одночасно з відновленням її державної незалежності. Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані, коли Міністр закордонних справ головуючих в ЄС Нідерландів, від імені ЄС офіційно визнав незалежність України. А вже в жовтні 1993 року в Україні відкрилось Представництво Європейської Комісії.

Метою євроінтеграційної політики України є проведення необхідних соціально-економічних, політичних перетворень та створення сприятливих зовнішньополітичних умов для вступу України в ЄС.

Указом Президента України „Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу” від 11 червня 1998 року N 615/98, інтеграція до Європейського Союзу проголошена стратегічною метою України. Сьогодні цей курс став офіційним зовнішньополітичним курсом та частиною внутрішньої політики України, який підтримується її законодавчим органом¹⁰⁵.

2.1.1. Основні нормативно-правові документи як підґрунтя євроінтеграційного курсу України (стратегічні документи, внутрішні цільові програми)

Позиція України щодо ЄС на законодавчому рівні вперше була сформульована в Основних напрямках зовнішньої політики України, ухвалених Верховною Радою України 2 липня 1993 року. Членство в Європейському Союзі, а також в інших загальноєвропейських структурах було визначено перспективною метою української зовнішньої політики. 14 червня 1994 року в Люксембурзі, Україною та ЄС було підписано Угоду про партнерство і співробітництво (УПС), яка набула чинності 1

¹⁰⁵ Парламентський вимір європейської інтеграції [Електронний ресурс]: видання комітету ВРУ з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua>, вільний. – Назва з екрану.

березня 1998 року після ратифікації Україною (листопад 1994 р.) та всіма країнами - членами ЄС¹⁰⁶.

Ця угода пропонувала перспективу приєднання до Договору про вільну торгівлю з ЄС, але не асоційоване членство, розглядалася ЄС як засіб регулювання стосунків з Україною та була спрямована на досягнення стратегічного партнерства. В результаті було забезпечено політичний діалог та механізм консультацій, також розроблено детальний список заходів, які б дозволили лібералізувати економіку та зовнішньоекономічні відносини у відповідності з вимогами Світової Організації Торгівлі¹⁰⁷.

В рік набрання чинності Угоди про партнерство та співробітництво (1998 р.), Президент України затвердив **Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу** (Указ Президента України „Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу” від 11 червня 1998 року № 615)¹⁰⁸, в якій наближення законодавства України до норм і стандартів ЄС визнано одним із основних пріоритетів інтеграційного процесу.

З метою прискорення реалізації Стратегії наближення України до ЄС розроблено та затверджено Указом Президента України **Програму інтеграції України до ЄС**. Програму було прийнято Європейською Радою у вересні 2000 року.

В передмові Програми йдеться про те, що вона повинна стати головним інструментом загальної стратегії на шляху наближення України до ЄС за всім спектром співпраці – політичним, соціальним, фінансовим, економічним, торговельним, науковим, освітнім, культурним, тощо. Інші

¹⁰⁶ Двосторонні угоди між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Комітет з питань європейської інтеграції Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article;jsessionid=DBF7CD2A0382E193D5B3A2002A0F0B27?art_id=47281&cat_id=47135&search_param=європейськими&searchPublishing=1, вільний. – Назва з екрану.

¹⁰⁷ Корнієвський О. А. Європейський вибір України: прагнення та реалії [Електронний ресурс] / О. А Корнієвський // Політичний календар : інформ.-аналіт. огляд. – 2002. - № 6. – Режим доступу до журн.: <http://www.niisp.gov.ua/articles/22/>, вільний.

¹⁰⁸ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського союзу [Електронний ресурс]: указ Президента України, № 615 від 11.06.1998. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>, вільний. – Назва з екрану.

програми та плани політичного, соціально-економічного спрямування повинні ґрунтуватись на цілях цієї програми¹⁰⁹.

Через два роки після прийняття Програми інтеграції України до ЄС, ВРУ затвердила Закон України „*Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу*” № 1629-IV від 18 березня 2004 року¹¹⁰.

В першому розділі програми зазначається, що цей документ визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування.

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір стати його членами¹¹¹.

На сучасному етапі євроінтеграційної політики Кабінетом міністрів України прийнято державні програми у цьому спрямуванні:

➤ **Державна цільова програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 - 2011 роки від 2.07.2008 р.**

Метою програми є подальше підвищення рівня поінформованості громадськості з питань європейської інтеграції України для створення стабільної проєвропейської більшості в українському суспільстві.

➤ **Державна цільова програма підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки від 5.11.2008 р.**

Метою цієї програми є належне забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування фахівцями у сфері європейської інтеграції, що володіють знаннями і навичками, необхідними для виконання завдань в реалізації державної політики в цій сфері, із

¹⁰⁹ Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]: схвалено указом Президента України, № 1072 від 14.09.2000. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001100-00>, вільний. – Назва з екрану.

¹¹⁰ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]: Закон України, № 1629 від 18.03.2004. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1629-15>, вільний. – Назва з екрану.

¹¹¹ Там само.

створенням ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації¹¹².

2.1.2. Інституційне забезпечення європейської інтеграції України

З перших років незалежності Україна налагоджує співпрацю з Європейським Союзом. З метою налагодження зв'язків було створено спільні органи співпраці між Україною та ЄС. Так, Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) передбачено проведення Самітів та утворення двох Спільних органів Україна – ЄС: Ради і Комітету з питань співпраці між Україною та ЄС, Міжпарламентського комітету Україна – ЄС.

Відповідно до статті 4 Указу Президента України “Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом і вдосконалення механізму співпраці з Європейським Союзом” від 24 лютого 1998 року № 148/98 Українська частина Ради утворюється у складі Голови, першого заступника Голови, трьох заступників Голови та членів Української частини Ради.

Головою Української частини Ради є за посадою Прем'єр-міністр України, першим заступником Голови Української частини Ради є Уповноважений України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції, заступником Голови Української частини Ради - Головою Української частини Комітету - Міністр економіки та з питань європейської інтеграції України, заступниками Голови Української частини Ради - Міністр закордонних справ України та Міністр юстиції України¹¹³.

Відповідно до пункту 6 Положення про Українську частину **Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами** (мається на Європейським Союзом), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 1998 р. № 1074 Українська частина Комітету утворюється у складі Голови, чотирьох заступників Голови, секретаря та членів Української частини Комітету.

Головою Української частини Комітету є за посадою Віце-прем'єр-міністр України, який відповідно до функціональних обов'язків

¹¹² Державні програми у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції [Електронний ресурс]/ Європейський простір. Портал про європейського громадянського суспільства України. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/themes/sp.html>, вільний. – Назва з екрану.

¹¹³ Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. - Матеріал Урядового порталу. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=207976390&cat_id=31545&ctime=1239717330356, вільний.

забезпечує взаємодію органів виконавчої влади у сфері європейської інтеграції.

Голова Української частини Комітету затверджує **персональний склад Української частини Комітету** за поданням керівників центральних органів виконавчої влади та інших державних органів (склад Української частини Комітету затверджено резолюцією Віце-прем'єр-міністра України, Голови Української частини Комітету Г. М. Немирі від 03.04.2008 № 19003/0/1-08).

Заступниками Голови Української частини Комітету є за посадою:

з питань здійснення координації економічного, секторального та соціального співробітництва між Україною та ЄС - перший заступник (заступник) Міністра економіки;

з питань координації зовнішньополітичних аспектів європейської інтеграції - перший заступник (заступник) Міністра закордонних справ;

з питань координації співробітництва між Україною та ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ, адаптації законодавства України до законодавства ЄС - перший заступник (заступник) Міністра юстиції;

з питань інституціональної розбудови та реалізації в Україні програм Twinning, TAIEX та SIGMA - Начальник Головдержслужби¹¹⁴.

В рамках **Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС** створено **7 підкомітетів**, українські частини яких очолюють:

Підкомітет №1. „Торгівля та інвестиції” – заступник Міністра економіки

Підкомітет № 2. „Економічні та соціальні питання, фінанси та статистика” – заступник Міністра економіки

Підкомітет № 3. „Політика в сфері підприємств, конкуренція, співробітництво в регуляторній сфері” – заступник Міністра економіки

Підкомітет № 4. „Енергетика, транспорт, ядерна безпека та екологія” – заступник Міністра палива та енергетики

Підкомітет № 5. „Митне та транскордонне співробітництво” – Голова Держмитслужби

Підкомітет № 6. „Юстиція, свобода та безпека” – заступник Міністра юстиції

Підкомітет № 7. „Наука та технології, дослідження та розробки, освіта, культура, громадське здоров'я, інформаційне суспільство та медіа” – Перший заступник Міністра освіти та науки¹¹⁵.

¹¹⁴ Спільні органи співробітництва Україна – ЄС [Електронний ресурс]. - Матеріал Урядового порталу. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=207976390&cat_id=31545&ctime=1239717330356, вільний.

Усвідомлюючи важливість процесу європейської інтеграції України, Верховна Рада четвертого скликання 7 червня 2002 року прийняла рішення про утворення **Комітету з питань європейської інтеграції**.

Напрямами роботи Комітету з питань європейської інтеграції стали:
- адаптування законодавства України до законодавства Європейського Союзу та норм і принципів системи ГАТТ/СОТ;

- поглиблення відносин України з Радою Європи, ОБСЄ і ЦЄІ (Центральна європейська ініціатива);

- збереження й поглиблення добросусідських відносин з усіма країнами Європи.

Для оптимізації роботи у Комітеті утворені та функціонують п'ять підкомітетів:

- з питань адаптації законодавства;

- з питань координації співробітництва з Європейським Союзом та Світовою Організацією Торгівлі;

- з питань координації співробітництва з НАТО;

- по зв'язках з європейськими країнами;

- з питань координації відносин з Радою Європи, Організацією з Безпеки і Співробітництва в Європі¹¹⁶.

Указом Президента України від 30 серпня 2002 року №791 була утворена **Державна Рада з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України (Державна Рада)** з метою реалізації стратегічних цілей державної політики щодо забезпечення входження України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір, створення передумов для набуття Україною членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору, підвищення ефективності координації і контролю за діяльністю органів влади у сфері європейської і євроатлантичної інтеграції¹¹⁷. Державна рада з питань

¹¹⁵ Спільні органи співробітництва Україна – ЄС [Електронний ресурс]. - Матеріал Урядового порталу. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=207976390&cat_id=31545&ctime=1239717330356, вільний.

¹¹⁶ Парламентський вимір європейської інтеграції [Електронний ресурс]: видання комітету ВРУ з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua>, вільний. – Назва з екрану.

¹¹⁷ Парламентський вимір європейської інтеграції [Електронний ресурс]: видання комітету ВРУ з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua>, вільний. – Назва з екрану.

європейської інтеграції діяла до 2005 року. Указом Президента України № 1661 від 29 листопада 2005 року дію Ради було припинено¹¹⁸.

На початку 2008 року Віце-прем'єр-міністр у справах європейської та міжнародної інтеграції Григорій Немиря зніціював створення якісно нового механізму координації політики європейської інтеграції України. Реалізація цього задуму стала можливою через прийняття компромісного рішення, у результаті якого, окрім інших кроків, було створено Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції, як структурний підрозділ Секретаріату Кабінету Міністрів України¹¹⁹.

Основне завдання Координаційного Бюро, згідно з Положенням про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції полягало в організаційному, експертно-аналітичному, інформаційному та іншому забезпеченні діяльності керівництва Кабінету Міністрів України, Міністра Кабінету Міністра України та його заступників у межах повноважень Бюро (**детально**: Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції / Міжнародний центр перспективних досліджень. – К. 2009. – С. 11 - 13.)

Координаційне бюро складалось з трьох структурних підрозділів: Управління моніторингу відносин Україна - ЄС, Управління стратегічного планування європейської інтеграції та Управління євроатлантичної інтеграції.

31 березня 2010 р. **Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції** було реорганізовано в **Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету міністрів**. Основними завданнями Бюро є організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та інше забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України, урядових комітетів, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра і віце-прем'єр-міністрів (далі – керівництво Кабінету Міністрів України), Міністра Кабінету Міністрів України та його заступників (далі – керівництво Секретаріату) з питань координації, наступності та послідовності реалізації державної політики щодо:

- стратегічного планування та моніторингу реалізації євроінтеграційної політики;

¹¹⁸ Про ліквідацію Державної ради з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України [Електронний ресурс]: Указ президент а України № 1661/2005. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3574.html>, вільний

¹¹⁹ Гуменюк В. Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції [Електронний ресурс] / В. Гуменюк, О. Шумило; Міжнар. центр перспект. дослідж. – К, 2009. – С. 9. – Режим доступу до вид.: http://www.icps.com.ua/files/articles/50/61/SIDA-3_UKR.pdf, вільний.

• імплементації положень Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами, їх державами – членами, інших домовленостей між Україною та ЄС;

• координації виконання Порядку денного асоціації Україна – ЄС;

• розвитку договірно-правової бази між Україною і ЄС, у тому числі щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, складовою якої є положення про створення поглибленої зони вільної торгівлі;

• адаптації законодавства України до законодавства ЄС;

• удосконалення інституційного механізму реалізації євроінтеграційної політики;

• співпраці з ЄС, його інституціями, а також з державами – членами ЄС та їх об'єднаннями з питань європейської інтеграції, у тому числі співпраці з ЄС у сфері:

• спільної зовнішньої та безпекової політики;

• юстиції, свободи та безпеки;

• фінансових, економічних та соціальних питань;

• торговельно-економічної співпраці;

• підприємництва та конкуренції;

• регуляторних реформ, вільного руху товарів та послуг;

• секторальної співпраці (енергетики, ядерної безпеки, транспорту, охорони навколишнього природного середовища, інформаційного суспільства тощо);

• міжрегіональної та транскордонної співпраці;

• гуманітарної співпраці;

• залучення та використання макрофінансової, технічної допомоги та інших інструментів ЄС, а також держав – членів ЄС та інших донорів для підтримки європейської інтеграції;

• підготовки до участі України у програмах та агентствах ЄС;

• співпраці в рамках Ради Європи;

• інформування громадськості з питань європейської інтеграції;

• підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської інтеграції¹²⁰.

Бюро європейської інтеграції покликане стати "спадкоємцем" Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції, будучи позбавленим функцій на забезпечення безпекової політики¹²¹.

¹²⁰ Положення про Бюро європейської інтеграції // Сайт Кабінету міністрів України. - [Електронний документ]. - Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3fshowHidden=1&art_id=186733827&cat_id=163298432&ctime=1274968759351

Додатково див.:

1. Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції / Міжнар. Центр перспект. дослідж. - К, 2009. – С. 11-13.
2. Бюро європейської інтеграції (на сайті Урядового порталу) - http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=163298432

2.1.3. Інформування населення з питань європейської інтеграції (законодавча база та практична реалізація)

25 липня 2007 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено *Концепцію Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 рр.* Дана програма є продовженням попереднього документу: *«Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004-2007 рр.»*.

Саме інформування населення про історію ЄС, економічна співпраця з державами-членами, стандарти життя в європейських державах, правовий та соціальний захист населення, визначаються концепцією як одна з основ державної політики інтеграції України до ЄС.

Протягом 2004-2005 рр. реалізація Програми проходила за відсутності бюджетного фінансування, тому поставлені в Програмі завдання не виконувались у повному обсязі. В окремих випадках спостерігалась відсутність належної координації роботи на центральному і місцевому рівнях, що в поєднанні з невідповідним фінансуванням створило недостатньо ефективні умови для здійснення інформаційно-роз'яснювальної кампанії в регіонах. Потребує необхідного фінансування робота в освітянській галузі, в питаннях підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі європейської інтеграції.

Розроблена і затверджена Державна програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції на 2004-2007 рр. значною мірою сформувала міжнародний інформаційний контекст в українських мас-медіа, сприяла роботі державних установ та громадських організацій щодо розвитку європейського вектору зовнішньої політики України та отримала значний інтерес і підтримку серед населення щодо інтеграції України до ЄС.

¹²¹ Конончук С. Локомотиви української євроінтеграції [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

Постановою Кабінету Міністрів № 594 від 2 липня 2008 року було затверджено Державну цільову програму інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 – 2011 роки.

Метою Програми є підвищення рівня поінформованості громадськості з питань європейської інтеграції України для створення стабільної проєвропейської більшості в українському суспільстві¹²².

Мета Програми досягається за допомогою здійснення наступних кроків:

- координація інформаційної діяльності у сфері європейської інтеграції та здійснення контролю з боку Уряду України;

- активізація роботи Міжвідомчої робочої групи з інформування громадськості та підготовки фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, зокрема розробкою стратегічних та тактичних завдань та введенням (наприклад шляхом написання такого пункту безпосередньо в Програмі) системи публічного звітування кожного органу державної влади (принаймні розміщення звітів на веб-сайтах міністерств і відомств), причетного до виконання програми;

- створення системи моніторингу громадської думки та проведення всебічного аналізу громадської думки;

- отримання на постійній основі результатів соціологічних опитувань провідних інститутів, які професійно займаються такою діяльністю;

- формування об'єктивних мотивацій населення через розуміння практичних переваг співпраці з Європейським Союзом;

- ведення цілеспрямованої об'єктивної та інтенсивної інформаційної кампанії за максимального використання не тільки можливостей державних органів влади, а й потенціалу державних та приватних ЗМІ України, спроможностей обласних державних адміністрацій;

- поширення в суспільстві якомога більше інформації (кваліфікованих аналітичних матеріалів, експертних звітів, прогнозів, аргументів та тверджень) з метою сприяння формуванню кожним громадянином власних висновків щодо співпраці України з ЄС;

- широке залучення неурядових організацій до процесу популяризації співпраці України з ЄС;

- налагодження діалогу влада – суспільство, продовження загальнонаціональної громадської дискусії щодо вступу України до ЄС;

¹²² Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 - 2011 роки [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України, № 594 від 02.08.2008. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=144132789&cat_id=36810841&ctime=1215509617744, вільний.

- збільшення кількості семінарів, конференцій круглих столів, які проводяться на різних місцевих рівнях (від облдержадміністрацій до сільських рад) за організації місцевих органів влади із залученням як слухачів пересічних громадян - представників різних прошарків українського суспільства (студентів, інтелігенції, робочих, селян, пенсіонерів тощо).

При впровадженні Програми слід використовувати досвід реалізації попередньої Програми, нових країн-членів ЄС, враховуючи особливості національного інформаційного простору України.

Детально див.: Технологія інформування населення з питань європейської інтеграції -<http://www.niss.gov.ua/Monitor/March2010/15.htm>.

Діяльність із збільшення обізнаності української громадськості з питань ЄС відбуватиметься у чотирьох вимірах:

- **урядовому** (центральні та місцеві органи державної виконавчої влади);
- **парламентському** (групи підтримки членства України в ЄС в депутатському корпусі);
- **муніципальному** (органи місцевого самоврядування);
- **інститутах громадянського суспільства** (громадські організації та ініціативи, політичні партії, аналітичні центри тощо).

Суб'єктами впровадження програми виступають:

- державні інституції,
- ЗМІ,
- неурядові громадські організації та цільові групи населення.

Координація діяльності з виконання Програми покладається на Держкомтелерадіо.

З метою ефективної реалізації Програми та на виконання постанов Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 594 «Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 – 2011 роки» та від 30 жовтня 2008 р. № 956 «Про затвердження Порядку проведення конкурсного відбору проектів і програм інформування громадськості з питань європейської інтеграції, розроблених громадськими організаціями» наказом Державного комітету телебачення та радіомовлення України від 8 серпня 2008 р. № 223 створено Координаційну раду з виконання вищезазначеної Державної цільової програми¹²³.

¹²³ Аналітична довідка про стан виконання у 2008 році Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/document/69323/Analitichna_dovidka.doc

Координаційна рада діє на підставі положення, яке затверджується Держкомтелерадіо. Пропозиції та рекомендації координаційної ради за результатами обговорення проектів і програм з питань європейської інтеграції, розроблених громадськими організаціями і поданих для участі в конкурсі, враховуються під час визначення його переможців.

Держкомтелерадіо у разі потреби подає в установленому порядку пропозиції щодо внесення змін до Програми¹²⁴.

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного бюджету в межах бюджетних призначень, передбачених центральним органом виконавчої влади на відповідний рік, коштів місцевих бюджетів, інших передбачених законодавством джерел.

Обсяг видатків, необхідний для виконання Програми, становить 65286 тис. гривень.

Обсяги фінансування Програми уточнюються щороку.

Програма не потребує створення додаткових матеріально-технічних ресурсів¹²⁵.

Щодо практичної реалізації програми, то за результатами моніторингу запровадження заходів Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 – 2011 рр. відповідно до поданої інформації від центральних органів виконавчої влади та місцевих органів виконавчої влади Держкомтелерадіо виконані всі заходи повною обсязі.

За даними моніторингу виконання програми у 2008 р., в результаті реалізації заходів передбачених Державною цільовою програмою інформування громадськості з питань європейської інтеграції України було:

- Підвищено увагу та покращено фаховий підхід ЗМІ в Україні до тематики європейської інтеграції України, європейських цінностей, стандартів, досвіду проведення реформ та перспектив набуття Україною членства ЄС;
- Покращено комунікативний зв'язок між державними органами влади та громадськими організаціями у сфері виконання Державної програми;

¹²⁴ Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 - 2011 роки [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України, № 594 від 02.08.2008. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=144132789&cat_id=36810841&ctime=1215509617744, вільний.

¹²⁵ Там само.

- Підвищено поінформованість щодо нової політики сусідства ЄС в українському суспільстві;
- Збільшено кількість прихильників євроінтеграційного курсу України серед громадян України¹²⁶.

Щодо виконання програми у 2009 році, то Держкомтелерадіо у повному обсязі виконано 5 із 13 заходів.

Протягом 2009 р. у зв'язку із відсутністю коштів виготовлення та трансляція в ефірі недержавних рейтингових телерадіоканалів передач, передач у жанрі «ток-шоу», дебатів, дискусій з питань європейської інтеграції не здійснювалося. Проте ця тематика повністю висвітлювалася за темпланами обласних державних телерадіокомпаній. Регулярна трансляція теле- та радіопрограм та роликів здійснювалася Національною телекомпанією України, Національною радіокомпанією України, Державною телерадіокомпанією «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення» та обласними державними телерадіокомпаніями. Тематичні плани ОДТРК у 2009 р. враховували чисельні питання європейської інтеграції. Водночас телерадіокомпаніями значно збільшено кількість та хронометраж цих передач. Серед них необхідно зазначити такі передачі, як «Європейський вибір», «Європейський поступ», «Вікно в Європу», «Європейські горизонти», «Європа-Україна: на шляху єднання».

Разом з тим зазначається, що започатковано трансляцію української версії Euronews, яка починаючи з кінця 2009 р. транслюється на Першому національному каналі по буднях з 18:45 до 19:00¹²⁷.

На запит Держкомтелерадіо та Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, старшим менеджером Європейської програми Міжнародного фонду «Відродження», членом Координаційної ради з виконання Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції на 2008-2011 рр. Дмитром Шульгою було зроблено експертний коментар-оцінку проекту звіту органів державної влади про виконання у 2009 р. цієї Державної цільової програми.

¹²⁶ Аналітична довідка про стан виконання у 2008 році Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/document/69323/Analitichna_dovidka.doc

¹²⁷ Аналітична довідка про стан виконання у 2009 році Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=73577&cat_id=70820

(Детально див: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/system?cat_id=70820).

Основним висновком коментаря-оцінки є те, що Програма не виконується, головним чином через відсутність фінансування, а також брак бажання та розуміння виконавців. Так, з загальної кількості 27 заходів Програми у 2009 р. не виконано 20, виконано частково 5, виконано 2.

По суті, на виконання Програми у 2009 р. взагалі не було виділено коштів з державного та з місцевих бюджетів у той час, коли прогнозованим обсягом фінансування Програми у 2009 р. було 11,126 млн. гривень з державного бюджету та 4,143 млн. гривень з місцевих бюджетів.

Відсутність фінансування Програми у 2009 р. призвела до того, що так і не був апробований інноваційний механізм реалізації Програми через підтримку проектів громадських організацій з державного та місцевих бюджетів у вигляді грантів: відповідний “Порядок проведення конкурсного відбору проектів і програм інформування громадськості з питань європейської інтеграції, розроблених громадськими організаціями” затверджено Постановою КМУ №956 від 30.10.2008 р.

Основною рекомендацією уряду України є визначитися з доцільністю віртуального існування Державної програми за умов відсутності фінансування на її виконання. Заходи, які зараз виконуються за відсутності фінансування, можуть і будуть виконуватися без існування Програми. Тому якщо нема фінансування на виконання Програми – то потрібно її скасовувати. Це буде краще, ніж робити вигляд, що Програма виконується¹²⁸.

Активно діють у напрямку інформування населення з питань європейської інтеграції в Україні Центри Європейської Інформації (ЦЄІ), створені переважно при обласних наукових бібліотеках та різноманітні неурядові громадські організації (НУО), молодіжні громадські організації та рухи.

Існують певні особливості інформування населення в регіонах України. Для західних областей (Чернівецька, Закарпатська, Львівська) України характерним є транскордонна співпраця з країнами Європейського Союзу, яким передбачено формування довгострокових економічних та інвестиційних проектів і укладання міжнародних угод на

¹²⁸ Державна програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції не виконується – оцінка експерта МФВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=28341:2010-02-25-09-45-52&catid=28:news-euro&Itemid=32, вільний.

місцевому рівні. В центральних та східних областях України (Дніпропетровська, Луганська, Донецька, Запорізька) практичний вимір інформування населення про європейську інтеграцію зосереджений на показових заходах, тобто на популяризації освітньо-культурних програм та візитів з обміну досвідом щодо суспільно-політичного життя європейських держав.

Також потребує уваги питання представництва центральних і місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій на міжнародному рівні, участь у діяльності міжнародних організацій та роботі конференцій, розвиток співпраці з метою реалізації міжнародних угод і конвенцій.

Для покращення ефективності інформування громадськості про європейську інтеграцію України, на думку експерта Міжнародного Фонду Відродження (МФВ) Дмитра Шульги, важливо розуміти, що є змістом предмету інформування, який у Програмі лише згадується загальним висловом “про європейську інтеграцію”. Не варто звужувати поняття “європейська інтеграція” виключно до функціонування інституцій Європейського Союзу. Наприклад, “європейська інтеграція”, а особливо “європейські цінності” – це також Рада Європи та її фундаментальна Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод. Україна є членом Ради Європи з 1995 р., вона є учасником цієї та багатьох інших конвенцій РЄ. Якщо ж говорити про “європейську інтеграцію України”, то варто пам’ятати не тільки і не стільки про зовнішньополітичний вимір (відносини Україна – ЄС), як про внутрішньополітичний вимір цього поняття, тобто те, що можна назвати “європеїзацією України” – її перетворення на справді європейську державу, що передбачає глибинну внутрішню трансформацію, адаптацію до європейських норм, стандартів та практик у майже всіх сферах суспільного життя¹²⁹.

¹²⁹ У кожному регіоні України має з’явитися своя програма інформування про європейську інтеграцію, фінансована з місцевого бюджету [Електронний ресурс]. - Коментар Дмитра Шульги, старшого менеджера Європейської програми Міжнародного фонду “Відродження”, члена Координаційної ради з виконання Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/files/1230133446517/Regional%20Info%20on%20EUR.doc> вільний.

Додатково див.:

1. Інформацію про Всеукраїнську мережу Центрив Європейської Інформації на сайті «Європейський простір, портал проєвропейського громадянського суспільства України» – <http://eu.prostir.ua/in/39896.html>

та на сайті «Мережа Центрив Європейської інформації - <http://ukrcei.org>

2. Андрусак О. «Для молоді потрібна альтернатива безцінному проведенню дозвілля» /Оксана Андрусак // Євробулетень, - 2009. - № 12 (груд.) – С. 16-17 на сайті Представництва Європейської Комісії в Україні - http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_12_2009_uk.pdf

3. Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 - 2011 роки [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України, № 594 від 02.08.2008. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=144132789&cat_id=36810841&ctime=1215509617744, вільний.

4. Паспорт програми

<http://www.kmu.gov.ua/document/144135408/Державна%20цільова%20програма%20інформування%20Додаток%201.doc>

5. Завдання і заходи програми

<http://www.kmu.gov.ua/document/144135663/Державна%20цільова%20програма%20інформування%20Додаток%202.doc>

6. Очікувані результати програми

<http://www.kmu.gov.ua/document/144136942/Державна%20цільова%20програма%20інформування%20Додаток%203.doc>

2.2. Правові засади співпраці між Україною та Європейським Союзом

Правовою основою двосторонніх відносин між Україною та ЄС стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р.¹³⁰, що набула чинності 1 березня 1998 р.

У рамках УПС визначено **7 пріоритетних сфер співпраці між Україною та ЄС**: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу,

¹³⁰ Двосторонні угоди між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Комітет з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article;jsessionid=DBF7CD2A0382E193D5B3A2002A0F0B27?art_id=47281&cat_id=47135&search_param=європейськими&searchPublishing=1, вільний. – Назва з екрону.

охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонна співпраця, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

Відповідно до статті 51 УПС, Україна та ЄС визнали, що "важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та ЄС є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Союзу. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства ЄС"¹³¹.

УПС не обмежує зближення законодавства окремими галузями права. Проте Угода визначає 17 напрямів, у яких, у першу чергу, слід мати адекватні норми: митне законодавство, закони про компанії, банківську справу, бухгалтерський облік і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергетики, транспорт¹³².

11 грудня 1999 р. була прийнята Спільна стратегія Європейського союзу щодо України. В даному документі Європейська Рада визначила такі основні цілі співпраці:

- підтримка процесу демократичних та економічних перетворень в ЄС,
- вирішення спільних проблем європейського континенту,
- підтримка зміцнення співпраці між Україною та ЄС в контексті розширення ЄС¹³³.

Важливими складовими правової бази євроінтеграційного курсу України є діючі угоди між Україною та ЄС:

➤ **Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством з атомної енергії в галузі ядерної безпеки від 1999 р.** (ратифіковано 07.03.2002.).

¹³¹ Костюк С. Адаптація законодавства України до Законодавства Європейського союзу [Електронний ресурс] / Центр Разумкова. Режим доступу: http://www.razu.mkov.org.ua/article.php?news_id=138, вільний. – Назва з екрану.

¹³² Парламентський вимір європейської інтеграції [Електронний ресурс] : видання комітету ВРУ з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua>, вільний. – Назва з екрану.

¹³³ Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України [Електронний ресурс] : від 11 груд. 1999 р. : неофіц. пер. Представництва Європейської Комісії в Україні. – Режим доступу: http://www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/mfa/ua/2822/general_strategy, вільний. – Назва з екрану.

Угодою передбачено здійснення співпраці лише в мирних цілях та на взаємовигідній основі. Співпраця має сприяти підвищенню ядерної безпеки, включаючи визначення та застосування науково обґрунтованих та міжнародно- прийнятих норм ядерної безпеки.

➤ **Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством з атомної енергії в галузі керованого термоядерного синтезу** від 1999 року (ратифіковано 07.03.2002).

Мета цієї Угоди полягає в підтриманні та зміцненні співпраці між Сторонами в галузях, що охоплюються їх відповідними програмами термоядерного синтезу для розвитку наукового взаєморозуміння та технологічного потенціалу¹³⁴.

➤ **Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво** від 2002 року (ратифіковано 7.10.2003.)

В угоді йдеться про розвиток і сприяння спільній діяльності в галузі науково-технологічних досліджень та розробок, що становлять взаємний інтерес.

➤ **Угода про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) між Європейським Співтовариством, його державами-членами та Україною** (2005 р.) (ратифіковано 10.01.2007).

Метою Угоди є заохочення полегшення та зміцнення співпраці між Сторонами у сфері цивільної глобальної супутникової навігації.

➤ **Угода між Україною та Європейським Співтовариством про певні аспекти повітряного сполучення** (2005 р.) (ратифіковано 21.09.2006).

➤ **Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом** від 2005 р. (ратифіковано 20.12.2006, набула чинності 01.02.2007)

Ця Угода застосовується до інформації або матеріалів з обмеженим доступом у будь-якій формі, які надаються Сторонами або

¹³⁴ Двосторонні угоди між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Комітет з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article;jsessionid=DBF7CD2A0382E193D5B3A2002A0F0B27?art_id=47281&cat_id=47135&search_param=європейськими&searchPublishing=1, вільний. – Назва з екрану.

якими вони обмінюються для досягнення цілей зміцнення безпеки кожної зі Сторін всіма способами.

➤ **Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз** від 2005 р. (ратифіковано 06.03.2008)

В п 1. ст. 2 зазначається: *Україна приєднується до Спільної дії, якою Рада Європейського Союзу вирішує, що ЄС буде проводити операцію з урегулювання кризи, а також до будь-якої Спільної дії чи Рішення, якими Рада Європейського Союзу вирішує розширити операцію ЄС із урегулювання кризи, згідно з положеннями цієї Угоди та будь-якими домовленостями, необхідними для її реалізації.*

➤ **Угода між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством з атомної енергії про співробітництво у сфері мирного використання ядерної енергії** від 2005 року (ратифіковано 25.01.2006)

Мета цієї Угоди - забезпечення рамок для співпраці між Сторонами у сфері мирного використання ядерної енергії для зміцнення загальних відносин співпраці між Україною і ЄС на основі взаємної вигоди і взаємності і без впливу на відповідні повноваження кожної із Сторін.

➤ **Рамкова угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств** від 2006 року (ратифіковано 03.09.2008)

Ця Рамкова угода визначає деталізовані положення стосовно правил, що застосовуються до виконання заходів, повністю або частково фінансованих коштом ЄС, зокрема, стосовно обміну валютою, сплати митних зборів і податків.

➤ **Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз** від 2007 р. (ратифіковано 15.01.2008)

Документ встановлює спрощений механізм видачі віз українським громадянам консульськими установами держав-членів ЄС у рамках шенгенського законодавства. Ключовими елементами угоди є положення про перспективу запровадження взаємного безвізового режиму, безвізовий режим для власників дипломатичних паспортів, видачу багаторазових віз (строком від 1 до 5 років) широкому колу громадян України (журналістам, спортсменам, учасникам наукових, культурних і мистецьких заходів), видачу безкоштовних віз для низки категорій осіб.

З метою моніторингу виконання положень було створено Спільний візовий комітет (СВК) Україна - ЄС, засідання якого відбуваються двічі на рік у Києві та Брюсселі. 9 квітня 2008 року у Києві відбулося перше засідання Спільного візового комітету Україна – ЄС; 28 листопада 2008 року у Брюсселі – друге.

Третє засідання СВК Україна - ЄС проходило у Києві 6 травня 2009 р.

Його практичним результатом стало обговорення пропозицій України щодо розширення категорій громадян України, які могли б скористуватися спрощеною візовою процедурою у рамках Угоди, та представників неурядових організацій, релігійних громад, професійних об'єднань, туристів, власників службових паспортів тощо¹³⁵.

➤ **Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб** від 2007 р. (ратифіковано 15.01.2008).

Угода регулює процедури, пов'язані з ідентифікацією та поверненням громадян України та третіх країн, осіб без громадянства, які потрапили або перебувають на території держав-членів ЄС нелегально. Нею передбачені звичайна і прискорена процедури реадмісії, визначаються документи, що підтверджують походження нелегального мігранта, встановлюються часові рамки виконання запитів щодо реадмісії. Принциповим в угоді є досягнення сторонами компромісу щодо встановлення дворічного перехідного періоду стосовно повернення в Україну мігрантів з третіх країн, що дасть додатковий час для створення відповідних інституційних спроможностей у сфері управління міграцією та зміцнення прикордонного контролю.

Важливість для України Угоди про реадмісію осіб зумовлена необхідністю протидії нелегальній міграції аби не перетворити державу у «термінал або накопичувач нелегальних мігрантів». У цьому контексті набуває актуальності питання підготовки українською стороною якісних проєктів в галузі міграційного менеджменту та боротьби з нелегальними мігрантами; Євросоюз у свою чергу висловив готовність сприяти наданню Україні додаткової фінансової та технічної допомоги, спрямовану для цих потреб, що відображено в односторонній декларації ЄС як додатку до угоди про реадмісію¹³⁶.

¹³⁵ Відносини України з ЄС [Електронний ресурс] : інформ. довідка станом на 2 лип. 2009 р. / Верховна Рада України. Комітет з питань європейської інтеграції – Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article;jsessionid=21526906B4EDDAF45A6B4700C6F891C7?art_id=50438&cat_id=47123, вільний. – Назва з екрану.

¹³⁶ Відносини України з ЄС [Електронний ресурс] : інформ. довідка станом на 2 лип. 2009 р. / Верховна Рада України. Комітет з питань європейської інтеграції – Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article;jsessionid=21526906B4EDDAF45A6B4700C6F891C7?art_id=50438&cat_id=47123, вільний. – Назва з екрану.

➤ Угода між Урядом України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами від 2007 року (ратифіковано 18.06.2007.)

Сфера дії цієї Угоди поширюється на торгівлю сталеливарними виробами походженням з України та Європейського Союзу.

➤ Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23 листопада 2009 р.

Порядок денний асоціації чітко визначає на секторальній основі ті пріоритети на галузевій основі, які вимагають негайних дій до набуття чинності Угоди про асоціацію.

Імплементація порядку денного вимагає відповідності до таких спільних керівних принципів:

- дотримання загальної мети досягнення політичної асоціації та більшої економічної інтеграції України з ЄС,
- дотримання особливої мети „сприяння та підготовка до” імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: Дотримання принципів прозорості, відповідальності та всеохоплюваності;
- спільна власність та спільна відповідальність: визнання того, що Порядок денний асоціації передбачає залучення обох сторін до імплементації положень Порядку денного асоціації;
- досягнення суттєвих результатів шляхом прогресивної імплементації практичних заходів:
- стійкість та достатність інструментів: визнання важливості підтримки погоджених пріоритетів через належні та достатні політичні, технічні і фінансові інструменти.
- поетапна реалізація: визнання того, що пріоритети та заходи, погоджені в рамках Порядку денного асоціації, будуть імplementовані з різною швидкістю виконання з року в рік у поетапному порядку;
- спільне оцінювання: визнання того, що імплементація Порядку денного асоціації буде предметом щорічного звітування, моніторингу та оцінювання, а також, що у цьому процесі Сторони ставитимуть за мету здійснення, наскільки це можливо, загального спільного оцінювання щорічного прогресу;
- переговори: зміст Порядку денного асоціації жодним чином не впливатиме на переговорний процес щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.
- факт, що Порядок денний асоціації визначає обмежену кількість пріоритетів, не повинен впливати на мету чи мандат існуючого діалогу в

рамках Угоди про партнерство та співробітництво чи інші відповідні Угоди¹³⁷.

Додатково див.: Текс Порядку денного асоціації Україна - ЄС- http://hreuc.com/img/eu/Relations/pda_ukr.doc

Додатково див.: детальну інформацію про зміст Двосторонніх Угод між Україною та ЄС на офіційному сайті Комітету ВРУ з питань європейської інформації у розділі «Правові засади - Двосторонні угоди» - <http://comeuoint.rada.gov.ua>

2.3. Основні напрями співпраці між Україною та Європейським Союзом

2.3.1. Хронологія відносин Україна – ЄС

Двосторонні відносини між Україною та ЄС вибудовувались роками і до сьогодні цей процес продовжується. Якщо говорити про хронологію взаємин Україна - ЄС, то їх можна показати в наступній таблиці:

Табл. 6. Хронологія відносин Україна – ЄС¹³⁸

Дата	Подія (короткий опис)
24 вересня	<p data-bbox="470 798 570 828" style="text-align: center;">2010 рік</p> <p>Україна стала членом Енергетичного Співтовариства. Відповідний протокол було підписано у Скоп'є міністром палива і енергетики України Юрієм Бойком і міністром економіки Македонії Фатміром Бесімі в рамках 8-го засідання Ради ЄС. У церемонії підписання протоколу також взяв участь віце-президент, заступник генерального директора з питань енергетики Європейської комісії Фабрізіо Барбазо. "Вступ України - важливий етап в процесі (розвитку) Енергетичного Співтовариства. Сьогодні ми стали свідками поглиблення енергетичної політики ЄС і розширення її меж", - сказав Бесімі.</p> <p>Детальніше див.:</p>

¹³⁷ Текс Порядку денного асоціації Україна - ЄС [Електронний ресурс] . - Режим доступу. - http://hreuc.com/img/eu/Relations/pda_ukr.doc, вільний.

¹³⁸ Складено за джерелом: Хронологія двосторонніх відносин [Електронний ресурс] . - Представництво Європейського Союзу в Україні. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_uk.htm, вільний. – Назва з екрану.

<http://www.newsru.ua/finance/24sep2010/esoob.html>

<http://www.radiosvoboda.org/archive/news/20100924/630/630.html?id=2167090>

- 9 липня Візит Президента Європейської Ради Герман Ван Ромпей. Президент Європейської Ради Герман Ван Ромпей привітав зобов'язання Віктора Януковича провести в Україні низку реформ та зазначив, що ЄС планує надати Україні макроекономічну допомогу в розмірі 610 млн євро. Також було повідомлено, що Україна та ЄС почнуть розробку двостороннього Плану дій, який включатиме комплекс заходів із введення безвізового режиму з Україною.
Додатково див.: <http://imk.ua/ua/news/info/135717/>
- 11 травня Відбувся 15 раунд переговорів між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію. Голова представництва ЄС в Україні Жозе Мануел Пінту Тейшейра запевнив, що Євросоюз активно підтримує Україну в питанні прискорення завершення роботи над Угодою про асоціацію. Він підкреслив, що ми не ставимо перед собою конвертні дати, коли угода буде підписана, все залежатиме від України.
Додатково див.: <http://presscenter.ukrinform.ua/news-47185.html?p=7>
- 21-23 квітня Візит Єврокомісара з питань розширення Євросоюзу і політики сусідства Штефана Фюле в Україну. Фюле передав Києву список вимог, які повинні бути виконані для інтеграції України в Європу. Таблиця, розбита на сім розділів за секторальною приналежністю, у Єврокомісії називають "матрицею співробітництва з Україною."
Детально див.: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/04/30/17764>

- березень Зустріч Міністра закордонних справ України К. І. Грищенка під час роботи Брюссельського форуму з Президентом Європейського парламенту Єжи Бузеком. Особливу увагу було приділено питанням завершення переговорів про укладення Угоди про асоціацію, у т.ч. створення зони вільної торгівлі, і питання розробки "дорожньої карти" із запровадження безвізового режиму з ЄС. Зі свого боку, керівник законодавчого органу ЄС запевнив у незмінній підтримці Європейським парламентом євроінтеграційних прагнень України.
Додатково див.: <http://novynar.com.ua/politics/109091>
- 27 березня Зустріч Міністра закордонних справ К. І. Грищенка з комісаром Європейського Союзу з питань розширення та європейської політики сусідства і партнерства Штефаном Фюле в Брюсселі. Було обговорено актуальний стан відносин Україна-ЄС та пріоритетні питання на найближчу перспективу, серед яких продовження переговорів щодо Угоди про асоціацію, а також розробка "дорожньої карти" запровадження безвізового режиму в рамках виконання домовленостей, досягнутих у ході візиту Президента України Януковича до Брюсселя 1 березня поточного року.
Додатково див.: <http://novynar.com.ua/politics/109091>
- 1 березня Зустріч Президента України В. Януковича з Президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу в Брюсселі. В. Янукович заявив, що європейська інтеграція є ключовим пріоритетом для України. Президент України висловив сподівання на розвиток діалогу щодо запровадження безвізового режиму для українців до країн ЄС. У свою чергу, Ж. М. Баррозу відзначив, що введення безвізового режиму між Україною та ЄС залежатиме від обох сторін. Президент Єврокомісії не назвав ніяких можливих дат введення безвізового режиму.
Додатково див.: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1971301.html>
- 25 лютого Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко під час зустрічі з високим представником ЄС із закордонних справ і політики безпеки Кетрін Ештон у Києві обговорила питання поглиблення євроінтеграційного курсу України.
Додатково див.: <http://www.NEWSru.ua>

25 лютого Європарламент схвалив резолюцію щодо України. У документі дано оцінку минулим президентським виборам та висловлено бачення європарламентаріями розвитку відносин ЄС і України у найважливіших сферах.

Додатково див.: Європарламент схвалив резолюцію щодо України // Євробюлетень. – 2010. - № 3 березень. – С. 8. на сайті Представництва Європейського Союзу в Україні – http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_03_2010_uk.pdf

16 лютого Тристороння зустріч керівників служб безпеки: України - В. Наливайченка, Молдови - Г. Міхая та в.о. голови Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) Удо Буркхолдера. (На зустрічі було підбито підсумки спільної роботи у боротьбі з транскордонною злочинністю та обговорили подальші плани.

Додатково див.: Керівники спецслужб і місії ЄС розвивають співробітництво // Євробюлетень. – 2010. - № 3 (берез). – С. 13. на сайті Представництва Європейського Союзу в Україні – http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_03_2010_uk.pdf

26 січня Прийняття Пріоритетів Порядку денного асоціації Україна ЄС на 2010 рік

2009 рік

4 грудня 13-й щорічний Самміт ЄС-Україна в Києві. Голова євро комісії Жозе Мануел Баррозу висловив сподівання, що переговори про асоціацію між ЄС та Україною можуть бути завершені протягом 2010 року). Водночас він зауважив, що сторонам ще багато чого потрібно зробити, якщо вони хочуть реалізувати всі амбіції двостороннього партнерства. А Україні слід серйозно взятися за реформи.

Додатково див.: Євросоюз закликав Україну до реальних реформ // Євробюлетень. – 2009. - № 12 (груд.). – С. 7 на сайті Представництва Європейського Союзу в Україні - http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_12_2009_uk.pdf

- 1 грудня Представництво Європейської Комісії стає Представництвом Європейського Союзу
- 18-19 листопада У столиці Німеччини проходив Другий Громадський форум Східного партнерства, який був покликаний зміцнити контакти між недержавними організаціями ЄС та країн Східного партнерства, проаналізувати досягнення від моменту його першого засідання у листопаді 2009 року, а також обговорити перспективи майбутньої взаємодії. Європейський Простір стежив за перебігом Форуму в Берліні і ще продовжує оперативно повідомляти ключові месиджі його учасників, результати заходу.
- Детально див.: <http://eu.prostir.ua/news/244181.html>
- 16-17 листопада Перший форум громадянського суспільства східного партнерства у Брюсселі. Понад 200 представників організацій громадянського суспільства з України, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови, країн-членів ЄС, міжнародних організацій та громадських мереж взяли участь у першому Форумі громадянського суспільства Східного партнерства. **Додатково див:** Відбувся Форум громадянського суспільства східного партнерства // Євробюлетень. – 2009. - № 12 (груд.). – С. 11 на сайті Представництва Європейського Союзу в Україні - http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_12_2009_uk.pdf
- 24 листопада Порядок денний Асоціації ЄС - Україна вступив в силу
- 16 червня Рада з питань співробітництва ЄС - Україна в Люксембурзі, прийняття Порядку денного асоціації
- 7 травня Запуск ініціативи Східного партнерства, прийняття Спільної декларації на Празькому саміті, присвяченому Східному партнерству
- 23 березня Спільна ЄС - Україна міжнародна конференція щодо модернізації газотранзитної системи України

2008 рік

- 9 вересня 12-й щорічний Самміт ЄС - Україна в Евіані, Франція
- 18 лютого Початок переговорів з угоди про вільну торгівлю
- 14 лютого Перша міністерська зустріч з питань Чорноморської синергії у Києві
- 1 січня Набуття чинності угод про спрощення візового режиму та реадмісію між Україною та ЄС

2007 рік

- 14 вересня Саміт у Києві «ЄС – Україна»

2006 рік

- 27 жовтня Саміт «ЄС – Україна», Хельсінкі (Франція)
- 20 липня Черговий раунд переговорів з питань укладення угод про спрощення візового режиму та реадмісії між Україною та ЄС
- 10-11 квітня Рада обговорює ситуацію в Україні, що склалася у зв'язку з парламентськими виборами 26 березня та зазначає що вибори були вільними та чесними

- 2-3 березня Візит Комісара ЄС з питань зовнішніх відносин Беніті Ферреро-Вальднер до Києва з нагоди зустрічі міністрів закордонних справ Україна – Трійка ЄС

2005 рік

- 23 грудня Рада Європейського Союзу надала Україні статус країни із ринковою економікою
- 1 грудня Самміт Україна – Європейський Союз.
- 21 лютого Рада Європейського Союзу із загальних питань та зовнішніх зносин схвалює висновки щодо України (включаючи "10 пунктів")
- 23 січня Комісар ЄС з питань зовнішніх зносин Беніта Ферреро-Вальднер відвідала Україну з нагоди інавгурації Президента України Віктора Ющенка
- 21 січня Високий представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки Хав'єр Солана відвідав Україну з нагоди інавгурації Президента України Віктора Ющенка.

2004 рік

- 17 грудня Декларація Європейської Ради щодо України від 17.12.04 р. *(щодо переголосування другого туру президентських виборів 2004 року).*

- 09 грудня кін. лист опада поч. грудня 8 липня 12 травня 30 березня 24 лютого 27 січня
- Європейська Комісія схвалила План дій для України. Високий представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки Хав'єр Солана тричі відвідав Київ, щоб посприяти проведенню переговорів щодо врегулювання політичної кризи в Україні. Саміт Україна - ЄС (Гаага). Схвалення Стратегії ЄС щодо Європейської політики сусідства. Поширення УПС на нові країни розширеного ЄС.
- 2 раунд консультацій щодо Плану Дій Україна - ЄС (Брюссель).
1 раунд консультацій щодо Плану Дій Україна - ЄС (Київ).
- 2003 рік**
- 11 грудня 7-8 жовтня 11-12 вересня 18 березня 17 березня 7 лютого
- Шосте засідання Комітету з питань співпраці Україна – ЄС. Українсько-європейський саміт в Ялті. візит Комісіонера Ферхойгена до України для обговорення впровадження Ініціативи "Розширена Європа - Сусідство". Шосте засідання Ради з питань співробітництва Україна - ЄС відбулося в Брюсселі. Віктор Янукович, Прем'єр-міністр України очолював делегацію України. Впродовж засідання сторони обговорили питання двосторонніх відносин ЄС - Україна, поточні події в Україні та ЄС, міжнародні питання обопільного інтересу. Пан Хорошковський, Міністр економіки України та Паскаль Ламі, Член Європейської Комісії з питань торгівлі ЄС підписали двосторонню угоду Україна - ЄС щодо доступу до ринку. Засідання Трійка ЄС - Україна на міністерському рівні відбулося в Києві. Пан Солана - Генеральний Секретар, Верховний Представник ЄС з питань спільної зовнішньої та політики безпеки, очолював делегацію ЄС. Пан Зленко, Міністр закордонних справ України представляв українську сторону. Впродовж свого візиту до Києва пан Солана також зустрівся з Президентом України Л.Кучмою.

2002 рік

27 листопад а П'яте засідання Комітету з питань співробітництва Україна - ЄС відбулося в Брюсселі з метою обговорення питань співробітництва в рамках УПС, впливу розширення ЄС на Україну, ініціативи ЄС "Нові сусіди" та політики України "Європейський вибір".

11 листопад а Перше засідання Трійка ЄС - Україна з метою обговорення питань співробітництва в галузі юстиції та внутрішніх справ.

4 липня Саміт Європейський Союз - Україна, Копенгаген.

2001 рік

11 вересня На 4-му Саміті ЄС - Україна, який відбувся в Ялті 11 вересня 2001 року, керівники ЄС та Президент України Л. Кучма підтвердили свої зобов'язання щодо посилення стратегічного партнерства між Україною та ЄС.

2000 рік

25 січня В ході засідання Україна-Трійка ЄС на рівні Міністрів закордонних справ Головуючою в ЄС Португалією українській стороні передано Робочий план реалізації Спільної стратегії ЄС щодо України.

23 травня Заплановано Третє засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.

1999 рік

26-27 квітня Друге засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.

Розглянуто економічні аспекти двосторонніх відносин. Відзначено успішність реалізації Спільної робочої програми по імплементації УПС.

3-4 червня Кельнський саміт ЄС (Німеччина).
ЄС визнав досягнення якісно нового рівня у стосунках з Україною.

23 липня Третій саміт Україна - ЄС (Київ)
ЄС визнав успіхи курсу України на інтеграцію до ЄС.
ЄС підтвердив намір сприяти вступу України до СОТ.
Початок роботи щодо запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

16 серпня Постановою Кабінету Міністрів України №1496 затверджено Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

- 23 вересня В ході засідання Україна-Трійка ЄС на рівні Міністрів закордонних справ ЄС відзначив важливість проєвропейського вибору України, наголосив на повазі до європейського курсу України і ознайомив з основними положеннями Спільної стратегії ЄС щодо України.
- 6 грудня Зустріч Президента України Л.Кучми з Президентом Європейської Комісії Р. Проді.
- 10 грудня Ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України на Хельсінкському саміті ЄС.

1998 рік

- 24 лютого Створено Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.
- 1 березня Набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС.
- 8-9 червня Перше засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.
Україна офіційно заявила про прагнення набути статусу асоційованого членства в ЄС.
Схвалено Правила процедури Ради співробітництва, прийнято Спільну робочу програму з імплементації УПС на 1998–1999 рр.
- 11 червня Указом Президента України №615 затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС.
- 12 червня Постанова Кабінету Міністрів України №852 від 12.06.1998 р.
Про запровадження механізму адаптації законодавства України до ЄС.
- серпень-вересень Місія спеціального представника уряду України по столицях країн-членів ЄС.
- 16 жовтня Другий Саміт Україна - ЄС (Відень)
Обговорено подальші можливості співпраці в галузі зовнішньої політики та політики безпеки.
Стан відносин Україна - ЄС охарактеризовано як "стратегічне та унікальне партнерство".
- 5 листопада Перше засідання Комітету з питань співробітництва України з ЄС.
- 11-12 Віденський Саміт ЄС.

грудня Прийнято рішення про розробку Спільної стратегії ЄС щодо України.

1997 рік

5 лютого В ході засідання Україна-Трійка ЄС на рівні Міністрів закордонних справ обговорено шляхи імплементації Плану дій, можливість відкриття у Києві центру документації ЄС.

17-18 Засідання Спільного комітету Україна - ЄС.

квітня Обговорено проблеми торгово-економічної співпраці.

15 липня Підписано Угоду між Європейським Союзом по вугіллю та сталі та Урядом України про торгівлю сталеливарними виробами.

5 Перший Саміт Україна - ЄС (Київ).

вересня Підтвердив європейський вибір України.
Обговорено наявні проблеми в договірно-правовій сфері, розглянуто шляхи економічної співпраці

1 грудня Одностороннє введення Україною безвізового режиму для власників дипломатичних паспортів країн-членів ЄС.

1996 рік

6-7 Засідання Спільного комітету Україна - ЄС.

травня Обговорено стан ратифікації УПС, питання надання Україні статусу країни з перехідною економікою.

червень Європейський Союз визнав за Україною статус країни з перехідною економікою.

12-13 Візит члена Європейської Комісії Х. Ван ден Брука до Києва.

вересня Підписання індикативної програми Тасіс для України на 1996–1999 роки та Фінансового протоколу про спільний план дій ЄС/Великої Сімки стосовно реструктуризації української енергетичної галузі.

6 грудня Прийняття Радою Міністрів ЄС Плану дій щодо України.
Висловлено готовність розвивати і посилювати політичні і економічні відносини з Україною.

1995 рік

24 Перше засідання Спільного комітету Україна - ЄС.

березня Розглянуто питання міжгалузевої співпраці України з Європейським Союзом.

1 червня Зустріч Президента України Л.Кучми з Президентом Європейської Комісії Ж. Сантером.

Підписання Тимчасової угоди про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею між Україною та ЄС.

липень Створено Представництво України при ЄС.

1994 рік

9-11 березня Візит Трійки ЄС до Києва. Зустрічі з Президентом України і Головою ВР України.

Перше засідання Україна-Трійка ЄС на рівні Міністрів закордонних справ. Надалі такі засідання відбувались регулярно двічі на рік.

10 листопада Верховна Рада України ратифікувала Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС.

1993 рік

23-24 березня, Переговори щодо Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС на найвищому рівні.

8-9

червня,

25-26

грудня

жовтень

Відкриття представництва Комісії Європейських Спільнот в Україні.

1992 рік

11 лютого Протокол згоди між ЄС і новими незалежними державами про реалізацію програм технічної допомоги.

6 квітня

Директива Комісії ЄС до Ради Міністрів ЄС про започаткування переговорів щодо укладення угод про співробітництво з Білоруссю, Казахстаном, Росією, Україною.

14

вересня

Зустріч Президента України Л. Кравчука з Президентом Комісії Європейських Співтовариств Ж. Делором. Перша зустріч Україна - ЄС на найвищому рівні.

1991 рік

2 грудня

Декларація ЄС щодо України.

Відзначено демократичний характер Всеукраїнського референдуму.

Заклик до України підтримувати з ЄС відкритий і конструктивний діалог, спрямований на забезпечення виконання всіх колишніх зобов'язань СРСР.

Додатково див.: новини про різноманітні події в межах співпраці Україна – ЄС на сайті Представництва Європейського союзу в Україні в рубриці «Інформація для преси - Новини співпраці з ЄС») - http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/eu_cooperation_news/index_uk.htm

2.3.2. Торгівельно-економічна співпраця між Україною та ЄС

За результатами аналізу показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами України за I квартал 2009 року Європейський Союз був найбільшим зовнішньоторговельним партнером України, доля якого склала 29,75% у загальному зовнішньоторговельному обороті України з країнами світу. При цьому, частка експорту до ЄС-27 товарів та послуг українського походження становила 26,42%, а імпорту з ЄС – 33,06% відповідно.

Обсяги зовнішньоторговельного обороту товарами та послугами з країнами – членами ЄС у I кварталі 2009 р. впали порівняно з I кварталом 2008 року на 45% та склали 6,33 млрд. дол. США. Покриття експортом імпорту товарів склало 76,8%.

При цьому обсяги експорту товарів та послуг зменшились в порівнянні з I кварталом 2008 р. на 41% або на 1,87 млрд. дол. США та склали 2,75 млрд. дол. США, а імпорт товарів та послуг зменшився на 48% або на 3,26 млрд. дол. США і склав 3,58 млрд. дол. США.

Сальдо торгівлі товарами та послугами з країнами ЄС склалося від'ємним в обсязі 0,84 млрд. дол. США проти – 2,23 млрд. дол. США у I кварталі 2008 року.

Табл. 7. Динаміка основних показників двосторонньої торгівлі товарами та послугами України з ЄС-27

I квартал 2009 р.	ЗТО	Обсяги експорту	Обсяги імпорту	Сальдо
млрд. дол. США	6,33	2,75	3,58	-0,83
Динаміка, % до відповідного періоду минулого року	55%	59%	52%	–

За I квартал 2009 р. обсяги зовнішньоторговельного обороту торгівлі товарами між Україною та ЄС зменшилися порівняно з аналогічним періодом 2008 р. на 49 % та склали 5,01 млрд. дол. США. При цьому, сальдо двосторонньої торгівлі товарами склалося негативним у обсязі – 0,89 млрд. дол. США (за аналогічний період минулого року сальдо двосторонньої торгівлі становило - 2,28 млрд. дол. США). Покриття експортом імпорту товарів склало 69,8%.

Табл. 8. Динаміка основних показників двосторонньої торгівлі товарами України з ЄС-27

І квартал 2009 р.		ЗТО	Обсяги експорту	Обсяги імпорту	Сальдо
млрд. дол. США		5,01	2,06	2,95	-0,89
Динаміка, відповідного минулого року	% до періоду	51 %	55,1 %	48,9 %	–

Серед головних торговельних партнерів України серед країн – членів ЄС-27 за результатами І кварталу 2009 року провідні позиції обіймали:

Німеччина, на яку припадає 20,56 % або 1,03 млрд. дол. США сукупного зовнішньоторговельного обороту товарами України з ЄС (ЗТО) (її доля в сукупному експорті до ЄС-27 склала 12,62%, а імпорті – 25,76%),

Польща – 12,77 % ЗТО з ЄС або 0,64 млрд. дол. США (її доля в сукупному експорті до ЄС-27 склала 10,19%, а імпорті – 14,58%);

Італія – 10,38 % ЗТО з ЄС або 0,52 млрд. дол. США (її доля в сукупному експорті до ЄС-27 склала 14,56%, а імпорті – 7,46%).

На ці три країни припадає 43,71 % ЗТО товарами з ЄС-27.

До інших торговельних партнерів країн-членів ЄС, які перетнули 4 % бар'єр ЗТО товарами, належать **Угорщина** (4,79 % від сукупного ЗТО товарами з ЄС або 0,24 млрд. дол. США), **Нідерланди** (5,19 % від сукупного ЗТО товарами з ЄС або 0,26 млрд. дол. США), **Франція** (5,59 % від сукупного ЗТО товарами з ЄС або 0,28 млрд. дол. США), **Іспанія** (4,79 % від сукупного ЗТО товарами з ЄС або 0,24 млрд. дол. США), **Сполучене Королівство** (4,19 % від сукупного ЗТО товарами з ЄС або 0,21 млрд. дол. США).

З 2005 року спостерігається зростання обсягів від'ємного сальдо двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС, що негативно позначилося на торговельному балансі України.

**Табл. 9. Обсяги сальдо двосторонньої торгівлі України,
млрд. дол. США**

	2005	2006	2007	2008	I кв. 2009
Товарами та послугами					
з ЄС	-2,24	-4,39	-7,93	-10,5	-0,83
з країнами світу	+1,37	-2,97	-7,31	-13,48	-0,42
Товарами					
з ЄС	-2,7	-4,75	-8,30	-10,74	-0,89
з країнами світу	-1,9	-6,67	-11,42	-18,53	-1,44

Існуючі тенденції щодо нарощення обсягів негативного сальдо у взаємній торгівлі з ЄС склалися, значним чином, за рахунок розвитку двосторонньої торгівлі товарами, особливо враховуючи, що її частка у загальному зовнішньоторговельному обороті з ЄС становить близько 79,2%.

**Табл. 10. Обсяги сальдо двосторонньої торгівлі України,
млрд. дол. США**

	I кв. 2008	I кв. 2009
Товарами та послугами		
з ЄС	-2,23	-0,83
з країнами світу	-3,79	-0,42
Товарами		
з ЄС	-2,28	-0,89
з країнами світу	-5,03	-1,44

При цьому на торгівлю послугами припадає лише 20,8% загального зовнішньоторговельного обороту України з ЄС-27.

За I квартал 2009 р. обсяги зовнішньоторговельного обороту торгівлі послугами між Україною та ЄС зменшилися порівняно з аналогічним періодом 2008 р. на 22% та склали 1,32 млрд. дол. США. При цьому, сальдо двосторонньої торгівлі послугами склалося позитивним у обсязі +0,06 млрд. дол. США (за аналогічний період минулого року сальдо двосторонньої торгівлі становило +0,05 млн. дол. США). Покриття експортом імпорту послуг склало 111,3%.

Табл. 11. Динаміка основних показників двосторонньої торгівлі послугами України з ЄС-27

I квартал 2009 р.	ЗТО	Обсяги експорту	Обсяги імпорту	Сальдо
млрд. дол. США	1,32	0,69	0,63	+0,06
Динаміка, % до відповідного періоду минулого року	78%	79,3%	75,6%	–

Серед головних торговельних партнерів України серед країн – членів ЄС-27 за результатами I кварталу 2009 р. провідні позиції обіймали:

□ **Сполучене Королівство**, на яке припадає 24,24 % або 0,32 млрд. дол. США сукупного зовнішньоторговельного обороту послугами України з ЄС (ЗТО) (його доля в сукупному експорті до ЄС-27 склала 20,29 %, а імпорти – 28,57 %),

□ **Кіпр** – 15,15 % ЗТО з ЄС або 0,2 млрд. дол. США (його доля в сукупному експорті до ЄС-27 склала 15,94%, а імпорти – 12,7%)

□ **Німеччина** – 21,12 % ЗТО з ЄС або 0,16 млрд. дол. США (її доля в сукупному експорті до ЄС-27 склала 11,59%, а імпорти – 11,11%);

На ці три країни припадає 60,51 % ЗТО послугами з ЄС-27.

До інших торговельних партнерів країн-членів ЄС, які перетнули 4 % бар'єр ЗТО послугами, належать **Австрія** (7,57 % від сукупного ЗТО послугами з ЄС або 0,1 млрд. дол. США), **Бельгія** (4,54 % від сукупного ЗТО послугами з ЄС або 0,06 млрд. дол. США), **Франція** (5,3 % від сукупного ЗТО послугами з ЄС або 0,07 млрд. дол. США)

Починаючи з 2007 р. активно проводиться робота щодо створення правової основи поглибленого співпраці Україна – ЄС. Досягнуто помітного прогресу у переговорах щодо економічної та секторальної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

За результатами 11 раундів переговорів сторони погодили та попередньо закрили обговорення за такими розділами:

- макроекономічне співпраця;
- соціальна політика (основна частина);
- дослідження та розвиток технологій;
- енергетика, включаючи ядерну енергетику;
- співпраця у видобувній та металургійній галузі;
- культура;
- освіта та навчання, молодь;
- політика у сфері промисловості та підприємництва;
- транскордонна та регіональна співпраця;
- охорона навколишнього середовища (основна частина);

- законодавство про заснування та діяльність компаній (основна частина);
- співпраця у сфері спорту та фізичної культури;
- управління державними фінансами та фінансовий контроль;
- туризм;
- політика в сфері охорони здоров'я (основна частина);
- транспорт (основна частина);
- аудіовізуальна політика;
- сільське господарство та розвиток сільської місцевості (основна частина);
- інформаційне суспільство;
- статистика; участь у програмах та агентствах ЄС;
- захист прав споживачів;
- співпраця з питань громадянського суспільства;
- космос.

З метою прискорення переговорного процесу домовлено про проведення ряду відео-конференцій у міжраундовий період.

Знаходяться на різних стадіях обговорення проекти таких розділів, як оподаткування; фінансова допомога.

Сторони обмінялися думками стосовно наповнення розділу про співпрацю щодо політики у сфері рибальства та мореплавства та про співпрацю у сфері фінансових послуг, стосовно яких ще не сформовано конкретні проекти статей.

Відкрито обговорення проектів додатків:

- енергетика,
- соціальна політика;
- освіта та навчання, молодь;
- охорона навколишнього середовища;
- законодавство про заснування та діяльність компаній;
- політика в сфері охорони здоров'я;
- транспорт; аудіовізуальна політика, сільське господарство та розвиток сільської місцевості;
- інформаційне суспільство.

2.3.3. Співпраця в сфері безпеки та оборони

Рамки співпраці між ЄС та Україною у реалізації Європейської політики безпеки та оборони визначають угоди

- «Про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС з врегулювання криз»

- «Про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом» (підписані 13 червня 2005 р.).

Україна приєднується до заяв та позицій ЄС з регіональних та міжнародних проблем (станом липень 2009 р. Україна приєдналася до 90 % заяв). Порушується питання залучення України на етапі їх підготовки.

Схвалено Робочий план співпраці між Збройними Силами України та Генеральним секретаріатом Ради ЄС у сфері Європейської політики безпеки та оборони на 2009 рік.

16 жовтня 2008 р. започатковані перші неформальні зустрічі Міністерства оборони України з Європейським оборонним агентством.

Україна бере участь у поліцейській місії ЄС у Боснії та Герцеговині (п'ять представника від МВС).

Опрацьовується питання участі України у військово-морській операції ЄС «Atalanta», яка розпочата у грудні 2008 р. в рамках Європейської політики безпеки та оборони для боротьби з актами піратства біля узбережжя Сомалі.

2.3.4. Співпраця в енергетичній сфері

Стратегію співпраці України з ЄС у сфері енергетики закладено в положеннях Меморандуму про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі, підписаного 1 грудня 2005 р. Меморандум охоплює такі сфери розширеної двосторонньої співпраці:

- Ядерна безпека.
- Інтеграція ринків електроенергії та газу.
- Підвищення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів.
- Структурна реформа, підвищення стандартів із техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі.
- Енергоефективність¹³⁹.

Значення Меморандуму полягає в наявності спільних завдань енергетичної політики ЄС та України, які зорієнтовані на втілення стратегічних інтересів у сфері диверсифікації та безпеки постачання енергоресурсів, а також електроенергетики.

З метою оцінки стану виконання Меморандуму сторонами щороку схвалюється відповідний звіт. Третій спільний звіт щодо імплементації Меморандуму було схвалено на Саміті Україна - ЄС у вересні 2008 р.

На виконання Меморандуму у другій половині липня 2008 р. українську сторону було поінформовано щодо надання мандату ЄК на переговори з Україною про набуття членства нашої держави в Енергетичному Співтоваристві.

¹³⁹ Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 1.12.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_694, вільний.

У вересні 2008 р. в Брюсселі відбулися технічні консультації зі стороною ЄС щодо організаційних аспектів переговорного процесу. Наприкінці листопада того ж року відбувся другий раунд технічних консультацій з питання приєднання України до Договору про Енергетичне Співтовариство, у ході яких було продовжене обговорення можливого графіку імплементації відповідного *acquis communautaire* (досягнень співтовариства).

У квітні 2008 р. підписано Дорожню карту з енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та заходів щодо подолання зміни клімату.

Продовжується робота з виконання проекту синхронізації Об'єднаної Енергетичної Системи (ОЕС) України з системою УСТЕ (Союз з координації передачі електроенергії).

19 вересня 2008 р. Міністр економіки України, Національний координатор з питань допомоги Європейського Союзу Богдан Данилишин від імені Уряду України підписав Угоду про фінансування програми зовнішньої допомоги ЄС “Підтримка впровадження Енергетичної стратегії України”- **першої програми секторальної бюджетної підтримки в Україні**¹⁴⁰.

Крім вищезазначеної програми сьогодні Україна уже уклала з ЄС дві інші угоди про фінансування програм секторальної бюджетної підтримки в Україні, зокрема що стосуються підвищення енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії та гармонізації торговельних відносин України з ЄС. Прийняття **уніфікованого порядку підготовки та виконання програм секторальної бюджетної підтримки** сприятиме забезпеченню прозорості та злагодженої та ефективної реалізації цих програм.¹⁴¹

2008-2009 роки для відносин України-ЄС в енергетичній сфері відзначився не зовсім позитивно. У 2008 році почався новий виток газового конфлікту між Україною та Росією. Внаслідок чого з 1 січня припинилися поставки газу для України, а з 5 січня – зменшилися для європейських споживачів. З січня транзит російського газу територією

¹⁴⁰ Підтримка впровадження Енергетичної стратегії України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.rac.org.ua/index.php?id=40&tx_ttnews\[tt_news\]=24&tx_ttnews\[backPid\]=42&cHash=65765f4114](http://www.rac.org.ua/index.php?id=40&tx_ttnews[tt_news]=24&tx_ttnews[backPid]=42&cHash=65765f4114)

¹⁴¹ Кабінет міністрів затвердив Порядок підготовки та проведення моніторингу програм секторальної бюджетної підтримки Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esbs.kiev.ua/uk/novini/kabinet-ministriv-zatverdiv-poryadok-pidgotovki-vikonannya-ta-provedennya-monitoringu-program-sektoralnoyi-byudzhetnoyi-pidtrimki-yevropeyskogo-soyuzu-v-ukrayini>.

України повністю припинили. Після досягнення домовленості стосовно ціни та підписання 19 січня в Москві відповідних контрактів поставки газу в Україну та транзит до Європи 20 січня відновили. Підсумком конфлікту можна вважати перехід Росії та України на прозорі принципи в торгівлі газом і усунення посередників¹⁴².

Під час україно-російського газового конфлікту 2008–2009 рр. європейська спільнота відкрито не підтримувала жодної зі сторін. Однак 23 березня 2009 р. в Брюсселі відбулась Спільна міжнародна інвестиційна конференція Україна – ЄС з питань модернізації газотранзитної системи України ЄС, де тодішнім Прем'єр-міністром України, членами Європейської Комісії та керівництвом міжнародних фінансових установ, таких як: Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк було підписано спільну заяву в енергетичній сфері, яка може стати в перспективі гарантом стабільності українського транзитного потенціалу й звести нанівець усі зусилля російської енергетичної дипломатії зі створення Україні іміджу ненадійного посередника. До того ж економічна криза не сприяє запуску альтернативних газопроводів. Однак більшість експертів зазначають: оцінювати реальне значення згаданої домовленості зарано.

Серед проектів ЄС в сфері енергетичного співробітництва з Україною експерти виділяють проект «Набукко». Це магістральний газопровід завдовжки 3,3 тис. км із Центральної Азії до країн ЄС, передусім Австрії та Німеччини. Проектна потужність газопроводу має становити 26–32 млрд. куб. м газу на рік. Будівництво планують завершити до 2013 року. Крім того, реалізація газопроводу «Набукко» практично унеможливить надалі реалізацію досить амбітного проекту «Білий потік», що був уперше запропонований українськими високопосадовцями у 2005 р. Траса газопроводу має пройти з Грузії до Європи в обхід Росії. У 2006–2007 рр. проект обговорювали на різних міжнародних конференціях. У травні 2007-го р. його представляли на Віденському газовому форумі та конференції з енергетичної безпеки 11 жовтня 2007 р. у Вільносі. «Білий потік» має стати головним енергетичним проектом організації ГУАМ. Газ азербайджанського родовища «Шах-Деніз» транспортуватиметься із грузинського порту Батумі по дну Чорного моря в Україну та країни ЄС. Планується, що згодом до проекту приєднається Туркменістан для забезпечення наповнюваності газопроводу. У сучасних умовах «Білий потік» буде конкурентом одразу двом вагомим проектам – російсько-італійському «Південному потоку» та європейському «Набукко», тому в

¹⁴² Єременко А. Про політичний газ та газову політику. – Дзеркало тижня. – 2008. – № 25.

найближчій перспективі не матиме жодних шансів на реалізацію¹⁴³.

Проблеми енергетичної співпраці України та Російської Федерації не мають одностороннього розв'язання. Участь нашої держави в міжнародному енергетичному правовому полі шляхом дає їй можливість не тільки долучитися до системи енергетичної безпеки в Європі, а й бути активним гравцем на енергетичному ринку завдяки транзитному та науково-технічному потенціалу. Проте без Росії система енергетичної безпеки видається неповною, тому для України нині дуже важливо, щоб Росія ратифікувала Договір до Енергетичної Хартії¹⁴⁴.

Щодо сьогоденніших відносин України з ЄС в сфері енергетики, то слід зауважити на тому, що Україна стала членом Енергетичного Співтовариства. Відповідний протокол був підписаний 24 вересня 2010 року в Скоп'є (Македонія) міністром палива та енергетики України Юрієм Бойком і міністром економіки Македонії Фатміром Бесімі в рамках 8-го засідання Енергетичного співтовариства на рівні міністрів. Ю.Бойко наголосив на важливості прийняття України в Енергетичне Співтовариство і наголосив, що ця подія стала кроком на шляху до європейської інтеграції української енергетики. "Ми розглядаємо наше членство в Енергетичному Співтоваристві, як практичний крок на шляху до реальної інтеграції України у внутрішній ринок ЄС, зокрема, його енергетичну складову"¹⁴⁵.

Додатково див.: http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm

2.4. Реалізація політики сусідства між Україною та ЄС

Європейську політику сусідства (далі – ЄПС) було розроблено в 2004 р. Після свого «великого» розширення 2004 р., Європейський Союз виявив готовність конкретизувати взаємини зі своїми безпосередніми сусідами, не надаючи при цьому чіткої перспективи членства. Це призвело до вироблення Європейської Політики Сусідства, яка в рівній

¹⁴³ Костюченко Дар'я Україно-російські відносини: енергетичний вимір . [Електронний ресурс]. – Матеріал журналу «Віче». - Режим доступу до журналу: www.viche.info/journal/1421, вільний. – Назва з екрану.

¹⁴⁴ Костюченко Д. Україно-російські відносини: енергетичний вимір [Електронний ресурс]: матеріал журналу Громадянське суспільства. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1421/>, вільний. – Назва з екрану.

¹⁴⁵ Україна стала членом Енергетичного Співтовариства [Електрон. ресурс]. - Матеріал Ліга новин. – Режим доступу: <http://news.liga.net/ukr/news/NU105728.html>, вільний.

мірі стосувалася сусідів ЄС на Сході та на Півдні. Мета ЄПС полягала у тому, щоб створити зону політичної стабільності та добробуту навколо ЄС та його сусідів шляхом сприяння економічному обміну, верховенству права та співпраці в галузях, що становлять спільний інтерес. ЄПС виступала в якості дуже загальної політичної «парасольки» для низки сусідніх країн з дуже різними європейськими амбіціями, програмами реформування та об'єднання, і чії відносини з ЄС продовжувалися, в основному, на двосторонній основі. Таким чином, ця політика також виражає стратегічні задачі, які було визначено в грудні 2003 р. в рамках Європейської стратегії безпеки (European Security Strategy).

Європейську політику сусідства було спершу визначено Комісією в її Комюніке про Ширшу Європу (Wider Europe) у березні 2003 р., після чого послідував більш пропрацьований Стратегічний документ з питань Європейської політики сусідства (European Neighbourhood Policy), опублікований у травні 2004 р. Цей документ викладає конкретні положення стосовно того, яким чином ЄС пропонує тісніше працювати з цими країнами. У грудні 2006 р., а потім і в грудні 2007 р. в звіті про хід реалізації цієї політики Європейська Комісія також внесла пропозиції щодо подальшого зміцнення Європейської політики сусідства.

ЄС пропонує країнам-сусідам привілейовані стосунки, побудовані на взаємному прагненні до спільних цінностей (демократія і права людини, правові норми, правильне керування, принципи ринкової економіки та сталий розвиток). ЄПС виходить за рамки існуючих стосунків та пропонує поглибити політичні відносини і економічну інтеграцію. Рівень інтенсивності цих стосунків залежатиме від того, наскільки країни-сусіди поділятимуть ці цінності. Згідно до положень договору ЄПС лишається відокремленою від процесу розширення, і, стосовно країн, що є сусідами держав ЄС, не робить попередніх оцінок щодо майбутнього розвитку їхніх стосунків із ЄС.

Європейська політика сусідства застосовується до найближчих сусідів ЄС на суші або біля морських шляхів. Цими країнами є Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, окуповані палестинські території, Сирія, Туніс та Україна¹⁴⁶.

Інструментом реалізації Європейської політики сусідства в Україні став, підписаний 21 лютого 2005 р. План дій Україна – ЄС. Даний

¹⁴⁶ Європейська політика сусідства [Електронний ресурс] / Представництво Європейського Союзу в Україні. Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/what_eu/neighbourhood_policy_eastern_partnership/index_uk.htm, вільний. – Назва з екрану.

документ визначив пріоритетні сфери двосторонньої співпраці з метою наближення України до ЄС.

11 березня 2008 р. за результатами спільної оцінки Плану дій було продовжено термін його чинності до весни 2009 р., затверджено 23 додаткових пріоритети співпраці та домовлено про підготовку нового практичного інструмента на заміну Плану дій Україна – ЄС (домовленість підтверджена на Дванадцятому саміті Україна – ЄС 9 вересня 2008 р. в Парижі). На виконання цих домовленостей сторонами підготовлено та схвалено на засіданні Ради з питань співробітництва Україна – ЄС 16 червня 2009 р. „Порядок денний асоціації Україна – ЄС” (робоча назва документа, що використовувалася в ході консультацій – новий практичний інструмент).

Порядок денний асоціації розроблений з метою забезпечення підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще до завершення переговорів, підписання та набрання нею чинності. 27 жовтня 2009 р. у Люксембурзі Рада міністрів ЄС із загальних питань та зовнішніх відносин схвалила Порядок денний асоціації. Документ набув чинності 23 листопада 2009 р.¹⁴⁷.

В рамках політики сусідства передбачені щорічні доповіді про реалізацію ЄПС. За весь період реалізації політики сусідства ЄС підвищив обсяги торгівлі з країнами ЄПС надав їм більше допомоги, уможливив частіші міжлюдські контакти та посприяв набагато глибшій співпраці з сусідами щодо цілого спектру їхніх економічних, політичних та секторальних реформ. Партнерські стосунки дістали істотного розвитку у сферах транспорту, енергетики, довкілля та змін клімату, дослідницької діяльності, здоров'я та освіти. Всі ці ініціативи було підтримано завдяки зростанню бюджету Фінансових рамок ЄПС на 31 %. До 2013 р. річний бюджет передбачений на реалізацію ЄПС сягне 2 мільярдів євро¹⁴⁸.

2.5. «Східне партнерство» у відносинах Україна – ЄС

Поява Східно **виміру політики ЄС** датується 20 травня 2008 р., коли на засіданні Ради міністрів закордонних справ ЄС із загальних питань та зовнішніх відносин була офіційно представлена спільна польсько-шведська ініціатива "Східне партнерство" (СхП) – пропозиція

¹⁴⁷ Відносини Україна – ЄС [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2822.htm>, вільний. – Назва з екрану.

¹⁴⁸ П'ять років європейської політики сусідства: більше торгівлі, більше допомоги, більше міжлюдських контактів [Електронний ресурс]. – http://www.window-to-europe.eu/news_uk.html, вільний. – Назва з екрану.

започаткувати окремий вимір зовнішньої політики ЄС щодо сусідніх з ЄС країн на сході Європейського континенту. Не зважаючи на те, що формально ініціатива СхП мала б залишатися в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС), за задумом її авторів вона має стати кроком вперед у напрямку поглиблення інтеграції східних сусідів, з огляду на їхню європейську ідентичність.

СхП є продовженням зусиль всередині ЄС сформувати особливий, "східний вимір" зовнішньої політики ЄС, який би наблизив його східних сусідів до спільного простору європейських стандартів та цінностей, сприяв би зміцненню в них стабільності та процвітання, стимулював би проведення реформ. У цьому контексті СхП продовжує спільну ініціативу Високого представника ЄС з питань спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) Х.Солани та Комісара ЄК з питань зовнішніх відносин К. Паттена від 2002 р. про політику "Ширшої Європи", ініціативу висунуту під час німецького головування у 2007 р. щодо "східного виміру" Європейської політики сусідства, аналогічні пропозиції Польщі тощо. Ширша Європа, а згодом – ЄПС, передбачали і участь РФ, від якої вона відмовилася, започаткувавши натомість власні Чотири Спільні простори з ЄС.

У 2008 р. сформувався сприятливий клімат для реалізації концепції СхП завдяки ініціативі Президента Франції Н. Саркозі створити "південний вимір" ЄПС - "Союз для Середземномор'я". Успішне лобювання Парижем свого проекту продемонструвало слухність і необхідність для ЄС просувати СхП.

7 травня 2009 р. Празький саміт Європейського Союзу схвалив «Східне партнерство» з шістьма країнами, що межують з ЄС на сході - Азербайджаном, Вірменією, Білоруссю, Грузією, Молдовою та **Україною**. Базуючись на Європейській Політиці Сусідства (ЄПС) 2004 р. та розвиваючи її у подальшому, Партнерство забезпечує нові рамки відносин ЄС з цими країнами. Саміт також уповноважив Європейську Комісію реалізувати дану політику¹⁴⁹.

Учасники саміту підписали Спільну Заяву, в якій виклали своє практичне бачення СхП та його політичне покликання. Іншими важливими документами СхП стали Декларація Європейської Ради про Східне Партнерство від 21.03.2009 року а також Комунікація Європейської Комісії „Eastern Partnership” та робочий документ „Polish-

¹⁴⁹ Вітковські А. «Східне партнерство»: використання всіх наявних можливостей [Електронний ресурс] / А. Вітковські // Міжнародний огляд. - 2009. - № 2(10). - Режим доступу до журн.: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/data/upload/publication/eu/ua/34552/reviewperelytsia2009ua.doc>, вільний. – Назва з екрану.

Swedish Paper with the support of the incoming Czech Presidency. Elaboration of the Eastern Partnership” від 03.10.2008 року - документ, який значною мірою був врахований у формуванні подальших офіційних позицій та прийнятті рішень.

Східним партнерством передбачалось оновити чинну договірно-правову базу ЄС зі східними сусідами, замінивши Угоди про партнерство та співробітництво на посилені угоди нового формату. За зразок обирається Угода про асоціацію між Україною та ЄС, однак без інтеграційного навантаження. За прикладом України, виконання нових посилених угод має здійснюватися за допомогою наступників Планів дій – нових політичних інструментів співпраці.

В Комунікації, та інших документах чітко визначається, що СхП - це не угода про вступ до ЄС і навіть не про статус кандидата. У ній зазначено, що остаточний формат нових угод залежатиме від рівня готовності та амбіцій країн-партнерів. Комунікація підкреслює, що укладення нових рамкових угод "не визначатиме наперед європейські прагнення" країн-учасників.

У цьому контексті привертає увагу висунута в Комунікації пропозиція створити *спеціальну програму допомоги для зміцнення адміністративної здатності країн-партнерів* – Comprehensive Institution-Building Programme. Її фінансування має здійснюватися за рахунок фондів Інструменту сусідства.

Найсуттєвішою частиною всієї роботи по реалізації СхП буде, звичайно, практичне наближення до стандартів, норм, практик і законодавства, задекларованих на політичному рівні. Цей процес здійснюватиметься в рамках чотирьох тематичних платформ:

- "Демократія, якісне управління та стабільність",
- "Економічна інтеграція та конвергенція",
- "Енергетична безпека, екологія"
- "Міжлюдські контакти".

Інший важливий захід – „Чорноморська Синергія” (інколи – Чорноморська взаємодія) визначається Брюсселем як регіональна **ініціатива**, що об'єднує „Грецію, Болгарію, Румунію і Молдову на заході, Україну і Росію на півночі, Грузію, Вірменію та Азербайджан на сході і Туреччину на півдні...; хоча Вірменія та Азербайджан не є чорноморськими державами, їхня історія, близькість до моря і тісні зв'язки роблять їх природними регіональними акторами”.

Мають своє визначення й інші ініціативи ЄС для Чорноморського регіону – Бакинська **ініціатива** [Baku Initiative], **Програма INOGATE** [The Interstate Oil and Gas To Europe pipelines], **Програма TRACECA** [The Transport Corridor Europe Caucasus Central Asia Programme], **Процес Дунайського Співробітництва** [Danube Cooperation Process] тощо.

Натомість СхП в документах ЄС здебільше описується відповідно до її бачення терміном „**вимір**”, або ж „спільне прагнення, спроба”, а не як чітко окреслений формат. Таке визначення дає підстави спекулювати про послаблену правову основу та, головне, свідомо зводить СхП до **частини** ЄПС від 2004 р. Також, увагу фахівців, знайомих з роботою ЄС, насамперед привертає відсутність усталеного визначення Східне Партнерство. Це очевидно контрастує з іншими предметами уваги ЄС у зв'язках з сусідами (тут і надалі ми зосередимося на зв'язках зі **східними європейськими сусідами ЄС**).

Ці та інші, менш помітні нечіткості у формулюванні положень СхП дали підстави для критики в ЗМІ України цієї ініціативи та порівняно стриманої її офіційної оцінки.

Зокрема, в Коментарі МЗС України щодо Комунікації Європейської Комісії „Східне Партнерство» від 3 грудня 2008 р.¹⁵⁰ застерігається, що „амбітні рамки Східного Партнерства потребують адекватних джерел фінансування”, та що „Україна готова підтримати та у прагматичний спосіб використати всі елементи „Східного Партнерства” у тому випадку, якщо нова політика ЄС не позиціонуватиметься як альтернатива перспективному членству в ЄС, а навпаки наблизитиме Україну до цієї мети”¹⁵¹.

В „Коментарі МЗС України щодо рішення Європейської Ради стосовно „Східного Партнерства” від 19-20 березня 2009 року”, де **вимір** названо „ною зовнішньополітичною ініціативою”, застереження подаються ще чіткіше, і власне критична тональність домінує, попри початкові позитивні ноти. Характерно, що коли перший Коментар сприймав Комунікацію „із зацікавленням”, „вітав спільну ініціативу Польщі і Швеції”, „вітав врахування з боку ЄК українського підходу”, то другий Коментар усього „відзначає послаблення амбітності „Східного Партнерства” у порівнянні з грудневими пропозиціями ЄК”, висловлює „особливе занепокоєння обмеженням потенціалу взаємодії у візово-міграційній сфері”. Така позиція не виглядає для ЄС достатньо вмотивовано, бо власне у Спільній Заяві чітко підкреслюється, що „Східне Партнерство... є додатковим до існуючих двосторонніх ухвалених

¹⁵⁰ Веселовський А. «Східне партнерство» як новий елемент у відносинах України та Європейського Союзу [Електронний ресурс] / А. Веселовський // Міжнародний огляд. – 2009. – № 2(10). – Режим доступу до журн.: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/data/upload/publication/eu/ua/34552/reviewperelytsia2009ua.doc>, вільний. – Назва з екрану.

¹⁵¹ Там само.

відносин. Воно керуватиметься принципами розрізнення та досягнення критеріїв.

Комунікація ЄК про Східне партнерство є свідченням тенденції поступового поділу Європейської політики сусідства на "південний" та "східний" виміри. Консенсусна підтримка ініціативи країнами-членами (позитивні висновки Ради міністрів закордонних справ ЄС, вересневого та грудневого Самітів ЄС у 2008 році та березневого 2009 р.) продемонстрували, що в ЄС розуміють необхідність зміцнення відносин зі своїми безпосередніми сусідами на сході континенту, посилення їхнього інтеграційного характеру. *Таке розуміння тепер присутнє в усіх країнах та інституціях ЄС.* Прикметною у цьому зв'язку є поява в політичній риториці ЄС щодо країн СхП терміну "політична асоціація та економічна інтеграція", запозиченого із заключних документів Паризького Саміту Україна - ЄС.

В основу двостороннього компоненту Східного партнерства покладений досвід відносин ЄС та України. В цьому, власне, і полягає найвища політична цінність СхП для України. Водночас, *практична складова СхП представляє для України порівняно невелику додану вартість*, за винятком перспектив часткового відкриття ринку робочої сили ЄС, програм регіонального розвитку, співробітництва у сфері освіти, культури, міжлюдських контактів. Інтерес для України також представляє можливе розширення допомоги ЄС в рамках діючих інструментів допомоги (Європейський Інструмент Сусідства і Партнерства (ENPI)).

Цікавими для України є пропозиції започаткувати багатосторонній діалог СхП, які можуть з часом стати основою для формування "європейськи" орієнтованого механізму політичної взаємодії між країнами СхП та ЄС, сприяти зміцненню їх європейської орієнтації в цілому. Перспектива переходу країн європейської частини пострадянського простору на формат "політичної асоціації та економічної інтеграції" у відносинах з ЄС відповідає інтересам євроінтеграції України.

З огляду на зазначене, першочерговим пріоритетом для української сторони має бути активний розвиток двосторонньої співпраці з ЄС. Україна повинна на прагматичній основі, виходячи з національних пріоритетів, брати участь у реалізації "флагманських" проектів СхП, лобювати виділення додаткової допомоги ЄС в рамках Східного Партнерства, а також брати активну участь в багатосторонньому діалозі СхП. Для цього вона має напрацьовану договірно-правову базу та порівняно розвинуті інституційні можливості.

Додатково див:

1. «Відносини Україна-ЄС: у форматі Східного партнерства» / А. Вітковський, А. Веселовський, В. Поздняк, Г. Перепелиця ; Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України //

Міжнародний огляд. – 2009. - № 2 (10). – 53 с. див. на сайті – www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/data/upload/.../reviewperelytsia2009ua.doc

2. Сайт Представництва України при ЄС: розділи «Відносини Україна–ЄС – Східне партнерство – <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua>

3. Відбувся форум громадянського суспільства східного партнерства / Євробюлетень. - 2009. - № 12. – С. 11. див.на сайті – <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/>

2.6. «Чорноморська синергія», як один з напрямків співпраці Україна – ЄС

Чорноморський регіон являє собою особливий географічний простір, багатий на природні ресурси, що займає стратегічне положення, з'єднуючи Європу, Центральну Азію та Близький Схід. Маючи значну кількість населення, регіон стикається з низкою можливостей та викликів для своїх громадян. Зазначений регіон є ринком, що розширюється, і має великий потенціал розвитку, а також є важливим вузлом, через який проходять енергетичні та транспортні потоки. Проте, цей регіон є також і регіоном з невирішеними «замороженими» конфліктами, з багатьма екологічними проблемами та недостатнім контролем на кордонах, що сприяє незаконній міграції та організованій злочинності. Попри значні позитивні події, що відбулись в останні роки, серед різних країн регіону і дотепер зберігається різниця в темпах здійснення економічних реформ та якості державного управління. Динамічний відгук на виклики у регіональному масштабі зможе значною мірою сприяти вигодам громадян зацікавлених країн, а також сприяти загальному добробуту, стабільності та безпеці в Європі¹⁵².

Основною спільною рисою ЄС та України в процесі врегулювання конфліктів у Чорноморському регіоні є те, що обидва посередника позитивно сприймаються всіма сторонами конфлікту та розглядаються як відносно нейтральні. ЄС виглядає більш прийнятним миротворцем, ніж США, тому що викличе менше опору з боку Росії. ОБСЄ втратила довіру на Південному Кавказі через низький рівень своєї залученості; Російська Федерація не довіряє НАТО та США, вірмени не вірять туркам і т.д. Європейський Союз вважається єдиним відносно «чесним брокером», який повинен зайняти активну позицію. В іншому випадку існує велика

¹⁵² Синергія чорноморського регіону – нова пропозиція регіонального співробітництва [Електронний ресурс]: повідомлення ЄК для Ради та Європейського парламенту. - 11.04.2007. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_uk.pdf, вільний. – Назва з екрану.

ймовірність того, що проблеми Чорноморського регіону перекинуться на Європейський Союз.

Україну чотири держави Чорноморсько-Каспійського регіону, де існують конфлікти, вважають не тільки миролюбним і неупередженим партнером, зацікавленим у стабільності в регіоні, а й адекватним співрозмовником, якому зрозумілі проблеми посткомуністичних держав.

Одним із найвдаліших прецедентів спільного залучення України та ЄС до вирішення конфліктів у Чорноморському регіоні є Придністров'я. Перша ініціатива із залучення Європейського Союзу до вирішення Придністровського конфлікту, запропонована країнами-членами ГУАМ за ініціативою України у 2005 р. у Кишиневі, має свої позитивні наслідки завдяки діяльності Місії ЄС на українсько-молдовському кордоні. Співпраця митних служб на регіональному рівні підвищило рівень безпеки та сприяє подоланню організованої злочинності, торгівлі людьми, зброєю та наркотиками, контрабандою тощо.

Саме посилення співпраці між ЄС і ГУАМ, на переконання експрезидента України Віктора Ющенка, допоможе створити зону стабільності та безпеки в регіоні. Також, співпраця між ЄС та ГУАМ значною мірою залежатиме від позиції України, адже ЄС потребує серйозного регіонального партнера, який був би в змозі контролювати ситуацію в конфліктних зонах.

Остання хвиля розширення ЄС, яка завершилася в січні 2007 р. прийняттям двох нових членів, поставила Європейський Союз у нову географічну площину й оточила сусідами, з якими на той час був обмежений досвід співпраці – Євросоюз став повноцінним чорноморським гравцем, який може користуватися потенціалом регіону, але водночас отримав тягар проблем нестабільних держав. 11 квітня 2007 р. Європейською Комісією запропонована нова стратегія відносин із Чорноморським регіоном – «Чорноморська синергія». Посилення регіональної співпраці Європейський Союз бачить не у безпосередньому втручанні в затяжні конфлікти, а у сприянні генерації більшої довіри та усуненню існуючих перешкод¹⁵³.

„Чорноморська Синергія” (інколи – Чорноморська взаємодія) визначається Брюсселем як регіональна **ініціатива**, що об'єднує „Грецію, Болгарію, Румунію і Молдову на заході, Україну і Росію на півночі, Грузію, Вірменію та Азербайджан на сході і Туреччину на півдні...; хоча Вірменія та Азербайджан не є чорноморськими державами, їхня історія,

¹⁵³ Шелест Г. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]: матеріал журналу Зовнішні справи. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=223>, вільний. – Назва з екрану.

близькість до моря і тісні зв'язки роблять їх природними регіональними акторами»¹⁵⁴.

Фактична реалізація ініціативи почалась із зустрічі міністрів закордонних справ країн Організація Чорноморського Економічного Співробітництва (далі - ОЧЕС) та Трійки ЄС у Києві 14 лютого 2008 року. Пріоритетними напрямками програми є енергетика, транспорт, екологія, міграція та боротьба з транскордонною злочинністю. Партнерами ініціативи «Чорноморська синергія» є Болгарія, Румунія, Туреччина, Росія, Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна. Ініціатива реалізується за рахунок спільного фінансування¹⁵⁵.

Для Європейського Союзу у формуванні майбутньої політики щодо врегулювання конфліктів у Чорноморському регіоні дуже важливим є визначення того, чи є вони етнічними, що є підставою використання принципу права на самовизначення, і на чому наполягають невизнані державні утворення. З цим категорично не погоджуються Грузія та Молдова, які наголошують на політичному характері конфліктів. Україна чітко проголосила принцип територіальної цілісності цих держав та погоджується з думкою про політичний підтекст і серйозний вплив ззовні, аніж про суто етнічні протиріччя. Однак, і вона вважає, що рішення по Косову лише ускладнило ситуацію у Чорноморському регіоні.

Остання криза в зоні грузинсько-абхазького конфлікту була зумовлена розвідувальними літаками, збитими над територією Абхазії. 29 квітня 2008 р. МЗС РФ повідомило, що розвиток подій в зоні грузинсько-абхазького конфлікту диктує необхідність збільшення особового складу Колективних сил СНД із підтримки миру (КСПМ) у межах чисельності, визначеної рішенням СНД від 22 серпня 1994 р., – до 3 тисяч військовослужбовців і встановленням 15 додаткових пропускних пунктів. Крім того, було ухвалено рішення про відміну економічних санкцій проти Абхазії.

30 квітня 2008 р. тодішні Президенти України і Грузії Віктор Ющенко та Михайл Саакашвілі виступили із спільною заявою, в якій задекларували стурбованість спробами Російської Федерації поставити під сумнів територіальну цілісність Грузії шляхом підвищення статусу відносин з

¹⁵⁴ Веселовський А. Східне партнерство як новий елемент у відносинах України та Європейського Союзу [Елнетронний ресурс]: матеріал журналу Відносини Україна – ЄС у форматі східного партнерства. Режим доступу до видання: www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/.../reviewperepelytsia2009ua.doc, назва з екрану.

¹⁵⁵ Шелест Г. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]. Режим до ступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=223>, вільний.

Абхазією і Південною Осетією, вважаючи такі дії фактичним підштовхуванням до відокремлення. У цій заяві Україна та Грузія підтвердили, що вирішення грузинсько-абхазького і грузинсько-південно-осетинського конфліктів можливе тільки мирними засобами і в рамках резолюцій Ради Безпеки ООН, зокрема, резолюції РБ 1808 від 15 квітня 2008 р., в яких країни-члени ООН закликаються до поваги суверенітету, незалежності й територіальної цілісності Грузії в межах її міжнародно визнаних кордонів. Водночас українське керівництво повідомило про готовність розглянути питання щодо своєї участі в миротворчих операціях разом із іншими зацікавленими сторонами. Ця ситуація наочно продемонструвала рівень готовності бути задіяними у врегулюванні конфліктів на Кавказі. Якщо ЄС вже перейшов до стадії конкретних засуджуваних заяв, то Україна готова до більш рішучих дій, але в рамках міжнародного законодавства, тобто направлення миротворчого контингенту¹⁵⁶.

Європейський Союз на Кавказі воліє працювати у межах «м'якої безпеки». З 1997 р. Євросоюз витратив 25 млн. євро на проекти в Абхазії і 10 млн. — в Південній Осетії. Гроші були спрямовані на відновлення інфраструктури, наприклад, у рамках програми ОБСЄ у Південній Осетії, в якій Євросоюз є найбільшим донором. В Абхазії кошти призначалися на поновлення роботи ГЕС на річці Інгури. Крім того, працюють програми підтримки розвитку громадянського суспільства. Передбачається у майбутньому відкриття в Абхазії та Південній Осетії офісів представництв Євросоюзу. Цікавим є факт, що саме за формулюванням мета допомоги Абхазії та Південній Осетії полягала у зменшенні фінансової залежності від РФ регіонів, які прагнуть відокремлення, та налагодити їхні контакти з Тбілісі.

Фактично, головні інструменти, якими оперує ЄС, сприяючи врегулюванню конфліктів у Чорноморському регіоні, — це перспектива європейської інтеграції та економічна допомога. Існують сумніви щодо можливого прогресу у відносинах з Європейським Союзом, доки конфліктні ситуації не будуть повністю вирішені. Однак ситуація з Кіпром відкриває нові перспективи для держав Чорноморського регіону.

Конфлікти в цьому регіоні — це випробування двосторонніх відносин ЄС не тільки з країнами, де існують конфлікти, а також і з Росією, що обумовлює його стриману позицію та подекуди суперечності в діях. Проблема ЄС полягає в побоюванні західноєвропейських країн зіпсувати відносини з Російською Федерацією.

¹⁵⁶ Шелест Г. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]: матеріал журналу Зовнішні справи. — Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=223>, вільний. — Назва з екрану.

Позиція України щодо вирішення чорноморських «заморожених» конфліктів від початку була чітко сформульована та незмінна. Вона неодноразово була підтверджена у рамках ГУАМ та інших міжнародних організацій, зокрема, під час обговорення проблеми «заморожених конфліктів» в ООН у 2007 р. Існують об'єктивні передумови того, що об'єднана Європа рано чи пізно стане набагато вагомішим глобальним суб'єктом не тільки в економіці, а й у сфері безпеки, зокрема, як посередник в регіоні, що з нею межує. Для України розвиток структур безпеки ЄС, а також її мирні ініціативи – це хороший шанс активізувати співпрацю в ще одній сфері, де Україна має добру репутацію та досвід, а тому може виступати на рівних з Європейським Союзом. Однак поки що Україна може виступати самостійно лише як обмежений посередник, зокрема, у таких проєктах, як EUBAM, пропонуючи свою територію для переговорів чи декларуючи необхідність вирішення цих конфліктів із трибуни різноманітних міжнародних організацій.

Сьогодні Україна може виступити своєрідним провідником ЄС на Кавказі та у Молдові. Український досвід та партнерські відносини з усіма державами регіону в поєднанні з фінансовими можливостями ЄС – хороший базис для спільних ініціатив. Крім того, позиції ЄС та України збігаються щодо методів вирішення конфліктів. Важливу роль може зіграти й спільна миротворча операція, адже вона буде набагато прихильніше сприйнята сторонами конфлікту, ніж контингент СНД або НАТО. Також перспективними можна вважати переговори щодо врегулювання конфліктів у Чорноморському регіоні у рамках ГУАМ – ЄС. Однак, це може стати реальністю лише у двох випадках: якщо буде сформована єдина позиція старих і нових членів ЄС, або буде сильна та наполеглива позиція Європейської Комісії¹⁵⁷.

15 березня 2010 р. в рамках ініціативи «Чорноморська синергія» було дано поштовх екологічному партнерству. Партнерство створено для підтримання зусиль ЄС і його чорноморських партнерів для пошуку спільних відповідей на спільні екологічні виклики.

У своїй промові Європейський Комісар з питань довкілля Янез Поточнік зазначив: «Чорне море не є морем Європейського Союзу. Але це «наше» море. Воно належить нам усім, його використовують країни ЄС і наші сусіди, всі, хто живе в регіоні. І Чорне море, і виклики, які є перед

¹⁵⁷ Шелест Г. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]: матеріал журналу Зовнішні справи. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=223>, вільний. – Назва з екрану.

ним, є спільними для нас»¹⁵⁸. За його словами, для відповіді на ці виклики ЄС має розділити відповідальність зі своїми чорноморськими партнерами.

Розвиток екологічного партнерства в регіоні відповідає одному з ключових пріоритетів ЄС: ідеї підтримки регіональних та багатосторонніх ініціатив як у самому ЄС, так і поза його межами.

Нагадаємо, що ініціатива «Чорноморська синергія» була формально започаткована у лютому 2008 року. Тоді, на спеціальній зустрічі у Києві, міністри закордонних справ країн Чорноморського регіону та Євросоюзу вирішили започаткувати нову ініціативу для зміцнення взаємодії в регіоні.

Ініціатива доповнює політику Східного партнерства, розвиваючи регіональну співпрацю у межах Чорноморського регіону.

Чорноморська синергія є частиною Європейської політики сусідства. Зацікавленість ЄС у цьому регіоні фокусується на трьох сферах: екологічній, транспортній та енергетичній.

Партнерами ініціативи «Чорноморська синергія» є Болгарія, Румунія, Туреччина, Росія, Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна. Чорноморська синергія також відкрита для вступу інших країн, які розташовані поблизу регіону¹⁵⁹.

Додатково див.:

Шелест Г. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]: матеріал журналу Зовнішні справи. – Режим доступу:

<http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=223>, вільний. – Назва з екрану.

European Neighbourhood Policy: Launch of the Environment Partnership of the Black Sea Synergy [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, free. - The name is from a screen.

Black Sea Synergy [Electronic resource] . - Access mode: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/78&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, free. - The name is from a screen.

¹⁵⁸ Black Sea Synergy [Electronic resource] . - Access mode: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/78&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, free. - The name is from a screen.

¹⁵⁹ Започатковане екологічне партнерство в рамках ініціативи «Чорноморська синергія» [Електронний ресурс]: матеріал сайту Представництва ЄС в Україні. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2010/2010_03_16_02_uk.htm, вільний. – Назва з екрану.

2.7. Європейські програми в галузі освіти та культури: можливості для України

У 2009 році в ЄС тривав процес розробки стратегічних пріоритетів у сфері освітньої політики. В травні 2009 року Рада ЄС затвердила Стратегію ЄС в сфері освіти та навчання (Education & Training 2020), виділяючи його стратегічні цілі:

- навчання впродовж життя та мобільність;
- якість та ефективність;
- рівність та соціальна єдність;
- інновації та творчість
- розвиток підприємництва.

Заходи в рамках досягнення згаданих цілей мають сприяти процесу міждержавної взаємодії в рамках Болонського процесу в сфері вищої освіти. Документ визначає наступні пріоритети модернізації системи вищої освіти в ЄС до 2020 р.:

- реформування навчальних планів,
- управлінська реформа,
- реформа фінансування галузі освіти та навчання.

28-29 квітня 2009 р. в бельгійських містах Лювен та Лювен-ля-Ньов відбулася Конференція міністрів освіти країн-учасників Болонського процесу (Комюніке). Головним досягненням зустрічі стало вперше за всю історію існування Болонського процесу визначення кількісних критеріїв мобільності європейських студентів. Беручи до уваги досвід попередніх років функціонування програм студентської мобільності та сучасну економічну ситуацію, міністри також прийняли рішення стосовно збільшення фінансування вищої освіти до 10%, а також щодо інтенсифікації інновацій на базі інтеграції освіти та науки на всіх рівнях.

У 2009 р. тривало реформування освітньої галузі України з метою підвищення якості освіти, у тому числі в рамках Болонського процесу. Головну увагу було зосереджено на зміні структури та освітніх рівнів вищої освіти, удосконаленні системи кваліфікацій, зокрема щодо визнання раніше отриманих національних ступенів, які не співпадають з європейськими (бакалавр, магістр, доктор філософії) та приведення системи національних кваліфікацій у відповідність до системи кваліфікацій європейського простору вищої освіти.

Підготовлено проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про вищу освіту”, норми якого приведено у відповідність до стандартів та рекомендацій Болонського процесу. Наказом МОН України від 16 жовтня 2009 р. запроваджено Європейську кредитно-трансферну систему у вищих навчальних закладах України.

Важливим інструментом двосторонньої співпраці стали спільне засідання Підкомітету №7 “Наука та технології, дослідження та розробки,

освіта, культура, громадське здоров'я, інформаційне суспільство та медіа” та засідання тематичної платформи №4 “Міжлюдські контакти” Східного партнерства.

Під час зазначених засідань, представниками України, зокрема, було піднято наступні питання: відкриття для України європейських програм “Навчання впродовж життя”, які на сьогодні закриті для країн Східного партнерства; запровадження для країн-партнерів Східного партнерства програм сприяння вивчення іноземних мов; участь України у проєктах програми електронного навчання; питання створення Чорноморського європейського коледжу в Криму, який може стати першим прикладом поєднання ініціатив Східного Партнерства та Чорноморської взаємодії, що було передбачено у Спільній заяві Саміту Східного партнерства 7 травня 2009 р.

Разом з впровадження європейських стандартів Болонського процесу в систему освіти для України важливою є участь в різноманітних європейських освітніх програмах. На даний момент для Українців доступними є наступні європейські програми освіти: *Tempus*, *Erasmus*, *Erasmus Mundus*, *Програма Жана Моне* та ін.

Освітня програма Темпус (*Tempus*)

Програма Темпус (Транс'європейська програма мобільності для навчання в університетах) – освітня програма, яка підтримує модернізацію системи вищої освіти та створює простір для співпраці в країнах-партнерах ЄС. Програма Темпус, заснована в 1990 р. для максимально збалансованого співпраці та вдосконалення систем вищої освіти в країнах-партнерах ЄС, охоплює сьогодні 27 країн на Західних Балканах, у Східній Європі, Центральній Азії, Північній Африці та на Близькому Сході.

Програма Темпус фінансує міжуніверситетську співпрацю в сфері розробки навчальних програм, управління університетами, взаємодії науковців та громадянського суспільства, партнерство освіти і бізнесу, а також структурні реформи в сфері вищої освіти.

Програма Темпус є найбільш тривалою, її перший етап розпочався в 1990 р.: Tempus I – 1990-1994 рр.; Tempus II – 1994-1998 рр.; Tempus II ibis – 1998-2000 рр.; Tempus III – 2000-2006 рр. З 2007 р. розпочато новий етап програми – Tempus IV (2007-2013 рр.).

До 2009 р. програма Темпус координувалася Директоратами Європейської Комісії з питань освіти та культури, розширення і зовнішньої допомоги. Починаючи з другого конкурсу четвертого етапу програми Темпус, цю функцію здійснює Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, яке має мандат від Європейської Комісії на управління та координацію проєктів програми.

Програма Темпус (Tempus – Trans-European Mobility Programme for University Studies) сприяє встановленню і зміцненню співпраці в сфері вищої освіти між країнами-членами ЄС та країнами-партнерами.

В основу програми покладено усвідомлення важливої ролі вищих навчальних закладів в процесі соціального, економічного та культурного розвитку. Саме вони є джерелами спеціальних знань, людських ресурсів і центрами підготовки нової генерації політичних лідерів.

Сучасний етап – Темпус IV (2007-2013 рр.) є складовою загальних стратегій ЄС. У програмі Темпус IV визначено три основних напрями реформування в сфері вищої освіти, які збігаються з завданнями освітньої програми ЄС «Навчання впродовж життя» (Lifelong Learning) та узгоджуються з Лісабонською стратегією і положеннями Болонського процесу:

- модернізація навчальних програм;
- удосконалення процесів управління та врядування в системі вищої освіти;
- посилення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці).

Програма Темпус IV надає можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформування та заохочує всіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти і послуги.

Бюджет конкурсів програми складає 53 000 €. На фінансування Східного регіону політики сусідства куди входить Україна виділяється 11.4000 € З 2011 р. планується зростання бюджету фінансування для цього регіону.

У програмі Темпус IV визначено три основних напрями реформування, які збігаються з основними завданнями освітньої програми ЄС «Навчання впродовж життя» та узгоджуються із Лісабонською стратегією та завданнями Болонського процесу.

Три напрями реформування – це:

- 1. Оновлення змісту навчальних програм**
- 2. Удосконалення процесів управління та врядування в системі вищої освіти**
- 3. Посилення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці тощо).**

У межах цих напрямів визначено теми (themes), які країни-партнери обирають в якості пріоритетних напрямів реформування власних систем вищої освіти. Програми Темпус практикує підхід «знизу – вгору», надаючи можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформ та заохочуючи членів консорціуму проявляти ініціативу, шукати новітніх підходів, створювати нові освітні продукти і послуги.

Участь в програмі Темпус

Програма Темпус реалізується через проекти, які ініціюються, розробляються та здійснюються на основі партнерства. Партнерство реалізується через консорціуми організацій - бенефіціарів, серед яких – вищі навчальні заклади, науково-дослідні інституції, міністерства, незалежні агенції із забезпечення якості освіти, державні, приватні та громадські організації, професійні мережі, асоціації ректорів, викладачів, студентів, працедавців та інші організації, які працюють в сфері вищої освіти, країн-членів ЄС і країн-партнерів, а саме:

- 27 країн-членів ЄС;
- 7 країн Східного регіону добросусідства (ENPI East): Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова, Російська Федерація, **Україна**, Російська Федерація (Bilateral allocation under ENPI),
- 6 країн Західних Балкан (IPA): Албанія, Боснія і Герцеговина, Колишня Республіка Югославія - Македонія, Косово, Чорногорія, Сербія,
- 9 країн Південного регіону добросусідства (ENPI South): Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, територія Палестинської автономії, Сирія, Туніс,
- 5 країн регіону Центральної Азії (DCI): Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.
- Юридичні особи з наступних країн можуть брати участь як партнери на умовах самофінансування:
- Туреччина, Хорватія;
- Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія и Швейцарія.

Вимоги до партнерств відповідно до спрямування проєктів:

- для національних проєктів – мінімум 6: три університети з трьох різних країн-членів ЄС та три вищі навчальні заклади (ВНЗ) з країни-партнера (наприклад: України);

- для багатонаціональних проєктів – мінімум 7: три університети з трьох різних країн-членів ЄС та по два ВНЗ з двох країн-партнерів.

Фінансування проєктів в межах програми:

У межах програми Темпус IV фінансується два типи проєктів:

1) **Спільні проєкти (Joint Projects)** засновані на багатосторонньому партнерстві між вищими навчальними закладами ЄС та країн-партнерів і направлені на розвиток, модернізацію та поширення сучасних навчальних програм, оновлення методів викладання та навчально-методичних матеріалів; посилення ролі вищих навчальних закладів у суспільстві, укріплення зв'язків з ринком праці, включаючи підтримку інноваційної діяльності; створення і розширення професійних мереж, удосконалення систем управління закладами, включаючи управління фінансами, розвиток бібліотек, кадрових служб і послуг для студентів тощо.

2) **Структурні заходи (Structural Measures)** спрямовані на вироблення національної політики, розвиток і реформування окремих вищих навчальних закладів і системи вищої освіти в цілому з метою їхнього наближення до європейських стандартів. Структурні заходи передбачають: реформування системи управління вищим навчальним закладом, збільшення його автономії; запровадження системи забезпечення якості; запровадження ECTS; розвиток системи кваліфікацій; розроблення нормативно-правового забезпечення на підтримку реформ у сфері вищої освіти; розвиток і нарощування інституційної, адміністративної та експертної спроможності для прискорення реформування освітньої сфери в світлі запровадження положень Болонського процесу; збільшення суспільної підтримки реформ, розширення кола їх прихильників та учасників; пропагування реформ через організацію міжнародних, національних і регіональних конференцій та семінарів. Обов'язкова участь Міністерства як партнера проекту.

Розмір гранту фінансової підтримки ЄС від 500 000 € до 1 500 000 €, що складає 90 % загального бюджету проекту, мінімум 10 % співфінансування партнерства, тривалість проектів до трьох років.

Конкурс програми Темпус

Конкурс проектів оголошується щорічно, як правило восени або взимку. Оголошення про подання заявок на участь в програмі Темпус публікуються в Офіційному журналі ЄС і на Інтернет - сайті Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури - http://eacea.ec.europa.eu/tempus/index_en.php.

Заявка на проект може подаватися вищим навчальним закладом з країн-членів ЄС, що приєдналися до Хартії Еразмус, або країн-партнерів (в т.ч. і України), який одночасно виступає в якості отримувача гранту та координатора проекту і несе повну відповідальність за реалізацію проекту.

Заявки подаються однією з робочих мов програми: англійською, французькою або німецькою та мають бути заповнені за встановленим форматом. Електронна форма заявки публікується за 6 тижнів до моменту подання. Заповнена е-форма подається онлайн, а паперова копія має бути направлена поштовою листом на адресу Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури.

Координує програму Темпус IV: Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури - http://eacea.ec.europa.eu/tempus/index_en.php

Додатково див.:

1. Сайт національного Темпус - офісу в Україні – <http://www.tempus.org.ua>

2. Сайт «Європа» –
http://eacea.ec.europa.eu/tempus/tools/links_en.php
3. Публікації про програму Темпус –
http://eacea.ec.europa.eu/tempus/tools/publications_en.php#2
4. Європейський освітній портал – <http://www.eu-edu.org/ua/about.html>
5. Історія розвитку програми –
http://eacea.ec.europa.eu/tempus/events/2010/ministerial_20birthday.php
6. Контакти програми Темпус –
http://eacea.ec.europa.eu/tempus/tools/contacts_en.php
7. Посилання про програму Темпус:
<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>
<http://www.bologna-bergen2005.no/>
<http://www.bologna-berlin2003.de>
<http://www.enqa.net/>
<http://www.relint.deusto.es/TUNINGProject/index.htm>

Еразмус Мундус (*Erasmus Mundus*) – освітня програма ЄС, спрямована на активізацію міжнародної співпраці та підвищення мобільності серед студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країнах на всіх континентах. Намагаючись перетворити ЄС на світового лідера в освіті, а європейські університети – на осередки знань і центри інновацій, програма Еразмус Мундус також ставить за мету сприяння взаєморозумінню між людьми, активізацію міжкультурного діалогу.

Програма Еразмус Мундус була започаткована Європейським Союзом в 2004 р. для країн, які не входять до ЄС. Студенти старших курсів і науковці з різних країн, включаючи Україну, мають змогу отримувати стипендії від ЄС для продовження навчання або проведення наукових досліджень у країнах ЄС.

Програма Еразмус Мундус названа на честь видатного голландського вченого 15-го століття, гуманіста і теолога Еразма Роттердамського (1465-1536 рр.), який багато мандрував Європою, навчався та працював у різних університетах і майже 500 років тому зрозумів переваги мобільності та міжнародного співробітництва в освіті та навчанні. Латинське слово «mundus» означає «світ» і відображає глобальну та міжкультурну орієнтацію програми.

Дана програма є відповіддю на існуючі в системі вищої освіти виклики: підготовка громадян Європи до життя в глобалізованому багатокультурному суспільстві, яке ґрунтується на знаннях та освіті, підвищення якості й привабливості вищої освіти в Європі. Такі принципи відповідають Лісабонській стратегії ЄС, згідно з якою уряди країн-членів ЄС взяли на себе зобов'язання перетворити європейську економіку в конкурентоспроможну та таку, що динамічно розвивається, а систему

вищої освіти – в найякіснішу та доступнішу в світі. Програма підтримує також реалізацію Болонського процесу, сприяючи визнанню академічних ступенів і розвитку інтернаціоналізації університетської освіти.

Сучасний II етап програми Еразмус Мундус розрахований на 2009-2013 рр. Загальний бюджет програми становить 493,69 мільйонів євро для Компонента 1 і 3 та близько 430 мільйонів євро для Компонента 2. Протягом 2009-2013 рр. ЄС збільшуватиме підтримку найбільш талановитих студентів і викладачів з країн за межами ЄС, надаючи їм гранти для участі в спільних програмах в Європі. Також ЄС розширить масштаб програми до рівня підготовки докторів і збільшить фінансову підтримку європейських студентів.

Виконання всіх заходів, передбачених програмою Еразмус Мундус II на період 2009-2013 рр., здійснюється Виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури під керівництвом Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти та культури і Бюро співпраці EuropeAid (Генеральний директорат Європейської Комісії з питань зовнішньої допомоги).

Другий етап програми Еразмус Мундус має три компоненти (напрями):

Компонент 1: Спільні курси і програми Еразмус Мундус (Магістерські курси та Докторські курси)

- спільні, розроблені за участі консорціуму університетів магістерські (1a) та докторські (1b) курси та програми,
- стипендії для тих студентів, які обирають ці програми
- стипендії для підготовки та викладання спільних програм і проведення досліджень в рамках навчання.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

- українські студенти або випускники, які вже здобули вищу освіту (рівні бакалавра, магістра або їх еквіваленти), аспіранти, докторанти, молоді науковці. Бажаючим навчатися за програмою Еразмус Мундус потрібно обрати програму із списку та подати заявку, виконуючи інструкції та рекомендації розробників курсу.

- українські науковці та викладачі на запрошення від своїх колег з європейських університетів теж можуть долучитися до розробки курсів і програм Еразмус Мундус (за чинними умовами, треті країни, включаючи Україну, не можуть виступати ініціаторами та заявниками на створення консорціуму та розробку курсів і програм Еразмус Мундус).

Існує дві групи вимог до претендентів на стипендію програми Еразмус Мундус:

- загальні вимоги до потенційних учасників: студенти повинні мати високу мотивацію та високий рейтинг у навчанні та вільно володіти іноземними мовами, що підтверджується відповідними сертифікатами;

правильно заповнити та своєчасно надіслати аплікаційну форму, надати всі необхідні документи;

- специфічні вимоги розробляються членами консорціуму, що підготував і викладає навчальну програму, яку обирає претендент.

Розмір стипендій за Компонентом 1 відповідно до учасників складає: для студентів Магістерської програми з ЄС максимально 13 000 євро на рік, з поза меж ЄС – 24 000 євро на рік. Стипендія для докторантів однакові для всіх країн: від 61 200 євро до 129 900 євро (залежить від типу дослідження, його тривалості та типу зайнятості). Гранти на мобільність для науково-викладацького складу максимально 14 400 євро на 3 місяці. Стипендії покривають витрати на навчання, підручники, лабораторні роботи, проживання, харчування, проїзд, візу, страхування.

У конкурсі на 2010-2011 навчальний рік у межах курсів Еразмус Мундус 28 українських стипендіатів рекомендовано для надання фінансування. До резервного списку включено 104 студенти, які мають шанси на отримання стипендій в разі вибуття кандидатів з основного складу.

У минулому році перемогли 28 студентів і 8 науковців з України. Таким чином, протягом 2009-2010 навчального року представники Донецька, Дніпропетровська, Києва, Львова, Маріуполя, Одеси, Умані навчаються в університетах Австрії, Бельгії, Великої Британії, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Франції, Чеської Республіки, Швеції та отримують стипендію Еразмус Мундус.

Загалом, починаючи з 2004 р., гранти на навчання за магістерськими курсами Еразмус Мундус отримали 158 українських студентів та на викладання – 35 науковців з України.

Компонент 2: Партнерство Еразмус Мундус (колишній напрям Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці):

- утворення партнерств між університетами ЄС і третіх країн з метою обміну студентами (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) та науково-педагогічними кадрами;

- стипендії для студентів, викладачів, науковців з європейських вищих навчальних закладів і третіх країн.

За цим компонентом програми з конкретною метою утворюється партнерство між європейськими університетами та вищими навчальними закладами третьої країни або групи країн. Стипендії для студентів і викладачів на оплату подорожування, навчання, проведення досліджень тощо надаються, щоб сприяти досягненню загальної мети партнерства. Передбачено двосторонній обмін, тож в рамках утвореного партнерства в українських університетах можуть викладати зарубіжні викладачі та навчатися студенти-іноземці.

У цьому компоненті програми можуть брати участь:

- вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції з країн ЄС і третіх країн, але вони не можуть самостійно подавати заявки на участь від імені цілого консорціуму, партнерства або мережі, подати заявку має один з вищих навчальних закладів ЄС, учасник Хартії Еразмус;

- студенти аспіранти, докторанти, науковці та викладачі з вищих навчальних закладів країн-членів ЄС і третіх країн.

Максимальна кількість складу Партнерства – 20 вищих навчальних закладів не менше 5 з 3-х різних країн-членів ЄС. Фінансування складає покриття витрат на адміністрування проектом по 10 тис. євро на кожного учасника Партнерства (відповідно максимум 20 тисяч євро). Додатково фінансуються гранти на мобільність.

З 2004 р. в межах колишньої програми Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці, що інтегрувалася в Компонент 2 – Партнерство, серед інших країн Україна вже втретє отримує підтримку від проекту під керівництвом Університету Деюсто (Deusto University), Іспанія.

У 2009 р. для України проектом передбачалося 98 грантів мобільності для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів з українських університетів вищих навчальних закладів партнерства.

Українськими учасниками консорціуму були та є:

- Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця
- Дніпропетровський національний університет
- Харківська національна академія міського господарства
- Львівський національний університет ім. Івана Франка
- Національний університет ім. Тараса Шевченка
- Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського

За результатами конкурсних відборів у 2007 і 2008 рр. було надано 246 гранти на підтримку мобільності для студентів і науковців з України, які мають ступінь бакалавра, магістра, доктора або навчаються в аспірантурі.

У 2009 р. в межах колишньої програми Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці було затверджено фінансування 39 партнерств між вищими навчальними закладами ЄС і третіх країн. На 2009-2010 навчальний рік виділено 7624 індивідуальні гранти мобільності, з них: 1561 грант для громадян ЄС, 6063 гранти для студентів й викладачів з третіх країн у межах партнерств.

Загалом участь у програмі партнерств беруть 735 вищих навчальних закладів, з них: 349 університетів ЄС і 386 університетів з поза меж ЄС.

Компонент 3: Проекти з пропагування освіти взагалі та міжнародного співробітництва в освіті зокрема.

В епоху економіки знань додана вартість та економічне зростання створюються за рахунок знань та інновацій. Відповідно, університети перетворюються на центри, де акумулюються знання та народжуються інновації.

Проекти в рамках зазначеного компоненту спрямовані на підвищення привабливості вищої освіти в ЄС, її пропагування в третіх країнах, посилення міжкультурного співробітництва, поширення та поглиблення міжкультурного діалогу.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

- вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції з країн-членів ЄС і третіх країн;
- інші організації освітньої галузі, орієнтовані на підтримку та сприяння розвитку сфери вищої освіти.

Мінімальний склад партнерства – мінімум 3 інституції країн ЄС та 2 з інших країн, які можуть брати участь у програмі Еразмус Мундус.

Розмір гранту на реалізацію обраних проєктів варіюється від 100 000 до 350 000 € і складає 75 % бюджету проєкту, відповідно 25 % складає частку співфінансування.

З 2007 р. чотири такі проєкти запроваджувалися за участю українських партнерів:

«TEA TEAM – Підготовка освітніх радників щодо посилення академічної мобільності», Міжнародний освітньо-консультативний центр.

«ISEKI_MUNDUS – Інтеграція безпеки та знань про навколишнє середовище у світову харчову науку», «ISEKI_MUNDUS 2 – Інтернаціоналізація та сталість мережі ISEKI», Одеська національна академія харчових технологій та Національний університет харчових технологій.

«SDPROMO II – Пропагування європейської освіти зі сталого розвитку», Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут».

Не дивлячись на те, що більшість заходів в рамках програми Еразмус Мундус направлені на вищі навчальні заклади та окремих студентів, дослідників і викладачів, програма також відкрита для інших організацій, які працюють в сфері вищої освіти, зокрема для державних установ, неприбуткових організацій, професійних асоціацій, торгово-промислових палат, підприємств тощо. Ці організації можуть брати участь в усіх компонентах програми в якості партнерів або асоційованих членів. Крім того, вони можуть самостійно подавати заявки та координувати проєкти в рамках Компоненту 3.

Участь в програмі Еразмус Мундус

Конкурси оголошуються щорічно та публікуються на офіційному сайті Виконавчого агентства освіти, аудіовізуальних засобів та культури. Вимоги щодо участі за всіма напрямками програми Еразмус Мундус та необхідна проєктна документація знаходяться на сайті - http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

Виконання усіх заходів, передбачених конкурсом програми Erasmus Mundus на період 2009 – 2013 рр., здійснюється Виконавче агентство з

питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури під керівництвом Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти та культури і Бюро співпраці EuropeAid (Генеральний директорат Європейської Комісії з питань зовнішньої допомоги (DG AIDCO).

З моменту започаткування програми Еразмус Мундус 158 українським студентам та 27 науковцям Європейською Комісією було надано гранти на навчання.

Додатково див.:

1. Детально про програму Еразмус Мундус -

http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/doc72_en.htm

<http://www.tempus.org.ua/uk/osvitni-programy-es-dlja-universytetiv-ta-studentiv.html>

2. Список курсів по програмі Еразмус Мундус -

http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

3. Матеріали про магістерські та докторські курси Еразмус Мундус на 2009-2010 академічний рік і основні кроки щодо участі – http://www.delrus.ec.europa.eu/ru/p_500.htm

4. Партнерство під керівництвом Університету Деюсто - <http://www.relint.deusto.es/ECWLot6/index.htm>

Програма імені Жана Моне – це одна з освітніх програм Європейського Союзу, мета якої полягає в підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС та поза його межами з питань європейської інтеграції, через стимулювання викладання, дослідницької діяльності з європейської інтеграції, зокрема стосунків ЄС з іншими країнами, та міжлюдського та міжкультурного діалогу. Починаючи з 2007 р. програму Жана Моне інтегровано в більш загальну Програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme) нарівні з такими освітніми програмами як, наприклад, Еразмус Мундус.

У рамках програми Жана Моне Європейська Комісія виділяє кошти університетам на започаткування викладання дисциплін, пов'язаних з тематикою європейської інтеграції та розвитку наукової діяльності в зазначеній сфері. Дисципліни загалом стосуються розбудови європейської спільноти, європейського права, європейської економіки, європейської політики, історії європейської інтеграції тощо.

Програма імені Жана Моне – ініціатива Європейської Комісії, започаткована у 1990 р. з метою пропагування європейської ідеї (ідеї Об'єднаної Європи) та поширення європейських студій в Європі та на інших континентах.

Програма має три основні завдання:

- поширення знань про євроінтеграційні процеси, підвищення рівня поінформованості суспільства через заохочення університетів, кафедр,

викладачів до викладання дисциплін з європейської інтеграції та проведення досліджень;

- активізація науково-теоретичних дискусій та громадських обговорень актуальних тем і проблем, осмислення сучасних феноменів європейської інтеграції, інтерпретація її минулого та пошук майбутнього шляхом організації науково-практичних конференцій, публічних дискусій і дебатів;

- підтримка навчальних та науково-дослідних закладів, асоціацій, мереж, що спеціалізуються на європейських студіях.

Програму Жана Моне (Jean Monnet Programme) названо на честь Жана Моне – одного з «батьків-засновників» Європейського Союзу (Європейських Спільнот), першого президента Вищого органу Європейської спільноти з вугілля та сталі.

Основними напрямками програми Жана Моне є:

Європейські модулі Жана Моне: короткотермінові курси з питань європейської інтеграції, включаючи питання відносин ЄС з іншими країнами світу (обсягом не менше 40 навчальних годин на рік). Фінансуються розробка та викладання короткотермінових курсів, спеціально розроблених для певних категорій громадян: студентів, університетська навчальна програма яких не включає європейських студій; учителів загальноосвітніх шкіл, які відчувають брак знань про ЄС, його устрій, систему управління, історію тощо; дорослого населення, представників громадянського суспільства, які не мали можливості дізнатися про європейську інтеграцію більше. Курси можуть бути багатодисциплінарними. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 21,000 євро.

Професор/кафедра програми Жана Моне (Jean Monnet Chairs): створення спеціальних викладацьких посад/кафедр для викладачів, що спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції (розробляють і викладають нові курси, керують науково-дослідницькою роботою). Такі викладачі мають викладати дисципліни з європейської інтеграції принаймні 90 годин на один академічний рік. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45,000 євро.

Професор програми Жана Моне Ad Personam: гранти, які надаються:

- 1) визнаним професорам, які мають доведений досвід викладання та публікації (при цьому, досвід має бути, хоча б частково, отриманий в інших країнах), та/або

- 2) досвідченим професорам, які тривалий час працюють у сфері європейської інтеграції, які підтвердили свою репутацію науково-дослідними проектами, публікаціями, а також виступили організаторами заходів з поширення інформації про Європейський Союз та пропагування

європейських студій на постійній основі (конференції, дебати, форуми тощо.) Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45,000 євро.

Європейські центри вдосконалення програми Жана Моне (Centers of Excellence) – підтримка діяльності центрів, утворених на базі університетів, асоціацій, мереж; заохочення до об'єднання людських та інформаційних ресурсів задля проведення міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції та розповсюдження їх результатів через різного роду медіа-ресурси та комунікативно-інформаційні заходи. Кожен такий Центр має працювати під керівництвом Професора програми Жана Моне. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 75,000 євро.

Підтримка асоціацій професорів і вчених, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції: фінансування асоціацій і мереж (юридичних осіб), які беруть участь в європейських студіях, заохочення їх до поширення результатів своїх досліджень, залучення до мережі нових членів, налагодження постійного діалогу із громадянським суспільством. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 25,000 євро.

Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності, пов'язаної з європейською інтеграцією: фінансування заходів, спрямованих на проведення міждисциплінарних досліджень і поширення знань, стимулювання академічної полеміки, активізацію діалогу із громадянським суспільством через конференції, семінари, круглі столи, літні школи тощо. Максимальний обсяг гранту на 1 рік – 40,000 євро.

Багатосторонні дослідницькі групи Жана Моне: підтримка міжнародних дослідницьких колективів (мінімум три Професорами програми Жана Моне з трьох різних країн) і дослідницьких продуктів, мета діяльності яких полягає в створенні інтегрованої академічної мережі зі спільним планом проведення досліджень і багатодисциплінарної взаємодії навчальних дисциплін, пов'язаних з європейською інтеграцією, а також поширення результатів міждисциплінарних досліджень через медіа та комунікативні заходи. Максимальний обсяг гранту на дворічний період – 80,000 Євро.

Участь у програмі Жана Моне

Програма імені Жана Моне адресована, у першу чергу, університетам, але також асоціаціям та об'єднанням науковців і викладачів, що спеціалізуються на проблемах європейської інтеграції, іншим державним або приватним установам, що надають освітні та тренінгові послуги у сфері європейської інтеграції на місцевому та регіональному рівнях.

До участі запрошуються як представники держав-членів ЄС, так і представники країн-партнерів; умови участі для перших і других однакові. Сьогодні серед учасників програми – 61 країна з п'яти континентів світу; квот чи обмежень на участь певних груп країн не передбачено.

Програма Жана Моне розроблена для вищих навчальних закладів (університетів). Для того, щоб взяти участь у програмі, вищий навчальний заклад повинен мати офіційне визнання та акредитацію у своїй країні.

Крім того, у програмі можуть брати участь також асоціації викладачів і дослідників з питань європейської інтеграції (залежно від типу гранту). Заявник обов'язково має бути юридичною особою.

Конкурси з відбору проектів для участі в програмі Жана Моне оголошуються щорічно, зазвичай у січні-лютому. Конкурси проводяться та координуються Виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури за мандатом Європейської Комісії. У лютому 2010 р. конкурс було завершено, а реалізація проектів розпочнеться не раніше вересня 2010 р.

Заявки на участь в конкурсах подаються вищими навчальними закладами країн учасників, в тому числі з **України**, безпосередньо до Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури шляхом заповнення стандартної аплікаційної форми. Форму заявки можна завантажити на Інтернет-сайті Виконавчого агентства, де публікуються офіційні повідомлення про оголошений конкурс.

Відбір університетів для участі в програмі Жана Моне здійснюється централізовано в Брюсселі, що дозволяє застосовувати єдині критерії до відбору кандидатів з усіх країн. При відборі проектів академічне журі, до складу якого входять професори з різних університетів, здійснює оцінку академічної якості кожної поданої заявки, при цьому ключову роль відіграє саме якість поданих заявок. З огляду на це, Європейська Комісія не може гарантувати позитивний результат відбору тої чи іншої заявки, але при цьому заохочує вищі навчальні заклади подавати проекти найвищої академічної якості.

Необхідно зазначити, що для країн і вищих навчальних закладів, в яких наразі немає достатнього рівня викладання в галузі європейської інтеграції, участь в Європейських модулях Жана Моне є найбільш логічним кроком для початку реалізації програми Жана Моне.

Обсяг фінансової підтримки з боку Європейської Комісії для викладацьких проектів Жана Моне є здебільшого символічним та складає 75 %. В першу чергу важливими є престиж та визнання того, що університет є учасником програми Жана Моне, а також можливість створення академічної мережі та приєднання до спільноти програми Жана Моне. Початок чергового конкурсу очікується наприкінці 2010 р.

Участь українських закладів в програмі Жана Моне

Більше 700 університетів пропонують курси Жана Моне, які входять до їх навчальних планів. До мережі програми Жана Моне входять близько 1500 професорів, які щорічно викладають для більш ніж 250 000 студентів

в усьому світі, розроблено та викладається 2014 європейських модулів та курсів.

Вперше українські університети та експерти були задіяні в програмі Жана Моне в 2001 р. З цього часу розроблені та викладаються чотири модуля програми Жана Моне: два в Донецькому національному університеті – «Основи європейського права» (2001 р.), «Результати на перспективи європейської та науково-технологічної інтеграції» (2002 р.); один в Ужгородському національному університеті – «Розширення ЄС та Європейська політика сусідства (2005 р.); в Донецькому державному університеті управління один модуль викладаються – «Європейська економічна інтеграція» (2006 р.), ще один модуль розробляється з 2009 р. «Європейська соціальна політика та моделі соціального партнерства». У рамках програми ЄС “Жан Моне” на базі вищих навчальних закладів України засновано кафедри з вивчення європейської інтеграції та європейського права.

Також, реалізовано два проекти за напрямом «Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності»: один – «Українська та Європейська синергія: Прозорість, мережевість та розбудова спроможності в сфері студій Європейської інтеграції в Україні» (2008 р.) – за участі Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація європейських студій», другий – «Архітектура залучення Європейської безпеки: Інтеграція, співпраця чи конфронтація» (2008 р.) – Донецьким державним університетом управління.

Додатково див.: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc88_en.htm

Поряд з доступом до європейських освітніх програм Україна долучається і до європейських програм в сфері культури. Так рішенням № 1855/2006/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 р. було засновано **Програму «Культура» (2007-2013 рр.) (EU Culture Programme (2007-2013))**.

Програма поширюється на сфери: культура, мистецтво, транскордонна співпраця.

Метою програми є зміцнення культурної сфери, яка ґрунтується на спільному культурному європейському спадку, через поглиблення співпраці між гравцями у сфері культури країн – учасниць Програми.

Завдання програми:

- підтримка транснаціональної мобільності професіоналів у сфері культури;
- заохочення переміщення витворів мистецтва так само, як і художніх та культурних продуктів, за межі національних кордонів держав-членів ЄС;
- сприяння міжкультурному діалогу;

· програма спрямована на неаудіовізуальні підприємства, які займаються розвитком культури, зокрема невеличких підприємств, які не зорієнтовані на отримання прибутку.

Бюджет: 400 млн. євро, ЄК має забезпечити зв'язок між Програмою та іншими фінансовими інструментами Спільноти, особливо зі Структурними фондами та іншими інструментами з освіти, навчання, досліджень, інформаційного суспільства, громадянства, молоді, спорту, мов, соціального включення, зовнішніх стосунків ЄС і боротьби з усіма формами дискримінації.

В рамках програми передбачається такі основні види діяльності:

1. Підтримка культурних заходів

Багаторічні проекти співпраці, які фінансуватимуть співпрацю між щонайменше шістьма культурними операторами з принаймні шести країн – учасниць Програми. Проекти співпраці можуть тривати три-п'ять років. Перевага надається проектам, які щойно стартували або вже якийсь час тривають, таким чином, аби вони набули сталості. Підтримка ЄС не може перевищувати 50% усього бюджету проекту, водночас вона не може перевищувати 500 тис. євро на рік для всіх заходів, передбачених усіма проектами співпраці.

Заходи співпраці: заходи з культурної співпраці між європейськими операторами тривалістю до двох років. Пріоритетними є заходи, що сприяють творчості та інноваціям. Кожен захід виконується у партнерстві між принаймні трьома культурними операторами у трьох різних країнах – учасницях. Критерії відбору є подібними до багаторічних проектів співпраці. Підтримка ЄС становитиме від 50 до 200 тис. євро на період до двох років.

Особливі заходи, які вирізнятимуться своєю символічністю і далекосяжністю. Передусім це заходи, які матимуть великий інтерес серед європейців і допоможуть підвищити їхній рівень обізнаності щодо культурної різноманітності і прищеплення відчуття належності до однієї спільноти. Приклад: «Європейські культурні столиці». Процедура відбору проектів для особливих заходів відрізняється у кожному конкретному випадку; фінансування не може перевищувати 60% бюджету проекту.

2. Підтримка організацій, які проявляють активний інтерес до культурної сфери, а саме організацій, які мають вплив на рівні ЄС або охоплюють щонайменше сім європейських країн. Організації можуть скористатися цією підтримкою, якщо вони представлені на рівні Спільноти, розповсюджують інформацію для сприяння культурному співробітництву на рівні ЄС або участі в проектах культурного співробітництва, де вони самі є послами європейської культури.

3. Підтримка процесу аналізу, збору та розповсюдження інформації, а також оптимізації впливу проектів у сфері культурної

співпраці й вироблення політики. Мета: збільшити обсяг і якість інформації та даних про культурну співпрацю й вироблення політики на європейському рівні, а також сприяти їх розповсюдженню, у тому числі через Інтернет:

- підтримка культурних контактних пунктів;
- підтримка аналізу, збору й розповсюдження інформації, а також максимізація впливу проектів у сфері культурної співпраці.

Інформування про Програму: Культурні контактні пункти було відкрито в усіх 27 державах-членах ЄС, у країнах ЕФТА/ЕЕА та державах-кандидатах (Туреччині та Хорватії). ККП надають підтримку організаціям цих країн для участі у Програмі через: розповсюдження інформації про Програму, надання інформації щодо Програми фінансової підтримки в рамках Програми для потенційних кандидатів, надання технічної допомоги кандидатам на отримання грантів у рамках Програми.

Форма участі третіх країн: за певних умов Програма відкрита для участі:

- Держав ЕФТА/ЕЕА;
- Держав-кандидатів відповідно до Рамкових угод з ЄС;

Програма є також відкритою для співпраці з іншими третіми країнами, що уклали угоди про співпрацю зі Спільнотою (в яких згадуються питання культури).

Можливості участі України в Програмі ЄС «Культура 2007-2013»

З моменту відкриття Програми українські культурно-мистецькі інституції могли брати в ній участь лише в якості «співорганізатора» або «асоційованого партнера», тобто як організації третіх країн, що є дуже складним та передбачає посередництво країн-членів ЄС. Фактично до сьогодні Україна не була залучена до роботи Програми.

Організація-координатор (основний виконавець проекту) має координуючу роль і відіграє важливу роль у процесі розробки проекту, його реалізації та фінансуванні. Організація повинна мати відповідний досвід і гарантувати участь за рахунок власних коштів або інших коштів. Ця організація є основним партнером ЄС у підписанні грантової угоди.

Організація-співорганізатор долучається до розробки проектною пропозиції та до виконання проекту. Вона гарантує власну участь у проекті та підтверджує наявність коштів для співфінансування. Форма участі кожного співорганізатора чітко зазначається в апікаційній формі.

Організація-асоційований партнер долучається до розробки та реалізації проекту, але набагато меншою мірою, аніж координатор або співорганізатор.

В межах ініціативи ЄС «Східне партнерство» країнам-учасникам, які ратифікували Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, пропонується участь в Програмі ЄС

«Культура 2007-2013 рр.» на нових умовах через т.зв. «вікно «Східного партнерства».

В рамках «вікна» «Східного партнерства» передбачено:

➤ Діалог у галузі культури

Однією з цілей ЄС у його відносинах з країнами - не членами ЄС, поряд зі співпрацею у галузі культури та вдосконаленням інституційних спроможностей є підтримка розвитку політики в галузі культури. У цьому зв'язку, Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005р.), визначає основні рамки співпраці ЄС з країнами - не членами ЄС. У контексті розвитку політики в галузі культури важливо також зазначити низку оглядів стану політики в галузі культури, що були зроблені Радою Європи. Ця довгострокова діяльність РЄ представляє унікальну можливість для моніторингу політики в галузі культури, що дозволяє зробити важливі висновки щодо потреби змін, можливих недоліків та формулювання рекомендацій.

Діалог має продовжуватись з питань, що становлять спільний інтерес, включаючи виконання конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005р.), а також дотримання рекомендацій, що містяться у оглядах щодо стану політики в галузі культури. Обміни у цьому контексті повинні визначатися попитом, тобто базуватися на зацікавленості та потребах країн-партнерів.

➤ Активізація участі у культурних програмах ЄС – відкриття програми Культура Східного Партнерства.

З огляду на важливість співпраці у галузі культури, як було визначено у Комунікації Східного Партнерства, ЄК запровадить специфічну Культурну програму Східного Партнерства з метою посилення можливостей культурних операторів, що покращують регіональні зв'язки та роблять внесок у розвиток окремих напрямів політики у галузі культури у державах-партнерах, а також з метою стимулювання діяльності щодо культурної спадщини у контексті Київської ініціативи. Програма буде здійснюватись у двох фазах: (1) фаза технічної допомоги, (2) оголошення щодо надання пропозицій для проектів. У 2011р. Комісія пропонує доповнити цю програму подальшими можливостями участі у транснаціональній культурній співпраці у всьому регіоні Європейського сусідства (Схід та Південь) за допомогою згаданого вікна у рамках програми ЄС Культура.

Паралельно з розвитком політики в галузі культури, також важливим є зміцнення інституційної спроможності сектору культури у країнах-партнерах, включаючи розбудову мереж як всередині регіону, так і у Європі. Інструменти ЄС мають бути доповнені національним виміром у країнах-партнерах для "створення підґрунтя" та забезпечення повноцінного використання програм ЄС культурними агентами. У цьому зв'язку ЄК пропонує, аби обмін думками було організовано у якості

підготовчих заходів, що заплановано країнами-партнерами до того, як буде почато реалізацію програми Культура Східного Партнерства та вікна у рамках програми Культура ЄС у 2011 р. Метою цих підготовчих заходів є збільшення обізнаності та привернення уваги мобілізації зацікавлених організаторів із державного сектору та неурядових організацій¹⁶⁰.

Протягом січня-березня 2010 р. відбулось опрацювання пропозицій щодо спільних проектів у рамках «Східного партнерства» з Республікою Польща, Республікою Білорусь та Литовською Республікою та розпочато переговорний процес із Словаччиною.

09 лютого 2010 р. в приміщенні Міністерства культури і туризму України відбулась зустріч представників Управління міжнародної співпраці та міжсекторального партнерства з координатором Представництва ЄС в Україні паном Метью Грінном та експертом Програми культура «Східного партнерства» Катериною Ботановою.

В ході зустрічі українська сторона окреслила свої потреби у межах культурної програми «Східного партнерства», зокрема:

- використання досвіду і допомоги країн Прибалтики, Польщі та Угорщини на поетапному шляху формування всеохоплюючої культурної політики;

- формування моделі взаємодії між МКТ та державними і недержавними організаціями, які працюють у культурно-мистецькому секторі;

- проведення професійних тренінгів та підвищення кваліфікації співробітників відповідних державних та приватних структур;

- моніторинг нормативно-правової бази, яка регулює розвиток сфери культури ІБІ.

Зже згодом 1 жовтня 2010 р. в рамках Зовнішньополітичної ініціативи ЄС – «Східне партнерство» Європейською комісією було оголошено конкурс під назвою Strengthening capacities in the cultural sector (Зміцнення потенціалу в культурному секторі) в рамках програми соціального і людського розвитку.

Даний конкурс включає в себе 2 проекти:

1. Investing in People (Development Cooperation Instrument) – Інвестування в людський капітал (Інструмент розвитку співробітництва);

¹⁶⁰ Східне партнерство, «Міжлюдські контакти» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukraine-eu.be/data/upload/publication/eu/ua/47436/workingprogplat4_ua.doc, вільний.

¹⁶¹ Зовнішньополітична ініціатива ЄС «Східне партнерство» [Електронний ресурс] : Міністерство культури і туризму України. - Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/188062>, вільний.

2. Eastern Partnership Culture programme (European Neighbourhood Partnership Instrument) – культурна програма в рамках СхП (Європейська політика сусідства).

Бюджет конкурсу складає 15 400 000 €¹⁶².

Детальніше про конкурс можна дізнатись за адресою: http://www.enpi-info.eu/maineast.php?id_type=1&id=22698&lang_id=450

Додатково див:

1. Координатори: Генеральний директорат з питань освіти та культури, *Education and Culture DG*, Європейська виконавча агенція з освіти, аудіовізуальної продукції та культури, *The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency* – http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.html

2. Інтернет-сторінка програми «Культура» - http://ec.europa.eu/culture/eac/index_en.html

3. Університет «Крок»: освіта за кордоном – <http://www.osvita.org.ua>

4. Освіта в Польщі - <http://www.osvitapol.info>

5. Інформація про європейські освітні програми – <http://ec.europa.eu/ploteus/home.jsp?language=en>

6. Освіта та підготовка кадрів на європейському рівні – http://ec.europa.eu/education/index_en.html

7. Освіта в Європі: http://www.coe.int/T/E/Cultural_Cooperation/education

8. Навчальні публікації освіти і навчання в Європі - http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/index_en.html

9. Керівництво з навчальних курсів і кваліфікацій в Європі – <http://www.enic-naric.net>

10. Пугівник європейської системи освіти – <http://www.euroeducation.net>

2.8. Подальша реалізація стратегічних відносин Україна – ЄС

2.8.1. Позиція ЄС щодо України на найближчі роки

Політика ЄС щодо України базується на розвитку відносин, який, до підписання Угоди про асоціацію, визначається Угодою про партнерство і співробітництво, що набула чинності у 1998 р.

Протягом останніх кількох років Євросоюз розглядав Україну як пріоритетну державу у рамках Європейської політики сусідства. Такий підхід співіснував із позицією України, що обстоювала тезу про

¹⁶² Міністерство культури і туризму в Україні - Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/index>, вільний.

неефективність ЄПС з огляду на відсутність у цій політиці перспектив набуття членства в ЄС східноєвропейськими країнами-реципієнтами¹⁶³.

У своїх документах Брюссель "визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір"¹⁶⁴. На даному етапі єсєвська сторона заявляє про налаштованість на ближчі відносини з Україною та їхнє виведення за межі існуючої співпраці. Позиція ЄС щодо розвитку партнерства з Україною формулюється аналогічно до позиції української сторони, відзначаючи наміри просуватися до політичної асоціації та економічної інтеграції. Водночас, наразі ЄС не готовий надати чіткий сигнал про майбутнє членство України, що пояснюється необхідністю успішного проведення реформ українською стороною та складністю процесу внутрішніх трансформацій в ЄС та стриманою громадською думкою у державах-членах ЄС щодо перспектив розширення Союзу.

При цьому ЄС налаштований на розвиток адекватної співпраці на всіх актуальних напрямках, акцентуючи значну увагу на взаємодії в енергетичній сфері¹⁶⁵.

Неодноразово зі сторони ЄС наголошується, що будування подальших відносин України з ЄС залежить від рівня успішності реалізації внутрішньополітичних реформ нашої країни. На восьмому самміті ЄС – Україна, який відбувся 4 грудня 2009 р. в Києві, Голова Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу заявив, що реформи – це єдиний шлях досягнення стабільності в Україні, добробуту громадян і поглиблення співпраці з ЄС¹⁶⁶.

За результатами згаданого саміту було підписано Спільну заяву, яка стосується внутрішньоукраїнських процесів, багатьох аспектів співпраці між ЄС і Україною та міжнародних питань. Зокрема, у документі

¹⁶³ Політика ЄС щодо України [Електронний ресурс] / Представництво України при Європейському Союзі. - Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/29171.htm>, вільний. – Назва з екрану.

¹⁶⁴ Євросоюз закликав Україну до реальних реформ [Електронний ресурс] // Євробюлетень. - 2009. - № 12 (груд.). - С. 7. - Режим доступу до журн.: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_12_2009_uk.pdf

¹⁶⁵ Політика ЄС щодо України [Електронний ресурс] / Представництво України при Європейському Союзі. - Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/29171.htm>, вільний. – Назва з екрану.

¹⁶⁶ Євросоюз закликав Україну до реальних реформ [Електронний ресурс] // Євробюлетень. - 2009. - № 12 (груд.). - С. 7. - Режим доступу до журн.: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_12_2009_uk.pdf

підкреслено необхідність «політичної та економічної стабілізації, головним чином шляхом конституційної реформи, зміцнення верховенства права та поновлення зусиль у боротьбі з корупцією, покращення ділового та інвестиційного клімату». У економічному розділі заяви ЄС закликав Україну забезпечити продовження виконання програми співпраці з МВФ. Також наголошено на необхідності цілковитого виконання зобов'язань, які випливають з членства у Світовій організації торгівлі.

Лідери України та ЄС погодилися з тим, що мають «посилити свої зусилля щодо нівелювання наслідків кліматичних змін і запропонувати середньострокові цілі щодо скорочення викидів до 2020 р.». У заяві наголошено на важливості приєднання України до Договору про енергетичне співтовариство. «Беручи до уваги, що Україна є найважливішою транзитною країною для постачання газу до ЄС, і що в стратегічних інтересах усіх забезпечити ефективність, надійність та прозорість маршрутів постачання газу до ЄС по всій їхній протяжності, лідери наголосили на важливості зусиль щодо реформування енергетичного сектору. У цьому зв'язку вони привітали Спільну декларацію, схвалену на спільній Міжнародній інвестиційній конференції Україна - ЄС щодо модернізації газотранспортної системи України від 23 березня 2009 р., та наголосили на необхідності виконання викладених у Декларації зобов'язань, а також реалізації домовленостей про ширше коло реформ, погоджених 31 липня 2009 р. в контексті підтримки міжнародними фінансовими інституціями реформи газового сектору України».

У 2010 р. відносини Україна – ЄС відзначились ще одним документом, так званою «матрицею Фюле». Документ являє собою таблицю, розбиту на сім розділів за секторальною приналежністю, у Єврокомісії називають "матрицею співпраці з Україною."

Єврокомісар з питань розширення Євросоюзу і політики сусідства Штефан Фюле під час свого візиту в Україну 21-23 квітня передав Києву список вимог, які повинні бути виконані для інтеграції України в Європу. "Я передав українській стороні список ключових реформ, які Україна повинна терміново реалізувати, а також список можливих стимулів і відповідних дій Євросоюзу"¹⁶⁷.

¹⁶⁷ Štefan Füle European Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy Exchange of views on South Caucasus and Ukraine Committee on Foreign Affairs (AFET), European Parliament Brussels, 28 April 2010 [Electronic resource] . - Access mode: http://europa.eu/rapid/pressRelease_sAction.do?reference=SPEECH/10/189, free. - The name is from a screen.

На відміну від колишніх документів Єврокомісії, які регламентують співпрацю з Україною, у ньому містяться прогнозні строки реалізації реформ. Формально Євросоюз не має права вимагати від України виконання реформ у ті або інші строки, тому матриця не має статусу офіційного двостороннього документа. Але джерела в Єврокомісії стверджують, що вона була погоджена на рівні голів МЗС ЄС.

Ініціатива створення матриці належить саме Стефанові Фюле. Фюле називають «адвокатом України в Єврокомісії», «він прагне досягти реальних і значних результатів у євроінтеграції України й розуміє, що необхідно для цього зробити».

Ключовими в документі, крім іншого, дипломати вважають розділи "Мобільність" і "Енергетичний сектор", більшість вимог яких повинні бути виконані протягом шести місяців¹⁶⁸.

Розділ "Мобільність" присвячений реформам, без яких неможливе продовження безвізового діалогу. "Стимул" тут вказаний розмито: "полегшити переговори в сфері візової лібералізації". Але дипломати стверджують, що Штефан Фюле пообіцяв Києву підписати дорожню карту безвізового режиму.

Усі без винятку реформи в розділі "Мобільність" повинні бути реалізовані протягом шести місяців, тобто їх можна завершити до найближчого саміту Україна-ЄС. Дата саміту, зі слів учасників переговорів, поки не визначена. Робочий варіант – жовтень, але допускається й перенесення.

У Єврокомісії переконані, що реформу "Нафтогазу" можна провести в стислий термін. І якщо через місяць ми побачимо, що ніяких рухів немає, ми зможемо запитати в уряді, чому він не виконує своїх зобов'язань".

У графі "Стимули й підтримка" матриці міститься мотив, який повинен підштовхнути Україну до виконання зобов'язань. У випадку реформування газового сектору Києву обіцяють відкрити кредитну лінію на 2,5 млрд євро для модернізації газотранспортної системи. Раніше в документах ЄС фігурувала цифра 2,57 млрд доларів.

Серед іншого Київ зобов'язується ратифікувати й імплементувати конвенцію про захист персональних даних, реформувати систему виробництва закордонних паспортів, припинити видачу закордонних паспортів старого зразка (видаються громадянам, що звернулися в диппредставництва України за кордоном). Примітно, що норма про обов'язкове введення біометричних паспортів, про яку часто згадують європейські політики, у попередньому списку відсутня.

¹⁶⁸ Європа висунула Україні нові умови співробітництва [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/04/30/17764>, вільний. – назва з екрану.

Зміст дорожньої карти безвізового режиму поки невідомий. Дискусійним залишається й офіційна назва документа. Україна наполягає на тому, щоб у ньому обов'язково були присутні слова "дорожня карта", цієї ж позиції дотримується Фюле, але низка країн-членів Євросоюзу виступає категорично проти. Справа в тому, що договори з такими найменуваннями ЄС підписував з балканськими країнами, які мають перспективу членства в ЄС.

"У ЄС величезну увагу приділяють символам. Вважається, що, якщо Київ підпише таку ж угоду, це виведе взаємини на новий рівень", - пояснив **єврокомісар з питань розширення ЄС і політики сусідства Штефана Фюле**¹⁶⁹. Втім, підписання дорожньої карти не означає автоматичного скасування віз для українців. "Навіть в ідеальному варіанті, якщо Україна буде з максимальною швидкістю виконувати всі вимоги, на введення безвізового режиму для короткострокових поїздок буде потрібно кілька років", - вважає колишній заступник міністра закордонних справ Валерій Чалий. Як проміжний варіант розглядається можливість скасування візового збору. Його дипломати вважають більш реальним.

Серед інших ключових пунктів матриці слід виділити вимоги привести систему держзакупівель у відповідність до стандартів ЄС (строк до 6 місяців), реалізувати конституційну реформу й змінити виборне законодавство (6-18 місяців), а також прийняти закони, спрямовані на боротьбу з корупцією (різні строки, усе – до 18 місяців)¹⁷⁰.

Нинішнім пріоритетом ЄС у відносинах з Україною є укладення **Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі**. Так, Європейська сторона підтверджує свою рішучість «якомога швидше завершити переговори, враховуючи складний, амбіційний та технічно вимогливий характер багатьох аспектів угоди, зокрема, сегмент всебічної та поглибленої Зони вільної торгівлі».

Акцент робиться на важливості інтенсифікації міжлюдських контактів. ЄС вітає прогрес в імплементації угод між Україною та ЄС у сфері візового спрощення та реадмісії. Спільна заява містить сподівання на «подальші конструктивні дискусії щодо Угоди про спрощення візового режиму в рамках компетентного Спільного комітету навесні 2010 р. у світлі пропозицій України щодо подальших візових спрощень для

¹⁶⁹ Сидоренко С. ЄС вперше поставив перед Києвом терміни виконання реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: news.finance.ua/ua/~2/0/all/2010/04/30/195499, вільний. – Назва з екрану.

¹⁷⁰ Європа висунула Україні нові умови співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/04/30/17764>, вільний. – назва з екрану.

українських громадян, а також з урахуванням розвитку законодавства ЄС у сфері візової політики»¹⁷¹.

У вимірі **регіональної співпраці** Україна позиціонується Європейським Союзом в якості однієї із ключових держав Східної Європи. Зокрема, велика роль відводиться Україні в рамках ініціативи „Східне партнерство”, яка розглядається як подальший етап інтеграції між Євросоюзом та східноєвропейськими країнами. Модель розвитку відносин між ЄС та Україною Європейський Союз запропонував в якості зразка для інших країн-реципієнтів ініціативи (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії та Молдови)¹⁷².

Дещо раніше ЄС можна було критикувати за нечітку, розмиту політику щодо України. Проте, після вступу в дію Лісабонської угоди та реорганізації роботи європейських інституцій, ЄС націлений на краще координування своїх дій щодо України. А це, як зазначає комісар з питань розширення та Європейської політики сусідства Стефан Філе «повинно призвести до якісних змін». В рамках політики сусідства з боку ЄС підготовлено документ, в якому зібрано всі побажання щодо України «домашні завдання» для неї та заохочення. Роботою з виконання завдань, поставлених перед Україною займатиметься уповноважена із закордонних справ Катрін Ештон. Ештон відповідатиме за те, щоб політика ЄС щодо України була скоординована, щоб послання від Європейської Ради, яка представляє країни-члени ЄС, і Європейської комісії, були однаковими. Таким чином, вона відповідатиме за те, щоб ЄС говорив одним, сильнішим голосом в закордонній політиці.

Якщо говорити про такі цілі європейської інтеграції України як вільну торгівлю та безвізовий рух, то можна сказати, що це два головних стовпи, на яких будуватимуться подальші відносини між Україною та ЄС. Ештон висловив сподівання, що переговори ЄС з нашою державою стосовно вільної торгівлі, які вже ведуться, завершаться протягом року. Щодо віз, то з Україною переговори вже розпочато. З боку ЄС українському президентові В. Януковичу запропоновано підхід дорожньої карти¹⁷³.

¹⁷¹ Євросоюз закликав Україну до реальних реформ [Електронний ресурс] // Євробюлетень. - 2009. - № 12 (груд.). - С. 7. - Режим доступу до журн.: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_12_2009_uk.pdf

¹⁷² Політика ЄС щодо України [Електронний ресурс] / Представництво України при Європейському Союзі. - Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/29171.htm>, вільний. – Назва з екрану.

¹⁷³ Євросоюз закликав Україну до реальних реформ [Електронний ресурс] // Євробюлетень. - 2009. - № 12 (груд.). - С. 7. - Режим доступу до

2.8.2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС

Найбільш актуальним питанням співпраці Україна - ЄС на сучасному етапі є ведення переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на заміну УПС, яка міститиме також суттєву складову про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (далі - ЗВТ).

Україна та ЄС ведуть переговори про укладення Угоди про асоціацію на заміну Угоди про партнерство та співробітництво з 5 березня 2007 року.

Станом на березень 2010 р. відбулося 14 раундів переговорів та 9 окремих раундів переговорів щодо розділу Угоди про асоціацію у частині створення ЗВТ Україна – ЄС у рамках 3 робочих груп:

1. з політичного діалогу, зовнішньої і безпекової політики;
2. з юстиції, свободи та безпеки;
3. з економічних, секторальних питань та питань розвитку людського потенціалу.

Назва угоди була попередньо узгоджена міністрами закордонних справ Європейського Союзу 22 липня 2008 р. у Брюсселі на засіданні Ради Євросоюзу. Із пропозицією назвати майбутню угоду із Україною угодою про асоціацію виступила Франція.

Європейський Союз та Україна 9 вересня 2008 року в Парижі під час Саміту Україна - ЄС прийняли компромісне рішення щодо назви нової посиленої угоди як Угоди про асоціацію і домовилися укласти її в 2009 р. Проте питання про можливе приєднання до ЄС сторони не піднімали.

Як було відображено в Спільній заяві щодо Угоди про асоціацію Україна - ЄС, схвалений на саміті Україна ЄС у м. Париж 9 вересня 2008 р., Угода про асоціацію повинна:

- оновити спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС,
- сприяти поглибленню партнерства у всіх сферах,
- посилити політичну асоціацію й економічну інтеграцію на основі взаємних прав та обов'язків.

Створення всебічної та поглибленої зони вільної торгівлі з масштабним наближенням регуляторного законодавства України до стандартів ЄС сприятиме поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Для досягнення можливості інтегруватися до внутрішнього ринку ЄС Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог, оскільки головними перешкодами торгівлі з ЄС є не імпорتنі тарифи, а технічні бар'єри у торгівлі – вимоги

до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності.

У тексті Спільної заяви за результатами Дванадцятого саміту Україна - ЄС (9 вересня 2008 р., м. Париж) лідери України та ЄС закріпили домовленість про те, що нова базова угода буде угодою про асоціацію, яка залишає відкритим шлях для подальшого прогресивного розвитку у відносинах між Україною та ЄС. Було також визнано, що „Україна як європейська держава поділяє з країнами Європейського Союзу спільну історію та спільні цінності”. Лідери ЄС підтвердили визнання європейських устремлінь України і привітали її європейський вибір.

Було домовлено, що Угода про асоціацію оновить спільні інституційні рамки, сприятиме поглибленню відносин у всіх галузях, посилить політичну асоціацію та економічну інтеграцію між Україною і Європейським Союзом на основі взаємних прав та обов'язків.

За структурою Угода про асоціацію складатиметься з таких розділів:

- преамбула;
- загальні цілі та принципи;
- політичний діалог та реформи, політична асоціація, конвергенція у сфері зовнішньої і безпекової політики;
- юстиція, свобода та безпека;
- економічна та секторальна співпраця, розвиток людського потенціалу;
- поглиблена та всеохоплююча ЗВТ;
- загальні, інституційні та прискінцеві положення.

Важливою складовою частиною нової Угоди з ЄС є створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Формат та її наповнення передбачає досягнення максимально глибокої економічної інтеграції на основі домовленостей в рамках двосторонніх переговорів з ЄС щодо вступу України до СОТ¹⁷⁴.

Створення всеохоплюючої та поглибленої ЗВТ з масштабним сегментом наближення регуляторного законодавства України до стандартів ЄС сприятиме поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Порівняно з існуючою Угодою про партнерство та співробітництво, Угода про асоціацію є якісно новим, поглибленим форматом відносин між Україною та ЄС. Угоди такого типу були укладені свого часу з країнами Центральної та Східної Європи і є важливим та логічним кроком на шляху наближення в перспективі до наступного етапу – укладення угод про вступ до ЄС. Завдяки цьому

¹⁷⁴ Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/19151.htm>, вільний.

Україна наблизилася до досвіду балканських країн, що кілька років тому уклали з ЄС угоди про асоціацію та стабілізацію.

В основі політичної асоціації – конвергенція позицій України та ЄС з усіх питань міжнародного миру та безпеки, забезпечення безпосередньої участі України у політиках, агенціях та програмах ЄС, спільність дій з метою забезпечення інтересів національної безпеки Української держави.

В основі економічної інтеграції – створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ Україна – ЄС на основі чотирьох свобод, що буде вести до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку Євросоюзу.

Всеохоплююча ЗВТ – означає лібералізацію торгівлі не лише товарами (включаючи продукцію сільськогосподарського виробництва та іншу чутливу продукцію), але й лібералізацію торгівлі послугами, вільний рух капіталу.

Поглиблена ЗВТ – означає поступову конвергенцію з ЄС у регуляторних та інших сферах (стандарти, оцінка відповідності, санітарні та фітосанітарні правила, конкурентна політика, державні закупівлі, тощо).

Практичним інструментом відносин Україна – ЄС в напрямку підписання Угоди про асоціацію став «Порядок денний асоціації Україна – ЄС» (далі - ПДА), що був офіційно схвалений сторонами 23 листопада 2009 р. шляхом обміну відповідними нотами¹⁷⁵.

Останній, 15 раунд переговорів між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію, який відбувся 11 травня 2010 р. в Києві, був успішним. Основний розділ угоди, який стосується політичного виміру, юстиції та внутрішніх справ, а також співпраці в економічній сфері, значною мірою є завершеним".

За словами заступника міністра закордонних справ України Павла Клімкіна, вперше було детально обговорено механізми моніторингу щодо зобов'язання сторін. Це стосується зобов'язань, які сторони беруть на себе у сфері системної адаптації законодавства, яка є основним елементом Угоди між Україною та ЄС щодо асоціації.

Павло Клімкін висловив сподівання, що Україна та ЄС вирішать ці питання в найближчій перспективі. Водночас він зауважив, що "не може встановити конкретний термін і сказати, коли Угода про асоціацію буде завершена". У свою чергу голова Представництва ЄС в Україні Жозе Мануель Пінту Тейшейра запевнив, що Євросоюз активно підтримує

¹⁷⁵ Коментар МЗС України про затвердження Порядку денного асоціації Україна – ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/37082.htm>, вільний. – Назва з екрану.

Україну в питанні прискорення завершення роботи над Угодою про асоціацію¹⁷⁶.

Наразі ЄС не готовий надати чітку відповідь на запитання щодо визнання перспективи членства України в Євросоюзі, що пов'язується з складністю процесу внутрішніх трансформацій в ЄС та стриманою громадською думкою у країнах-членах ЄС щодо перспектив розширення Союзу.

У своїх документах Брюссель лише "визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір", "залишаючи відкритим будь-який майбутній розвиток відносин України та ЄС".

2.8.3. Перспективи вступу України до ЄС

Вступ України до ЄС залежить від багатьох умов. Але серед них треба виокремити дві основних. Перша – готовність України до інтеграції до Євросоюзу, яка визначається відповідністю країни Копенгагенським критеріям. Друга – спроможність ЄС до подальших розширень, а також згода як керівних інституцій ЄС в цілому, так і усіх країн членів на прийняття України до Об'єднаної Європи. Як щодо першої, так і другої умов снує низка проблем, які потребують свого розв'язання.

Передусім, з одного боку, зазначимо, що ступінь відповідності України Копенгагенським критеріям залишається дуже невисокою. По-перше, Україна, незважаючи на низку успіхів, підтверджених зокрема її вступом до СОТ, все ще не досягла такого ступеню економічного розвитку, який би зробив її економіку конкурентоздатною на рівні із країнами – членами Спільного ринку. Складність набуття відповідного рівня економічної спроможності відбиває й актуальний стан перемовин Києва та Брюсселю про Асоціацію України з ЄС, до якої як складова сходять угода про створення Зони вільної торгівлі поміж сторонами переговорів. По-друге, соціальна політика української держави також ще далека від мінімальних європейських вимог, про що, наприклад, свідчить стан ратифікації та виконання Києвом Соціальної Хартії. По-третє, політична система України також не функціонує як стабільна демократія, їй властиві різкі коливання у своєму розвитку, що зокрема підтвердили й події 2010 р., коли відбулося карколомне повернення країни до, здавалось, вже відкинутою історією конституційної системи 1996 р. Нарешті, виконання Україною майбутніх союзницьких зобов'язань також залишає

¹⁷⁶ Останній раунд переговорів між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію був успішним – [повідомлення] МЗС України [Електронний ресурс] / Всукр. прес-центр. - Режим доступу: <http://presscenter.ukrinform.ua/news-47185.html?p=8>, вільний. – Назва з екрану.

багато питань без належних відповідей. Наприклад, в офіційній державній звітності відсутня чітка картина дійсного стану речей стану щодо того, яку частину Європейського права спромоглася адаптувати українська держава, скільки ще часу залишається для виконання країною цієї частини свого «домашнього завдання» за таких, відзначимо, надто невисоких темпів євроадаптації національної правої системи.

З іншого боку, в рамках самого ЄС не сформулась визначена позиція щодо перспектив та темпів наближення України до статусу офіційно визнаної Брюсселем держави-кандидата на вступ. У ставленні до такої можливості, умовно, країни ЄС можна поділити на прихильників майбутнього вступу України, та тих, хто не розділяє таку позицію. Їх сучасне співвідношення в ЄС не дозволяє офіційному Києву ставити питання про подання офіційної заявки на вступ. ЄС само по собі потребує справді значного часу на завершення інституційних реформ, своєї власної адаптації до наслідків розширення 2004 – 2007 рр. Окрім цього, йому належить виконати вже взяті зобов'язання щодо країн, які вже роками (Хорватія, Македонія), або десятиріччями (Туреччина) перебувають у черзі на вступ до нього. Все це вимагає часу, величезних фінансових ресурсів та консолідованої політичної волі. За браком усього перерахованого, інтеграція України ще не може повстати серед першочергових завдань Брюсселя, перейти від відносин у рамках політики сусідства до політики розширення ЄС.

Тому, не дивлячись на те, що Україна однією з перших із країн СНД підписала з Євросоюзом Угоду про партнерство і співробітництво (1994 р.), а сам потенціал та спектр взаємодії Києва та Брюсселя значно зросли, після свого розширення з 2004 р. на Схід, ЄС і надалі обмежується у відношенні України цілями та інструментарієм політики сусідства. Цю. Ситуацію принципово не змінило започатковане із травня 2009 р. «східне партнерство». Попри інноваційну риторику, ця нова ініціатива ЄС не визначає виразної інтеграційної перспективи для України та й інших п'яти пострадянських держав. Окрім цього, принципові принади цього формату співпраці – створення Зони вільної торгівлі та асоціації з ЄС, з можливістю подальшої повноцінної економічної інтеграції, все ж таки не виділяють саме Україну з-поміж інших держав-партнерів. Тому не дивно, що навіть обережне у своїх оцінках МЗС України неодноразове висловлювало чи то розчарування Києва форматом «сусідства», чи робило критичні зауваження стосовно політики «східного партнерства». Зокрема йшлося про те, що політика ЄС на сході Європи має виходити із європейської ідентичності східноєвропейських партнерів, чого не завжди помітно у кроках із взаємодії у візово-міграційній сфері, турбувала Київ підміна перспективи запровадження безвізового режиму як довгострокового пріоритету лише лібералізацією візової політики ЄС, що не відповідає інтересам та практиці відносин ЄС з Україною.

Беручи до уваги, що ініціатива «Східного партнерства» є доволі новою й її втілення в життя розпочате у несприятливих умовах світової кризи, наявні факти свідчать поки що про незначне зростання обсягів фінансової допомоги нашої та іншим країнам-учасникам. Питання також постають із ідентифікацією шести східних держав: України, Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії та Молдови саме як партнерів, а не лише сусідських, географічно близьких до Об'єднаної Європи країн. Для Києва в рамках цього формату співпраці важливо домогтися формування інтегрованої системи управління кордонами, підтримки його ініціатив щодо вирівнювання соціально-економічного рівня розвитку регіонів, насамперед, Криму, в якому заострюються як соціально-економічні, так й етнополітичні проблеми. Вкрай важливою залишається інституційна підтримка українських реформ, а також допомога ЄС у модернізації газотранспортної системи України.

Успіхи євроінтеграційної політики України залежать не лише від досягнення відповідних соціально-економічних, політичних та правових критеріїв, які висуває ЄС до країн-претендентів на майбутній вступ. Не менш важливою є повсякденна поведінка вітчизняної політичної еліти, в якій ще не стали постійними атрибутами європейські політичні норми і демократичні цінності. Важко уявити успіх європейської інтеграції й без активної позиції та відповідних дій українських громадян на її підтримку, яку мають забезпечувати сформовані, впливові вітчизняні інститути громадянського суспільства.

Тому, без вирішення цих принципових завдань, передчасно вести мову про можливі терміни набуття Україною членства в ЄС. Як одну із можливих версій визначення таких часових рамок можна навести думки Надзвичайного і Повноважного Посла Польщі в Україні Яцека Ключковського, який із цього приводу прогнозує, що Україна може стати членом Європейського Союзу через 10 - 15 років після набуття чинності Угоди про асоціацію України з ЄС. Відповідаючи на запитання, коли Україна зможе реально претендувати на членство в ЄС, він відзначив, що це питання - до українських еліт і суспільства: чи готові вони піти таким же шляхом, як країни Центральної Європи, які склали останню хвилю розширення Євросоюзу. Наводячи приклади з досвіду євроінтеграційної політики Польщі, Ключковський зазначив, що після набуття чинності Договору про зону вільної торгівлі у 1992 р. Польща змогла стати членом Євросоюзу у 2004 р. (тобто, через 12 років). Тому, на його думку, «років через 10 - 12, максимум 15, після набуття чинності Договору про зону

вільної торгівлі та Угоди про асоціацію з Євросоюзом Україна буде готова стати повноцінним членом європейської сім'ї»¹⁷⁷.

Підсумовуючи, підкреслимо, що визначальна частина успіху політики європейської інтеграції України залежить від самих громадян України та послідовності дій українських політиків. Цього успіху неможливо досягти без ретельного виконання тих вимог, які Брюссель висуває до всіх країн, які бажають поповнити ряди ЄС. Саме якість й темпи цієї роботи можуть і повинні збільшити число послідовних прихильників вступу України в рамках самого Європейського Союзу. Проведення такої політики не тільки бажане і необхідне, але й цілком можливе для України.

¹⁷⁷ У Польщі прикинули: Україна стане членом ЄС через 15 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.for-ua.com/politics/2010/03/22/113908.html>, вільний. – Назва з екрану.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Агентства Європейського Союзу - установи Європейського Союзу, які керуються європейським публічним правом, відрізняються від інституцій Спільноти (Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейська Комісія тощо) і мають власний юридичний статус.

Гармонізація - процес координації національної політики та стандартів різних країн, але у дещо більш обмежений спосіб, ніж передбачає апроксимація.

Генеральні директори - Головні адміністративні підрозділи Європейської Комісії. Вони виконують або забезпечують виконання країнами-членами політики ЄС, здійснюють управління виділенням коштів з бюджету на різні стратегічні напрямки.

Гімн Європи - Слова твору Міллера “Ода радості”, покладені на музику фіналу Дев'ятої симфонії Бетховена; виконується під час урочистих подій.

День Європи - Від 1985 року за рішенням Європейської Ради країнами Євросоюзу відзначається день оголошення інтеграційного “плану Шумана” – 9 травня.

Європейська адміністративна школа - Місія її полягає у забезпеченні підготовки і можливостей для розвитку груп співробітників для роботи в інституціях ЄС

Європейська асоціація вільної торгівлі Створена 1960 року для запобігання економічній дискримінації шляхом усунення торговельних бар'єрів. Після утворення 1994 року спільного Європейського економічного простору та збільшення країн-членів ЄС її значення знизилось.

Європейська грошова одиниця - Грошова одиниця Екю запроваджена в 1979 р. як центральний елемент Європейської монетарної системи з метою підтримки механізму обмінних курсів. В її основу було покладено зважений кошик валют. З 1 січня 1999 року запроваджено євро за курсом 1 екю=1 євро. Назву євро було узгоджено 15,16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Європейська Комісія - унікальна інституція ЄС, яка не має аналогів у національних системах урядування. Вона є виконавчим органом, що несе відповідальність за вироблення законодавчих ініціатив, реалізацію рішень та дотримання договорів Союзу.

Європейська Конституція - правовий акт, який досі не ухвалений, дискусії щодо доцільності створення Євроконституції тривають у Європарламенті. Європейська Конституція стала б кінцевою ланкою

європейської інтеграції, увінчала б багаторічні зусилля, спрямовані на утвердження Євросоюзу.

Європейська монетарна (валютна) система - запроваджена 1979 р., об'єднала валюти держав-учасниць через механізм валютних курсів, який мав згладжувати коливання курсів, початковий етап економічного та монетарного союзу.

Європейська Рада – інституція ЄС, що передбачає регулярні зустрічі глав держав та урядів країн Європейського Союзу. Згідно Лісабонського договору Європейська Рада офіційно набула статусу інституції Європейського Союзу і є структурою, відокремленою від Ради Міністрів ЄС.

Європейська служба зовнішньої дії Мета її полягає в наданні допомоги Високому представникові здійснювати політику, передбачену його мандатом, у розвиткові та координуванні зовнішньої політики ЄС, у послідовному та ефективному поширенні європейських цінностей та інтересів в усьому світі.

Європейське Економічне Співтовариство Засноване в 1957 р. з метою створення спільного ринку; після 1967 р. цей термін також часто вживався, коли йшлося про спільну діяльність ЄС. Згідно з Угодою про Європейський Союз назву було змінено на Європейське Співтовариство.

Європейське космічне агентство Засноване в 1975 році з метою координації космічних досліджень та технологій в мирних цілях.

Європейське співтовариство вугілля і сталі Засноване у 1951 р. з метою формування спільного ринку вугілля і сталі. Перша європейська організація, створена за наднаціональним принципом і наділена значними повноваженнями щодо національних урядів та підприємств.

Європейське співтовариство з атомної енергії Засноване Римською угодою об'єднання сприяє розвиткові та дослідженням атомної енергетики, створенню спільного ринку ядерного пального, контролю за ядерними виробництвами та розвитку атомних технологій в мирних цілях в рамках єдиних стандартів безпеки, а також з метою широкого комерційного використання атомного палива та енергії.

Європейське управління боротьби з наркотиками створене в 1994 р. з метою сприяння контролю за незаконними операціями з наркотичними речовинами.

Європейське управління відбору персоналу Відповідає за підбір персоналу для роботи в установах Європейського Союзу (Європейський парламент, Рада Європи, Європейська комісія, Європейський суд, Рахункова палата, Економічний і соціальний комітет, Комітету регіонів і Європейський омбудсмен). Кожна установа отримує повний доступ до набору співробітників з резерву кандидатів, відібраних EPSO.

Європейський Банк Реконструкції та Розвитку - міжнародний фінансово-кредитний інститут, який надає допомогу країнам від

Центральної Європи до Центральної Азії для проведення ринкових реформ, активного інтегрування економік цих країн у міжнародні господарські зв'язки. Створений в 1991 році (штаб-квартира — в Лондоні).

Європейський економічний простір - Угода 1991 р. між ЄС та Європейською Асоціацією вільної торгівлі про створення об'єднаної зони вільної торгівлі в усіх галузях крім сільського господарства. Нині – це спільний ринок товарів, послуг, капіталів та робочої сили, не обмежений державними кордонами.

Європейський Інвестиційний банк - державна фінансово-кредитна установа Європейського Союзу що функціонує для фінансування розвитку відсталих європейських регіонів у формі довготермінових кредитів. Створений у 1958 році з метою надання кредитів для спорудження та реконструкції об'єктів, які становлять інтерес для країн ЄС та асоційованих держав. Статутний капітал формується із внесків країн-учасниць і становить 163,7 млрд. євро.

Європейський Інвестиційний Фонд - Ініціатива 1992 р., покликана сприяти заходам боротьби з економічною депресією шляхом фінансування транснаціональних проектів у сфері інфраструктури.

Європейський інспектор захисту даних має забезпечувати право громадян на таємницю приватних даних, якими оперують інституції та установи ЄС. Інспектора з захисту даних та його помічника призначають Європейський Парламент і Рада ЄС на п'ять років з правом подовження мандату.

Європейський омбудсмен - посада, запроваджена Договором про Європейський Союз. Уповноважений приймати скарги від громадян Союзу, фізичних чи юридичних осіб, резидентів держав-членів на незадовільну діяльність інституцій або установ Спільноти. У відповідь на скаргу, або за власною ініціативою, європейський омбудсмен проводить розслідування. Інституції ЄС зобов'язані надавати йому будь-яку інформацію і доступ до відповідних документів. Виявивши факти порушень, він сповіщає установу, про яку йдеться, і надсилає їй свої рекомендації. Установа-адресат має три місяці на те, щоб дати докладну відповідь, після чого омбудсмен направляє остаточний звіт Європейському Парламентові та відповідній установі. Крім того, він сповіщає скаржника про результати свого розслідування.

Європейський Парламент - інституція ЄС, що разом з Радою Європейського Союзу утворює двопалатний законодавчий орган ЄС, який був описаний як один з найбільш потужних законодавців у світі.

Європейський соціально-економічний комітет - дорадчий орган Європейського Союзу. Соціально-економічний комітет створено 1958 року згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, щоб

забезпечити представництво інтересів різних економічних і соціальних груп.

Європейський Союз (Європейська Унія, Європейська Співдружність) - союз держав-членів Європейських Спільнот, створений згідно з **Договором про Європейський Союз** (Маастрихтський Трактат), підписаним в лютому 1992 року і діючим з листопада 1993 р.

Європейський суд аудиторів (Рахункова палата) - інституція Європейського Союзу, що перевіряє законність і правильність прибутків і видатків Європейського Союзу згідно з бюджетом, а також оцінює управління фінансами. Суд аудиторів заснований 1977 року, включає по одному представнику від кожної держави-члена, яких призначає на шість років Рада ЄС, порадившись з Європейським Парламентом. З огляду на суттєве зростання кількості членів СА після розширення (27), для підготовки певних звітів і позицій Суд має право створювати «палати» з кількох членів. Розташований у Люксембурзі, персонал нараховує близько 550 працівників.

Європейський Центральний банк - головний елемент Європейської системи центральних банків, який як юридична особа виконує основні функції, радить національним державам та наддержавним органам щодо господарчої оцінки ухвали законів та інших правових норм Європейського Союзу, а також висловлює свою думку щодо грошової, цінової політики відповідним органам.

Європейські співтовариства - колективний орган, який виник у 1967 р. внаслідок злиття адміністративного апарату Європейського співтовариства з атомної енергії, Європейського співтовариства вугілля та сталі та Європейського економічного співтовариства.

Європейські угоди - договори про асоційоване членство між ЄС та країнами Центральної та Східної Європи, укладені після 1991 р. Вони передбачають можливість повноправної участі цих

Євро регіони - прикордонні території кількох суміжних держав, що регулюються положеннями Мадридської конвенції про прикордонне співробітництво (1980). Мета створення євро регіонів - зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично-культурної спадщини, тощо.

Єдиний Європейський Акт - один з договорів Європейської Союзу, підписаний 1986 року на саміті в Люксембурзі. Вперше вніс значні зміни до основоположного Римського договору. Набув чинності 1 липня 1987 р.

Комітет регіонів - орган ЄС, що в рамках своєї консультативної роботи висловлює думку з питань, пов'язаних з місцевими і регіональними органами влади в Європі, з питань субсидіарності або багаторівневого управління.

Копенгагенські критерії - критерії вступу країн в Європейський союз, які були прийняті в червні 1993 року на засіданні Європейської Ради в Копенгагені та підтверджені в грудні 1995 року на засіданні Європейської Ради в Мадриді. Критерії вимагають, щоб держава-кандидат була правовою, де б дотримувалися демократичні принципи свободи і пошани прав людини (ст. 6, ст. 49 Договору про Європейський союз). В країні має бути конкурентноздатна ринкова економіка, і повинні визнаватись загальні правила і стандарти ЄС, включаючи прихильність цілям Політичного, Економічного і Валютного союзу країн в європейській інтеграції в галузі політики та економіки, зокрема, створення впродовж 10 років зони вільної торгівлі для промислової продукції.

Лісабонська угода - нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу була підписана 13 грудня 2007 року. Договір набрав чинності 1 грудня 2009 року.

Обов'язковий мінімум (*acquis communautaire*) - правовий доробок Європейської Спільноти - це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах — членах ЄС. Доробок постійно змінюється і узагальнюється. Він охоплює: зміст, принципи та політичні цілі угод;

- закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду ЄС;
- декларації та резолюції Союзу;
- заходи в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики;
- заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ;
- міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу.

Паризький договір - договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі, перший з чотирьох основоположних договорів Європейського Союзу (разом з Римськими договорами і Договором про Європейський Союз).

Право Європейського Союзу - це унікальний правовий феномен, що склався в ході розвитку європейської інтеграції в рамках Європейських співтовариств і Європейського Союзу, результат реалізації наднаціональної компетенції інститутів Європейського Союзу. Правом Європейського союзу є специфічний правопорядок, правова система, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-членів Європейського Союзу, володіє самостійними джерелами і принципами. Автономність Права Європейського Союзу підтверджена рядом рішень Європейського Суду.

Правовий доробок Спільноти - це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах - членах ЄС. Доробок постійно змінюється і узагальнюється.

Рада Міністрів**Європейського****Союзу -**

інституція Європейського Союзу головний орган ухвалення рішень в Європейському Союзі. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу. Залежно від порядку денного, збираються міністри закордонних справ (Рада з загальних справ та зовнішніх відносин), економіки й фінансів (Екофін), сільського господарства тощо — загалом 9 конфігурацій Ради. Кількість засідань протягом року залежить від масштабів та інтенсивності законодавчого процесу в ЄС і політичних рухів того чи іншого особливого питання. Деякі конфігурації Ради збираються раз на місяць; інші - раз на півроку. Попри те, що склад Ради міністрів змінюється, це єдина інституція.

Римські договори - два основоположні євроінтеграційні договори, підписані в Римі **25 березня 1957 р.:** Договір про заснування Європейської економічної спільноти (ЄЕС) і Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (Євроатом). Договори підписали країни-засновниці - **Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція.** Після перейменування Європейської економічної спільноти на Європейську Спільноту, згідно з Договором про Європейський Союз, відповідний Римський договір почали називати «Договором про заснування Європейської Спільноти», і коли говорять «Римський договір», в однині, найчастіше розуміють саме його.

Спільна Зовнішня і Безпекова Політика (**СЗБП**). Її завданням є зміцнення єдності та незалежності Європи, що повинно сприяти збереженню миру, безпеки, прогресу на цілому континенті та в світі.

Суд ЄС - одна з п'яти офіційних інституцій Європейського Союзу, найвищий суд ЄС, рішення якого не можуть бути оскаржені.

Управління офіційних публікацій ЄС - є міжвідомчою службою, завдання якої (згідно Постанови ЄС № 2009/496/) полягає в публікації видань інститутів Європейських Співтовариств і Європейського Союзу.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

- **Бюлетень Європейського Союзу**
<http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/en/welcome.htm>
- **Веб - сторінка Європейського Омбудсмана**
<http://www.euro-ombudsman.eu.int/home/en/default.htm>
- **Веб-сторінка Генерального директорату з навколишнього середовища**
http://europa.eu.int/comm/dgs/environment/index_en.htm
- **Веб-сторінка Європейського інвестиційного банку**
<http://www.eib.eu.int/>
- **Веб-сторінка Європейського Парламенту**
http://www.europarl.eu.int/home/default_en.htm
- **Веб-сторінка Європейської Комісії**
http://europa.eu.int/comm/index_en.htm
- **Веб-сторінка Ради Європейського Союзу**
<http://ue.eu.int/en/summ.htm>
- **Веб-сторінка Суду Європейських Співтовариств**
<http://curia.eu.int/en/index.htm>
- **Веб-портал Європа**
<http://europa.eu.int>
- **Віртуальна бібліотека з європейської інтеграції**
<http://www.eurolib.kiev.ua/ua/>
- **Використання економіки в регулюванні екологічної політики ЄС**
<http://europa.eu.int/comm/environment/enveco/index.htm>
- **Глосарій термінів Європейського Союзу**
<http://europa.dovidka.com.ua/ee.html>
- **Держави – члени ЄС**
http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/what_eu/eu_memberstates/index_uk.htm
- **Державний комітет телебачення та радіомовлення України**
<http://comin.kmu.gov.ua/>
- **Діяльність Європейського Союзу в сфері навколишнього середовища**
http://europa.eu.int/pol/env/index_en.htm
- **Довідник з Європейської інтеграції –**
<http://eu-directory.ea-ua.info/>
- **Європейське агентство з навколишнього середовища**
<http://www.eea.eu.int/>
- **Європейський освітній портал**
<http://euosvita.blogspot.com/2010/07/blog-post.html>

- **Європейський простір**
<http://eu.prostir.ua>
- **Історія європейської валюти**
<http://www.nice-places.com/articles/europe/different/119.htm>
http://www.forex.ua/beginner/csc/art_5_2.shtml
- **Загальний звіт про діяльність Європейського Союзу**
<http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/en/welcome.htm>
- **Комітет ВРУ з питань європейської інтеграції –**
<http://comeuro.int.rada.gov.ua/>
- **Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС**
<http://www.minagro.gov.ua>
<http://www.kmu.gov.ua>
- **Мережа Європейського Союзу з імплементації та застосування права навколишнього середовища**
<http://europa.eu.int/comm/environment/impel/>
- **Міністерство закордонних справ України**
<http://www.mfa.gov.ua/>
- **Навчання у ЄС**
http://www.aratta.zafriko.pl/kat/europe_direct/nauka
- **Національна академія державного управління при Президентові України**
<http://www.academy.gov.ua/links.html>
- **Офіційний веб-сайт представництва Європейської Комісії в Україні, Білорусі і Молдові**
<http://www.delukr.cec.eu.int>
- **Охорона здоров'я в екологічній політиці ЄС**
http://europa.eu.int/comm/environment/health/index_en.htm
- **Питання розширення ЄС в контексті охорони довкілля**
http://europa.eu.int/comm/environment/enlarg/index_en.htm
- **Підкомітети в рамках Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС**
<http://www.minagro.gov.ua>
<http://www.kmu.gov.ua>
- **Портал права Європейського Союзу (офіційний вісник, установчі договори, законодавство, проекти законодавства, судові справи та ін.)**
<http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html>
- **Представництво Європейської Комісії в Україні**
<http://www.delukr.cec.eu.int>
- **Представництво Європейського союзу в Україні –**
http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
- **Представництво України при Європейському союзі –**
<http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu>

- **Правове регулювання зміни клімату в ЄС**
http://europa.eu.int/comm/environment/climat/home_en.htm
- **Правове регулювання поводження з відходами в ЄС**
<http://europa.eu.int/comm/environment/waste/index.htm>
- **Правове регулювання управління водними ресурсами в ЄС**
<http://europa.eu.int/comm/environment/water/index.html>
- **Правове регулювання біотехнологій в ЄС**
http://europa.eu.int/comm/environment/biotechnology/index_en.htm
- **Програма «Європейська освіта»**
<http://www.euroosvita.info/>
- **Промисловість та технології в контексті права навколишнього середовища ЄС**
http://europa.eu.int/comm/environment/industry/index_en.htm
- **Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС**
<http://www.minagro.gov.ua>
<http://www.kmu.gov.ua>
- **Регулювання атмосферного забруднення та якість повітря в ЄС**
http://europa.eu.int/comm/environment/air_en.htm -
- **Резюме законодавства ЄС в сфері навколишнього середовища**
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/s15000.htm>
- **Сайт головування Іспанії в ЄС**
<http://www.eu2010.es/en/index.html>
- **Сайт національного Темпус – офісу в Україні**
<http://www.tempus.org.ua>
- **Самміт Україна - ЄС**
<http://www.mfa.gov.ua>
<http://www.minagro.gov.ua>
- **Українська спільнота євроклубів**
<http://uesnet.org/>
- **Урядовий портал**
kmu.gov.ua/control/
- **Європа/ Treaties and lav**
http://europa.eu/abc/treaties/index_en.htm
- **EUobserver**
<http://euobserver.com/>

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. 1 січня Болгарія та Румунія приєднуються до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/ukr/news/news-178879.html>, вільний. – Назва з екрану.
2. Азбука Європейської інтеграції: Навчально-методичний посібник / Фонд місцевої демократії; укл.: І. Яковюк, Л. Трагнюк, В. Меделяєв. - Харків : "Апес+", 2006. - 165 с.
3. Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу : словник / Молодіжний гуманітарний центр. - К. : К.І.С., 2007. – 223 с.
4. Андрійчук О. Україна - Європа: тести на сумісність / Олесь Андрійчук ; авт. передм. : Петро Вознюк. - К. : Смолоскип, 2007. - 373 с.
5. Болгарію та Румунію беруть до Євросоюзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=132387>, вільний. – Назва з екрану.
6. Буряк П. Ю. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / П. Ю. Буряк, О. Г. Гупало. - [Б. м.]: [б. в.], 2007. – 335 с.
7. Веселовський А. «Східне партнерство» як новий елемент у відносинах України та Європейського Союзу [Електронний ресурс] / А. Веселовський // Міжнародний огляд. - 2009.- № 2(10). - Режим доступу до журн.: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/data/upload/publication/eu/ua/34552/reviewperelytsia2009ua.doc>, вільний. – Назва з екрану.
8. Вибори в Європейському Союзі: суспільно-політична інформація / Лабораторія законодавчих ініціатив ; Ред. Д. С. Ковриженка. - К. : "ФАДА, ЛТД", 2006. – 153 с.
9. Відкриваємо Європу! / Представництво Європ. Комісії. В Україні та Білорусі, 2008. – 44с.
10. Відносини Україна – ЄС [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2822.htm>, вільний. – Назва з екрану.
11. Вітковські А. «Східне партнерство»: використання всіх наявних можливостей [Електронний ресурс] / А. Вітковські // Міжнародний огляд. - 2009.- № 2(10). - Режим доступу до журн.: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2822.htm>

- p://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/data/upload/publication/eu/ua/34552/reviewperelytsia2009ua.docвільний. – Назва з екрану.
12. Всесвітня історія XX століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.readbookz.com/books/167.html>, вільний.
 13. Гаркуша Л. С. Євроінтеграція та механізми діяльності Європейського Союзу : Посібник для проведення тренінгу / Людмила Гаркуша ; Державний навчальний заклад "Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій Кіровоградської обласної державної адміністрації". - Кіровоград : Поліграф-Сервіс, 2006. – 86 с.
 14. Гердеген М. Європейське право / Матіас Гердеген ; пер. з нім. Наталія Саповська. - 9-те вид., перероб. і доп. - К. : К.І.С., 2008. - 523 с.
 15. Гнидюк Н. А. Інструмент європейського сусідства і партнерства та фінансова допомога Європейського Союзу / Н. А. Гнидюк; за заг. ред. В. Ю. Стрельцова, 2010. – 191 с.
 16. Гоці С. Європейська Комісія. Процеси ухвалення рішень і виконавчі повноваження. – К, 2007. - 208 с.
 17. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу : Навчальний посібник / Ігор Грицяк ; Національна академія державного управління при Президентові України, Центр правових та підприємницьких досліджень. - 2-ге вид., доп. - К. : Вид-во "К.І.С.", 2006. – 297 с.
 18. Громадська експертиза реалізації державної політики європейської та євроатлантичної інтеграції у Чернігівській області : (Матеріали проекту) / Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень ; укл. : Г. А. Максак, Ю. С. Вдовенко, Є. Л. Романенко. - Чернігів : Б. в., 2007. - 83 с.
 19. Громадський моніторинг регіональної політики з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України в Луганській області : Збірник матеріалів обговорення, досліджень / Міжнародний Фонд "Відродження", Луганська обласна фундація "Регіон і громада" ; ред. : Н. Бойко. - Луганськ : Б. в., 2007. – 73 с.
 20. Гуменюк В. Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції [Електронний ресурс]/ В. Гуменюк, О. Шумило ; Міжнар. Центр перспект. дослідж. – К, 2009. – С. 9. – Режим доступу до вид.: http://www.icps.com.ua/files/articles/50/61/SIDA-3_UKR.pdf, вільний. – Назва з екрану.

21. Гуцал Світлана Анатоліївна Вплив процесу реформування ЄС на перспективи європейської інтеграції України // Стратегічні пріоритети, № 2 (11), 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: http://www.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/35.pdf, вільний.
22. Дайнен Десмонд. Дедалі міцніший союз : Курс європейської інтеграції / Десмонд Дайнен,; Пер. Марина Марченко, . - К. : Вид-во "К.І.С.", 2006. – 692 с.
23. Дахно І. І. Право Європейського Союзу : Англо-українсько-російській глосарій / Іван Дахно. - К. : Центр учбової літератури, 2007. – 234 с.
24. Державна політика України в сфері реформування системи правоохоронних органів у контексті Європейської та Євроатлантичної інтеграції: наук.-практ. посібник. – К.: Євроатлантикінформ, 2006. – 188 с.
25. Державне управління науково-техн. та економічними процесами реалізації Україною стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію: науково-інформаційний збірник. Випуск 25. – К.: ДП НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. – 272 с.
26. Довгань В. М. Європейський парламент : Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу / Віктор Довгань. - К. : КНТ, 2007. - 203 с.
27. Еволюція політики Європейського Союзу щодо країн Центральної та Східної Європи: Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Н.М. Буренко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2004. — 26 с.
28. Економіка ЄС-10: два роки після вступу до Союзу [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. - 2006. - № 34 (9- 15 верес). - Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2250/54432/>, вільний. – Назва з екрану.
29. Екосередовище і сучасність: монографія / за ред. С. І., Дорогунцов М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко . - К.: Кондор, 2007. – 584 с.
30. Євроінтеграція України: реалії та перспективи : Матеріали круглого столу, листопад 2006 / Мін-во освіти і науки України ; КНТУ. Кафедра міжнародної економіки, ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, Комітет у справах сім'ї і молоді Кіровоградського міськвиконкому. - Кіровоград : ФОП Дячок Л. С., 2006. - 184 с.
31. Євроклуби в Україні: організація роботи та успішний досвід / Всеукр. асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін "Нова доба" ; ред. П. І. Кендзьора. - Львів : ЗУКЦ, 2008. – 53 с.

32. Європа висунула Україні нові умови співробітництва [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/04/30/17764>, вільний. – назва з екрану.
33. Європа зблизка : Вчора - Сьогодні - Завтра / Львівська міська громадська організація "Центр інформаційного консалтингу", Міжнародний Фонд "Відродження". – 42 с.
34. Європа майбутнього: Європейський Союз перед наступним розширенням / Маріанне Беме, Аліна Фукс, Штефан Раппенглюк, Славомір Штох, ; Матеріали дослідницької групи "Молодь і Європа". - Мюнхен, 2005. - 296 с.
35. Європа: вчора, сьогодні, завтра: 50 запитань-50 відповідей. – Луцьк: Твердиня, 2004. – 44 с.
36. Європейська і євроатлантична інтеграція крізь призму якості життя : Тези доповідей та виступів учасників публічних заходів / Центр прав людини "Древо життя". - Харків : ВД "Райдер", 2006. - 91 с.
37. Європейська інтеграція : крок за кроком : Посібник для журналістів / Укл. Дмитро Корбут, Олена Гонта, Інна Підлуска та ін.; Ред. Віктор Замятін,. - Київ : Фонд "Європа ХХІ", 2001. - 215 с.
38. Європейська інтеграція України: політ.-правові проблеми: монографія / за ред. В. П. Горбатенька; Ін-т держави і права ім.. В. М. Корецького НАН України, 2005 с.
39. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики : мат. засідання "круглого столу" / О. К. Микал, Ю. П. Гаряча, С. А. Гуцал ; ред. О. В. Снігир ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. - К. : НІСД, 2010. - 63 с.
40. Європейська інтеграція України: шлях до демократії / Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2009. – 40 с.
41. Європейська інтеграція. – К.: Києво - Могилянська академія, 2007. – 396 с.
42. Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції / Міжнар. Центр перспект. дослідж. – К, 2009. – 60 с.
43. Європейська політика сусідства [Електронний ресурс] / Представництво Європейського Союзу в Україні. Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/what_eu_neighbourhood_policy_eastern_partnership/index_uk.htm, вільний. – Назва з екрану.
44. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: матеріали Венеціанської комісії. – К: Рада ЛТД, 2008. – 340 с.

45. Європейський Союз - Україна 2008 / Представництво Європейської Комісії в Україні та Білорусі (Київ). - К. : ТОВ "Компанія Лік", 2008. - 11 с.
46. Європейський Союз : Словник-довідник / Ред. Марина Марченко,. - 3-тє, оновлене. - К. : Вид-во "К.І.С.", 2006. - 138 с.
47. Європейський Союз та Україна: стратегія відносин в контексті розширення: Матеріали Міжнародної конференції (Ін-т регіональних та Євроінтегр. досліджень «ЄвроРегіоУкр»). - К., 2003. - 206 с.
48. Європейський Союз: вчора, сьогодні, завтра ЧНУ ім. Ю. Федьковича. - Чернівці: Рута, 2008. - 224 с.
49. Європейський Союз: перспективи української інтеграції. - К., 2008. - 68 с.
50. Європейський Союз: творення зовнішньої політики на прикладі Східної Європи : громадсько-політична література / Карен Е. Сміт; Пер. С. І. Фатія, Ред. Б. В. Новіков. - Харків : Тарбут Лаам, 2006. - 307 с.
51. Європейський спільний дім : інформаційний бюлетень. - К., 2007. - 100 с.
52. Європейський щоденник 2009 (Європейська комісія). - К., 2009. - 100 с.
53. Європейські стандарти в галузі свободи слова. -К.: Вид. дім «Ін юре», 2002. - 232 с.
54. Європейські фонди для самоврядування України – як правильно управляти Європ. проєтом. - Варшава: Фонд розвитку місцевої демократії, 2008. - 144 с.
55. Єврорегіони: потенціал міжетнічної гармонізації: Збірка наук. праць (Буковинський політологічний центр). - Чернівці: Букрек, 2004. - 256 с.
56. Євросоюз закликав Україну до реальних реформ [Електронний ресурс] // Євробюлетень. - 2009. - № 12 (груд.). - С. 7. - Режим доступу до журн.: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_12_2009_uk.pdf, вільний.
57. Єременко А. Про політичний газ та газову політику. - Дзеркало тижня. - 2008. - № 25.
58. ЄС та європейська інтеграція : Інформаційно-довідкові матеріали. - Полтава : Б. в., 2006. - 32 с.
59. Започатковане екологічне партнерство в рамках ініціативи «Чорноморська синергія» [Електронний ресурс]: матеріал сайту Представництва ЄС в Україні. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2010/2010_03_16_02_uk.htm, вільний. - Назва з екрану.

60. Зміна обличчя австрійського нейтралітету [Електронний ресурс] // Спостерігач. – 1993. - № 22 (лют.). - Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload...file>, вільний. – Назва з екрану.
61. Зяйлик, М. Ф. Євромаркетинг: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Марія Зяйлик, Лілія Зяйлик ; Мін-во освіти і науки України. - К. : Кондор, 2009. - 226 с.
62. Інноваційний розвиток ЄС: сучасні тенденції та перспективи для України : Матеріали. Повідомлення. Реферати / Центр європейських та трансатлантичних студій, Благодійний Фонд "Місія Інтелектуальних Ініціатив", Український інформаційний пункт програми Еureka, Фонд Генріха Бьоля ; ред. : О. В. Коломієць, П. С. Смертенко, Т. А. Кінько. - К. : Видавець ФОП Т. А. Кінько, 2007. - 59 с.
63. Інституційний розвиток ЄС [Електронний ресурс]: матеріал Урядового порталу. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243284695&cat_id=223223535&ctime=1266855384301, вільний. – Назва з екрану.
64. Історичний погляд на вступ Іспанії до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://julieta.blox.ua/.../Istorichnij-roglyad-na-vstup-Ispaniyi-do-Yes.html>, вільний. – Назва з екрану. Ковальова О. Політико-правові і процедурні питання вступу до Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Ковальова О. - Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/25/902>, вільний. – Назва з екрану.
65. Історія створення, структура, правова система та інституції Європейського Союзу : громадсько-політична література / Державний навчальний заклад "Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій Кіровоградської обласної державної адміністрації" ; Укл. Сергій Ворона,. - Кіровоград : КОД, 2005. - 16 с.
66. Кабінет міністрів затвердив Порядок підготовки та проведення моніторингу програм секторальної бюджетної підтримки Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esbs.kiev.ua/uk/novini/kabinet-ministriv-zatverddiv-poryadok-pidgotovki-vikonannya-ta-provedennya-monitoringu-program-sektoralnoyi-byudzhetnoyi-pidtrimki-yevropeyskogo-soyuzu-v-ukrayini>.

67. Казімір Р. Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс] / Роберт Казімір; пер.: Ігор Андрейко, Андрій Максимук. - Перемишль : Парламент Молоді, 2003. - Режим доступу: <http://www.youth.crimeastar.net/.../index5.html>, вільний. – Назва з екрану.
68. Кернз Волтер Вступ до права Європейського Союзу : Навч. посібник / Волтер Кернз,; Пер. з англ. В. С. Ісакович. - К. : Знання, 2002. - 381 с.
69. Ключові факти та цифри про Європу та європейців : суспільно-політична інформація / Представництво Європейської Комісії в Україні. - К. : ТОВ "МЕКС", 2008. – 80 с.
70. Ковальова О. Політико-правові і процедурні питання вступу до Європейського Союзу [Електронний ресурс]: матеріал з Правознавець - електронної бібліотеки юридичної літератури. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/25/902>
71. Конончук С. Локомотиви української євроінтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OkFc1XiareEJ:es-ukraina.blogspot.com/2010/06/blog-post_2673.html&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=firefox, вільний. – Назва з екрану.
72. Контури європейської безпеки: процес створення / Нац. центр з питань євроатлантичної інтеграції України, 2007. – 23 с.
73. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навчальний посібник / Валерій Копійка, Тетяна Шинкаренко ; ред. Л. В. Губерський. - К. : Знання, 2009. - 751 с.
74. Корнієвський О. А. Європейський вибір України: прагнення та реалії [Електронний ресурс] / О. А Корнієвський // Політичний календар : інформ.-аналіт. огляд. – 2002. - № 6. – Режим доступу до журн.: <http://www.niisp.gov.ua/articles/22/>, вільний.
75. Костюк С. Адаптація законодавства України до Законодавства Європейського союзу [Електронний ресурс] / Центр Разумкова. Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/article.php?news_id=138, вільний. – Назва з екрану.
76. Костюченко Дар'я Україно-російські відносини: енергетичний вимір . [Електронний ресурс]. – Матеріал журналу «Віче». - Режим доступу до журналу: www.viche.info/journal/1421, вільний. – Назва з екрану.
77. Кресін О. В. Конституція об'єднаної Європи : закони і законодавчі акти / Олексій Кресін,; Ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, Нац. Академії Наук України. - К. : Юридична думка , 2006 - 114 с.

78. Кудряченко А. І. Європейський вибір України: досягнення, виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dc-summit.info/temy/vneshnjaja-politika/309-309.html>, вільний. – Назва з екрану.
79. Леонова А. О. Ефективність державного управління в контексті євроінтеграції України: Навчально-методичний посібник / Алла Леонова, Валентина Давидова, Олена Новачук,. - К. : Кондор, 2007. - 389 с.
80. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський; Київський національний університет внутрішніх справ. Кафедра міжнародних відносин та національної безпеки. - К. : КНТ, 2006. - 279 с.
81. Мельник, Н. Проблема нейтралітету в зовнішній політиці України / Н. Мельник // Політика і час: суспільно-політичний журнал / Міністерство закордонних справ України. – 2007. – № 4. – С.44-48.
82. Митне регулювання в ЄС та в Україні: порівняльно-правове дослідження : наукове видання / А. Мазур, В. Мароха, Н. Олійник та ін.; За наук. ред. А. В. Мазура ; Центр європейського та порівняльного права, М-во юстиції України. - К. : Ніка-Прінт, 2005. - 831 с.
83. Молодіжна політика Європейського Союзу. Перспективи та шляхи запровадження в Україні : громадсько-політична література / Донецький молодіжний дебатний центр ; Укл. Валентина Дьомкіна, Андрій Донець, Таїсія Гладченко,. - Донецьк : Б. в., 2006. - 104 с.
84. Молодь та Європа: методичний посібник / Дослідницька група "Молодь і Європа", Центр прикладних політ. досліджень, Ін-т політ. наук ім. братів Шоль, Мюнхенський ун-т ім. Людвіга Максиміліана.: С.А.Р., 2006. - 65 с.
85. Моніторинг візової політики країн Європейського Союзу : Аналітичний звіт / Якуб Боротинські, Лешек Хаєвські та ін. ; Міжнародний Фонд "Відродження". - Варшава : Фондація ім. Стефана Баторія, 2006. - 80 с.
86. Мороз, А. Україна – східний сусід Європейського союзу / А. Мороз // Голос України: газета Верховної Ради України / Верховна Рада України. – 2007. – № 92(4092). – С.3Мусис, Ніколас Усе про спільні політики Європейського Союзу : Пер. з англ. / Ніколас Мусис,. - К. : Вид-во "К.І.С.", 2005. – 465 с.
87. Мотрошилова, Н. В. Идеи единой Европы: философские традиции и современность. Часть первая / Н. В. Мотрошилова //

- Вопросы философии. – 2004. – № 11. – С.3-19. Нова угода між Україною та Європейським Союзом: порозуміння в контексті загальноєвропейського діалогу : Матеріали круглого столу / Міжнародний Фонд "Відродження", Центр демократія і розвиток. - К., 2007. - 84 с.
88. На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації (Комюніке Конференції міністрів європейських країн м. Лондон, 16-19 травня 2007) // Освіта України: МОН України, АПН Укр., Профсп. прац. освіти і науки, ВАК Укр., Вид. "Пед.преса". – 2007. – № 41(829). – С. 5-6.
 89. Нешатаєва, Т. Монографія з права Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки / Т. Нешатаєва // Право України. – 2006. – № 9. – С.155-156.
 90. Останній раунд переговорів між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію був успішним – [повідомлення] МЗС України [Електронний ресурс] / Всукр. прес-центр. - Режим доступу: <http://presscenter.ukrinform.ua/news-47185.html?p=8>, вільний. – Назва з екрану.
 91. П'ять років європейської політики сусідства: більше торгівлі, більше допомоги, більше міжлюдських контактів [Електронний ресурс]. – http://www.window-to-europe.eu/news_uk.html, вільний. – Назва з екрану.
 92. Парламентський вимір європейської інтеграції [Електронний ресурс]: видання комітету ВРУ з питань європейської інтеграції. - Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua>, вільний. – Назва з екрану.
 93. Підтримка впровадження Енергетичної стратегії України [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://www.rac.org.ua/index.php?id=40&tx_ttnews\[tt_news\]=24&tx_ttnews\[backPid\]=42&cHash=65765f4114](http://www.rac.org.ua/index.php?id=40&tx_ttnews[tt_news]=24&tx_ttnews[backPid]=42&cHash=65765f4114)
 94. Політика європейської інтеграції: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / В. Г. Воронкова; під ред. В. Г. Воронкової; М-во освіти і науки України, 2007. – 509 с.
 95. Політика ЄС щодо України [Електронний ресурс] / Представництво України при Європейському Союзі. - Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/29171.htm>, вільний. – Назва з екрану.
 96. Політична система і державний устрій Болгарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua>, вільний. – Назва з екрану.
 97. Право ЄС / Все про ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfo.tut.su/pravo.htm>

98. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України : закони і законодавчі акти / Мін-во юстиції України, Державний департамент з питань адаптації законодавства, Центр інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України ; Ред. Ю. М. Капіца. - К. : Слово, 2006. - 101 с.
99. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському Союзі та в Україні (комплексне порівняльно-правове дослідження) : наукове видання / Анна Ісичко, Олексій Мінін, Марія Перегінець та ін.; За заг. ред. І. А. Грицяка ; Центр європейського та порівняльного права, М-во юстиції України. - К. : Атіка-Н, 2006. - 655 с.
100. Правове регулювання сфери транспорту в Європейському Союзі та в Україні : У 2-х т. / Ред. В. Г. Дідик; М-во юстиції України, Державний департамент з питань адаптації законодавства. - К. : Ніка-Прінт, 2006. - 392 с.
101. Представництво Європейської комісії в Україні та Беларусі : громадсько-політична література / Європейський Союз. - Київ : Європейська комісія, 2006. - 14 с.
102. Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти : збірник науково-експертних матеріалів / Нац. ін-т стратегічних досліджень ; ред. Н. В. Грицяк. - К. : НІСД, 2009. – 127 с.
103. Програми допомоги Європейського Союзу та співпраця України з ЄС / Представництво Єврокомісії в Україні. - К. : МЕКС, 2009. - 35 с.
104. Публічна політика Європейського Союзу. Перспективи та шляхи запровадження в Україні : громадсько-політична література / Донецький молодіжний дебатний центр ; Укл. Валентина Дьомкіна, Андрій Донець, Таїсія Гладченко,. - Донецьк : Б. в., 2006. - 88 с.
105. Путь в Європу / под общ. ред. И. М. Клямкина, Л. Ф. Шевцовой, 2008. – 398 с.
106. Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. - Матеріал Урядового порталу. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=207976390&cat_id=31545&ctime=1239717330356, вільний.
107. Рендюк, Т. Шлях Румунії до Європейського Союзу: досвід, проблеми, перспективи / Т. Рендюк // Політика і час. – 2007. – № 2. – С.32-36. Яворська Г. М. Непевний об'єкт бажання: Європа в українському політичному дискурсі / Г. М. Яворська, О. В. Богомолів, 2010. – 132 с.

108. Референдуми в Європейському Союзі / О. Д. Чебаненко [та ін.] ; ред. : Д. С. Ковриженко ; Лабораторія законодавчих ініціатив. - К. : ФАДА, ЛТД, 2007. – 185 с.
109. Римський договір 1947 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakony.com.ua/juridical.html?catid=44493>, вільний. – Назва з екрану.
110. Роберт Казімір / Історія Європейської Інтеграції. Від декларації Шумана до розширення на Схід [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://youth.crimeastar.net/europe/html/history/index5.html>, вільний.
111. Розвиваємо ЦЄІ : З досвіду польських Центрів європейської інформації / Фонд ім. Стефана Баторія, Міжнародний Фонд Відродження. - Варшава; Київ, 2007. - 55 с.
112. Роль Євроінформації. Рапорт про значення Центрів європейської інформації в процесі євроінтеграції : научно-популярна література / Фонд ім. Стефана Баторія, Міжнародний Фонд Відродження ; укл. : Агата Добровольська. - Варшава ; Київ, 2007. - 39 с.
113. Рябчук Микола "Четверта свобода": вільний рух людей між Україною та Європейським Союзом - проблеми і перспективи : громадсько-політична література / Микола Рябчук,; Пер. Софія Саваневська, - К. : Вид-во "К.І.С.", 2006. - 83 с.
114. Світовий гравець : Зовнішні зв'язки Європейського Союзу: Пер. з англ. / Представн. Єврокомісії в Україні та Білорусі. - Київ : КПФ "А-Скрін", 2006. - 22 с.
115. Свобода Павел Вступ до європейського права : Українське видання у співпраці з Олесем Андрійчуком / Павел Свобода,; Пер. Олень Андрійчук, - К. : Вид-во "К.І.С.", 2006. – 277 с.
116. Сделать жизнь лучше : Европейский Союз, Восточная Европа, Кавказ и Центральная Азия / Еврокомиссия. - Брюссель : Европейские сообщества, 2006. – 104 с.
117. Сидоренко С. ЄС вперше поставив перед Києвом терміни виконання реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: news.finance.ua/ua/~2/0/all/2010/04/30/195499, вільний. – Назва з екрану.
118. Синергія чорноморського регіону – нова пропозиція регіонального співробітництва [Електронний ресурс]: повідомлення ЄК для Ради та Європейського парламенту. - 11.04.2007. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_uk.pdf, вільний. – Назва з екрану.
119. Сміт Карен Е. Соціальна політика Європейського Союзу. Перспективи та шляхи запровадження в Україні : громадсько-

- політична література / Донецький молодіжний дебатний центр ; Укл. Валентина Дьомкіна, Андрій Донець, Таїсія Гладченко, - Донецьк : Б. в., 2006. - 128 с.
120. Сокур С. Інституціональні зміни зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору. [Електронний ресурс]. - Матеріал журналу Віче. - Режим доступу до журналу: www.viche.info/journal/2063/, вільний. - Назва з екрану.
121. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України [Електронний ресурс] : від 11 груд. 1999 р. : неофіц. пер. Представництва Європейської Комісії в Україні. - Режим доступу: http://www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/mfa/ua/2822/general_strategy, вільний. - Назва з екрану.
122. Спільні органи співробітництва Україна - ЄС [Електронний ресурс]. - Матеріал Урядового порталу. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=207976390&cat_id=31545&ctime=1239717330356, вільний.
123. Сто років Європейському Союзу // Урядовий кур'єр: газета центральних органів виконавчої влади України / Кабмін України. - 2007. - № 66(3479). - С.10. Стрільчук Р. С. Польща на шляху до європейської інтеграції: історико-економічний аналіз [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://euinfo.tut.su/pravo.htm>, вільний. - Назва з екрану.
124. Стрільчук Р. С. Польща на шляху до європейської інтеграції: історико-економічний аналіз [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvnu/istor/2007_1/1/3.pdf, вільний. - Назва з екрану.
125. Суть, етапи та форми міжнародної економічної інтеграції. - Режим доступу: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,9999999/catid,58/id,127, вільний. - Назва з екрану.
126. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України/ І. Ф. Газизуллін; за ред. В. Мартинюка; Укр. незалежн. центр. політ. дослідж. К.: [Агентство "Україна"], 2009. - 84 с.
127. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу / Л. Л. Волинець, Г. С. Єгоров, Н. М. Лавриченко [та ін.] ; Інститут педагогіки АПН України. - К. : Педагогічна думка, 2008. - 145 с.
128. Ткаченко, Л. Як сформувавши європейця - мають сказати науковці Інституту проблем виховання АПН України / Л. Ткаченко // Освіта: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик / Мінво освіти і науки України. ЦКпрофспілки України. - 2007. - № 19(5246). - С.2-3.

129. Тристоронній підхід до європейської та євроатлантичної інтеграції: Аналітична доповідь підготовлена Українсько-молдовсько-румунською експертною групою / Наталія Беліцер, Юліан Кіфу, Оазу Нантой; Міжнародний Фонд "Відродження", Фундація "Відкрите суспільство", Фундація Сорос-Молдова. - К.; Кишинев; Бухарест, 2007. - 66 с.
130. Тюшка А. Договір про конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність. - К, 2007. - 228 с.
131. У Польщі прикинули: Україна стане членом ЄС через 15 років [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.for-ua.com/politics/2010/03/22/113908.html>, вільний. - Назва з екрану.
132. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/19151.htm>, вільний.
133. Угода про формування Єдиного економічного простору // Офіційний вісник України. - 2004. - № 26. - С.244-252 Україна - європейська країна: Матеріали круглого столу, травень 2005 / Мін-во освіти і науки України; кіровоградський державний технічний ун-т. Кафедра міжнародної економіки. - Кіровоград: КНТУ, 2006. - 98 с.
134. Україна - ЄС: на шляху до безвізового режиму: Інформаційно-аналітичне видання. 2006. - 72 с.
135. Україна - Румунія - Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів: Збірник наукових праць / Буковинський політологічний центр. Під заг. ред. А. М. Круглашова. - Чернівці: Букрек, 2009. - Т. III. - 480 с.
136. Україна в глобалізованому світі: Збірник наукових праць / НАН України, Ін-т світової економіки і міжнародних відносин, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. - К., 2007. - 175 с.
137. Україна в міжнародних організаціях / Нац. центр з питань євроатлантичної інтеграції України. 2007. - 24 с.
138. Україна на шляху до Європейського Союзу / Управління Комітету Європейської Інтеграції; Ред. Ян Хофмокл, Катажина Смик. - Варшава: Друкарня GS Sp. zo.o., 2006. - 189 с.
139. Україна на шляху до Європи / укл.: Володимир Шкляр, Андрій Юричко. - К.: Етнос, 2006. - 494 с.
140. Україна стала членом Енергетичного Співтовариства [Електрон. ресурс]. - Матеріал Ліга новин. - Режим доступу: <http://news.liga.net/ukr/news/NU105728.html>, вільний.
141. Україна та сучасні тенденції і механізми інноваційного розвитку Європейського Союзу: Матеріали. Повідомлення. Реферати /

- Центр європейських та трансатлантичних студій, Благодійний Фонд "Місія Інтелектуальних Ініціатив", Український інформаційний пункт програми Eureka, Фонд Генріха Бьоля ; ред. : О. В. Коломієць, П. С. Смертенко, Т. А. Кінько. - К. : Видавець ФО-П Т. А. Кінько, 2007. - 64 с.
142. Україна, Білорусь, Польща та Литва від колізій минулого до спільних європейських цінностей та перспектив співпраці. (Політичні та соціологічні студії. Збірник наукових праць). – Т. VIII. – Чернівці: Букрек, 2009. – 504 с.
143. Український погляд на візову політику країн Європейського Союзу : Інформаційно-аналітичне видання / Ірина Сушко, Олександр Сушко ; Центр миру, конверсії та зовнішньої політики України. - К. : Вістка, 2006. - 52 с.
144. Ферхофштадт Г. Сполучені штати Європи. Маніфест для нової Європи / Г. Ферхофштадт; пер. з англ.. С. Кокізіюка, 2007. – 65 с.
145. Фонтэйн Паскаль Європа в 12 уроках: громадсько-політична література / Паскаль Фонтэйн,; Ил. Марио Рамоса, ; Представит. Еврокомиссии в Украине и Беларуси. - К., 2006. - 62 с.
146. Формуючи дорожню карту до безвізового режиму для громадян України у відносинах з Європейським Союзом / Центр миру, конверсії та зовнішньої політики України, Громадська ініціатива "Європа без бар'єрів", Міжнар. Фонд "Відродження" ; авт. та консультанти: Олександр Сушко, Олексій Врадій, Ірина Сушко. - К. : Вістка, 2009. – 43 с.
147. Хронологія двосторонніх відносин) [Електронний ресурс] / Представництво Європейського Союзу в Україні. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_uk.htm, вільний. – Назва з екрану.
148. Чебаненко, О. Основні результати і проблеми виконання Плану дій "Україна - ЄС" / О. Чебаненко, Д. Ковриженко // Політика і час. – 2007. – № 3. – С.24-28.
149. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]: матеріал Вікіпедії – вільної енцикл. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>, вільний. – Назва з екрану.
150. Чувардинський О. Г. Європейський Союз і розвиток сучасних інтеграційних зв'язків економіки України : Монографія / Олександр Чувардинський, ; Спілка сприяння інтеграцій й інвестицій в економіку України. - К. : Науковий світ, 2002. – 299 с.
151. Швед, О. В. Проблеми національної ідентичності країн Скандинавії в контексті процесу європейської інтеграції / О. В. Швед // Український історичний журнал: науковий журнал / НАН

- України, Ін-т історії України, Ін-т політичн. і етнонаціональних досліджень. – 2007. – № 2. – С. 158-170.
152. Шелест Г. Чорноморська синергія [Електронний ресурс]: матеріал журналу Зовнішні справи. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=223>, вільний. – Назва з екрану.
153. Шлях до Європи: матеріали для проведення тренінгів для службовців системи освіти України / упоряд. О. Грабовська, 2007. – 52 с.
154. Шпек, Р. Україна - ЄС: крок до членства / Р. Шпек // Політика і час: суспільно-політичний журнал / Міністерство закордонних справ України. – 2007. – № 5. – С. 8 - 11.
155. Як працює Європейський Союз : довідник інституцій ЄС. - К. : ТОВ "МЕКС", 2008. - 49 с.
156. Accession criteria (Copenhagen criteria) [Electronic resource]. - Access mode: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lxA55sK0zssJ:europa.eu/scadplus/glossary/accession_criteria_copenhagen_en.htm+Copenhagen+criteria&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox_free.
157. Black Sea Synergy [Electronic resource] . - Access mode: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/78&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, free. - The name is from a screen.
158. Committee of the Regions [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.cor.europa.eu/>
159. Community Fisheries Control Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://www.cfca.europa.eu/recruitment_en.htm
160. Enlargement of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/default_noscript_en.htm , free.
161. ESI series: Beyond Enlargement Fatigue? [Electronic resource]. - Access mode: http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_74.pdf, free.
162. EU institutions [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_en.htm, free. - The name is from a screen.
163. European Agency for Safety and Health at Work [Electronic resource]. - Access mode: <http://europa.eu>
164. European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders (FRONTEX) [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/community_agencies/frontex/index_en.htm

165. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions [Electronic resource]. - Access mode: <http://en.wikipedia.org>
166. European Personnel Selection Office [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/epso/index_en.htm
167. European Research Council Executive Agency (ERC Executive Agency) [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/executive_agencies/erc/index_en.htm, free. - The name is from a screen.
168. European Union Institute for Security Studies [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.iss.europa.eu/>, free.
169. European Administrative School [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/eas/index_en.htm European Atomic Energy Community [Electronic resource]. - Access mode: http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm , free.
170. European Atomic Energy Community [Electronic resource]. - Access mode: http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm , free.
171. European Central Bank [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.ecb.int/ecb/html/index.en.html>, free.
172. European Chemicals Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://echa.europa.eu/home_en.asp, free. - The name is from a screen.
173. European Defence Agency [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eda.europa.eu/>. - The name is from a screen.
174. European Environment Agency [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eea.europa.eu/>, free.
175. European Maritime Safety Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/agencies/community_agencies/efsa/index_en.htm
176. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.emcdda.europa.eu/>, free.
177. European Parliament [Electronic resource]. - Access mode: http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_en.htm, free. - The name is from a screen.
178. European Parliament [Electronic resource]. - Access mode: http://www.europarl.europa.eu/news/public/default_en.htm, free.
179. European Union Enlargement [Electronic resource]. - Access mode: <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RS21344.pdf>
180. European Training Foundation [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.etf.europa.eu/web.nsf?Open>, free.
181. Kristin Archick. European Union Enlargement [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.usembassy.it/pdf/other/rs21344.pdf>, free
182. Mitteilung der Kommission an das Europäische Parlament und den Rat, Erweiterungsstrategie und wichtigste Herausforderungen für den

- Zeitraum 2006–2007 mit Sonderbericht über die Fähigkeit der EU zur Integration neuer Mitglieder. – KOM (2006) 649 endgültig, Brüssel, 8.11.2006. [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_de.pdf
183. Research Executive Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PnwdVUhYbpAJ:europa.eu/agencies/executive_agencies/rea/index_en.htm+Research+Executive+Agency&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=firefox, free. - The name is from a screen.
184. Štefan Füle European Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy Exchange of views on South Caucasus and Ukraine Committee on Foreign Affairs (AFET), European Parliament Brussels, 28 April 2010 [Electronic resource] . - Access mode: <http://europa.eu/rapid/presReleasesAction.do?reference=SPEECH/10/189>, free. - The name is from a screen.
185. The name is from a screen, free. - The name is from a screen. European Chemicals Agency [Electronic resource]. - Access mode: http://echa.europa.eu/home_en.asp, free. - The name is from a screen.
186. The Treaty of the European Union // <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>, free. - The name is from a screen.
187. The Treaties of Rome (1957) [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.historiasiglo20.org/europe/traroma.htm>, free. - The name is from a screen.
188. Translation Centre for the Bodies of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: [http:// www.cdt.europa.eu/](http://www.cdt.europa.eu/), free. - The name is from a screen
189. Translation Centre for the Bodies of the European Union [Electronic resource]. - Access mode: [http:// www.cdt.europa.eu/](http://www.cdt.europa.eu/)

Додаткова

190. Вибрані рішення Європейського суду з прав людини: в 2-х т. Т.1. – К.: Фенікс, 2005. – 688 с.
191. Голосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.dovidka.com.ua/s.html#_Точ90362402, вільний.
192. Двосторонні угоди між Україною та ЄС [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.pca.kiev.ua/Content/outputs/library/dvostonni-dogovori-mizh-ukrajinoyu-ta-s-.html>, вільний

193. Державні програми у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції [Електронний ресурс] / Європейський простір. Портал про європейського громадянського суспільства України. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/themes/sp.html>, вільний. – Назва з екрану.
194. Довідник з європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu-directory.ea-ua.info/>, вільний.
195. Довідник з інформаційних джерел про Європейський Союз в Україні 2005 : брошура / Пред-во Європейської Комісії в Україні та Беларусі ; Представництво Європейської Комісії в Україні та Беларусі. - К. - 6 с.
196. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, укр. контексті. – К.: Віпол, 2004. – 960 с.
197. Європейський Союз [Електронний ресурс] : матеріал довідника з європейської інтеграції. – Режим доступу: http://eu-directory.ea-ua.info/index.php?act=show&doc_id=6&id=50, вільний.
198. Євросоюз та європейські горизонти України: рекомендаційний бібліографічний покажчик / Асоціація «Поділля Перший» Хмельн. обл. університет., Наук. біб-ка ім. М. Островського . – Хмельницький, 2007. – 44 с.
199. Єдиний європейський акт. Угода від 17.02.1986 р. - Ст.4. Гл. I. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_028, вільний. – Назва з екрану.
200. ЄС у кишені (довідник з європейської інтеграції України). – Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, К. - 2010 р. 74 с.
201. Коментар МЗС України про затвердження Порядку денного асоціації Україна – ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/37082.htm>, вільний. – Назва з екрану.
202. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 1.12.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_694, вільний.
203. План дій Україна - Європейський союз : Європейська політика сусідства / Предст. Європейської Комісії в Україні, Молдові та Беларусі ; Представництво Європейської Комісії в Україні, Молдові та Беларусі . - К. : ТОВ "Компанія Лік", 2006. - 38 с.
204. Положення про Бюро європейської інтеграції // Сайт Кабінету міністрів України. - [Електронний документ]. - Режим доступу : <http://www.kmu.gov.u>

- a/control/uk/publish/article%3fshowHidden=1&art_id=186733827&c
at_id=163298432&ctime=1274968759351
205. Порядок денний асоціації Україна - ЄС [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - http://hreuc.com/img/eu/Relations/pda_ukr.doc, вільний.
206. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]: Закон України, № 1629 від 18.03.2004. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1629-15>, вільний. - Назва з екрану.
207. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського союзу [Електронний ресурс]: указ Президента України, № 615 від 11.06.1998. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>, вільний. - Назва з екрану.
208. Про ліквідацію Державної ради з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України [Електронний ресурс]: Указ президента України № 1661/2005. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3574.html>, вільний.
209. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]: схвалено указом Президента України, № 1072 від 14.09.2000. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001100-00>, вільний. - Назва з екрану.
210. Про схвалення Концепції Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів УКРАЇНИ, № 569-р. від 25.07.2007. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=569-2007-%FO>, вільний. - Назва з екрану.
211. Програми та інструменти інноваційного розвитку економіки Європейського Союзу. Українські проєкції: Матеріали. Повідомлення. Реферати / Центр європейських та трансатлантичних студій, Міжнародний Фонд "Відродження"; Український інформаційний пункт програми Eureka. - К.: Видавець ФО-П Т. А. Кінько, 2007. - 61 с.
212. Текст Порядку денного асоціації Україна - ЄС [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - http://hreuc.com/img/eu/Relations/pda_ukr.doc, вільний.
213. The Maastricht treaty [Electronic resource]: provisions amending the treaty establishing The European Economic Community with a view to establishing The European Community. - Maastricht, 1992. -

- 59 p. – Access mode:
<http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, free. - The name is from a screen.
214. The Origins 1945-1957 From Schuman Declaration to the Treaty of Rome (1950-1957). [Electronic resource]. – Access mode:<http://www.historiasiglo20.org/europe/antecedentes.htm>, free. - The name is from a screen.
215. The Maastricht treaty [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, free. - The name is from a screen.